

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI

**TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN ÇAĞDAŞ
DÜŞÜNÜRÜ NEVZAT KÖSOĞLU
HAYATI VE FİKİRLERİ**

**ELİF TUĞÇE ÖZYALÇIN
14701014**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ERCAN KARAKOÇ**

**İSTANBUL
2017**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI

**TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN ÇAĞDAŞ
DÜŞÜNÜRÜ NEVZAT KÖSOĞLU
HAYATI VE FİKİRLERİ**

**ELİF TUĞÇE ÖZYALÇIN
14701014**

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ERCAN KARAKOÇ**

**İSTANBUL
2017**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN ÇAĞDAŞ DÜŞÜNÜRÜ
NEVZAT KÖSOĞLU
HAYATI VE FİKİRLERİ

ELİF TUĞÇE ÖZYALÇIN
14701014

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 08.05.2017

Tezin Savunulduğu Tarih: 05.06.2017

Unvan Ad Soyad
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. A. Melek ÖZYETGİN
Doç. Dr. İlyas KEMALOĞLU

İmza

İSTANBUL
HAZİRAN, 2017

ÖZ

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN ÇAĞDAŞ DÜŞÜNÜRÜ NEVZAT KÖSOĞLU HAYATI VE FİKİRLERİ Elif Tuğçe ÖZYALÇIN Haziran, 2017

Bu yüksek lisans tez çalışmasında Türk milliyetçiliği ve kültür hayatı için önemli isimlerden biri olan gazeteci, avukat, yazar, siyasetçi ve fikir adamı Nevzat Kösoğlu'nun hayatı ve görüşleri değerlendirilmiştir.

II. Dünya Savaşı döneminde, 1940'da doğan, 1960 ve 1980 darbeleri gibi Türkiye için birçok önemli kırılma noktalarını tecrübe eden Kösoğlu, 1959 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiş, öğrenci derneklerinde yer almış ve Ötüken Yayınevi'nin kurucularından biri olmuştur. 1963'te üniversiteden mezun olduktan sonra bir müddet gazetecilikle uğraşmış, sonrasında avukatlık yapmıştır. Bu sırada milliyetçi camiayla iç içe olarak, Üniversiteliler Kültür Derneği'nde aktif rol almıştır. 1970'li yıllarda MHP'nin genel sekreter yardımcılığını yapmış, 1977 senesinde MHP Erzurum milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Türkiye'de hem siyasî hem toplumsal alanda derin izler bırakan 12 Eylül 1980 Darbesi ile tutuklanmış ve idamla yargılanmıştır. Yaklaşık 1,5 sene tutukluluk sürecinin ardından tutuksuz yargılanmış, 1987 yılında ise beraat etmiştir. Darbeden sonra aktif siyasetten uzaklaşan Kösoğlu, tüm mesaisini Türk kültürü ve milliyetçiliği üzerine çalışmalar yaparak geçirmiş, Kültür Bakanlığı'yla projeler geliştirerek Türkiye ve Türk devletleri arasındaki kültürel ilişkileri güçlendirmek adına eserler yayımlamıştır. Birbirinden değerli çalışmalar kaleme alan Kösoğlu, bunların içerisinde çok farklı dünya görüşlerine sahip isimleri eserlerinde değerlendirmiştir. Bir dönem Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'nın da başkanlığını yapan Nevzat Kösoğlu, Türk Yurdu Okullarının kurucusu olmuştur. 73 yıllık ömrüne gazetecilik, avukatlık, siyaset, yazarlık, eğitimcilik gibi birçok vasıf sığdıran Kösoğlu, 10 Ekim 2013 tarihinde yakalandığı amansız hastalık sonucu Ankara'da vefat etmiştir.

Nevzat Kösoğlu, Türk milliyetçiliği ve kültür hayatıyla ilgili çalışmalarıyla ön plana çıkmış, Türk fikir hayatına önemli katkılarda bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nevzat Kösoğlu, MHP, Milliyetçilik, Kültür, Türk Yurdu Okulları, 1980 Darbesi, Ötüken Yayınevi.

ABSTRACT

LIFE AND IDEAS OF TURKISH NATIONALITY CONTEMPORARY THINKER OF NEVZAT KÖSOĞLU Elif Tuğçe ÖZYALÇIN June, 2017

In this master thesis study, the life and opinions of journalist, lawyer, writer, politician and opinion man Nevzat Kösoğlu, one of the important names for Turkish nationalism and cultural life, were evaluated.

In the period of World War II. Kösoğlu, who was born in 1940 and experienced many important breaking points for Turkey, such as the 1960, 1980 Military Coup, entered the Istanbul University Faculty of Law in 1959, took part in student associations and became one of the founders of Otuken Publishing House. After graduating from university in 1963, he worked as a journalist for a while and later became a lawyer. At the same time, he took an active part in the Cultural Association of Universities, intertwined with the nationalist group. He served as Deputy Secretary General of the MHP in the 1970s. In 1977, MHP entered the parliament as a deputy in Erzurum. He was arrested and prosecuted on 12 September 1980 coup which left deep traces on both the political and social scene in Turkey. After about 1,5 years in prison, he was pending trial and acquitted in 1987. Kösoğlu, who has moved away from active politics after the coup, spent all her labour working on Turkish culture and nationalism and has developed works with the Ministry of Culture in order to strengthen the cultural relations between Turkey and the Turkish States. Kösoğlu, who received valuable works from each other, evaluated the names of the worlds with very different world views in their works. Nevzat Kösoğlu, who also served as President of the Turkish Hearts Education and Culture Foundation for a term, became the founder of the Turk Yurdu Okulları. He has been a journalist, lawyer, politician, writer and educator. He has passed away in Ankara due to a cruel disease in 10 October 2013.

Nevzat Kösoğlu has been on the best plan with his studies on Turkish nationalism and cultural life and has contributed significantly to the Turkish idea life.

Keywords: Nevzat Kösoğlu, MHP, Nationalism, Culture, Turk Yurdu Okulları, 1980 Military Coup, Otuken Publishing House.

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tez çalışmasında Nevzat Kösoğlu'nun hayatı ve fikirleri ele alınmıştır. Gazetecilik ve avukatlık mesleğinin yanı sıra yayıncılık faaliyetleriyle uğraşan ve Türk milliyetçi kadrolarıyla içi içe olan Kösoğlu, 1975'te MHP'nin genel sekreter yardımcılığı görevini ifa etmiş, bilahare 1977'de MHP Erzurum milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. 1980 Darbesi neticesinde tutuklanana kadar bu görevini sürdüren Kösoğlu, darbe sonrası 1,5 yıl tutuklu kalmıştır. Cezaevinden çıktıktan sonra aktif siyasetten uzaklaşarak Türk milliyetçiliği ve kültürünü besleyen eserler kaleme almıştır.

Bu çalışma sürecinde, TBMM Arşivi, Meclis Tutanakları, Atatürk Kitaplığı, İsam Kütüphanesi'nin kaynaklarından ve özellikle Nevzat Kösoğlu'nun eserlerinden faydalanılmıştır. Birçok süreli yayın titizlikle taranarak, Nevzat Kösoğlu'nun kendi eserleri haricinde, çeşitli yayın organlarına verdiği mülakatlar, yazdığı yazılar da incelenmiştir. Ayrıca ruh ve mana itibarıyla Kösoğlu'nun etkilendiği Ziya Gökalp, Erol Güngör, Mümtaz Turhan ve daha birçok fikir adamının eserlerinden yararlanılmış ve onun düşünce dünyasını besleyen kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Nevzat Kösoğlu'nun vefatından sonra yazılan yazılar üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. Keza tez çalışması sırasında Nevzat Kösoğlu'nun akrabaları ve dostları ile görüşülmüş, onlardan istifade edilmiştir. Bu noktada Kösoğlu'nun şahsi dosyalarına ulaşılmış, basılmamış yazıları da değerlendirilmiştir.

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanması sırasında fikirleriyle yol gösteren, danışman hocam Doç. Dr. Ercan Karakoç'a teşekkür ederim. Üzerimde büyük emeği olan, hatıralarını paylaşan, desteğini her zaman hissettiğim Nevzat Kösoğlu'nun yeğeni, aynı zamanda kıymetli hocam Prof. Dr. Melek Özyetgin'e müteşekkirim. Yine bu süreçte yanımda olan, beni destekleyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi borç bilirim.

İstanbul; Haziran, 2017

Elif Tuğçe ÖZYALÇIN

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. NEVZAT KÖSOĞLU VE AİLESİ	4
2.1.1 Üniversite Yılları.....	6
2.1.1.1 Dönemin Öğrenci Olayları.....	7
2.1.1.2 Derneklerdeki Faaliyetleri.....	9
2.2 Yayın ve Faaliyetleri.....	11
2.2.1 Ötüken Yayınevi	11
2.2.2 Söğüt Dergisi	13
2.2.3 ANDA Dağıtım.....	14
2.3 Meslekî Yaşamı	16
2.3.1 Gazetecilik Hayatı.....	16
2.3.2 Avukatlık Yılları	16
2.3.3 Siyasete Girişi	18
2.3.3.1 1977 Genel Seçimleri.....	21
2.3.3.2 Nevzat Kösoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri.....	22
2.3.3.3 12 Eylül 1980 Darbesi ve Nevzat Kösoğlu.....	25
2.3.4 1980 Darbesi Sonrası Hayatı.....	32
2.3.4.1 Siyasete Bakışı	34
2.3.4.2 Yayıncılık ve Editörlük Faaliyetleri.....	35
2.3.4.3 Türk Yurdu Okulları ve Eğitime Bakışı.....	49
2.3.4.4 Ölümü	51
3. NEVZAT KÖSOĞLU'NUN DÜŞÜNCE DÜNYASI	53
3.1 İman-Amel İlişkisi	53
3.2 Kitap Şuuru	56
3.3 Kültür ve Medeniyet	59
3.3.1 Kültür	59
3.3.1.2 Kültürün Dönemleri	62
3.3.1.3 Kimlik	65
3.3.1.4 Etnik Grup.....	66
3.3.1.5 Mozaik Kültür	69

3.3.2 Medeniyet	71
3.4 Millet ve Milliyetçilik Anlayışı.....	74
3.4.1 Millet ve Milliyetçilik	74
3.4.2 Ona Göre Millet ve Milliyetçilik	78
3.4.2.1 Türk Milliyetçiliği ve Unsurları.....	82
3.4.3 Atatürk Milliyetçiliği ve Nevzat Kösoğlu.....	93
3.5 Batılılaşma/Çağdaşlaşma/Küreselleşme	95
3.6 Aydın-Halk İlişkisi.....	100
3.7 Tarih Şuuru	104
3.8 Türk Dünyası ve Yeni Bir Medeniyet Tasarımı.....	108
3.9 Güncel Konularla İlgili Görüşleri	111
3.9.1 Milliyetçilik.....	111
3.9.2 Doğu Meselesi	112
4. DÜŞÜNCE DÜNYASININ ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN İSİMLER	116
4.1 Ziya Gökalp	117
4.2 Peyami Safa	121
4.3 Mümtaz Turhan.....	122
4.4 Dündar Taşer.....	124
4.5 Galip Erdem	126
4.6 Erol Güngör	128
5. SONUÇ	131
KAYNAKÇA	134
EKLER.....	142
ÖZGEÇMİŞ.....	161

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Age	: Adı Geçen Eser
ANDA	: Ana Neşriyat ve Dağıtım A.Ş.
AP	: Adalet Partisi
Bs.	: Basım
c.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Millî Selamet Partisi
MTTB	: Millî Türk Talebe Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Prof.	: Profesör
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyonu Ajansı Başkanlığı
TMTF	: Türkiye Millî Talebe Federasyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
ÜKD	: Üniversiteliler Kültür Derneği
Yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Tarihî bir şahsiyeti tanıtabilmenin en iyi yöntemlerinden birisi, onun hayatını kronolojik sıraya uyararak, bir zaman aralığı içinde anlatmaktır.¹ Bir başkasını anlamaya yönelik bir çaba olan biyografinin birçok tanımı olmasına rağmen, en genel olarak şöyle tanımlanabilir: “Bir kimsenin yaşamının tarihçesini konu alan anlatı.”² Biyografik bir eserin temel amacı, anlatılan şahsı, olabildiğince ve tüm yönleriyle okuyucuların gözünde canlandırmaktır.³ Biyografilerde anlatılan kişinin ailesi, eğitim hayatı, varsa anıları, düşünceleri, onun hakkında yazılanlar mutlaka esas alınmalıdır. Ayrıca hayatı ele alınan kişinin yaşadığı dönemin şartları göz ardı edilmemelidir. İnsanlar yaşadıkları, büyüdüleri konjonktürün etkisi altında kalarak kişiliklerini geliştirmektedirler. Bu bağlamda biyografi yazılarında tarafsız olmak, gerçekçi bilgi ve belgelere dayanmak, kişinin farklı noktalarını ele almak gerekmektedir. Ayrıca kişi, önyargılardan arınmış bir şekilde yaşadığı dönemin şartlarına göre değerlendirilmelidir.

Biyografi yazma geleneği hem dünyada hem de Türklerde çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Nitekim biyografi örneği sayılabilecek ilk ürünler Hititler dönemine aittir. Hititler’in yeni imparatorluk döneminde II. Mursims inşa ettirdiği yazıtta hem kendisinden hem babasından söz etmiştir.⁴ İslam toplumlarında hadis, rivayet edenlerin kişiliğine dair anlatımlar olduğundan, biyografiyi geliştiren temel unsurlardan biri hadis rivayetleridir.⁵ Klasik Osmanlı tarih yazıcılığında Hz. Muhammed’in hayatı olan siyerlerden başlayarak tabakat, vefayat, tezkire, sicil,

¹ Fevziye Abdullah Tansel, **İyi ve Doğru Yazma Usuller III**, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1978), 188.

² “Yaşam Öyküsü”, **Büyük Louresse Sözlük ve Ansiklopedisi**, c. 20, (İstanbul: Gelişim Yayınları), 12447.

³ Mahmut Çetin, **Biyografi Kitabı**, (İstanbul: Biyografi Net İletişim ve Yayıncılık, 2012), 15.

⁴ Çetin, **age**, 96.

⁵ **Age**, 99.

şecere, hadika gibi biyografik kitap çeşitleri bulunmaktadır.⁶ Ama esas itibariyle Osmanlı'da 17. yüzyılda anıların önem kazanmasıyla beraber, 18. yüzyılda biyografilerin önemi artmıştır.⁷

Tarihi oluşturan insanlardır, tarih insansız anlatılmaz. Tarihî bir şahsı anlatırken, dönemin şartlarından kişiye dair psikolojik çıkarımlara kadar pek çok alandan disiplinlerarası bir çalışma sürdürülmelidir. Böylece kişinin yaşadığı zamanı, mekânı, çevreyi, mesleği, toplumu, kültürü anlamak daha kolay olabilir. Biyografiler bir hayatın yazılı hâlidir. Toplumsal bir canlı olan insan, başkalarının tecrübelerini tanımaya, anlamlandırmaya ve bu yolla da kendi hayatını yorumlamaya meyillidir. Bu bağlamda biyografi çalışmaları tarih, sosyoloji, psikoloji, toplum bilimi ve daha birçok alanda kaynak olma işlevine sahiptir.

Bu tez çalışmasında Türk kültür ve milliyetçilik hayatı için önemli isimlerden biri olan Nevzat Kösoğlu'nun hayatı ve fikirleri ele alınmıştır. Tezin gayesi, Kösoğlu'nun hayatını ele alırken aynı zamanda yaşadığı döneme de ışık tutmaktır. Tek partili yıllarda hayata gözlerini açan Kösoğlu, 1950'li yılların sonunda İstanbul'da başladığı üniversite hayatında 27 Mayıs 1960 Darbesi öncesinde yaşanan öğrenci olaylarını tecrübe etmiştir. Bilahare oluşan siyasî oluşumlar ve ideolojik ayrımcılığın belirginleştiği yıllarda öğrencilik hayatı geçmiştir. Küçük yaştan beri derin bir bağlılık olarak hissettiği milliyetçilik duygusunu somutlaştırmak isteyen Kösoğlu, yayın ve dernek faaliyetlerinde bulunmuştur. Dünyada ABD ve SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş'ın hızlandığı dönemlerde gazetecilik ve avukatlık mesleğini icra etmiş, Türkiye'de yaşanan sol propagandalara karşı milliyetçi kuruluşların içinde bulunmuştur. MHP genel sekreter yardımcılığı yaparak aktif siyasette yer almış, 1977 yılında MHP Erzurum Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1980 Darbesi sonrası tutuklanan Kösoğlu, idamla yargılanmış, 1,5 yıl tutukluluk sürecinin ardından serbest kalmıştır. 1980'den sonra aktif siyasetten uzaklaşan Kösoğlu, tüm mesaisini Türk kültürü üzerine çalışmalar yaparak geçirmiş, birbirinden değerli eserler kaleme almıştır.

Türk milliyetçiliği ve kültür hayatı için hayatının her döneminde emsalsiz gayretler gösteren Nevzat Kösoğlu hakkında şimdiye kadar herhangi bir tez çalışmasının yapılmamış olması, kendisi hakkında incelemeyi gerekli kılmıştır. Tez

⁶ Age, 104.

⁷ Age, 105.

çalışmasında amaçlanan sadece Kösoğlu'nun hayatını kronolojik bir sırayla vermek değil; aynı zamanda fikri hayatını kaynaklarla sunmaktır. Ayrıca fikir olarak etkilendiği isimler ve çağdaşlarıyla arasındaki farklar anlatılmaya çalışılmıştır.

Tez giriş ve sonuç bölümleri dâhil olmak üzere beş bölümde planlanmıştır. Birinci bölümü giriş kısmı oluşturur. İkinci bölümde; Nevzat Kösoğlu ve ailesi, eğitim hayatıyla birlikte kronolojik bir şekilde dernek faaliyetleri, yayın faaliyetleri, meslekî yaşamı ele alınmıştır. 1980 Darbesi'ne dair değerlendirmelerin de bulunduğu bu bölümde Darbe sonrasında Nevzat Kösoğlu'nun hayatı da yer almaktadır.

Üçüncü bölüm Kösoğlu'nun düşünce dünyası ve yaşadığı dönem hakkındaki değerlendirmeleri temellidir. Milliyetçilik, kültür, Batılılaşma, aydın-halk ilişkisi gibi konular hakkında Kösoğlu'nun düşüncelerinin yer aldığı bu bölümde, onun haricinde bu konularda uzman birçok kişinin eserlerine de yer verilmiştir. Kösoğlu'nun yaşadığı dönemdeki milliyetçilik ve Doğu sorunu hakkındaki düşünceleri de bu bölümde yer almaktadır.

Tezin dördüncü bölümü; Nevzat Kösoğlu'nun etkilendiği isimler ve aralarındaki farklılıkları ele almaktadır. Ziya Gökalp, Peyami Safa, Mümtaz Turhan, Dündar Taşer, Galip Erdem ve Erol Güngör gibi Türk düşünce hayatında önemli yeri olan mütefekkirlerin karşılaştırmalı olarak görüşlerine yer verilmiştir. Tezin son bölümünü sonuç kısmı oluşturur.

Nihayetinde bu yüksek lisans tez çalışması, Nevzat Kösoğlu ile ilgili bütün meseleleri ele almış olduğu iddiasında değildir. Aksine bu tez, Türk milliyetçiliği ve kültür hayatı için oldukça önemli isimlerden biri olan, fikir adamı Nevzat Kösoğlu'nu tanıtan ve bu konu hakkında yapılacak diğer çalışmalara öncü olmak hedefindedir.

2. NEVZAT KÖSOĞLU VE AİLESİ

Nevzat Kösoğlu 7 Ekim 1940'ta Erzurum'un İspir kasabasında doğmuştur.⁸ Resmî kayıtlarda doğum tarihinin 1941 olarak görünmesinin nedeni, Kösoğlu'nun üniversite sınavına hazırlandığı yıl askere çağrılmasından kaynaklı yaşını küçülttürmesidir.⁹ Yine kayıtlarda doğum yeri olarak İspir yazılmasına rağmen Kösoğlu esasen Rize'ye bağlı Cimil Yaylası'nda doğmuştur. Babası dava vekili¹⁰ Tayyip Bey, annesi İkizdereli Kumbasarlardan Reyhane Hanım'dır.¹¹ Annesi Reyhane Hanım resmî tahsili olmamasına rağmen eski ve yeni yazıyı bilen ve doğaçlama türküler söyleyen bir kadındır.¹² Kösoğlu'nun babası Tayyip Bey, dava vekilliğinden önce bir süre İstiklal Mahkemelerinde zabıt kâtipliği, bir süre de öğretmenlik yapmıştır. Dönemde Hukuk Fakültesi mezunu avukat çok fazla olmadığı için tecrübeli ve işinde işi olan zabıt kâtiplerine dava vekilliği ruhsatnamesi verilince Tayyip Bey dava vekilliği yapmaya başlamıştır. Kösoğlu'nun hem babasının mesleğinden dolayı hem de ailesinin dile, kültüre, edebiyata olan merakından kaynaklı olarak bilinçli bir ortamda büyüdüğü, ailesinin bu özelliğinin Kösoğlu'nu da etkilediği düşünülebilir.

Nevzat Kösoğlu'nun babası Tayyip Bey, iki defa evlenmiş, birinci evliliğinden Mustafa, Nazmiye, Melahat isimli çocukları olmuştur. İlk eşinin vefatı üzerine Reyhane Hanım'la evlenmiş, bu evlilikten Ahmet, Nevzat ve Kenan isimli çocukları olmuştur.¹³

⁸ Melek Özyetgin, "Nevzat Kösoğlu", **TDVİA, Ek. 2**, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 82.

⁹ Osman Çakır, **Nevzat Kösoğlu ile Söyleşiler, Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikayesi**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010), 21.

¹⁰ Dava vekili: Avukat sayısı beşten az olan yerlerde avukat yetkisini taşıyan meslek adamı.

¹¹ **TBMM Albümü 1920-2010**, C. 2, (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları), 1048.

¹² Çakır, **age**, 24.

¹³ **Age**, 25.

2.1 Eğitim Hayatı

Nevzat Kösoğlu ilkokulu Erzurum'un İspir kasabasında bulunan İnönü İlkokulu'nda okumuştur.¹⁴ Eğitim hayatında başarılı olan Kösoğlu, ilkokulu birincilikle bitirmiştir. Okul hayatını arkadaşlarıyla bir araya gelme ve dolayısıyla oyun oynayarak eğlenme yeri olarak görmüştür. Eğitim, sınıf geçme, ödev yapma gibi görevleri sıradan işler olarak görmüş, anılarında hiçbir sınavdan endişelenmediğini ve hep sınıfın en iyisi olduğunu ifade etmiştir.¹⁵ 1955 yılında İspir'de ortaokulu bitiren Kösoğlu, lise olmadığı için eğitimine Erzurum Lisesi'nde yatılı olarak devam etmiştir. İspir'de oyun alanı olarak gördüğü okulundan sonra Erzurum Lisesi'ne gitmek Nevzat Kösoğlu'nu oldukça derinden etkilemiş, anılarında Erzurum Lisesi'ndeki ilk günlerini şöyle ifade etmiştir:

“... Bizim ortaokulumuz çok sevimli bir yerdi. Dedim ya, okul oyunun bir parçasıydı. Arkadaşlarım orada. Oynamak için okula gitmek zorundayım... Erzurum Lisesi'ne girdiğimiz zaman duvara çarpmış gibi oldum. Sultan Hamid zamanının bu yapısında koridorlardan koridorlara geçiyorsun hiç bitmiyor ve karanlık. Hep iç koridorlar. Oradan yemekhaneye, yemekhaneden bilmem nereye, oradan yatakhaneye çıkıyorsun. Çok karanlık. Tabii o halin benim üzerimdeki etkisi yıkıcı oldu. Burası oyunla filan ilgisi olmayan bir yerdi. İlk defa karanlık, abus çehreli bir yere giriyorum ve kimseyi tanımıyorum. İspir'de her taşa ayağımın, her dalda elimin izi vardır. Buraya geliyorum hiç kimseyi bilmiyorum.”¹⁶

Erzurum Lisesi'nde paralı ve yatılı okuyan Nevzat Kösoğlu, 1. sınıftan sonra büyük ağabeyi Mustafa Kösoğlu'nun yaşadığı Karabük'e gitmiş, eğitimine orada devam etmiştir.¹⁷ Nevzat Kösoğlu, Karabük Lisesi'nde okuduğu yıllarda Kıbrıs olayları başlamış, gazete ve kamuoyunda ele alınan konular Kösoğlu'nu da etkilemiştir. Hatta o dönemde birkaç arkadaşıyla Kıbrıs mitingi düzenlemiştir. Bu miting, Nevzat Kösoğlu'nun hayatında milliyetçilerle ilk teması olmuştur.¹⁸

¹⁴ Okulun adı Demokrat Parti döneminde “25 Şubat İlkokulu” olarak değiştirilmiştir. Zira 25 Şubat İspir'in kurtuluş günüdür. Çakır, **age**, 34.

¹⁵ **Age**, 47.

¹⁶ **Age**, 51.

¹⁷ Nasrullah Uzman, “Milletvekili Olarak Nevzat Kösoğlu”, Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni, 22 Mart 2014, Ankara.

¹⁸ Çakır, **age**, 53.

1958’de lise eğitimini bitiren Nevzat Kösoğlu’nun aklında aslında hiçbir meslek yoktur. Lise döneminde ilk önce edebiyat sınıfına girmiş olmasına rağmen matematiğinin iyi olması nedeniyle öğretmenleri tarafından fen sınıfına yönlendirilmiştir. Aklında hiçbir meslek olmamasına rağmen, ‘ne olacaksın’ sorusuna verdiği cevabı ileriki yıllarda şöyle değerlendirmiştir:

“... Bir gün lise ikinci sınıfta galiba, fizik öğretmeni bana aniden ne olacaksın diye sordu. Hukukçu dedim. Herkes güldü, ben de güldüm. Sonradan düşündüm acaba şuur altında bir şey mi var diye, evet şuur altı dediğim şey o galiba.”¹⁹

Nevzat Kösoğlu’nun “hukukçu” şeklinde cevap vermesinde, babasının dava vekili olması ve evlerinde hukuk konularının konuşuluyor olma ihtimali etken olabilir.

Bununla birlikte Kösoğlu, liseyi bitirdikten sonra Tıp Fakültesi’ni kazanmıştır. Ancak içinde bu fakülteyi okumaya karşı bir istek olmamasından ve babasının da kendisiyle aynı düşünceyi paylaşmasından hareketle o yıl üniversiteye kaydolmamıştır. Bilahare 1959’da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olmuştur.²⁰

2.1.1 Üniversite Yılları

Nevzat Kösoğlu’nun üniversiteye başladığı yıllar, Türkiye için önemli bir kırılma noktası olan 1960 Darbesi’nin hemen öncesidir. Kösoğlu, üniversitede kendi düşüncesine yakın arkadaşlar edinebilmek için Nihal Atsız’ın *Türk Ülküsü* kitabını görünür bir şekilde cebine koymuş, bu yöntem vasıtasıyla Celal Türkoğlu ve Mehmet Niyazi Özdemir’le üniversitedeki ilk arkadaşlıklarını kurmuştur.²¹

Öğrenci hareketlerinin de başladığı o yıllarda, İstanbul Üniversitesi gibi Türkiye’nin her bölgesinden öğrencilerin geldiği bir üniversitede olan Nevzat Kösoğlu, bu gelişmelere kayıtsız kalmamıştır. Her ne kadar gençler siyasî partiler etrafında gruplaşsa da Nevzat Kösoğlu partililik boyutuyla ilgilenmemiş, odak noktası her zaman milliyetçilik olmuştur. Nitekim dönemde özellikle sağ görüşlü öğrencilerinin uğrak yeri olan Marmara Kıraathanesi, Kösoğlu’nun uğrak yeri olmaya başlamıştır. O dönemde milliyetçi gençlerin eserlerini okuduğu başlıca isimler Hüseyin Nihal Atsız, Peyami Safa, Mümtaz Turhan, Necip Fazıl Kısakürek,

¹⁹ Age, 63.

²⁰ Özyetgin, age,

²¹ Çakır, age, 68.

Nurettin Topçu, Cevat Rifat Atilhan, Ziya Uygur ve İsmail Hami Danişment gibi isimlerdir. Nevzat Kösoğlu tartışılan konuları particilikten uzak, çoğunlukla Batılılaşma meseleleri üzerinden değerlendirmiştir.²² Dönemin İstanbul Üniversitesi Sosyal Psikoloji Bölümü Başkanı Mümtaz Turhan ve Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Tarık Zafer Tunaya gibi isimlerin Batılılaşma hakkındaki kitaplarının da üniversite gençliğini etkilediği değerlendirilebilir.

Nevzat Kösoğlu henüz bir üniversite öğrencisiyken Batılılaşma meselesi üzerine düşünmüş, nihayetinde Batılılaşmanın milletin manevî değerlerinin de korunması yoluyla gerçekleşmesi gerektiğine inanmıştır. Kösoğlu'nun Batılılaşma konusunda ilerleyen yıllarda kaleme aldığı yazı ve kitaplara bakıldığında, fikir hayatının temelinin oldukça genç yaşlarda oluşmaya başladığı dikkat çeker.

Nevzat Kösoğlu, döneminin öğrenci profillerini çizerken iki ana başlık etrafında bir araya geldiklerini ifade eder. Nitekim Marksizm, Sosyalizm, Kemalizm, Halk Partisi, devrimcilik, inkılâpçılık, ihtilâlcilik şemsiyesi altında sol görüşlü öğrencilerin; milliyetçi, demokrat, İslamcı şemsiyesi altında ise sağ görüşlü öğrencilerin toplandığını aktarmıştır.²³

2.1.1.1 Dönemin Öğrenci Olayları

1960 Darbesi'ne giden süreçte toplumsal huzursuzluklar artmış, mitinglerle protestolar yayılmaya başlamıştır. Özellikle 1959 yılı siyasal yaşamdaki gerginliklerin tırmandığı bir sene olmuştur. Kürtçülük hareketleri hızlanırken, Nurculuk söylemleri de artmıştır. Toplumda kutuplaşmalar başlamış, hem iktidar partisi DP'ye hem de muhalefetteki CHP'ye saldırılar gerçekleşmiştir. 1 Mayıs 1959'da İsmet İnönü ve beraberindekiler Uşak'ta, 2 Mayıs 1959'da İzmir'de DP il merkezi hedefler arasında olmuştur.²⁴ Tercüman, Ulus gibi gazeteler belirli sürelerle kapatılmış; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan gazetesi sahibi Ahmet Emin Yalman, Ulus gazetesi yazı işleri müdürü Ülkü Arman gibi isimler çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.²⁵ 1960 yılına gelindiğinde DP ve muhalefet arasındaki ilişkiler iyice gerginleşmiştir. Muhalefet ve basının eylemlerini soruşturmak amacıyla Meclis içinden 15 kişiyle kurulan Tahkikat Komisyonu, ülkede geniş yankılar

²² Age, 69.

²³ Age, 87.

²⁴ Cumhuriyet Ansiklopedisi, c. 2, (İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2002), 373.

²⁵ Age, 373-374.

uyandırmıştır.²⁶ 28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin düzenlediği toplantıya, güvenlik güçlerinin müdahale etmesiyle büyük olaylar yaşamış, güvenlik güçleriyle öğrenciler arasındaki çatışmalar Beyazıt Meydanı'na sıçramıştır. Burada yaşanan çatışmalarda, İstanbul Üniversitesi öğrencisi Turan Emeksiz hayatını kaybetmiştir. O dönemde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Ali Fuad Başgil, 28 Nisan gününü şöyle anlatır:

“O gün, saat 11’de dersim olduğu için, 10 sıralarında üniversiteye geldim. Üniversite binasının önündeki büyük giriş kısmında, gençler aralarında heyecanla konuşuyor, yahut bir gruptan diğer gruba konuşuyorlardı. Kendi kendime ‘Mes’ut gençlik, her zaman eğlenmesini biliyor’ diye düşündüm. Dikkati çekecek bir fevkalâdelik yoktu. Odamda notlarımı gözden geçirmek için ikinci kata çıktım. Saat 10’u birkaç dakika geçiyordu. Aniden, büyük avludan gelen müthiş bağırılmalar duydum. Önümdeki işime devamla, ‘Herhalde, gençler gürültü yapıyorlar’ dedim. Fakat gürültü gittikçe artıyordu, o derece ki nihayet, dışarıda olup biteni görmek için yerimden kalkmağa mecbur oldum. Hayret! Binlerce genç holü, geçitleri ve holü çevreleyen koridorları ağzına kadar doldurmuşlardı. Bağırılmalar, nutuklar birbirine karışıyor ve ara sıra da ‘Kahrolsun hükümet, Menderes istifa’ naraları duyuluyordu. Polisler kalabalığın içine girerek, nümayişçileri boş yere dışarı çıkarmaya uğraşıyorlardı. Bu sırada, göz yaşartıcı bomba yağmuru başladı. Gözleri yarı kör hâline gelmiş talebeler, kitle hâlinde dışarı kaçtılar.”²⁷

Olayların akabinde Ankara ve İstanbul’da sıkıyönetim ilan edilmiş ve gece sokağa çıkma yasağı konmuştur. 29 Nisan’da devam eden protestolar başka şehirlere de yayılmıştır. 30 Nisan’daki protestolarda yine çatışmalar görülmüş ve Nedim Özpolat isminde bir öğrenci daha hayatını kaybetmiştir.²⁸ Mayıs ayının başından itibaren Ankara Kızılay, gençliğin sürekli gösteri yeri hâline gelmiştir. 2 Mayıs’ta İstanbul’da yapılacak NATO ile ilgili toplantı için gelen yabancı temsilci ve basın mensuplarına bildirimler dağıtılmış, üniversite çevresinde gösteriler yapılmıştır.²⁹

İktidar karşıtı oluşan öğrenci olaylarına karşı DP yönetimi, 5 Mayıs günü saat 5’te iktidar yanlısı öğrencilerle Ankara Kızılay Meydanı’nda bir gösteri düzenlemeye karar vermişlerdir. Ancak iktidar karşıtı gençler bu planı öğrenip, iktidar yanlısı gençleri sayı olarak bastırınca olaylar başlamış, Celal Bayar ve Adnan Menderes büyük protestolarla karşılaşmışlardır.³⁰ 21 Mayıs’ta Ankara Harp Okulu öğrencileri, iktidara karşı sessiz bir yürüyüş yapmış, ülke gerginliğin doruk noktasına

²⁶ Age, 380.

²⁷ Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri**, (İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1996), 123-124.

²⁸ **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, 381.

²⁹ “27 Mayıs”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, c. 3, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 1030.

³⁰ **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, 381.

ulaşmıştır.³¹ 27 Mayıs 1960'ta TSK yönetime el koymuş, Orgeneral Cemal Gürsel, Silahlı Kuvvetler adına ülke yönetimini üstlenerek Millî Birlik Komitesi'nin başına getirilmiştir.

İstanbul Üniversitesi'nde yaşanan 28-29 Nisan olaylarına şahit olan ve içinde yer alan isimlerden birisi de Nevzat Kösoğlu'dur. Kösoğlu hem 28, hem 29 Nisan'da düzenlenen protestolarda yer almış, yer almasının nedenini de üstüne basarak merak olduğunu dile getirmiştir.³² Zira üniversite zamanına kadar küçük şehirlerde yaşamış, böyle protestolarla karşılaşmamış 18-19 yaşlarında bir gencin merak duygusu paralelinde davranması gayet olağan bir davranış olarak değerlendirilebilir. Nihayetinde protestonun yapıldığı bahçenin etrafını saran askerler, gruplara dağılmalarını söylemiş, aksi takdirde tutuklayacaklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine Nevzat Kösoğlu'nun yanındaki arkadaşları bahçeden ayrılmak istemesine rağmen Kösoğlu tutuklanırlarsa nereye götürüleceklerini merak etmiş, bahçeden ayrılmamıştır. Kösoğlu'nun bu merakının altında grupları provoke eden kişilerin farkına varması yatar. Zira grupları galeyana getirme çabasında olan profillerin varlığını da arkadaşlarıyla paylaşmıştır.³³ Nihayetinde Nevzat Kösoğlu ve arkadaşları askerî kamyonlarla Davutpaşa Kışlası'na götürülmüşlerdir. Ertesi sabah herkesin buradan kaçtığını gören Nevzat Kösoğlu ve arkadaşları da kaçmış, Kösoğlu o günü "Ben göreceğimi gördüm" diyerek anlatmıştır:

"... Gel, o nutuk çekenleri arayalım. Bak bakalım bir tanesini burada bulabilecek misin? Hakikaten hiçbirisi yoktu. Onlar topluluğu ajite eden takım. Oraya gelirler mi? Gelmezler tabii."³⁴

2.1.1.2 Derneklerdeki Faaliyetleri

1960'lı yıllar öğrenci faaliyet ve hareketlerinin çok ön planda olduğu yıllardı. Öğrenci hareketlerini öğrenci dernek ve cemiyetleri yönlendirmekteydi. Bunlardan biri Millî Türk Talebe Birliği'ydi (MTTB). Millî Türk Talebe Birliği, öğrenci derneklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştu. Bu derneklerin kongrelerinde seçilen delegelerin katıldığı kongrede MTTB'nin genel başkanı ve yönetim kurulu seçilmekteydi. Derneklerin haricinde üniversite fakültelerinin cemiyetleri, cemiyetlerin de bir araya gelerek oluşturduğu öğrenci birlikleri vardır. Bu öğrenci

³¹ Age, 398.

³² Çakır, age, 72.

³³ Age, 72.

³⁴ Age, 73.

birliklerinden seçilen delegelerin oluşturduğu topluluğa verilen isim Türkiye Millî Talebe Federasyonu'dur (TMTF).

O dönemde dernekler, cemiyetler öğrenciler tarafından aktif olarak kullanılan, sözleri geçen, yıpranmamış kurumlardı. Seçimler olduğu zaman, öğrencilerin çoğunluğu oy kullanıp kendilerini ifade etmenin yollarını ararlardı.

Nevzat Kösoğlu fakültede ikinci sınıfa geçtiğinde, Mehmet Niyazi Özdemir, Rasim Cinisli, Abidin Sungur ve başka birkaç arkadaşıyla beraber bir grup kurup üniversitedeki Hukuk Fakültesi Cemiyeti için hazırlık yapmaya karar vermişlerdir. Kurdukları grubun adını “Hür Hukuklar” olarak koymuş, toplantılar, konuşmalar yapmışlardır. Propaganda için Hür Hukukluların ne olduğunu, ne yapmak istediğini anlatan broşürler bastırmışlar, bu broşürler öğrenciler arasında oldukça ses getirmiştir. Hür Hukuklular Cemiyeti'nin yaptığı çalışmalar sonuç vermiş, seçimleri büyük bir farkla kazanarak Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti'ni almışlardır. Bu aynı zamanda cemiyetin ilk defa Halk Partililerin elinden alındığı zamana denk gelmektedir.³⁵

Hukuk Fakültesi Cemiyeti'nin katıldığı en önemli faaliyet, Edebiyat Fakültesi ile aralarında yaptıkları münazaradır. Münazara konusu, o yılların tartışması olan yeni anayasaydı. Sosyal devlet ilkesi o dönemde anayasaya yeni konulduğu için münazara aslında sosyal devlet ilkesini kabul edenler ve etmeyenler şeklindeydi. Hukuk Fakültesi Cemiyeti yeni anayasayı, yani sosyal devlet ilkesini savunan taraftı. Nevzat Kösoğlu o dönemlerde kendi konularını anayasaya karşı, “plan değil pilav istiyoruz” diyen Demokratlardan yana şekilde belirtmiştir.³⁶ Kösoğlu, münazaraya hazırlanırken anayasa ve eski Türk devlet yapılarından çalışmalar yapmış, sosyal devletin aslında bir Türk devlet geleneği olduğunun farkına varmıştır. İlerleyen yıllarda kaleme alacağı Türk devlet yapısı ve felsefesiyle ilgili yayınlarının temelini belki de bu münazara çalışması hazırlamıştır. Nihayetinde münazarayı Hukuk Fakültesi Cemiyeti kazanmış, bu başarı öğrenci cemiyetine epey moral vermiştir.

Hukuk Fakültesi Cemiyeti'nin yönetimine geçildikten sonra bir sonraki hedef 1962 yılının Millî Türk Talebe Birliği genel kurulu olmuştur. Ancak başarılı olunamamış, yeni hedef 1964 yılındaki genel kurul olarak saptanmıştır. Nihayetinde 1964 yılında yapılan genel kurulda Rasim Cinisli, Millî Türk Talebe Birliği (MTTB)

³⁵ Age, 79.

³⁶ Age, 80.

Başkanlığı'na seçilmiştir.³⁷ Nevzat Kösoğlu, seçim çalışmalarının büyük yükünü üstlenmesine rağmen yönetimde yer almamış; arka planda kalmayı tercih etmiştir.³⁸

Nevzat Kösoğlu'nun üniversite yıllarından dostu olan Mehmed Niyazi Özdemir o günleri şöyle kaleme almıştır:

“... O sırada Milli Türk Talebe Birliği ve Türkiye Milli Talebe Fedarasyonu solcuların elindeydi. Milliyetçi talebeler buralara yaklaşıyordu... İzmir'de yapılan kongreye Nevzat'la birlikte gittik. Her partinin kendine göre talebi, işleriyle ilgili bir teşkilatı vardı; tabii bizim kimsemiz yoktu... Bir sonraki dönemde Bursa'da Milli Türk Talebe Birliği'nin kongresi vardı. Bu kongrede Nevzat, dönemin Bursa valisinin engelleme çabalarına rağmen kongre başkanı oldu. Salabetle idare ettiği genel kurul sonrasında Milli Türk Talebe Birliği, ardından da Türkiye Milli Talebe Fedarasyonu bizim elimize geçti.”³⁹

2.2 Yayın ve Faaliyetleri

2.2.1 Ötüken Yayınevi

Ötüken Yayınevi, 1964'te birkaç üniversite öğrencisinin “vatanı kurtarmak” adına girdiği, önemli yayınlarıyla günümüze kadar gelen ve faaliyetlerine devam eden yayınevlerinden birisidir.

Yayınevi kurma işini başlatanlar Nevzat Kösoğlu, Mehmet Niyazi Özdemir, Rasim Cinisli, Özer Revanoğlu, Ahmet Nuri Yüksel'dir. Daha sonraları Rasim Cinisli'nin ayrılışıyla Fehim Üçışık ve Ahmet İyioldu kadroya dâhil olmuştur.⁴⁰

Nevzat Kösoğlu, Ötüken Yayınevi'nin kurulma fikriyle ilgili olarak Mehmet Niyazi Özdemir'le arasında geçen diyalogu şöyle anlatır:

“... Bir gün bana dedi ki: ‘vatan kurtarmanın en iyi yolu kitap yayınlamaktır. Bizim camiada hiç yayınevi yok.’

Ne yapacağız? Dedim. ‘2500'er TL koyacağız. Yayınevi kuracağız.’”⁴¹

Oldukça kısıtlı imkânlarla yola çıkan Nevzat Kösoğlu ve arkadaşları İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nin karşısında küçük bir bodrum katı tutmuşlardır. Vatanı

³⁷ Halit Esendir, “MHP Davasından Milliyet'e Giden Gazeteci Taha Akyol”, **Kendi Anlatımlarıyla Babiali'nin Meşhurları**, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2008), 377.

³⁸ Nuri Gürgür, “Ülkücü Bir Aydınım Siyasi Portresi”, *Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni*, 22 Mart 2014, Ankara.

³⁹ Mehmet Niyazi, “Nevzat Kösoğlu”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 278.

⁴⁰ Ahmet İyioldu, “Nevzat Kösoğlu'nun Ötüken ve ANDA Günleri”, *Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni*, 22 Mart 2014, Ankara.

⁴¹ Çakır,age, 126.

kurtarmak gibi oldukça büyük bir iddia adına çıktıkları bu yolda, yapacakları işin heyecanı, tuttıkları dairenin her şeyiyle tek tek ilgilenerek ortaya mütevazî bir dükkân çıkarmışlardır.⁴²

Tutulan dairenin temizlenmesi ve düzenlenmesinden sonra geriye yayınevine bir isim ve basılacak ilk kitabın bulunması kalmıştır. Nevzat Kösoğlu, bir gazeteci ve yazar olarak hayranlık duyduğu Peyami Safa'nın "Yalnızız" romanında geçen ve hayal ülke anlamına gelen "Simeranya" ismini yayınevine istemektedir. Arayışlar devam ederken yayınevine hayırlı olsun ziyaretine folklor eğitimcisi Sevgi Babaoğlu gitmiş, "Ötüken" ismini önermiştir. Bunun üzerine: "... Gerçi Simeranya daha havalı geliyor bana ama Ötüken'e de can kurban."⁴³ yorumuyla Kösoğlu kararını vermiş, arkadaşlarından da menfi bir dönüş olmaması üzerine yayınevine "Ötüken" ismi verilmiştir. Sonrasında sıra basılacağı ilk kitaba gelmiştir. İlk başta Peyami Safa düşünülmüştür ve Nevzat Kösoğlu ve arkadaşları Safa'nın eşi Nebahat Hanım'ı ziyaret etmişler, bilahare herhangi bir sözleşme yapmadan Safa'nın "Yalnızız" romanını alıp matbaaya vermişlerdir. Ancak İnkılâp Yayınevi'nin, Peyami Safa'nın bütün eserlerinin telif hakkını aldığı ortaya çıkınca "Yalnızız" romanının baskısı durdurulmuştur. O sıralarda Necip Fazıl Kısakürek, yeni piyesi "Reis Bey"i çıkarmış, Ötüken Yayınevi de bu piyesi basmak amacıyla Kısakürek'le anlaşmıştır. Kitabın tashihini bizzat Kısakürek yapmak istemiş, bu sebeple Nevzat Kösoğlu birçok kez Necip Fazıl Kısakürek'i evinde ziyaret etmiştir. Nihayetinde Babîâli için oldukça orijinal bir kapağa sahip boyutları ve kapağıyla Nevzat Kösoğlu'nun tasarımı denilen ilk kitap vitrinleri süslemeye başlamıştır. Gerçekten de kitabın hazırlanma sürecinde Kösoğlu, arkadaşlarıyla istişare hâlinde özgün bir tasarım meydana getirmeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Kitabın kapağını tasarlayan ise Kösoğlu'nun üniversite yıllarından arkadaşı ressam Mustafa Eren'dir.⁴⁴

Kösoğlu, yayınevinin ilk üç kitabını yayınladığı dönemde Hukuk Fakültesi'ne devam etmekteydi. İstanbul'da olduğu süre boyunca yayınlanacak kitaplarla yakından ilgilenmiş, titizliği, kapak tasarımları, şekil ve biçime verdiği önemle yayınevine bir standart kazandırmıştır. Ayrıca Ötüken Yayınevi'nin logosunun

⁴² İyioldu, **age**.

⁴³ Çakır, **age**, 128.

⁴⁴ **Age**, 132.

Devlet-i Âliye'nin üç kıtada devam eden hükümranlılığının bir nişanesi olan üç tuğ olmasını teklif eden de Nevzat Kösoğlu'dur.⁴⁵

İlerleyen yıllarda yayınevinin kurucu kadrosunun farklı meşguliyetleri nedeniyle yayınevinde devamlı mesaide bulunacak bir isme ihtiyaç duyulmuştur. Nevzat Kösoğlu, bu isim için İspir'den arkadaşı olan Nurhan Alpay'ı önermiş, Alpay'ın yönetime gelmesiyle birlikte Ötüken Yayınevi daha da kurumsallaşarak çalışmalarına devam etmiştir.

Ötüken Yayınevi'nin kuruluşunda ve büyümesinde büyük emeği olan Kösoğlu, 1964 yılında üniversiteden mezun olup Ankara'ya gittikten sonra da yayınevi adına yapılan görüşmelerde istişarelerde bulunarak yayınevine katkılarını sürdürmüştür. Nitekim onun yayınevinin kuruluşu ve gelişmesindeki rolünü Mehmet Niyazi Özdemir şöyle ifade etmektedir:

“Şurası bir gerçektir ki; Nevzat'ın sabrı, azmi ve disiplinli çalışması olmasaydı, birlikte kurulmasına önayak olduğumuz Ötüken Yayınevi teşekkül etmezdi.”⁴⁶

2.2.2 Söğüt Dergisi

Söğüt Dergisi, Ötüken Yayınevi'nin yayınladığı kitapları tanıtmak amacıyla çıkarılan bir yayındır.⁴⁷ Dergi, bir kitap tanıtım mecmuasının çok ötesinde, Ötükencilerin müstear isimlerle fikirlerini kaleme aldıkları bir dergi niteliğini taşımaktaydı. Yayınevinin kurucuları haricinde Galip Erdem, Ayvaz Gökdemir, Halit Güler, Alaaddin Korkmaz, Erdal Sargutan ve Emine Işınso gibi isimler burada yazılar kaleme almıştır.⁴⁸

Söğüt Dergisi'nin çıkarılmaya başlandığı 1968 yılında Nevzat Kösoğlu askerlik vazifesini yapmaktaydı. Dergide bir müddet Peyami Turan müstear adıyla yazılar yazmış, kimi zaman kendi ismini de kullanmıştır.⁴⁹ Kösoğlu'nun Peyami Turan müstear ismini tercih ederken, fikir hayatının oluşmasında önemli yeri olan Peyami Safa'nın “Peyami”sini ve Prof. Dr. Osman Turan'ın “Turan”ını aldığı dikkat çekmektedir. Kösoğlu'nun dergide kaleme aldığı akıl, iman, yozlaşma, dil

⁴⁵ İyioldu, **age**.

⁴⁶ Niyazi, **age**, 279.

⁴⁷ Alaaddin Korkmaz, “Bir Düşünce ve Ülkü Adamı: Nevzat Kösoğlu veya ‘Söğüt Ağabey’”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 244.

⁴⁸ İyioldu, **age**.

⁴⁹ **Age**.

politikaları gibi pek çok muhtevalı yazısı, “Kitap Şuuru” isimli eserinin temelini oluşturmuştur.

Kösoğlu'nun Söğüt Dergisi'ndeki bazı iz bırakan yazıları hala zihinlerde yer tutmaktadır. Nitekim Orhan Kavuncu ve Mehmet Niyazi bu yazıları şöyle ifade etmektedir:

“... O Söğüt dergisinde yazdığı ‘Fetih ve Zaman’ yazısını unutmak mümkün değil. Fatih Sultan Mehmet Han hazretlerine halimizi anlatıyor: ‘Sen zamanın sahibiydin; zamana hükmederdin, biz zamanın esiri olduk’ diyor.”⁵⁰

“... O sırada Ötüken Yayınevi'nin Söğüt adında bir tanıtım dergisi vardı. Nevzat orada çok güzel makaleler yazıyordu; hele bir yazısı vardı ki bugün bile hafızamdadır; ortak dostumuz Zaptiye Ahmet'in ölümü üzerine kaleme aldığı ‘Erken Giden Mektup’ ”⁵¹

Nevzat Kösoğlu, henüz 20'li yaşlarda kaleme aldığı muhtevalı yazılarıyla, ilerleyen yıllarda değerli eserler kaleme alacağıının ilk işaretlerini de vermiştir.

İlk sayısı Ocak 1968'de çıkan Söğüt'ün basımı 4 yıl sürmüş, Nisan 1971'de çıkan 40. sayıyla sonlandırılmıştır.⁵²

2.2.3 ANDA Dağıtım

Ötüken Yayınevi 10. yılına girdiğinde eserlerini okuyucuya ulaştırma konusunda zorluk çekmekteydi. Yayınevlerinin çoğalmasına rağmen Hayat Yayınları, Altın Kitaplar, Doğan Kardeş Yayınları dışındakilere pek itibar edilmiyor, oldukça seçici davranılıyordu. Özellikle sağ tandanslı yayınevlerinin eserlerini topluca dağıtıma alacak bir kuruluş yoktu.⁵³ Nitekim Ötüken Yayınevi kitap satımının fazla olduğu sahaflara, Beyaz Saray'a, vapur iskelelerine ve Çağaloğlu'ndaki kitapçılara kendileri kitapları bırakmaktaydılar.

O yıllarda Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği “Yayıncılar Kurultayı”na Ötüken Yayınevi'ni temsilen Nevzat Kösoğlu katılmıştır. Kurultayda Türk yayıncılığının sorunları görüşülürken en çok dağıtım faktörü üzerinde durulmuş, nitekim bu kurultayın akabinde Ötüken Yayınevi kadrosu dağıtım sorunlarını gidermek adına istişarelere başlamıştır. Neticede İstanbul'da Ötüken Yayınevi, İrfan Yayınevi, Ankara'da Töre-Devlet Yayınevi ve Ocak Dergisi camiası olmak üzere eşit hisselerle

⁵⁰ Orhan Kavuncu, “Söğüt Ağabey”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul Ötüken Yayınevi, 2016), 237-238.

⁵¹ Niyazi, **age**, 279-280.

⁵² İyioldu, **age**.

⁵³ **Age**.

ANDA (Ana Neşriyat ve Dağıtım A.Ş.) kuruluşunu tamamlayarak 1973 yılının Kasım ayında faaliyete başlamıştır.⁵⁴ Kurulan anonim şirketin başına Ahmet İyioldu getirilmiştir.⁵⁵

Şirketin merkezi İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Adana, Samsun ve Erzurum'da da bölge büroları kurulmuş, personel istihdam edilerek Türkiye'nin her köşesine dağıtım faaliyetleri taşınmıştır.

1980 Darbesi'ne giden süreçte yaşanan sağ ve sol çatışmalar, toplumsal kargaşa, kin ve nefret söylemleri katlanarak devam etmekteydi. ANDA Dağıtım'ın izlediği milliyetçi politika da hedefler arasında olmuş, yönetim kurulu üyeleri alenen hedef gösterilmiştir.⁵⁶ 29 Ocak 1980 tarihinde ANDA merkez deposunun sorumlusu Ömer Uğraş öldürülmüş, ancak bu cinayet aydınlatılamamış ve faili meçhul olarak kalmıştır.⁵⁷

1984 yılına gelindiğinde ANDA, İstanbul Cağaloğlu'nda sebebi bilinemeyen büyük bir yangınla karşılaşmış, kitaplar gerek yangında gerekse söndürme çalışmaları sırasında büyük hasar görmüştür. Ötüken Yayınevi bu talihsiz olaydan sonra yayıncılık faaliyetlerine devam edebilmiş, ancak ANDA yangın sonrasında faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır.

Netice itibariyle 1970'lerin başından 1980'lere kadar Türkiye çapında geniş bir ağ oluşturan ANDA Dağıtım A.Ş. kapandığı yıla kadar milliyetçi yayınların okuyucuya ulaşımı için faaliyette bulunmuştur.⁵⁸ ANDA Dağıtım A.Ş'nin kurulup çalışması, Ötüken Yayınevi'ni henüz üniversite çağında kuran Nevzat Kösoğlu ve arkadaşlarının seneler sonra da bu sevdalarından vazgeçemediklerinin ve hedeflerine ulaşmak için sadece sorunları belirleyip durmadıklarının ve çözümler üreterek de yollarına devam ettiklerini gösteren en güzel örnektir. Bu bağlamda Nevzat Kösoğlu bir aksiyon insanı olarak ifade edilebilir.

⁵⁴ Age.

⁵⁵ Çakır, age, 246.

⁵⁶ İyioldu, age.

⁵⁷ Milliyet Gazetesi, 30 Ocak 1980.

⁵⁸ Nuri Gürgür, "Nevzat Kösoğlu-Kıblesi Dosdoğru Bir Türk Aydını", Nevzat Kösoğlu'nun Ardından, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 180.

2.3 Meslekî Yaşamı

2.3.1 Gazetecilik Hayatı

Nevzat Kösoğlu Hukuk eğitimine devam ederken Gazetecilik Enstitüsü'ne de kaydını yaptırmış, ancak Gazetecilik Bölümü'ndeki eğitimini tamamlamamıştır. Kösoğlu'nun küçük yaşlardan beri Peyami Safa'ya duyduğu hayranlık, belki de onun Gazetecilik Enstitüsü'ne gitme fikrini perçinlemiş olabilir. Kösoğlu, 1964 yılında 1 yıl gecikmeli olarak Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Ankara'ya yerleşmiş ve 1964-1967 yılları arasında Bâb-1 Ali'de Sabah Gazetesi'nin parlamento muhabirliği ve Ankara temsilciliği görevini icra etmiştir.⁵⁹

Bâb-1 Ali'de Sabah'ın yazar kadrosu arasında Ali Fuat Başgil, Nurettin Topçu, Galip Erdem gibi mütefekkirler bulunmaktaydı.⁶⁰ Entelektüel sağ camianın ilk günlük gazetelerinden biri olan Bâb-1 Ali'de Sabah, milliyetçilerin bir nevi irtibat yeri hâline gelmiş, Dündar Taşer'den Cengiz Uluçay'a birçok isimle beraber gazete milliyetçi fikir ve tartışmaların yapıldığı bir konumda olmuştur.⁶¹

Askerlik görevi nedeniyle Nevzat Kösoğlu'nun gazetecilik çalışmaları 1967 senesine kadar devam etmiştir. Askerlikten sonra ise Kösoğlu, esas mesleği olan avukatlığa başlamıştır.

2.3.2 Avukatlık Yılları

Askerliğini yedek subay olarak tamamlayan Nevzat Kösoğlu, 1968'de Ankara'ya döndüğünde arkadaşları Şerafettin Yılmaz ve Metin Akın ile Ankara Anafartalar Caddesi, Çocuk Esirgeme Kurumu İş Hanı'nın dördüncü katında büro tutarak avukatlık mesleğine başlamıştır.⁶² Daha sonrasında Metin Akın memuriyete başlamış, Kösoğlu yola Acar Okan ve Şerafettin Yılmaz'la devam etmiştir.

1970'li yıllara giderken gerek dünyada, gerek Türkiye'de gelişmeler çok hızlı ilerlemiş, Vietnam ve Küba'da sosyalist rejimlerin kurulması Soğuk Savaş'ın kendini daha çok hissettirmesine neden olmuştur. Öğrenci hareketlerinin de arttığı bu yıllarda dünya genelinde "1968 Kuşağı" adı verilen, öğrenci olayları bu dönemi meşgul eden başlıca konulardan biri hâline gelmiştir. Ankara Hukuk, İstanbul Hukuk'ta yaşanan

⁵⁹ Uzman, *age*.

⁶⁰ Mehmet Cemal Çiftçigüzeli, "Nevzat Kösoğlu veya Dünyaya Söyleyecek Sözü Olanlar", *Nevzat Kösoğlu'nun Ardından*, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 158.

⁶¹ Çakır, *age*, 157.

⁶² *Age*, 213.

işgal hareketleri, 6. Filo'nun denize atılması, İTÜ Öğrenci Yurdu baskınında Vedat Demircioğlu'nun camdan atılması ve hayatını kaybetmesi, işçilerin fabrika işgalleri, Konya'da dinci grubun sebep olduğu hadiseler ve bunlar gibi daha onlarca olay ülkeyi gittikçe daha fazla kaos ortamına sürüklemiştir.

Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, demokrasiyi sokağa boğdurtmayacağını, kanunsuzluğu günlük hadise hâline getirmek isteyenlerin kanunsuzluk yolu açılırsa en büyük zararı kendilerinin göreceğini söylemiştir.⁶³

1969 yılında yapılan seçimler sonrasında Adalet Partisi iktidarı devam etmiş, ülke içinde bulunduğu kaostan çıkamamıştır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'nde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Büyükelçisi'nin arabası yakılmış, 6. Filo'nun gelişini protesto eden sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan çatışmada 2 kişi hayatını kaybetmiştir.⁶⁴

Nevzat Kösoğlu ve arkadaşlarının hukuk bürosu, dönemin konjonktürünün de etkisiyle adeta bir vatan kurtarma merkezi hâline gelmiş, mevcut sorunlar ve çözümleri hakkında fikir alışverişi yapılan bir yer olmuştur. Kösoğlu ve arkadaşları, milliyetçilerin davalarını ücretsiz takip ettikleri gibi dava masraflarını da üstlenmişlerdi. Ankara'da yürüttüğü faaliyetler vesilesiyle milliyetçi ve ülkücü camiada kısa sürede tanınan ve sevilen Kösoğlu, bu süre içerisinde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin lider kadrosuyla da yakınlaşmıştır. Ancak Kösoğlu ve arkadaşlarının hukuk bürosunda maddî sıkıntılar yaşanmaktaydı. Büro avukat yazıhanesi olmaktan ziyade bir nevi "Akıl dükkânı" niteliğindedi:

"Avukatlık bürosu bir ikinci merkez gibi çalıştı. Vaktiyle Bâb-ı Ali'de Sabah'ın Ankara bürosu nasıl milliyetçilerin uğrağı halinde idiyse avukatlık bürosu da bizim camianın uğrağı haline geldi. Bir zamandan sonra büro, Galip ağabeyin de gayretiyle 'Akıl dükkânı' diye anılır oldu."⁶⁵

Bu şartlar çerçevesinde Acar Okan'ın evlenip memuriyete geçmesiyle birlikte 1974 yılında Nevzat Kösoğlu bürodan ayrılıp İstanbul'a gitme kararı almıştır. Üniversite yıllarından beri MHP kadrosuyla tanışıklığı olan, gazetecilik ve avukatlık günlerinde bu samimiyeti pekiştiren Kösoğlu, 1975'te yapılan MHP Kurultayı'ndaki parti yönetimi değişikliği sonucu Üniversiteliler Kültür Derneği'nden Nuri Gürgür,

⁶³ **Milliyet Gazetesi**, 27 Temmuz 1968.

⁶⁴ **Akşam Gazetesi**, 7 Ocak 1969.

⁶⁵ Çakır, **age**, 214.

Acar Okan, Şerafettin Yılmaz, Ahmet İyioldu gibi isimlerle Genel İdare Kurulu üyesi olmuş, Nevzat Kösoğlu partide aktif olmaya başlamıştır.⁶⁶

2.3.3 Siyasete Girişi

Nevzat Kösoğlu gerek üniversite yıllarında gerekse gazetecilik ve avukatlık yaptığı yıllarda milliyetçi camiyla iç içe olmuştur. Kösoğlu'nun görev yaptığı gazete ve avukatlık bürosu kısa zamanda Ankara'daki milliyetçi aydın ve politikacıların uğrak yeri hâline gelmişti. 1964 yılından itibaren Ankara'daki faaliyetleri Kösoğlu'nun milliyetçi camiada kısa sürede tanınmasını ve sevilmesini sağladığı gibi MHP'nin lider kadrosuyla da yakınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu yakınlaşmanın sonucu olarak Kösoğlu, Alparslan Türkeş'in daveti üzerine, Üniversiteliler Kültür Derneği'nin yönetici kadrosunda bulunan arkadaşlarıyla MHP'ye katılmıştır.⁶⁷

Üniversiteliler Kültür Derneği (ÜKD) 1960-1961 yıllarında Nuri Gürgür, Nevzat Kösoğlu, Acar Okan, Şerafettin Yılmaz, Ayvaz Gökdemir, Mehmet Akdaş, İrfan Tunç, Rasim Cinisli, Orhan Arslan, Orhan Kavuncu, Süleyman Kürkçü, Şakir Gözübüyük, Mustafa Şerbetçioğlu, Celal Er, Cezmi Bayram ve Mehmet Kara tarafından kurulmuş, dernekte Galip Erdem ve Vecihi Öğüt ağabey konumunda olmuşlardır.⁶⁸

ÜKD, seminerlerin yapıldığı, kitapların okunduğu, bunlar doğrultusunda tartışma ve beyin fırtınalarının yapıldığı bir ortam olmuştur. Bu özellikleriyle bir nevi okul olan ÜKD yayın faaliyeti de gerçekleştirmiş, 3 aylık "Ocak" dergisini çıkarmıştır. Kösoğlu bu yıllardaki faaliyetlerine dair şu cümleleri kullanmıştır:

"Okuyup yazmaya, bilgi geliştirmeye farkına varmadan, çok değer verirdik. Sanki, okuyup yazmakla vatanın kurtulacağını zanneden bir hava içinde idik."⁶⁹

Prof. Dr. Mustafa Özbacı ve Hasan Celal Güzel'in ÜKD hakkındaki görüşleri şöyleydi:

"... Ruh ve mana köklerimize, millî kültür değerlerimizle şuurdu olarak ilk defa burada tanışıp yüzleştik. Vatani karşılıksız sevmeyi, millete hizmet etmenin bir bedelinin olamayacağını,

⁶⁶ Gürgür, **age**.

⁶⁷ **Age**.

⁶⁸ Mahmut Çetin, "Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi ya da Nevzat Kösoğlu", **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 152.

⁶⁹ Çakır, **age**, 163.

vatan ve millet meseleleri üzerinde derin ve köklü bir tarih şuuru ekseninde düşünmeyi, dürüst, idealist ve fazilet sahibi olmayı gerçek manada hep burada öğrendik.”⁷⁰

“... Üniversiteliler Kültür Derneği, milliyetçi ve vatansever aydınımızın yetiştiği bir mektep olmuştur. Memleketini seven, milliyetçi ve vatansever gençliğin, aynı zamanda çok okuyan, bilgili ve kültürlü olmasını savunur; çığırkanlıktan hoşlanmazdı.”⁷¹

ÜKD, dışa dönük ve yayılımcı bir hareket metoduna sahip olmaması nedeniyle, her ne kadar partide kadrolaşma istekleri olsa da bir ilerleme kaydedememiş, arzu edilen noktaya gelememiştir. Nevzat Kösoğlu, yaşadıkları duyguyu yabancılaşma psikolojisi olarak değerlendirmiş; o günlere dair şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“... Mesafe aldık, dostluklarımız, arkadaşlıklarımız gelişti; hâlâ da devam eder, ama o düşündüğümüz noktaya geledik. Cemaatleşme işinin bir tehlikesi de insanlar birbirlerine yaklaştıkça, birbirini sevdikçe, dost oldukça artık birbirlerini arar oluyor; kendilerinden başkalarına pek de ilgi duymuyorlar. Yani kendileriyle yetinmeye başlıyorlar, içe kapanıyorlar.”⁷²

Her ne kadar partide kadrolaşma talepleri ve MHP lideri Alparslan Türkeş’le düzenli görüşme istekleri olsa da ÜKD kadrosu henüz parti içine girmeye hazır olmadıkları düşüncesiyle uzun bir müddet partiye uzak durmuştur. Aslında Nevzat Kösoğlu kendi içlerinde yaşadıkları içe kapanmanın da etkisiyle iman zaafına uğradıklarını, heyecanlarının eksik olduğunu dile getirmiştir:

“İşin heyecanını duymak, işe ve bunu başaracağına inanmakla olur. Biz bu işi yapacağız, biz bu işi sökeceğiz! Sık sık kendi aramızda toplantılar yapardık. Toplantılardaki havayı ben beğenmezdim. Sürekli şikayet ederdim. Heyecanı yok. Millet birbirine saygısından ötürü oturuyor, dinliyor, birtakım kararlar alıyor. Hiç kimse ateşli, bu işe yapışan, bu işi götüreceğim havasında değil.”⁷³

Kösoğlu, Türkeş’in coşkulu ve inançlı tavrının hayranı olmakla birlikte aslında bir teslimiyetleri olmadığını, hatta bunun belki de ilk defa dile getirildiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Biz kendimizi Türkeş’e kadro olmak için hazırlıyorduk. Vecihi ağabeyin de telkinleri bu yolda idi. Fakat Türkeş’e hiçbir zaman tam inanıp bağlanamadık. Bunu ilk defa söylüyorum.

⁷⁰ Mustafa Özbacı, “Nevzat Kösoğlu: Seçkin Bir Kültür ve Fikir Adamı”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 269.

⁷¹ Hasan Celal Güzel, “Nevzat Kösoğlu’nun Ardından”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 212-213.

⁷² Çakır, **age**, 164.

⁷³ Çakır, **age**, 174.

Muhtemelen de ilk defa söylenmiş olacak... Biz de teslim olamamıştık; ona güvenimiz yeterli değildi.”⁷⁴

Bu düşüncesinin nedenini bilgiye veren Kösoğlu, Türkeş’in her konuda çok bilgili olmadığını, en azından onlara o şekilde görüldüğünü ifade etmekle beraber onun herkesin çöktüğü yerde ‘devam’ diyebilmesine duyduğu hayranlığı da dile getirmiştir. Henüz partiye dâhil olmadığı gazetecilik yıllarında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nde (CKMP) yaşanan bir tartışma sonrası, partililerin çöktüğü ve umutsuzluğa düştüğü bir durumda Türkeş’e dair şahit olduğu bir anıyı şöyle aktarmıştır:

“... Türkeş dinliyor. Sonra kalktı. Elini masaya vurdu. ‘Direnin arkadaşlar, zafer bizim olacak!’ dedi. Sonra o da kalktı, hiçbir şey olmamış gibi, Galip ağabey paltosunu tuttu, giyindi çıktı... Türkeş kalkıp bu lafi söyleyince, ben zannettim ki güneş yeniden doğdu. Dünyam ışıklandı. O kadar coşkuya geldim... Lider buymuş. Herkesin çöktüğü yerde, düştüğü yerde, ‘Devam arkadaşlar!’ diyebilen adam.”⁷⁵

1975’te yapılan MHP Kurultayı’nda parti yönetiminde önemli değişiklikler meydana gelmesi sonucunda ÜKD’nin ağabey takımının tamamı Genel İdare Kurulu üyesi olmuş, Nevzat Kösoğlu da partide aktif rol almaya başlamıştır.⁷⁶ Kösoğlu, MHP’nin 17-18 Mayıs 1975 tarihinde gerçekleşen 12. Olağan Kongresi’nde Başkanlık Divanı’nda yer almıştır. Bu kongrede Genel İdare Kurulu’na seçilmiş ve Genel Sekreter Yardımcısı olmuştur. Kösoğlu, MHP’nin 13. ve 14. Olağan Kongrelerinde de Başkanlık Divanı’nda yer almış, Genel Sekreter Yardımcısı görevini sürdürmüştür.⁷⁷ Aynı dönemde partide Nuri Gürgür, Acar Okan Genel Sekreter Yardımcısı, Şerafettin Yılmaz, Ahmet İyioldu Genel İdare Kurulu üyesiydi.⁷⁸

Aktif olarak siyasî hayatı her ne kadar 1977 seçimleriyle başlasa da Kösoğlu MHP Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yaptığı yıllarda oldukça aktif bir tutum sergilemiş, parti çalışmalarına katılmış, sosyal, kültürel konularda, dış politika ve terör gibi gündemi oluşturan hususlarda basın toplantıları düzenleyerek şahsının ve MHP’nin görüşlerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Gençleri bilgilendirme konusunda gösterdiği hassasiyet doğrultusunda da faaliyetlerde bulunan Kösoğlu, 1975 yılında

⁷⁴ Age, 219.

⁷⁵ Age, 221.

⁷⁶ Gürgür, age.

⁷⁷ Uzman, age.

⁷⁸ Çakır, age, 225.

Yenimahalle Gençlik Kongresi'ne gönderdiği mesajda gençleri birleşmeye ve güçlü olmaya çağırılmış, sorunları uluslararası propagandanın nümayişçi edasıyla değil, dünya gerçeklerinin ve ülkelerinin doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Kösoğlu gönderdiği mesajda, Kıbrıs meselesi sebebiyle Türkiye'ye ambargo uygulayan Amerika Birleşik Devletleri'ni de eleştirmiştir.⁷⁹

1977 seçimlerine kadar Kösoğlu, açıklamaları ve faaliyetleriyle isminden çokça söz ettirmiş, güncel konular hakkındaki yorumlarını sıkça dile getirmiştir. Gazetelere verdiği demeçlerde Türkiye'nin, dünyada hızlanan silahlanma karşısında güvenliğini dışa bağılı olarak sürdüremeyeceğini vurgulayarak dönemin koşullarına göre analizlerde ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.⁸⁰

2.3.3.1 1977 Genel Seçimleri

Türk siyasî hayatında 1977 seçimlerinin oldukça önemli bir yeri vardır. 1980'e doğru giderken toplumsal gerginlikler önlenemez şekilde artmış, ideolojik farklılıklardan çıkan çatışmalar sokakta mücadeleye dönüşmüş, ölüm haberlerinin gelmediği gün olmamaya başlamıştır. 1970'li yılların sonunda en büyük sorun ne ekonomi, ne kalkınmaydı. En önemli sorun ülkedeki terördü, yani can ve mal güvenliğiydi. Artan siyasî olaylarda çaresiz kalınmış, devlet kurumları işlevlerini yitirmişlerdir.

5 Haziran 1977 tarihinde yapılan genel seçimlerde CHP oyların % 41,4'ünü, AP oyların % 36,9'unu almıştır. MHP, meclisteki sandalye sayısını 3'ten 16'ya çıkarmıştır.⁸¹ CHP, her ne kadar oyların % 41,4'ünü alıp ve 213 milletvekili çıkararak birinci parti olsa da kurduğu azınlık hükümeti başarılı olamayınca istifa etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından AP-MSP-MHP hükümeti kurulmuş, bu hükümet "II. Milliyetçi Cephe" olarak adlandırılmıştır. Ancak bu hükümet de çok uzun ömürlü olmamış, yerini tarihe "Güneş Motel Skandalı" olarak geçen ve AP'den istifa eden 11 milletvekilinin CHP'ye transfer edilmesiyle CHP'nin tekrar hükümet kurmasına bırakmıştır.⁸² Ancak siyasî hava bir türlü durulmamış, liderler arasındaki gerginlik devam etmiştir. CHP'nin tekrar hükümet kurmasından sonra, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel,

⁷⁹ **Milliyet Gazetesi**, 28 Temmuz 1975.

⁸⁰ **Milliyet Gazetesi**, 12 Ağustos 1975.

⁸¹ Feroz Ahmad, **Bir Kimlik Peşinde Türkiye**, 4. Bs, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 176.

⁸² Güneş Motel Olayı hakkında detaylı bilgi için bakınız: Cüneyt Arcayürek, **Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978**, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1985.

Bülent Ecevit'e hiçbir zaman "başbakan" olarak hitap etmemiş; "hükümetin başı" ifadesini kullanmıştır.⁸³

Ecevit Hükümeti ülkedeki duruma çözümler üretememiş, uygulanan yanlış politikalar sonucu 1978-79 kışında ciddi bir yakıt sıkıntısı yaşanmıştır. Hayat durma noktasına gelmiş, okullar kapatılmış, hastaneler ısıtılamamıştır.⁸⁴ Enflasyon artmış, siyasî cinayetler ve anarşi kanlı bir şekil almaya başlamıştı. Ekim 1979'da yapılan ara seçimlerde CHP başarısız olmuş, 16 Ekim'de istifa eden Ecevit Hükümeti'nden sonra 12 Kasım'da Demirel Hükümeti kurulmuştur. Yeni hükümet de anarşiye karşı tedbirler almaya çalışmasına rağmen başarılı olamamış, istikrarsızlaşan ekonomiye çözüm olarak "24 Ocak 1980 Kararları" olarak bilinen ekonomik tedbirler hayata geçirilmeye çalışılmış, ancak terör ve anarşi ortamı dolayısıyla istenilen manada uygulanamamıştır.⁸⁵

Nevzat Kösoğlu, memleketi Erzurum'da hem MHP'li hem de MHP'li olmayan kişiler tarafından sevilen bir isim olarak, MHP'nin Erzurum il ve ilçe teşkilatlarının beklentileri doğrultusunda Gün Sazak'ın da teşvikiyle 1977 seçimlerinde Erzurum'dan MHP milletvekili aday adayı olmuş; adaylığı MHP Genel İdare Kurulu'nda da kabul edilmiştir.⁸⁶ Nitekim Kösoğlu 5 Haziran 1977 genel seçimlerde 37 yaşındayken, 16. Yasama döneminde Erzurum Milletvekili olarak görevine başlamıştır.⁸⁷

2.3.3.2 Nevzat Kösoğlu'nun TBMM'deki Faaliyetleri

1977-1980 yılları arasında, 16. Dönemde MHP Erzurum milletvekilliği yapan Nevzat Kösoğlu, oldukça aktif bir siyaset sergilemiştir. TBMM'de MHP'yi ve grubu temsil etme görevi Nevzat Kösoğlu'na verilmiş, ayrıca MHP adına Bütçe Plan Komisyonu'nda görev alan tek kişi olmuştur.⁸⁸

Nevzat Kösoğlu, Meclis'teki konuşmalarında kültür politikaları, toplumsal sıkıntılar, dış politika, ekonomik yapı, hukuk ve eğitim sorunları, güvenlik ve asayiş politikaları gibi birçok sorunu gündeme getirmiş, tespit ettiği sorunları sadece söylemekle yetinmeyip çözüm önerileri de sunmuştur. Konuşmalarının ana eksenini,

⁸³ Taner Demirel, **Adalet Partisi İdeoloji ve Politika**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 75.

⁸⁴ Kemal Karpat, **Kısa Türkiye Tarihi**, 4. Bs. (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 208.

⁸⁵ Çakır, **age**, 282.

⁸⁶ Gürgür, **age**.

⁸⁷ Esat Arslan, **Türk Parlamento Tarihi**, (Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 2012), 1384.

⁸⁸ Çakır, **age**, 282.

güncel olayların ötesinde, MHP'nin genel tutumu, ilkeleri ve olaylara bakışı şeklindedir. Bu bağlamda Kösoğlu, partinin ideolojisine ilmî katkıda bulunmuştur.

Ülkenin özellikle iç politika anlamında sıkıntılı zamanlardan geçtiği 1970'li yılların sonlarında milletvekilliği yapan Kösoğlu, meclisteki konuşmalarında her zaman sağ duyulu olmaya özen göstermiş, yapıcı bir tutumla yanlış anlaşılmaya mahal vermeme gayesinde açıklamalar yapmıştır. Demokrasinin önemini bilincinde olan Kösoğlu, farklı partilerin çatısı altında toplanmanın demokrasi ve hürriyetlerin gereği olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca anarşi ve teröre malzeme olacak, toplumda kutuplaşmaya sebep olabilecek her türlü söz ve eylemden de kaçınılması gerektiğini savunmuş ve kendisi de bu hususta oldukça hassas davranmıştır. Kurulan AP, MSP, MHP Hükümeti'nin isminin "Milliyetçi Cephe" olarak adlandırılmasının "cephe" kelimesinden kaynaklı olarak bölücülüğe neden olabileceğini vurgulayarak bunun bir Koalisyon Hükümeti olduğunun üzerinde durmuştur.⁸⁹

Millî kültürün, millî eğitimin önemini kavranmasını kendine bir görev olarak addeden Kösoğlu, Millî Eğitim Bakanlığı'nın bazı faaliyetlerini ve eğitimin millî olmadığı gerçeği üzerinde durarak Millî Eğitim'deki icraatların iktidar uygulamalarına göre şekillenmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Zira isminde "Millî" kelimesi geçen iki bakanlıktan biri olan Millî Eğitim Bakanlığı'nın icraatlarını sabit ölçülerle düzenlemesi gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁰

Milliyetçi Hareket Partisi ve kendisinin görüşlerini de açıklama fırsatı bulan Nevzat Kösoğlu, millî kültür ve dil politikalarının önemine sık sık vurgu yapmıştır:

"Muhterem üyeler, kendi kültürüne inancını, saygısını yitirmiş olanlar, milli kültürü temellendiren imanı kaybetmiş olanlar yaratıcılıktan mahrum mukallitler olmaya mahkumdur. Yıkılışımızın başlangıç noktası budur... İşte biz, Milliyetçi Hareket, Türk Kültürünün, Türk insanının ruh ve zihin istiklalinin davasını güdüyor. Güçlü olmanın, mutlu olmanın ve insanlığa üstün çağdaş değerler sunabilmenin şartı budur. Bunun için 'Titre ve kendine dön' diyen sesimizi duyurmak istiyoruz."⁹¹

Dil politikaları ve kültürün önemine sık sık değinen Kösoğlu, devletin kültür hayatından elini çekmesinin sonucunda kültürün beynelmilel güçlere terkedileceğinin üzerinde durarak kültürel değerleri muhafaza etmenin önemine dikkat çekmiştir.

⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Toplantı: 1, c. 1, (30 Temmuz 1977), 180.

⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Toplantı: 1, c. 2, (26 Ocak 1978), 466.

⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Toplantı: 1, c. 3, (22 Şubat 1978), 565.

“Mesele benim meselem değildir, mesele birkaç şahsın meselesi değildir. Gerçekten haklı üsluplarda da söylesek, kendi varlığımızı, kültürdeki varlığımızı, ekonomik istiklalimize varıncaya kadar millet olarak varlığımızı muhafaza etmenin, istiklalimizi muhafaza etmenin bir zaruretidir bu. Kendi dilimizi konuşmak zorundayız, kendi dilimizi gelecek nesillere aktarmak zorundayız.”⁹²

Kültür Bakanlığı'nın Türk kültürü ve dilini yozlaştırdığına dair verilen bir gensoru hakkında MHP grubu adına söz alan Kösoğlu, konuşmasında kültürün, kültür anlayışlarının değerlendirilmesini yaparak, ileriki yıllarında sık sık kaleme alacağı konuları meclis kürsüsünde ifade etmiştir. Özellikle musiki ve dil faktörü üzerine yoğunlaştığı bir konuşmasında, İsmail Gaspıralı gibi tarihî şahsiyetleri de referans olarak kullanmıştır.⁹³

Kösoğlu'nun vekillik yaptığı dönemler zor dönemlerdi. Ülke içindeki anarşizmin önu bir türlü alınamıyordu. Kahramanmaraş Hadisesi gibi toplumu derinden etkileyen acı olayların yanı sıra siyasî açıdan da bir istikrar sağlanamamış, günümüze de “Güneş Motel Skandalı” olarak gelen hadiseler yaşanmıştır.

Nevzat Kösoğlu, 19-26 Aralık 1978'de yaşanan Kahramanmaraş Hadisesi çerçevesinde, ülke içinde yaşanan terörü değerlendirirken her zaman soğuk kanlı olarak, provokasyonlara gelmemek gerektiğini ifade etmiştir. Yaşanılan terör olaylarının herhangi bir tarafın değil, millî açıdan bir facia olduğunu, etnik ve mezhep farklılıklarına dayandırılan bölücülük faaliyetlerine karşı tetikte olunması gerektiği fikrindedir:

“Servet farklılıkları, mezhep farklılıkları, etnik ve sosyal grup farklılıkları; bunlar hep malzemedir ve bugün ortaya çıkmış değildir. Bu malzemelerini Devlet ve milletimizi parçalayarak gayelerine ulaşmak üzere düzenleyen, propaganda eden eller vardır... Değerli üyeler, Kahramanmaraş olayları, sebepleri itibarıyla siyasi çekişme değildir, mezhep çekişmesi değildir, bunu biliniz.”⁹⁴

Kendisini ve partisini faşistlikle suçlayanlar karşısında söz olarak kürsüye gelen Nevzat Kösoğlu şu sözlerle kendisini ve partisini ifade etmiştir:

“İşte ben burdayım, 16 arkadaşım da orada. Hepinizin huzurunda, tarihin ve Türk milletinin huzurunda Nazizmi, Faşizmi, gelmişiyile geçmişiyile, geleceğiyile lanetliyorum.”⁹⁵

⁹² Age, 566.

⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Toplantı: 2, c. 9, (12 Şubat 1979), 544-547.

⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 5, Toplantı: 2, c. 8, (4 Ocak 1979), 298.

⁹⁵ Age, 317.

73 yıllık ömrünün 3 yılında MHP Erzurum milletvekilliği görevini icra eden Kösoğlu, TBMM'deki faaliyetlerinde daima MHP'nin tutum ve davranışları üzerinde durmuş, güncel meselelerin ötesinde zihniyet meselelerine odaklanmıştır. Bu yönüyle Nevzat Kösoğlu'nun millî menfaatleri ön planda tuttuğunu söylemek mümkündür. Milletvekili seçildiğinde henüz 37 yaşında olmasına rağmen sosyal, kültürel, ekonomik gibi birçok alanda zengin muhtevalara sahip konuşmalar yapması, onun tarihî birikiminin de bir nişanesi olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca Kösoğlu'nun meclisteki konuşmaları ve daha sonra kaleme aldığı eserlerine bakıldığında, kendisinin tutarlı söylemlere sahip olduğu dikkat çekmektedir. Kimi zaman mecliste konuşmak istemeyen, 'kime ne anlatacağım' diye düşünen Kösoğlu, TBMM'deki faaliyetleriyle MHP'nin söz konusu yıllardaki tavrını tarihe not düşmüştür:

“1980 öncesinin sıkıntılı günlerinde, karşımıza çıkan meseleleri ciddiye alır, gereken ağırlığı vererek işlemeye çalışırdım; içinde bulunduğumuz atmosferin de buna uygun olmasını isterdim. Tabii ki, siyasi münasebetler ve hava çoğu kere gönlümüzün arzuladığı kıvamda olmazdı. Meclisteki insanların da etten-kemikten olduğunu, vatan sathındaki gerginliklerin buraya aksetmesinin de tabii olduğunu kabullenmekte zorluk çekerdik. Bu yüzden zaman zaman, Meclis kürsüsüne çıkmayı canım istemezdim; bu ortamda kime, neyi anlatacaktım ve ne sonuç alacaktım? O zaman, arkadaşlarım –belki biraz da mizah katarak- tarihe konuş, fikirlerimizi zabıtlara yazdırmak için konuş, derlerdi ve konuşurdum.”⁹⁶

2.3.3.3 12 Eylül 1980 Darbesi ve Nevzat Kösoğlu

1970'li yılların sonlarına doğru Türkiye tam bir kaos ortamına sürüklenmekteydi. Siyasî cinayetler, anarşi, terörizm hız kazanarak artıyordu. Ekonomik durum ve siyasî istikrarsızlıklar da durumu iyice zorlaştırmaktaydı. Ülkedeki ekonomik durum günden güne kötüye gitmekte, toplumsal şiddet, anarşi ve bölücü faaliyetler giderek artmaktaydı. Bu arada meydana gelen Maraş olayları hayli sarsıcı oldu. Soğuk Savaş'ın doruk noktasına ulaştığı bu dönemde Doğu ve Batı blokları arasında bir cephe konumunda bulunan Türkiye çok ciddi bir istikrarsızlaştırma ile karşı karşıya kaldı.⁹⁷ 1980 yılına gelindiğinde terör hat safhaya ulaşmış, bu yıl içerisinde hayatını kaybedenlerin sayısı 200'ü aşmıştı. 27 Mayıs 1980'de MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak öldürülmüş, Sazak'ın ölümünü

⁹⁶ Nevzat Kösoğlu, **Millet Meclisinde ve Askeri Mahkemede Tarihe Konuşmalar**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010), 17.

⁹⁷ Ercan Karakoç, “Ahmet Kenan Evren”, **TDVİA**, Ek c. 1, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 428.

protesto etmek amacıyla Çorum'da meydana gelen olaylar zincirinde onlarca kişi hayatını kaybetmişti. 22 Haziran'da İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı ve CHP Beyoğlu İlçe Başkanı Bülent Demir öldürülmüştü.⁹⁸ 24 Haziran 1980 tarihinde MHP İstanbul Gaziosmanpaşa İlçe Başkanı Ali Rıza Altınok ve ailesi suikaste kurban gitmişti.⁹⁹ Başkanlardan Nihat Erim ve eski Disk Başkanı Kemal Türkler de 1980 yılında suikaste hedef olan isimler arasındaydı.

Sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen, iç olaylar ve sağ-sol çatışmaları artarak kanlı bir şekil almış, sokaklarda asayiş ve güvenlikten eser kalmamıştı. Ülkede anarşizmin önüne geçilememiş, günde 20-25 ölüm haberleri gelmişti. Çeşitli etnik ve dinî gruplar arasında da ayrışmalar başlamıştı. Siyasî alanda süregelen çekişme, 6 Nisan 1980'de cumhurbaşkanlığı süresi biten Fahri Korutürk'ün yerine gelecek ismin seçilememesine ve işlerin daha da kötüye gitmesine neden olmuştu.

Hız kesmeden artan terör olaylarıyla beraber 5 Eylül tarihinde MSP'nin verdiği gensoru ile Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen bakanlıktan düşürülmüş, siyasî alanda zaten hiç oluşturulamamış istikrar iyice zora girmişti. 6 Eylül 1980'de MHP'nin düzenlediği Konya Mitingi sırasında meydana gelen olaylar da müdahalenin zorunlu olduğu kanaatini oluşturmuştu.¹⁰⁰

Türkiye'nin siyasî alanda yaşadığı tıkanmalar, ekonomik sıkıntılar, önüne geçilemeyen terör ve dünyadaki gelişmeler sonucunda 12 Eylül 1980 tarihinde emir komuta zincirinde ordu yönetime el koymuş, 16 Ekim 1981'de tüm siyasî partiler kapatılmıştır.¹⁰¹

Ordunun yönetime el koyduğu 12 Eylül 1980'de Nevzat Kösoğlu, milletvekili olarak görev yapmaktaydı. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'ni Kösoğlu'na haber veren hadiseyi radyodan öğrenen, Nevzat Kösoğlu'nun ağabeyi Ahmet Kösoğlu'dur.¹⁰² Aslında Kösoğlu'nun orduda bir hareketlilik olduğunu öğrenmesi 12 Eylül'den 1 gün önceye 11 Eylül'e rast gelir. 11 Eylül günü Nuri Gürgür'ün dükkânına giden Kösoğlu, subay kökenli olan Galip Tamur ile görüşmüş, bir şeylerin olabileceğini ancak ne olduğunun tam da bilinmediği bilgisini almıştır. Kendi aralarında "Gemiler geldi" şeklinde bir parola oluşturmuş, Galip Tamur bir şey öğrendiği ve ihtilal

⁹⁸ **Cumhuriyet Ansiklopedisi**, c. 3, (İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2002), 531.

¹⁰⁰ **Age**, 429.

¹⁰¹ Ercan Karakoç, "Süleyman Demirel", **TDVİA**, Ek c. 1, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 316.

¹⁰² Uzman, **age**.

olacağı bilgisine erişirse eğer “Gemiler geldi” şeklinde haber vereceğini söylemiştir. 11 Eylül akşam saatlerinde Tamur, Kösoğlu’nu “Gemiler geliyor” diye, yani darbe olacağını bildirmek amacıyla aramıştır. Bu haber üzerine Kösoğlu arkadaşlarını aramış, ancak kimseye ulaşamamıştır. En nihayetinde yapacak bir şeyin olmadığı düşüncesiyle yatmıştır. Haberi gece radyodan duyan ağabeyi, Kösoğlu’nu ihtilal oldu diyerek uyandırır da o, rahat ve bir yerde kaderci bir tavırla “Yaa öyle mi” diyerek uyumaya devam etmiştir. Sabah saatlerinde evinden alınan Nevzat Kösoğlu, Kirazlıdere’ye götürülmüştür.¹⁰³

Nevzat Kösoğlu, MHP’nin Genel Başkanı Alparslan Türkeş de dâhil olmak üzere 586 kişiyle, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askerî Mahkemesi’nde görülen MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası’nda yargılanmıştır.¹⁰⁴

MHP ve yan kuruluşlarıyla ilgili olarak Askerî Savcılıkça açılan kamu davası hakkında yapılan açıklama şu şekildedir:

“Anayasa ilkeleriyle, kamu düzenine ilişkin diğer yasaları yok sayarak, devlete, Başbuğ Alparslan Türkeş’in liderliğinde egemen olmayı amaçlayan ülkücü, milliyetçi görüşün, Milliyetçi Hareket Partisi’nin desteğinde, yasal ve yasa dışı dernekler aracılığıyla, bölünmez bir bütün, kaderde, tasada ve kıvançta ortak Türk halkını ülkücü-komünist diye ayırarak, bilinçli ve sistemli bir biçimde, örgütlü, organize ve merkezîyetçi düzen içinde zor kullandıkları, oluşan terör ortamı içinde geniş yığınlarda bir otorite boşluğu yaratarak, bu boşluğu zor yoluyla doldurup kendini topluma ve devlete etkin ve egemen kılmak için toplumsal yapıda, siyasal ortamda, kanun ve devlet yönetiminde, ekonomik yapıdaki uğraşları, amaçlarına ulaşmak için bir siyasi parti görünümünde örgüt ve terör odakları kurarak Türkiye’yi komünist saldırı ve düzenden kurtarmak maskesi altında eğitim, bilinçlendirme, şartlandırma, yönlendirme, örgütlenme, silahlanma, planlama aşamalarını geçerek son unsuru oluşturan eyleme yönelmeleri, kendilerinden olmayanlara, çalışma, eğitim, adeta yaşam hakkı tanımaz tutumları, devletin düzenine ve varlığına karşı Türk halkını huzursuzluk, karamsarlık ve devlete güvensizliğe iterek birlik ve beraberliği bozacak davranışları, kendilerinden olmayanları düşman sayıp öldürmeye ve öldürtmeye varan kin ve hınç dolu davranışları, yasal düzeni ve yasal hakları kullanılmaz, kolluk kuvvetlerini güvenilmez inanç ve görüşünü yerleştirip bunun yarattığı karamsar ve olumsuz anarşik ortam içinde güç ve otorite yokluğundan yararlanarak ödün verilmeyen tek lider başbuğ Alparslan Türkeş ve ülkücü görüş yanlılarının yönetiminde anayasal düzene karşı devlete etkin ve sonuçta egemen olabilmeye yönelik uğraşları nedeniyle:

¹⁰³ Çakır, age, 292.

¹⁰⁴ Milliyet Gazetesi, 19.08.1981.

- Alparslan Türkeş dahil 64 sanık hakkında TCK'nin 146/1,
- 156 sanık hakkında TCK'nin 149/2 olmak üzere 498'i tutuklu toplam 587 sanık hakkında cezalandırma istemiyle Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde 29 Nisan 1981 tarihinde kamu davası açılmış, ayrıca 23'ü tutuklu bulunan 141 sanıkla ilgili olarak haklarında kamu davası açılmasını haklı kılacak yeterli kanıt elde edilemediğinden kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiş, ele geçmeyen 146 sanıkla ilgili olarak ise dosyalar ayrılmıştır.”¹⁰⁵

MHP hakkında hazırlanan iddianame 945 sayfa olmakla birlikte, 37 kişiden olan MHP Genel Kurulu'ndaki isimlerden 16'sı hakkında idam kararı istenmiştir. Nevzat Kösoğlu da hakkında idam istenenlerden birisiydi.

Nevzat Kösoğlu, 12 Eylül sürecinde MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davası'nda 7. sanık olarak yargılanmıştır.¹⁰⁶ Kösoğlu'nun MHP genel merkezinde ele geçirilen ve çete faaliyetleri olarak iddia edilen çalışmaları, Alparslan Türkeş ve Necati Gültekin'e yardımcı olduğu gerekçesiyle Türk Ceza Kanunu'nun 146/1 madde ve fıkrasınca idamı istenmiştir. Mamak Mahkemeleri'nin başladığı ilk gün usulde olmamasına rağmen, davada yargılanan 587 sanık ve onlarca avukat İstiklal Marşı'nı okumaya başlamış, mahkemeden de herhangi bir müdahale gelmemiştir.¹⁰⁷ Nevzat Kösoğlu, kendinden emin tavrı ve kararlılığından mahkeme salonunda da ödün vermemiş, adeta dönemin tutuklu olan yönetici ve gençlerini yüreklendirmiştir. Mamak Cezaevi'nde görevli bir Albay Raci Tetik'in mahkeme salonunda yer alması ve tehditkar bir biçimde davranması Nevzat Kösoğlu'nu sinirlendirmiş, bir nevi Albayı salondan kovmuştur.¹⁰⁸ Öyle ki mahkeme heyeti içeri girdiğinde usulde olmamasına rağmen Kösoğlu söz istemiş, konuşmaya başlamıştır. Bu davada yargılananların değil, mahkeme heyetinin faşist olduğunu, hukuk kurallarını çiğnedikleri ve buna benzer ifadelerle öfke ve isyan halinde konuşmasına devam etmiştir:

“Bizi faşistlikle suçluyor ve hak etmediğimiz istinatlarla yargılıyorsunuz. Oysa mahkeme salonunda yaşananlar, cezaevi komutanlığını yapan şahsın fütursuzca dolaşabilmesi, askerlerin silahlarını sanıklara tevcih etmeleri hukukun hâkim olduğu bir düzende asla yaşanmaması gereken hallerdir, esas faşizm budur. Önlenmesini talep ediyorum.”¹⁰⁹

¹⁰⁵ **Milliyet Gazetesi**, 30.04.1981.

¹⁰⁶ Çakır, **age**, 303.

¹⁰⁷ **Age**, 303.

¹⁰⁸ Mustafa Çalık, “Mürşidin Ardından”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötügen Yayınları, 2016), 146.

¹⁰⁹ Gürgür, “Nevzat Kösoğlu-Kıblesi Dosdoğru Bir Türk Aydını”, 183.

Bunun üzerine Albay Raci Tetik salondan ayrılmış, Nevzat Kösoğlu konuşmasını bitirdiğinde Alpaslan Türkeş dâhil herkesin ayakta alkışladığını görmüş, bu hesapsız konuşmanın heyecanı ile hem mahkeme hem de kendisi şaşkınlığa uğramıştır.¹¹⁰ Konuşmanın parti heyeti gibi tutuklu olan gençler üzerinde de etkisi büyük olmuştur. Genç nesil, büyüklerinin dimdik ayakta olduğunun güvencesiyle özgüvenlerine kavuşmuşlardır. Kösoğlu, ifadesini verirken kullandığı sert üslubu nedeniyle mahkeme tarafından uyarılmış, Kösoğlu ise bu uyarıya: “Kürsünün önünde ve arkasında olmak farklı şeyler” şeklinde cevap vermiştir.¹¹¹ 8 Aralık 1981’de görülen davadaki ifadesinde esas olarak Milliyetçi Hareket’in siyasî savunmasının ötesinde asıl mücadelesini anlatmaya çalışmış, etkili bir konuşma yapmıştır. Kösoğlu sorgusunda iddianamenin hayalle boğuştuğunu savunarak:

“... İddia, yarattığı bir hayalle boğuşuyor ki bu hayale, biz de, kamuoyu da, yabancı değilizdir; çünkü o, yıllardan beri Marksist propagandacıların kendi perspektiflerinden kamuoyuna aksettirmeye çalıştıkları gölgemizdir. Biz burada, belli ölçüler içinde gerçek varlığımızı anlatacağız; çünkü hukuk gerçek kişilerle uğraşır. İddia da bunu yapmalıydı. Ama yapmamış veya yapamamış.

Ne yapmış?

Bilindiği gibi hukukta tüme varım mantık metodu kullanılır. Münferit delillerden nihaî hükme varılır. İddia makamı, elinde bulunan dediği şeylerin böyle bir değerlendirmesini yapmadan, önce hükmünü vermiş, ihtilâlcilik üzerine bir şablon hazırlamış; sonra gerçeği buna uydurmaya çalışmış. Önce sanıkların fikir ve zihin yapısını yani milliyetçilik düşüncesini almış, bir tarihçe yaparak bize kadar gelmiş. Ve böylece, ister istemez, milliyetçilik düşüncesi doğuşundan itibaren faşist yahut ihtilâlcilik bir anlayış olarak takdim edilme şanssızlığına düşülmüş.” diyerek değerlendirmelerde bulunmuştur.¹¹²

Nevzat Kösoğlu, hukuka, adalete olan bağlılığını ve devletin kutsallığına verdiği değeri, MHP’nin verdiği kayıpları anlatırken şu cümlelerle ifade etmiştir:

“... Eğer ben, şahsen bu dostlarım, ülküdaşlarım, uğrunda öldükleri şeyleri canımdan aziz bildiğim insanlar, her gün gözlerimin önünde katledilirken, iktidar insanı ağlatacak kadar acizken, ben, şahsen silahımı alıp, ciğeri yananlardan bir çete kurmadıysam, devlete olan güvenimi, her şeye rağmen muhafaza ettiğim ve çok büyük bir irade cehdi sarfettiğim içindir; yahut korkaklığımdandır. Milyonlarca taraftarımız ve sempatizanımızın da aynı ruh hali içinde yaşamış olduklarından hiç şüpheleniz olmasın.”¹¹³

¹¹⁰ Çakır, *age*, 305-306.

¹¹¹ *Age*, 307.

¹¹² Kösoğlu, *Millîyet Meclisinde ve Askerî Mahkemede Tarihe Konuşmalar*, 151-152.

¹¹³ *Age*, 281.

Mahkemede yaptığı konuşmalarda, yaşadığı tüm zorluklara rağmen dirayetini koruyan ve inandığı doğruları söylemekten vazgeçmeyen kişiliğiyle öne çıkan Nevzat Kösoğlu, nihayetinde yaklaşık 1,5 yıllık tutukluluk sürecinden sonra tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmiştir.¹¹⁴ Bununla beraber 22 Nisan 1983 tarihli ve geçici 1. Maddesinin 1/a bendine göre Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Alparslan Türkeş gibi birçok isimle beraber Nevzat Kösoğlu'nun da 10 yıl süreyle siyasi faaliyette bulunması yasaklanmıştır.¹¹⁵

İki bin yüz altmış sekiz gün süren MHP ve Yan/Ülkücü Kuruluşlar Davası 7 Nisan 1987'de sona ermiş, davadaki sanıkların 144'ü için beraat, 5'i için idam, 9'u için müebbet cezası verilmiş, 203'ü de 6 ay ile 36 ay arasında değişen hesap cezalarına çarptırılmıştır. Nevzat Kösoğlu da beraat eden 144 sanığın içerisindeydi.¹¹⁶

Nevzat Kösoğlu, her ne kadar çok hisli ve “çelebi” bir milliyetçi gibi görülse de davalardaki taviz vermez duruşuyla milliyetçi gençlere örnek olmuş, fikirleri doğrultusunda eylemlerde bulunma tavrından asla vazgeçmemiştir. O günlere dair günümüzde Türk Ocakları Genel Başkanı olan Prof. Dr. Mehmet Öz'ün yorumu şu şekildedir: “Nevzat ağabeyi lise ve üniversite öğrenciliği yıllarımdan beri gıyaben tanırdım. O, 12 Eylül'ün görevlendirilmiş mahkemeleri önündeki yiğit duruşuyla gözümüzde bir kez daha büyümüştü.”¹¹⁷

Adalet ve Kalkınma Partisi Milletvekili Cengiz Aydoğdu, Nevzat Kösoğlu'nun 12 Eylül'deki duruşunu, “O'nun 12 Eylül 1980 talihsizliğinden sonra kurulan sözde mahkemedeki yiğit tavrı, hatırlardan çıkmayacak kıratta yüksek bir vakar ve meydan okumayı zihinlere adeta kazımıştır.”¹¹⁸

Gazeteci Servet Avcı da Nevzat Kösoğlu'nu şöyle anlatır:

“Nevzat Kösoğlu'nu bizim kuşağın gözünde ‘farklı’ kılan Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'ndeki ‘duruş’ ydu... 12 Eylül Darbesi'yle bütün legal yapıları dağıtılan, lider kadroları tutuklanan ve mahkeme hükmünden önce adeta kimsesizliğe mahkûm olan bir hareketti Türk milliyetçiliği... Yalnızlığın ve karamsarlığın diz boyu olduğu günlerde Nevzat

¹¹⁴ **Milliyet Gazetesi**, 9 Aralık 2016.

¹¹⁵ **Resmi Gazete**, 29 Nisan 1983, Sayı: 18032/2, 5.

¹¹⁶ **Milliyet Gazetesi**, 8 Nisan 1987.

¹¹⁷ Mehmet Öz, “İman ve Ahlak Abidesi Bir Mütefekkir: Nevzat Kösoğlu”, **Türk Yurdu Dergisi**, c. 33, S. 315, (Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2013), 21.

¹¹⁸ Cengiz Aydoğdu, “İstikbâl-i Kible; Nevzat Kösoğlu”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 90-91.

Kösoğlu, Firavun kibri ve hıncıyla hareket eden mahkeme heyeti karşısındaki oturma biçimi ve yaptığı 'ideolojik' savunmayla zaten gönüllerde farklı bir konuma oturmuştu.”¹¹⁹

Ülkücülüğü nefis karşısında kazanılan zaferler olarak tanımlayan Nevzat Kösoğlu, Türk milliyetçilerinin 1980 dönemindeki durumunu fikriyatının temelini oluşturan iman-amel kapsamında da değerlendirmiş, Mamak davaları hakkında kendisinin de dâhil olduğu milliyetçi camia hakkında öz eleştiri de yaparak şu tespitlerde bulunmuştur:

“Bana öyle geliyor ki biz, insanlar için, ülkemiz için istediğimiz ve savunduğumuz fikirlerden ötürü değil, bu düşüncelere layık kimseler olamadığımız için yargılandık. Zahiri sebepler ne olursa olsun, belki de yargılanmamızın gerçek sebebi budur ve belki bizi yargılayan güç de bunun sıradan bir vesilesidir. Gerçeği Allah bilir.”¹²⁰

12 Eylül Darbesi, Türkiye'nin her oluşumunu etkilediği gibi, ülkücü camiada da derin izler bırakmıştır. 1970'li yıllarda milliyetçi camia misyonunu vatana, millete, devlete ve bayrağa sahip çıkmak olarak belirlemişti. 12 Eylül Darbesi'yle tutuklanmaları, hapsedilmeleri hatta bazılarının idamla yargılanmaları, onları misyonlarının askerî yönetim tarafından meşru görülmediği düşüncesine itmiştir.¹²¹ Tanıl Bora MHP yönetiminin mahkemede ki savunmalarını da bu doğrultuda değerlendirmiş, şöyle ifade etmiştir:

“MHP yönetiminin mahkemede ki savunmasını, 12 Eylül askeri müdahalesi öncesi komünist tehdide karşı zafiyet hatta gaflet içinde olan devlete kendilerinin bilfiil sahip çıktığı savı üzerine kurdu.”¹²²

Mustafa Çalık da MHP hareketinin Türk toplumundaki anti-komünizm temellerinden güç aldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte Çalık'a göre hareketin sosyolojik bir tepki olarak da değerlendirilmesi gerekir.¹²³

Kösoğlu, mahkemede yaptığı konuşmalarla güçlü ve kendinden ödün vermeyen tavrıyla milliyetçilik duygusunun Türk milletinde zaten doğuştan var olan “öz” ve zararlı olana kendiliğinden oluşan bir tepki, millî bir refleks olduğunun

¹¹⁹ Servet Avcı, “Âlimin Ölümü”, *Nevzat Kösoğlu'nun Ardından*, 2. Bs, (İstanbul: Ötügen Yayınevi, 2016), 69.

¹²⁰ Kösoğlu, *Millet Meclisinde ve Askeri Mahkemede Tarihe Konuşmalar*, 422.

¹²¹ Kemal Can, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Milliyetçilik*, c. 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.), 678.

¹²² Tanıl Bora, *Cereyanlar Türkiye'de Siyasî İdeolojiler*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 317.

¹²³ Mustafa Çalık, *Siyasî Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, (Ankara: Cedit Neşriyat, 1995), 203.

mesajını verme gayesinde olmuştur.¹²⁴ 3 yıl milletvekilliği görevini yapan Kösoğlu, tarihî ve entelektüel birikimiyle kendini göstermiş, konuşmalarında yaptığı referanslarla tarihe not düşmüştür. Siyaseti bir araç olarak benimseyen ve millî çıkarları her şeyin üzerinde tutan Kösoğlu, millî kültür, dil, hukuk alanlarına vurgular yaparak milliyetçi düşüncenin sözcülüğünü Meclis kürsüsünde de yapmış, partinin ideolojisine de önemli katkılarda bulunmuştur.

2.3.4 1980 Darbesi Sonrası Hayatı

Nevzat Kösoğlu, 1980 Darbesi sürecindeki davasından beraat ettikten sonra her ne kadar 1987 yılında Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi'nden teklifler olsa da siyasete dönmeye sıcak bakmamıştır. Onun yerine misyonunu fikir ve düşünce hayatımıza değerler katan, Türk milliyetçiliği ve kültürü başta olmak üzere birçok alanı kapsayan eserler ve çalışmalar vererek tamamlamıştır.

Nevzat Kösoğlu'nun tarihe ve tarihî değerlere verdiği kıymet onun eşsiz güzel eserlere imza atmasını sağlamıştır. Eğitimi, sosyal ve kültürel hayatın devamlılığı ve aktarılması için en önemli unsur olarak gören Nevzat Kösoğlu, Türk dünyasında üretilmiş her türlü edebî metnin ortaya çıkması ve Türk toplulukları arasında yaygınlaşarak birbirlerini tanıması konusunda gayret göstererek, somut adımlar atmıştır. Büyük Türk Klasikleri, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkiye Türk Edebiyatı eserleri bu bağlamda değerlendirilmesi gereken eserlerdir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra Türk devletleriyle kültürel bağ kurma gerekliliğini her zaman vurgulayan Kösoğlu, bu eserleri hazırlarken muhakkak ki zihninin arka planında bu arzu bulunmaktaydı.

1985 yılında Türk edebiyatının eski dönemlerinden başlayarak 20. yüzyıla kadar gelen dönemdeki şiir ve nesir örneklerini bir araya toplayan “Büyük Türk Klasikleri” isimli 14 ciltlik antolojik esere imza atmıştır. Kösoğlu, anılarında Büyük Türk Klasikleri ile ne amaçladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Esas itibariyle düşündüğüm şu idi: Bir Türk aydını aklına geldiği vakit hemen açıp Fuzuli'den bir iki beyit okuyabilmeli; hemen ardından Necip Fazıl'ı bulabilmeli. Böyle bir kaynak yoktu. Halen de büyük çaplı bir çalışma yok; bundan başka yok. Aydınlarımızın, Türk dilinin tarihi

¹²⁴ Can, age, 664.

gelişimi ile ilgili her safhasından istediği an istifade edebileceği bir şey olmalıydı elinin altında.”¹²⁵

1993 yılında Kültür Bakanlığı'nın projesi olarak ortaya çıkan *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları* eserinin yönetimini üstlenmiştir. 32 cilt hâlinde çıkan bu eserle Türkiye dışındaki Türk edebiyatları Türkiye'ye anlatılmıştır. Aynı proje çerçevesinde, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu desteğiyle Türkiye Türk Edebiyatının kardeş dillere aktarılması amacıyla *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları* eserinden seçti 5 ciltlik ansiklopedik eser hazırlayarak Azerbaycan (1999), Kazakistan (2002), Kırgızistan (2003), Özbekistan (2003) ve Türkmenistan (2003) dillerinde yayınlanması ve bu ülkelerde dağıtılmasını sağlamıştır.¹²⁶

Nevzat Kösoğlu Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'nın başkanlığını yapmış, ayrıca eğitime ve eğitimin değerine verdiği önemi somutlaştırarak bu vakfa bağlı, günümüzde de varlığını devam ettiren Türk Yurdu Okullarının kurucusu olmuştur. 1994 yılında Tansu Çiller tarafından RTÜK'e (Radyo Televizyon Üst Kurulu) aday gösterilmiştir.¹²⁷ Kösoğlu bu işi bir siyaset olarak görmediğinden kabul ettiğini ifade etmiş, ancak başkan seçimini yapan Meclis'te oluşan bazı ayrılıklar sonucunda çok az bir oyla başkanlığı kaybetmiştir. Kösoğlu, o günlere dair anılarını paylaşırken Alparslan Türkeş'in Kösoğlu'nun seçilmemesi adına MHP'lilere baskı yaptığını anlatmış, şu cümlelerle devam etmiştir:

“Fakat Türkeş Bey bunu niye yaptı; anlayamadım. Bir başka yerden milletvekili seçilmemi engellesin; bu anlaşılabilir bir şeydir. Bana da zaten tuhaf geliyor. Ben bir başka partiden Meclis'e gideceğim. Onlar orada oturacaklar. Yapamayacağım bir şey, fakat yapsaydım da Türkeş engelleseydi normaldi. Ama RTÜK gibi bir yere, benim gibi bir adamın girmesine karşı çıkmasını hiç anlamadım.”¹²⁸

Nevzat Kösoğlu, sadece milliyetçilik alanında değil; kültür, hukuk, edebiyat gibi birçok alanda çalışmalar yapmış; sağladığı katkılardan dolayı 2009 yılında TBMM tarafından “Türk Kültürüne Hizmet Ödülü”ne layık görülmüştür. Kösoğlu'nun Türk dili ve kültürüne yaptığı hizmetlerden ötürü aldığı bir diğer ödül

¹²⁵ Çakır, **age**, 337.

¹²⁶ Özyetgin, **age**, 83.

¹²⁷ **Resmi Gazete**, 2 Mayıs 1994, sayı: 21922, 58.

¹²⁸ Çakır, **age**, 391.

2011 yılında Elginkan Vakfı tarafından verilen “Türk Kültürünü Araştırma” ödülüdür.¹²⁹

2.3.4.1 Siyasete Bakışı

Nevzat Kösoğlu, 12 Eylül Darbesi'nin akabinde yaşanan süreci kendi camiası adına bir arınma hareketi olarak görmüş ve bu süreci yeniden başlamak olarak nitelendirmiştir. Ancak MHP genel başkanı Alparslan Türkeş'in bir arınma süreci yaşamadığını, MHP'nin 1980 öncesi kadrosundan birçok kişinin arka planda bırakıldığı fikrinde olmuş, bilahare Türkeş'in üslubunun bu olduğunu dile getirmiştir.¹³⁰ Bununla birlikte Alparslan Türkeş'in liderlik özelliğine de dikkat çekerek, açık ve iddialı tavırlarıyla meydanlara ve millete hâkim olduğunu sık sık vurgulamıştır.

Her ne kadar 1980 ertesini MHP tarafından bir kucaklama olmasa da 1987 yılında DYP ve ANAP'tan Kösoğlu'na ısrarlı teklifler gelmiş, ancak Kösoğlu hiçbirini kabul etmemiştir. 1980'den sonra kendisi ve mizacı hakkında değerlendirmelerde bulunan Kösoğlu, politika konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

“... Ben politika adamı değilim. Bunu fark ettim. Kendimi biraz daha yakından tanıdım. Bir politikacıya destek olabilirim, ona yardımcı olabilirim. Söyleyecek sözüm olabilir. Epey şeyler verebilirim belki, ama bir politik önder olamam. Benim mizacım buna müsait değil.”¹³¹

Kösoğlu'nun MHP dışında farklı bir oluşumda yer almak istememesinin nedeni politikaya karşı duruşuyla beraber, MHP'ye olan kırgınlığına rağmen gönül bağının güçlü bir şekilde devam etmesi olarak düşünülebilir. Nitekim anılarında MHP dışındaki partilerden gelen adaylık teklifleri hakkında yaptığı açıklamalar bu kanaati kuvvetlendirecek niteliktedir:

“... Onlar beni ne kadar isterlerse istesinler, ben Erzurumluların karşısına bir başka partinin adayı olarak çıkamazdım; onlar sevdiğim, bağlı olduğum insanlardı; konuştuklarımı unutmuş olsalar da ben unutmamıştım.”¹³²

Bunların yanı sıra Nevzat Kösoğlu 12 Eylül Darbesi'ni değerlendirirken darbeden sonra milliyetçi yapının tavrının değiştiğini, millici duyarlılıkların

¹²⁹ Özyetgin, age, 83.

¹³⁰ Çakır, age, 374.

¹³¹ Age, 374.

¹³² Age, 374.

törpülediğini dile getirmiş, “Benim siyasete girmeme kararında belki bunların da biraz payı vardır.” demiştir.¹³³

Nevzat Kösoğlu, 1980 Darbesi sonrasında aktif olarak siyasette yer almamış, ancak MHP’ye gönül bağı devam etmiştir. Birçok eğitim ve konferansta bulunan Kösoğlu, partililerle de sık sık fikir istişaresinde bulunmuş her zaman görüşlerini dile getirmiştir.

2.3.4.2 Yayıncılık ve Editörlük Faaliyetleri

2.3.4.2.1 Büyük Türk Klasikleri

Belirtildiği gibi Kösoğlu, 1980 Darbesi sonrasında yayıncılık faaliyetlerine ağırlık vermiştir. En önemli hizmetlerinden birisi de “Büyük Türk Klasikleri”dir. İlk cildi 1984 yılında, son cildi ise 2005 yılında çıkarılan ve 14 ciltten oluşan bu antolojik çalışma, Türk dili ve edebiyatının yüzyıllar boyu süren ve sürmekte olan tarihini, etkili örneklerle okuyucuya sunmaktır. Eserin amacı şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Bu eserin amacı Türk dil ve edebiyatının 1550 yıllık macerasını en güzel verimleri ile sunmaktır. Bu yüzden Türkçe yazılmış ilk metinden günümüz şiirine kadar uzayan çok geniş bir kapsama ve o ölçüde renkli bir muhtevaya sahiptir. Kültürümüzün her çağından ve edebiyatımızın her sahasından en güzel düz yazı ve şiir örnekleri derlenmiştir.”¹³⁴

Bu eserin hazırlanmasında oldukça titiz bir çalışılma gözetilmiş, alanında uzman 22 akademisyen görev almıştır.¹³⁵ Ayrıca her cildin sonunda yer alan “tarih” kısmını kaleme alan isim Nevzat Kösoğlu olmuştur.

Eserde Türk edebiyatındaki özel terimlerle ilgili olarak orijinal “Özel Terimler ve Adlar Sözlüğü” mevcuttur. Bu ansiklopedik külliyat Tebliğler Dergisi’nin 21 Eylül 1987 tarihli 2243 nüshasında bütün orta öğretim öğretmen ve öğrencilerine tavsiye edilmiştir.

¹³³ Age, 324.

¹³⁴ **Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi**, Sunuş, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1985).

¹³⁵ Prof. Dr. A. Bican Ercilasun, Prof. Dr. Fahir İz, Prof. Dr. Günay Kut, Prof. Dr. Abdullah Uçman, Prof. Dr. Halil Ersoylu, Prof. Dr. Kemal Eraslan, Prof. Dr. Haluk İpekten, Prof. Dr. Mustafa İsen, Prof. Dr. Turgut Karabey, Prof. Dr. Metin Akkuş, Prof. Dr. Hüseyin Ayan, Dr. Hamit Bilen Burmaoğlu, Prof. Dr. Gönül Ayan, N. Ziya Bakırcıoğlu, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. İsmail Ünver, Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Bilge Ercilasun, Prof. Dr. Şerif Aktaş, Prof. Dr. Mustafa Özbalcı, Prof. Dr. Yakup Çelik.

2.3.4.2.2 Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi'yle Türk dünyasını daha yakından tanıma fırsatı oluşmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra Türk cumhuriyetleriyle olan kültürel bağın zayıf olmasından yola çıkarak, Kösoğlu bu antolojiyle Türk dünyası ve Türkiye arasındaki kopukluğa bir köprü olmak niyetinde olmuştur.¹³⁶ Antoloji hazırlanırken oldukça titiz ve profesyonel bir çalışma tarzı benimsenmiş, her dil ve her lehçe için o dili ve lehçeyi konuşanların projede görevli olmasını kesin kural olarak belirlenmiştir. Bütün metinlerin orijinal ve tercüme edilmiş hâlleri birlikte basılmış, Türk dünyasının dile dayalı yaratılışlarındaki ortaklıklarla beraber duygu ve anlayıştaki benzerlikler de gösterilmeye çalışılmıştır.

32 cilt hâlinde hazırlanan bu geniş çalışmada Türkiye'nin birçok üniversitesinde görev alan, alanında uzman akademisyenler yer almıştır. 32. cildin tamamında proje yöneticisi ve genel redaktörü Nevzat Kösoğlu, genel danışmanı Prof. Dr. A. Bican Ercilasun olmuştur.¹³⁷

Nevzat Kösoğlu, antolojinin özellikle Türkistan ülkelerinde ciddi ses getirdiğini ifade etmiştir.¹³⁸ Gerek üniversitelerde gerek toplumsal platformlarda antoloji tanıtılmış, üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Kırım, Tataristan, Özbekistan'da da antolojiler büyük yankı uyandırmıştır.

Türk dünyasında bir çıkış yakalayan bu eser, ne yazık ki Türkiye'de aynı çıkışı sağlayamamış, özellikle Kültür Bakanlığı'nın o dönemde izlediği tutum da bu antolojinin yaygınlaşmasına pek fırsat sağlamamıştır. Hatta basımını Kültür Bakanlığı yapmasına rağmen, bu antoloji vitrinlerde yer almamış, satışı yapılmamıştır.¹³⁹ Kösoğlu, bunun cevabını yıllarca alamadığını ifade etmiş, sonrasında da duruma kendisi şöyle bir açıklama getirmiştir:

“... İşin içinde bir kötü niyet yok. Fakat Atatürk Kültür Merkezi'ndeki depoya her gelen cildi yan yana, üst üste tuğla gibi yığmışlar; depo dolmuş, dağ gibi yığılmış; şimdi de ciltleri bulup alamıyorlar... Ellerinde olanlara ulaşamıyorlar.”¹⁴⁰

cümlelerini kullanmış, ek olarak son zamanlarda ciltlerin gerçekten tükendiğine dair bilgiler aldığını da eklemiştir.¹⁴¹

¹³⁶ Çakır, **age**, 361.

¹³⁷ Hüseyin Erdem, “Eğitimci Nevzat Kösoğlu”, Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni, 22 Mart 2014, Ankara.

¹³⁸ Çakır, **age**, 362.

¹³⁹ **Age**, 363.

¹⁴⁰ **Age**, 363.

2.3.4.2.3 Türkiye Türk Edebiyatı

Azerbaycan, Kazak, Kırgız, Türkmen ve Özbek dillerinde hazırlanan bu eser, Türkiye Türk Edebiyatını Türk dünyasına tanıtmak adına Kültür Bakanlığı denetiminde Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından hazırlanmıştır.¹⁴² Bu eserde de Türkçe asıl metin ile söz konusu lehçelere tercümesi aynı sayfa içerisinde yer almış, metinler arasındaki benzerlikler vurgulanmaya çalışılmıştır. Eserin amacı, Türkiye'deki önemli şair ve yazarların edebî metinlerini, birikimlerini paylaşmak; böylece kültürel yakınlaşmayı sağlamaktır.

2.3.4.2.4 Kaleme Aldığı Eserleri Hakkında Değerlendirme

Nevzat Kösoğlu, 73 yıllık ömrüne avukatlık, gazetecilik, milletvekilliği görevlerinin yanı sıra bir fikir ve dava adamı olarak birbirinden kıymetli 22 eser ve bir dizi konferans sığdırmıştır. Fikirlerini akıcı bir üslupla birleştirmiş, kendinden sonraki nesillere kalıcı yapıtlar bırakmaya çalışmıştır. Ömrü boyunca inandığı değerler doğrultusunda yaşamış, kaleme aldığı eserlerde de her zaman düşünce ve fikir dünyasında tutarlı olmuştur.

Nevzat Kösoğlu, millet, milliyetçilik, kültür, medeniyet gibi kavramları tarihsel süreçte ve toplumsal boyutları dikkate alarak tanımlamıştır. İnsanı her şeyin temelini alan bakış açısı, zengin bir tarihî birikim ve çeşitli alanlardan okumalarla kalemine yansımıştır.

İlk yazılarını askerde yazmaya başlayan Kösoğlu, millettten milliyetçiliğe, kültürden medeniyete, küreselleşmeden hukuka, edebiyattan biyografiye kadar birçok alanda kitaplar kaleme almış; hayatın maddesi ve üslûbuyla temas ettiği her alana dair söyleyecek bir sözü olmuştur.

Nevzat Kösoğlu'nun eserlerinde dikkat çeken en önemli özellik ele aldığı konulara bütünsel yaklaşımı ve üslubudur. Oldukça akıcı, net ve anlaşılır bir dil kullanan Kösoğlu, sade ve somut sonuçlar verme amacında olmuştur. Ele aldığı konuları tarihsel çerçevede değerlendirmiş; psikolojiden felsefeye pek çok bilim dalından da yararlanmıştır. Fikrî hayatının coşkunluğu, kalemine de yansımış, okuyanı heyecanlandırarak merak uyandırmıştır.

¹⁴¹ Age, 363.

¹⁴² Age, 366.

Kimi zaman ele aldığı konularda tekrara düştüğünü düşünen Kösoğlu, benzer konuları ele alsada her birinde değişimin ve güncelliğin önemini vurgulamış, günün şartlarına göre değerlendirmelerde bulunmuştur.

Nevzat Kösoğlu kültür, tarih, medeniyet, Batılılaşma, hukuk, milliyetçilik ve daha birçok alanda Türk kültürü ve milliyetçiliğini zenginleştiren eserlerin yanı sıra birbirinden çok farklı isimlerin biyografilerini yazmıştır. Ziya Gökalp, Yahya Kemal, Enver Paşa, Galip Erdem, Dünder Taşer, Peyami Safa ve Bediüzzaman Said Nursi bu isimler arasındadır. Kösoğlu bu isimleri ele alırken her türlü ideolojik kabullerden uzak, söz konusu dönemin şartları dâhilinde ve çok boyutlu düşünerek değerlendirmelerde bulunmuştur. İnsanlar hakkında düşünürken, yapılan tek bir doğru veya tek bir yanlışla kesin yargılara varmanın olumsuz sonuçlar doğuracağını benimseyen Kösoğlu, ele aldığı isimler hakkında da kesin yargılara varma çabasında olmamış, objektif bir tavırla tanıtma ve anlatma gayesinde olmuştur.

Nevzat Kösoğlu'nun biyografilerini yazdığı isimlere bakıldığında hepsinin ortak noktasının bir ülkü uğruna hareket etmeleri ve millete hizmette bulunmaları olduğunu görülür. Hayatını kaleme aldığı Enver Paşa, Turancı ve idealist bir kişi olduğundan onun biyografisini yazması anlaşılabilir. Ancak Kürt olan ve devletle sürekli sorun yaşayan Said Nursi'nin biyografisini kaleme alması, Nevzat Kösoğlu'nun ideolojilerden uzak bir şekilde, idealleri doğrultusunda yaşamlarından taviz vermeyen kişilere verdiği değer bir göstergesidir.

Fikir hayatı ve biyografilerin haricinde, Nevzat Kösoğlu yazı hayatına iki tane hatırat niteliğinde eser sığdırmıştır. Bunlardan biri kendisinin edebî bir dille kaleme aldığı *Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri*, bir diğeri Osman Çakır tarafından nehir söyleşi tarzında hazırlanan *Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi*'dir. Bu eserler Kösoğlu'nun hayatı ve kişiliğini yansıtmakla beraber yakın tarihimize de ayna olma niteliğindedir.

- Kitap Şuuru¹⁴³ (Ankara: Genç Sanat Yayınları, 1984)

Kitap Şuuru, Nevzat Kösoğlu'nun büyük çoğunluğu 1968-1973 yılları arasında Söğüt ve Ocak dergilerinde kaleme aldığı yazılardan oluşur. Bu kitap, Kösoğlu'nun düşünce sisteminin temelini oluşturur. İlk yazıları olması hasebiyle üsluptaki

¹⁴³ Nevzat Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1994).

heyecan dikkat çekmektedir. Sonraki eserlerinde olduğu gibi, bu kitabın üzerinde durduğu husus “Kitap şuuru”dur. Kur’an’ın ve değerlerinin millet ve kültür hayatı üzerindeki etkileri şüphesiz oldukça büyüktür. Kösoğlu’na göre başucu kitabı Kur’an’dır ve Türk milleti yüzyıllardır kültürünü Kur’an’ın değerleriyle yoğurmuştur. Bu değerler sadece dinî hayatı kapsamaz, kültürün her alanında kendini gösterir. Kösoğlu’na göre insanı, kültürü, medeniyeti, milleti anlamamanın yolu kitaptan geçer.

Kitap Şuuru, geniş bir muhtevaya sahiptir. Batılılaşma, dil politikaları, aydınlar, iman, devlet, milliyetçilik gibi konular derin bir şekilde irdelenmiştir. Nevzat Kösoğlu bu yazıları kaleme alırken çok genç olmasına rağmen, fikrî hayatının zenginliği kendini göstermektedir. Kösoğlu’nu ve fikirlerini anlatan en temel kitaplardan biri olan *Kitap Şuuru*, aynı zamanda kendisinin de en sevdiği kitaplarından birisiydi.¹⁴⁴

- Millet Meclisinde ve Askeri Mahkemede Tarihe Konuşmalar¹⁴⁵ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1987)

Bu eser Nevzat Kösoğlu’nun hem Millet Meclisi’nde, hem tutukluluk yıllarında hem de savuma döneminde yaptığı konuşmaları içerir. Söz uçar yazı kalır cümlesinin somutlaşmış bir hâlidir. Eser, hem yakın dönem siyasî ve toplumsal hayat hakkında bilgi vermekte, hem de dönemin milliyetçi kimliklerini ve mücadelelerini gözler önüne sermektedir.

Nevzat Kösoğlu’nun, Millet Meclisi’ndeki konuşmalarına bakıldığında dönemin meselelerinin haricinde milliyetçi, ülkücü hareketin dünyaya bakışını, temel prensiplerini, devletin ve kültürün önemini anlatmaya çalıştığını görülür.

Kösoğlu’nun sorgu yıllarındaki ifadelerine bakıldığında onun yine ülkücü hareketin amaçları üzerinde durduğu dikkat çeker. Aslında Kösoğlu, sorgu yıllarında “kime neyi anlatacağım” sorusunu zihninin arka planında hep muhafaza etmiştir:

“... Bir seminer yahut konferans vermeye çağrılmıyordum; ‘milleti kamplara bölüp, silahlandırıp, birbirini kırdırmaktan’ sanık olarak yargılanmaya

¹⁴⁴ Çakır, *age*, 330.

¹⁴⁵ Nevzat Kösoğlu, *Millet Meclisinde ve Askeri Mahkemede Tarihe Konuşmalar*, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010).

götürülüyordum. Ayrıca beni dinleyecek olanlar da öğrenmeye susamış, genç ve ülkücü dimağlar ve heyecanlı yürekler değil, hakkımdaki hükmü, iddianame seviyesinde tezahür etmiş, asılmamı isteyen savcılar ile aynı peşin hükmün kurduğu mahkemenin hakimleri idi. Ve ben kendi imanımın ölçüleri içinde verdiğim bir mücadelenin, onların ölçüleri ile hesabını verecektim. Bu nasıl mümkün olur?”¹⁴⁶

Nevzat Kösoğlu 1987 yılındaki savunma metinlerini diğerlerinden farklı olarak nitelendirmiş, bu sefer tarihe konuşmayıp, aktüel olana odaklandığını dile getirmiştir.¹⁴⁷ Kitabın hacmine bakıldığında da en kısa bölümü savunma kısmı oluşturur. Şüphesiz ki siyasi konulara bakışı hem aradan geçen süreçte, hem de Kösoğlu'nun daha farklı bir alana yönelip aktif siyasetten uzaklaşmasıyla değişmiş, hatta muhtemelen bir nebze de soğumuştur. Belki de bundan dolayı, birileri tarafından yüksek sesle söylenmesi muhakkak olan noktaları, olabildiğince kısa bir şekilde ifade etmiş, “bu kadar yeter” düşüncesine sahip olmuştur.¹⁴⁸

- Türk Dünyası Tarihi ve Medeniyeti Üzerine Düşünceler¹⁴⁹ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1990)

Türk tarihini, İslamiyet öncesi dönemlerden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu da dâhil olmak üzere değerlendiren Nevzat Kösoğlu, Türk dünyası ve tarihi üzerine yorumlarda bulunmuştur. Türk düşünce geleneğini ve imanı fikriyatının temeline oturtan Kösoğlu, kitapta düşünce yapısındaki temel kavramları da vurgulamıştır. Geleceği, geçmişin yeniden kurulmasıyla güçlü olacağını söyleyerek, Türk tarihinin güçlü dönemlerine atıflarda bulunmuştur. Üslup olarak coşkulu ve destansı bir dil kullanan Kösoğlu, Türk tarihinin kırılma noktalarını heyecanlı bir anlatımla verilme amacında olmuştur.

¹⁴⁶ Age, 18.

¹⁴⁷ Age, 19.

¹⁴⁸ Age, 20.

¹⁴⁹ Nevzat Kösoğlu, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 1, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015).

Kösoğlu, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 2, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016).

Kösoğlu, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 3, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016).

Kösoğlu, **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 4, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016).

- Millî Kültür ve Kimlik¹⁵⁰ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1992)

3 ana bölümden oluşan bu kitap; bünyesinde kimlikten kültüre, yabancılaşmadan Batılılaşmaya, Türk tarihinden yazıldığı dönemin güncel sorunlarına kadar pek çok konu barındırmaktadır. Tarih ve kültür felsefesi temelinde, yemekten kıyafet kültürüne kadar hayatın birçok alanını kapsayan örneklerle yer verilmiştir. Popüler kültür ve modanın da ele alındığı eserde, kültürel yabancılaşma sürecine giden aşamalar analiz edilmiştir. Türk tarihinden örneklerle bolca yer verilmiş, değişime ayak uydurmanın ve bir yandan da değerlerimize dönüp kendimizi yenilemenin gereğine de vurgu yapılmıştır. Elbette Nevzat Kösoğlu'nda her türlü eylemin temeli olarak görülen iman kavramına da yer verilmiş; yeni bir iman ve heyecan tazelenmesinin zarureti dikkat çekilmiştir.

- Türk Kimliği ve Türk Dünyası¹⁵¹ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1996)

Nevzat Kösoğlu'nun kaleme aldığı bu eserde kimlik, tarih, kültür gibi kavramlar irdelenmekle birlikte teknolojik gelişme, değişim gibi konular da ele alınmaktadır. Türk dünyasının tarihi ve geleceğine dair görüşlerin var olduğu eserde, küreselleşme ve etkilerine de yer verilmiştir. Bunların yanı sıra milliyetçilik ve ırkçılık kavramlarının üzerinde duran Kösoğlu, Türk milliyetçiliğinin ırkçılık olmadığını, kültür temelli olduğunu örneklerle verme gayesinde olmuştur. Farklılıkların kültürleri zenginleştirdiğini vurgulamış, birleştirici bir üslup kullanmıştır.

Ziya Gökalp'in ruh dünyasına dair bir bölümün de olduğu kitapta; Ziya Gökalp'in ailesine olan mektupları kaynak olarak kullanılmıştır.

- Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de, İslam'da ve Osmanlı'da Devlet¹⁵² (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1997)

Nevzat Kösoğlu, ele aldığı bu eserinde devlet geleneğine yeni bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Adaletin gerçekleşme koşulunu hukuka bağlılık olarak görmüştür. Hukuku kültürle ilişkilendirmiş, her kültürün hukukunun farklı olduğunu

¹⁵⁰ Nevzat Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 5. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015)

¹⁵¹ Nevzat Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015).

¹⁵² Nevzat Kösoğlu, **Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de İslam'da ve Osmanlı'da Devlet**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013).

düşünmüştür. Adalet ise her kültürde, her hukukta insanla birlikte var olmaktadır. Bu çalışmada tarihî oluşların arkasındaki temel tutumlar verilmeye çalışılmış, hukuka bağlılık şuuru vurgulanmıştır. Önceden belirlenmiş hukuk kurallarına aykırı hareket etmemeyi hukuka bağlılık şuuru olarak tanımlayan Kösoğlu, her toplumun tarihinin, kültürünün ve dolayısıyla hukukunun da farklı olabileceğini söylerken; önemli olanın hukuka bağlılık şuuru olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Eski Türklerde İslam öncesi töreyi bu bağlamda değerlendirmiş, töreye uymayanın tahttan indirilmesini hukuka bağlılık şuuru olarak nitelendirmiştir.¹⁵³

Uzak ve Orta Doğu kültür hayatında devlet, eski Türklerde devlet, İslam hukukunda ve kültüründe devlet gibi konuların yer aldığı bölümlerde tarihsel süreçte dair birçok değerlendirme bulunmaktadır. Temel prensipte hukuka bağlılık şuurunu imanla, yani inanarak hareket etmek ve tarihsel sürecin getirdiği değerlerle özdeşleştiren Kösoğlu, okuyucularına alışılmış anlayışların tehlikeye gireceğinden korkmadan bu eseri okumalarını tavsiye etmiştir.¹⁵⁴

- Bediüzzaman Said Nursi¹⁵⁵ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1999)

Nevzat Kösoğlu'nun Bediüzzaman Said Nursi'yi kaleme aldığı bu çalışma, onun en çok tartışılan eserlerinden biridir. Bediüzzaman'ın sürekli gündemde olan bir isim olması ve Kösoğlu'nun bu konuda bir biyografi yazması, kimi zaman onun sert eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur.¹⁵⁶ Onun bu eseri yazmasındaki tek neden şüphesiz sadece Said Nursi'ye kişilik olarak duyduğu merak değildir. Said Nursi'yi Osmanlı son dönem aydınlarından biri olarak gören Kösoğlu, onun Osmanlıyı ayakta tutabilmek için verdiği uğraşlar olduğunu dile getirir. Ancak Nevzat Kösoğlu'nu Said Nursi'yi yazmaya iten asıl unsur, Nursi'nin inandığı değerler uğruna hiçbir şart altında bunlardan vazgeçmeden; tavizsiz ve inanmış bir adam olarak yaşadığını düşünmesidir. Said Nursi, Türk devletinin Batı'ya yönelirken yanlış politikalar uyguladığını düşünmüş, Kösoğlu, Said Nursi'nin dönemin hükümetleriyle çıkan çatışmasını bu minvalde değerlendirmiştir. Bir Kürt olarak Nursi'nin, Türk milletinin tarihî misyonunu derinden kavradığına inanmıştır. Cumhuriyetin kurucuları ile yolları ayrıldıktan sonra Bediüzzaman'ın Türk milletinin

¹⁵³ Çakır, *age*, 443.

¹⁵⁴ Kösoğlu, *Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de İslam'da ve Osmanlı'da Devlet*, 12-13.

¹⁵⁵ Nevzat Kösoğlu, *Bediüzzaman Said Nursi*, 4. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013).

¹⁵⁶ Çakır, *age*, 395-396

imanını kurtarmak uğruna çalıştığını düşünen Kösoğlu, kitabın her türlü ön yargıdan uzak bir şekilde okunmasını tavsiye etmiştir.

- Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı¹⁵⁷ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2000)

Temelini Türk milliyetçiliği ve kültürün oluşturduğu bu kitapta farklılık şuuru, millî kimlik unsurları, ülkücülük, aydın-halk zıtlaşması gibi konular da ele alınmıştır. Esasta milliyetçiliğin ortak bir kültürden kaynaklanan doğal bir duygu olduğu mesajı verilmektedir. Kültürel öğelerin tarihsel süreç içerisinde değişebileceğine değinen Nevzat Kösoğlu, bir toplumsal birim olan milletin her daim millî bir kimliğe sahip olduğundan bahsetmiştir. Kitabın ikinci bölümünü Osmanlı tarihi ve kültürü üzerine yazılar oluşturmaktadır. İnsanları, önyargılardan uzaklaşarak Osmanlı üzerinde düşünmeye davet eden Kösoğlu, bu bölümde Osmanlıyı bütün kültürel oluşumlarıyla tanıtmaya çalışmıştır. Osmanlıyı kavramanın günümüz ve gelecek üzerindeki önemine vurgu yapan Kösoğlu, tarihî birikimlerimizi kavrayıp, bu birikimler doğrultusunda özgünlüğe kavuşabileceğimizin altını çizmiştir. Kitabın üçüncü bölümü iman kavramı üzerine kurulmuştur. Dinî anlamdan öte, bütün oluşumların arkasında olup insanları harekete geçiren güç olarak tanımlanan iman, kültür ve medeniyet konularıyla birlikte işlenmiştir. Kitapta insanın her türlü eylemin başı olduğu mesajı da verilmiş, değerine vurgu yapılmıştır.

- Küreselleşme ve Millî Hayat¹⁵⁸ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2000)

Nevzat Kösoğlu'nun kaleme aldığı bu eserde, küreselleşmenin kültürel değerler üzerindeki etkileri yer almaktadır. Değişim ve değişime ayak uydurmanın yöntemleri ele alınmış; geçmişe ve günümüze ait değerlendirmelerde bulunulmuştur. Küreselleşmenin getirdiği zihniyet değişimine paralel olarak Türk kimliğini, kültürü oluşturan değerleri yeniden kavramak, değişen şartlara göre değerlendirmek gerekir. Toplumsal değişimi anlatırken, değişme mekanizmasının insanın içinde olduğu da vurgulanmıştır. Her kültürün, medeniyetin ölçüleri önce insanda başlar. İnsanlar, inandıkları değerler doğrultusunda, imanları ölçüsünde eylemlerde bulunur. Medeniyeti kuran da bu eylemlerdir. Bu yüzden insan, mensup olduğu medeniyete karşı büyük bir sorumluluğa sahiptir. Nevzat Kösoğlu bu eserinde iman, insan,

¹⁵⁷ Nevzat Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013).

¹⁵⁸ Nevzat Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2006).

kültür, medeniyet, küreselleşme kavramlarını birbirleriyle ilişkilendirerek, bütüncül bir şekilde okuyucusuna iletmiştir.

- Galip Erdem¹⁵⁹ (Ankara: Alternatif Yayınları, 2003)

Galip Erdem, Kösoğlu için derin ve özel bir yere sahip isimlerden biridir. Özellikle Erdem'in inandıkları doğrultusunda hareket etmesi ve kendinden taviz vermeyen bir duruşa sahip olması, Kösoğlu'nu etkileyen yönlerinin başında gelmektedir. Ancak mutlaka belirtilmesi gerekir ki, Galip Erdem'in söylemlerinin kişiliğiyle bütünleşmesi, onu daha da örnek alınması gereken bir şahsiyete bürür. Erdem, Türk milletinin manevî, tarihî ve kültürel bağlarına inanan ve inancın gerektirdiği ülkücülüğü kendi hayatında yaşayan bir isimdir. Yazdığı yazılar ve eğitim faaliyetleriyle sadece Türk milliyetçiliğinin fikri yapısına dair tespitlerde bulunmamış, aynı zamanda kişiliği, duruşu ve tutumlarıyla da nasıl olunması gerektiğinin emsalini teşkil etmiştir. Nevzat Kösoğlu bu eserinde Galip Erdem'i ve hayatından kesitleri anlatmış, Erdem'in yazılarından da seçmeler koyarak okuyucunun doğrudan Erdem'le buluşmasını arzulamıştır.¹⁶⁰

- Dündar Taşer¹⁶¹ (Ankara: Alternatif Yayınları, 2003)

Türk milliyetçi camiasının önemli isimlerinden biri olan Dündar Taşer, bir askerdir ve Millî Birlik Komitesi içinde yer almıştır. Aktif olarak siyasette yer almış, ölümüne kadar MHP'de Alparslan Türkeş'ten sonra gelen isim olmuştur. Nevzat Kösoğlu, bu çalışmasında Dündar Taşer'in kaleme aldığı yazıları ve söylemlerini esas almıştır. Taşer'in tarihe, millete bakışı, analiz etme gücü, alışılmış tabuları yıkıp ufuk açıcı görüşleri onu etkileyici kılan yanlarıdır. Millete olan güvenini baki tutan Taşer, onu dinleyenleri, okuyanları heyecanlandıran, enerji ve güç veren bir tarza sahipti.

Nevzat Kösoğlu, Dündar Taşer'n biyografisini ele aldığı bu eserde hem Taşer'in hayatından kesitler hem de yazılarından seçmeler kullanmıştır. Bu vasıtaıyla Dündar Taşer'i tanıtmak ve anlaşılmasını sağlamak amacındadır.

¹⁵⁹ Nevzat Kösoğlu, **Galip Erdem**, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010).

¹⁶⁰ **Age**, 11.

¹⁶¹ Nevzat Kösoğlu, **Dündar Taşer**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015).

- Türk Olmak Ya Da Olmamak¹⁶² (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2005)

Kitapta etnisite ve kültür konularının üzerinde durulmuş, mozaik ve alt kültürler tanımlanarak kültür farklılıkları üzerinden bölücülük faaliyetleri yapanlar eleştirilmiştir. Etnisite, sadece farklı bir soydan gelmek değil; aynı zamanda farklı bir kültür de geliştirmektir. Özellikle Türkiye'deki kültür çeşitliliği ve zenginliğinin ayrıştırıcı bir üslupla belirtilmesi Nevzat Kösoğlu'nun üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Çünkü ona göre farklı bir soydan gelmek, yeni bir millet yaratmak için yeterli bir unsur değildir. Ayrıca millet tarihsel bir süreçtir, kültürle tecrübelerle anamlanır. Kitabında millî birliği korumanın, parçalanmaktan daha zor olduğunu belirten Kösoğlu, toplumsal duyguların yüzyıllar boyu yaşanan acı tatlı tecrübeler üzerinde kurulduğunu ifade eder. Eğer bu duygulara karşı bir şüphe oluştuyorsa bunu yıkmanın yolu eğitimde ve toplumun derinliklerinde gizlidir. Türk milletine olan güvenini hiçbir zaman yitirmeyen Kösoğlu, gücün tarihî birikimde ve toplumun kendisinde olduğunun altını çizmiştir.

- Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp¹⁶³ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2005)

Bu kitap, Ziya Gökalp'in 80. ölüm yıldönümü nedeniyle yazılmıştır. Kitapta Türk milliyetçiliğinin yanı sıra Osmanlıda yaşanan diğer milliyetçilik hareketlerine yer verilmiş, Türk milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişimine dair değerlendirmelerde bulunulmuştur. Milliyetçiliğin tabii bir duygu olarak insanlık tarihiyle eş değer ilerlediğini düşünen Kösoğlu, milliyetçiliğin kurucu unsur olarak ne zaman ve hangi şartlar altında öne çıktığını vurgulama gayesinde olmuştur.

Kitapta Ziya Gökalp'in hayatı ve düşünce dünyasına da yer verilmiş, değerlendirme ve yorumlardan ziyade, Gökalp'in eserlerini ve fikriyatını tanıtmaya amacı güdülmüştür.

¹⁶² Nevzat Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013).

¹⁶³ Nevzat Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013).

- Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri¹⁶⁴ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2007)

Nevzat Kösoğlu'nun çok sevdiği İspir'i ve çocukluk yıllarını oldukça etkili bir üslupla anlatan bir kitaptır. Ancak bunu salt bir anı kitabı olarak değerlendirmek eksik bir yorum olur. Zira kitapta yer alan “vaizin söyledikleri” bir nevi Kösoğlu'nun iç sesi ve sorgulamalarını yansıtmaktadır. İspir, onun çocukluk cennetidir.¹⁶⁵ İspir'in güzellikleri, masumluluğu, insanları onun iç dünyasına oldukça yansımış, silinmez izler bırakmıştır. İspir'e ait fotoğrafların da bulunduğu kitaba Kösoğlu şu cümlelerle başlamıştır:

“...Okuyup da beğenirseniz siz de bana teşekkür edin. Bu dünyada güzel bir sözle anılmaktan güzeli var mı?”¹⁶⁶

- Şehit Enver Paşa¹⁶⁷ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2008)

Nevzat Kösoğlu'nun bir diğer yankı uyandıran eseridir. Enver Paşa hakkında toplumun bazı kesimlerinde var olan önyargıları sorgulayan Kösoğlu, zaman ve şartlarla sınırlı olması gereken değerlendirmelerin, her vakit için genel yargılar haline getirilmesini eleştirmiştir. Yakın tarihimizi konu alan çalışmaların, güncel politikanın ve siyasetin bakış açısıyla değerlendirilmesine tepki göstermiştir.¹⁶⁸ Tarihi değerlendirirken sık sık düşülen hatalardan biri; bir ismi yüceltmenin yolunu bir başka ismi düşürmekte aramaktır. Ancak tarihte en önemli husus, söz konusu olayları o günün şartlarına ve arka planına bakarak değerlendirmektir. İnsanlar tek yönlü değildir; bir veya birkaç tutuma göre herhangi bir isim hakkında genel yargılar oluşturmak sağlıklı olmayan bir bakış açısıdır.

Nevzat Kösoğlu bu çalışmasında, Enver Paşa hakkındaki peşin yargı ve hükümleri kırmaya çalışmış, kimi zaman üslubunu sertleştirmiştir. Enver Paşa'nın kişiliğini, kahramanlığını okuyuculara aksettirme amacıyla olan Kösoğlu, Paşa'nın Türk gençliğine örnek teşkil etmesi arzusundadır.¹⁶⁹ Kösoğlu, Enver Paşa'yı büyük bir idealist olarak görmüştür. Hayatı boyunca inandığı değerler doğrultusunda

¹⁶⁴ Nevzat Kösoğlu, **Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013)

¹⁶⁵ **Age**, 12.

¹⁶⁶ **Age**, Sunuş.

¹⁶⁷ Nevzat Kösoğlu, **Şehit Enver Paşa**, 3. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013).

¹⁶⁸ **Age**, 11

¹⁶⁹ **Age**, 12.

yaşayıp, bu doğrultuda eserler veren Kösoğlu'nun, yine inandığı değerler için yaşayan Enver Paşa'yı kaleme almasını da bu yönde değerlendirmek gerekir.

- Nevzat Kösoğlu ile Söyleşiler Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi¹⁷⁰ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2008)

Osman Çakır tarafından nehir söyleşi tarzında kaleme alınan bu kitap, bir hatırat niteliğindedir. Kösoğlu'nun çocukluk yaşamından başlayarak günümüze ait değerlendirmelere kadar uzanan kitap aynı zamanda yakın tarihin Nevzat Kösoğlu gözünden bir film şerididir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından sonra çocukluğunu geçiren, ihtilaller yaşayan, Türkiye'nin geçtiği kritik dönemlere tanıklık eden Kösoğlu, bu eserde hem Türkiye'nin yakın tarihini kendi gözünden değerlendirmiş, hem de hayatında yer edinen şahıslara dair fikirlerini beyan etmiştir. Çocukluk, gençlik yılları, çalışma hayatı, siyaset, günümüz ve gelecek... Kösoğlu'nun hayatının yansımaları, onun anlatımıyla kaleme alınmış, onu anlamak adına kıymetli bir eser olarak yerini almıştır.

- Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası¹⁷¹ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2009)

Kitap başlıca 2 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde milliyetçiliğin tarihte ve günümüzde nasıl yorumlandığı ve gelecekte nasıl yorumlanacağına dair tasavvurlar bulunmaktadır. Milliyetçiliğin tarih ve siyasetle olan ilişkisinin yanı sıra Erol Güngör'ün millet ve milliyetçilik düşüncesine dair de bölümler yer almaktadır. Nevzat Kösoğlu birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de olay ve olguları millî değerlerle yorumlamak gerekliliğini ifade etmiş, zihinlerde oluşturulan yabancı hayranlığının bir kenara bırakılarak yeniden düşünmek, değişimleri değerlerimize katmak gereğinin mesajını vermiştir.

İkinci bölümde Yahya Kemal'in hayatı ve fikirleri üzerinde durulmuştur. Çocukluk ve yetişkinlik yıllarından başlanarak, Kemal'in düşünce dünyasının şekillenmesi irdelenmiştir. Bir şair olmanın yanı sıra Yahya Kemal'in kültür ve

¹⁷⁰ Osman Çakır, **Nevzat Kösoğlu ile Söyleşiler Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010).

¹⁷¹ Nevzat Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2009).

güncel konulardaki görüşlerine yer verilmiş, konuşmaları ve eserleri ile nesillere yol gösteren özelliğine dikkat çekilmiştir.

- Peyami Bey¹⁷² (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2011)

Peyami Safa, Nevzat Kösoğlu'nun ilk takip ettiği ve hemen hemen her yazısını okuduğu, çok kıymet verdiği bir isimdir. Peyami Bey kitabında, Safa'nın hayatından düşünce dünyasına, eserlerinin değerlendirilmesine kadar geniş bir muhteva bulunmaktadır. Türk edebiyatının en büyük romancılarından biri olan Peyami Safa, edebiyat ve fikir alanında eşsiz güzellikte eserlere sahiptir. Kendi kendini geliştirerek edindiği tecrübeler ve güçlü kalemiyle günümüzde dahi sıcaklığını koruyan konular üzerinde çalışmalar yapmıştır. Eserlerine bakıldığında fark edilmektedir ki, bahsettiği birçok kavram ve değer günümüze uzanmaktadır. Hayatında ve ele aldığı konularda daima çizgisi milliyetçi ve maneviyatçı doğrultuda olmuştur.¹⁷³

Batı literatürünü yakından takip eden Safa, romanlarında çoğu zaman bir mesaj verme gayesinde olmuş, özellikle toplumumuzun Batılılaşma sürecine dair konuları ele almıştır.

Nevzat Kösoğlu'nun kaleme aldığı Peyami Bey, bir nevi Kösoğlu'nun Peyami Safa'ya karşı duyduğu hayranlığının tezahürüdür. Safa'nın insan, kültür, milliyetçilik, Batılılaşma gibi konularda Türk düşünce hayatına yaptığı katkılar kitapta kendini göstermekte, bir roman yazarının haricinde Peyami Safa'nın hayata karşı duruşu ve milliyetçi yönü vurgulanmaktadır. Nevzat Kösoğlu, eseri kaleme alırken yorumlamalardan uzak durmuş, daha çok Safa'nın tanınması ve anlaşılması üzerine çalışmıştır.

- Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı¹⁷⁴ (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013)

Her ne kadar kitabın başlığı Türk dünyasına dair olsa da kitapta kültür, medeniyet, Avrupa kültürü, 12 Eylül 1980 Darbesi, millî kimlik gibi konulara yer verilmiştir. Aydın kavramı ve kültürel yabancılaşmanın üzerinde duran Kösoğlu,

¹⁷² Nevzat Kösoğlu, **Peyami Bey**, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011).

¹⁷³ **Age**, 17.

¹⁷⁴ Nevzat Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi: 2015).

biraz da sitemkâr bir üslupla çoğunlukla Batı literatürüne bağlı kalanları eleştirmektedir. Milletın insanı olmanın önemine vurgu yapan Nevzat Kösoğlu, Türk kültür ve değerlerini göz ardı ederek yorumlamalar yapanları eleştirmektedir.

2.3.4.3 Türk Yurdu Okulları ve Eğitime Bakışı

İnsan yetiştirmenin temel yolu olan eğitimin, Nevzat Kösoğlu'nun fikir dünyasında oldukça önemli bir yeri vardır. O eğitimi, okulda öğretilen derslerden ziyade bir kişilik ve şahsiyet oluşum süreci olarak görür. Çocuklara değer verilmesinin ve onlara hoşgörüyle yaklaşılmasının önemini kavrayarak, eğitimin sosyalleşme yönündeki katkısının üzerinde durmuştur.

Nevzat Kösoğlu, eğitimi inanmanın önemi ve özgürlük açısından da değerlendirir. Birey, içinde yaşadığı topluma inanır ve bu rahatlıkla kişiliğini özgüvenli bir hâlde oluşturursa yaratıcılığa kavuşur. Eğer topluma karşı bir inanç yoksa çevre bir baskı alanı olarak algılanır. İnançla temellendirilmeyen durumlar kişiye dayatma gibi gelir.¹⁷⁵ Nitekim Kösoğlu'na göre; "özgürlük inançtır, inanmaktır."¹⁷⁶ İnsan kültürüne, toplumuna inandığı ölçüde kendini güvenli ve hürriyetli hisseder. Bu noktada da temel sorun eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, bireylere millî kültürlerin değer ve ölçülerine inanma aşkı vermelidir. Eğer eğitim, hayatın, kültürün, yaşam tarzının dayandığı inançları vermeden salt bilgi aktarma niteliğinde olursa bireylerin kişilik gelişimi bu durumdan olumsuz etkilenir. Nevzat Kösoğlu'na göre kişinin içinde yaşadığı kültürü, toplumu ağırlıksız ve rahat algılamasının yolu toplumuna, kültürüne duyduğu inançtır. Bu inancı da sağlıklı bir şekilde verecek olan eğitimidir. "Birey kişiliğini ve özgürlüğünü ancak, milli kültürün iyi ve doğru bir eğitimini almakla kazanabilir."¹⁷⁷

Nevzat Kösoğlu'nun, düşüncelerini hayata geçirme bağlamında aksiyoner bir mütefekkir olduğunun bir göstergesi de kurucusu olduğu Türk Yurdu Okulları'dır. İman ve amele verdiği önem gibi, kendisi de inandığı şeyler doğrultusunda eylemlerde bulunmuştur. Kösoğlu'nun okulun kurulmasıyla ilgili ifadelerine bakıldığında, milliyetçi camianın eğitim kurumları açısından zayıflığına yaptığı vurgu dikkat çekmektedir:

¹⁷⁵ Kösoğlu, *Küreselleşme ve Milli Hayat*, 72.

¹⁷⁶ *Age*, 73.

¹⁷⁷ *Age*, 73.

“Bizim camia elli yıldır hep eğitimden bahseder. Hem de güzel şeyler söyler. Fakat eğitim alanından hiçbir atılımı, hiçbir teşebbüsü bugüne kadar olmadı. Niye olmadı onu da bilmiyorum, öğretmen dersin en zengin kadro bizde, teori dersin en iyi fikirler bizde. Eğitime önem verme diyorsan biz her şeyin temeli eğitim diyoruz. Her şey bizde var, fakat okulculuk yok.”¹⁷⁸

Kösoğlu okulun kurulma sürecinde öncelikle İspirli 9 fırıncıyla beraber İspir Eğitim ve Kültür Vakfı'nı, ardından vakıf üyeleriyle İspir Eğitim Merkezi ve Ticaret Limited Şirketi'ni kurmuş, ardından bu vakfa bağlı olarak “Özel İsem İlkokulu ve Özel İsem Anadolu Lisesi” açılmış ancak maddî açıdan daha iyi koşullar amaçlandığı için, vakıf hisselerinin büyük bir kısmı Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'na devredilmiş, okulun ismi Özel Türk Yurdu Okulu, Özel Türk Yurdu Lisesi ve Anadolu Lisesi olarak değiştirilmiştir. Türk Yurdu Okulları, kurulduğu günden bugüne varlığını genişleterek devam ettirmekte olup Ankara'da ana okul, ilkokul, ortaokul ve anadolu lisesi düzeyinde hâlen eğitim vermektedir. Musiki ve sanat derslerine verilen özen, şehit çocuklarına ücretsiz eğitim olanağı gibi toplumsal alana nüfuz eden her faaliyet, Kösoğlu'nun kurucusu olduğu Türk Yurdu Okulları'nın misyonuna yeni değerler katmakta ve geleceğe taşımaktadır.

Nevzat Kösoğlu, okulun sadece kurucusu olmakla kalmamış, büyük bir titizlikle çalışmalarını sürdürmüş, okulda mesai yapmış, öğretmen, öğrenci ve velilerle yakından ilgilenmiştir.¹⁷⁹ O, kurduğu öğretmen kadrosuyla her dersin layıkıyla öğretilmesine dikkat etmiş, aynı zamanda çocukların sosyalleşmesine özen gösterilmiştir. Kösoğlu'nun müzik ve musikiye verdiği önem, bu okulla fiiliyata geçmiş, mezun olan her dönem öğrencilerinin en az on türküyü birlikte söyleyebilmelerini müzik eğitiminde esas almıştır. Kendisi de bağlama çalarak müzik çalışmalarında çocukları teşvik etmiş, müziğin insana kattığı değerleri öğrencilere aktarmaya çalışmıştır. Yıl sonunda müzik şölenleri hazırlanmış, müziğin insanlar arasındaki birlik ve beraberlik duygusuna sağladığı katkılar öne çıkarılmıştır. Okulun sadece müzik alanında değil, şiir ve kompozisyon alanlarında da birçok faaliyeti vardır. Şiir okunurken dikkat edilmesi gereken hususlar, vurgu, tonlama eğitimleri de verilmiştir. Düzenlenen kompozisyon yarışmalarıyla öğrencilere yazmanın kendini ifadeye nasıl bir araç olduğu öğretilmeye çalışılmış,

¹⁷⁸ Çakır, *age*, 370.

¹⁷⁹ Erdem, *age*.

aynı zamanda özgüvenlerine katkı sağlayarak öğrencilerin kişilik gelişimine olumlu etkiler yapmıştır.

Nevzat Kösoğlu, okul açıldıktan sonra, özellikle ilk zamanlarda milliyetçi camianın yeterli desteği vermediğini düşünmüş; buna içerlemiştir. Daha sonrasında bu duruma alıştığını ifade eden Kösoğlu, milliyetçi camianın neden ilgisiz kaldığına ilişkin şu yorumda bulunmuştur: “... Bizim birbirimize ve kendimize güvenimiz hep zayıf kaldı. Ben buna bağlıyorum.”¹⁸⁰

Nevzat Kösoğlu, çocukların eğitiminde şefkat ve merhametli olmakla beraber disiplinli olmaya da önem vermiş, eğitimde yaşayarak öğrenme taraftarı olmuştur. Lise yıllarına kadar Erzurum’un İspir ilçesinde, oyunlarla iç içe okula gitmiş ve okulu sosyalleşme, arkadaşlarıyla oyun oynama alanı olarak gören Nevzat Kösoğlu’nun izlediği ve sahip olduğu bu eğitim anlayışının nedeni, günümüz metropol çocuklarına okulların sıcaklığını hissettirmek olabilir. Ayrıca müziğe, şiire, kompozisyona verdiği önem, kültür ve değerlerine bağlı, kişilikli nesiller yetiştirme konusunda yaşadığı hassasiyetin bir tezahürüdür.

2.3.4.4 Ölümü

Türk milliyetçiliğinin çağdaş düşünürü, evli ve 3 çocuk babası Nevzat Kösoğlu, 10 Ekim 2013 tarihinde akciğer kanseri teşhisiyle tedavi gördüğü Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Hastanesi’nde hayatını kaybetmiştir. Cemal Kurnaz, Kösoğlu ölmeden önce yaşanan ve onun türkülere karşı bağlılığını gösteren bir olayı şu şekilde anlatır:

“Mustafa Çalık, son günlerinde Hacettepe Onkoloji’de yatarken ziyaretine gider. ‘Ağabey, Kubilay Dökmetaş’ı çağırıp bir ‘Huma Kuşu’ söyleteyim ister misin?’ diye sorar. Önceleri zaman zaman Çalık ve Dökmetaş’la bir araya gelip geç vakitlere kadar türkü söyledikleri olurmuş. Yorgun ve bitkin olan Nevzat Kösoğlu’nun gözleri parlar, çok iyi olur der. Bunun üzerine Çalık, hastaneye önceden getirdiği Dökmetaş’ı içeriye çağırır. Nevzat Kösoğlu, kapıları pencereleri kapattırır. ‘Şöyle bağıra bağıra bir söyle!’ der. Dökmetaş Huma Kuşu’nu söylerken hem kendisi, hem de odada bulunanlar gözyaşlarını tutamazlar...”¹⁸¹

Yakın arkadaşı Nuri Gürgür’ün Nevzat Kösoğlu’nun ölümünün ardından kaleme aldığı yazı, Kösoğlu’nun hastalığının en ileri zamanlarında bile ne kadar dirayetli, inançlı biri olduğunun göstergesi niteliğindedir:

¹⁸⁰ Çakır, *age*, 371.

¹⁸¹ Cemal Kurnaz, “Nevzat Kösoğlu ve Türkü Kardeşliği”, *Nevzat Kösoğlu’nun Ardından*, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 258-259.

“... Fiziki olarak her gün eriyip giderken manen dipdiriydi. En tâkatsız halinde bile hastaneden çıkınca yarım kalan yazılarımı tamamlamak istediğini anlatıyordu. Bu çetin döneminde İstanbul’dan ziyarete gelen kadim bir dostuna ‘İmanımı bu vesileyle bir kere daha imtihandan geçirmiş oldum, neticenin hiç de fena olmadığını görüyorum’ diyor ve ilave ediyor ‘Çıkınca iman konusunda yazmak istiyorum.’”¹⁸²

¹⁸² Gürgür, “Nevzat Kösoğlu-Kibleşi Dosdoğru Bir Türk Aydın”, 178-179.

3. NEVZAT KÖSOĞLU'NUN DÜŞÜNCE DÜNYASI

3.1 İman-Amel İlişkisi

Nevzat Kösoğlu'nun düşüncesindeki temel kavram imandır. Buna göre bütün insani ve sosyal değerleri kazanmanın yolu inançtan, imandan geçer. İnsan açısından iman, tam bir bağışlanma, teslimiyet ve motivasyon olayıdır. İmanla toplumda mevcut olan güç, bir hamle olarak kendini göstermeye başlar. Topluluk bu güçle problemleri çözmeye, dünyayı anlamlandırmaya, kendi kültürünü oluşturmaya başlar. İmanın verdiği bakış açısıyla hayat kavranır, değerlendirilir, ilişkiler geliştirilir. İmanın kavranması doğrultusunda gerçekleştirilen yaşam faaliyetleri amelleri oluşturur. Ameller iman ölçülerine uygun oldukları sürece üslup birliği ve ahenk devam eder.¹⁸³ İman, heyecanı devam ettiği sürece motivasyon gücü yüksektir ve ameller iman ölçülerine göre gerçekleşir. Ameller iman ölçülerine göre gerçekleştikçe de iman, gücünü ve heyecanını muhafaza eder. Ameller iman ölçülerinden sapmaya başlarsa bu, imanın zayıflamasına yol açar. İmanın zayıflaması ise amellerin iman ölçülerinden sapmasına neden olur. Bu tesir karşılıklı olarak devam eder.¹⁸⁴

Nevzat Kösoğlu'nun iman kavramı dinî anlamından çok öte bir anlam taşımaktadır:

“İman sadece dinî iman değildir. Doğru, yanlış ayrımı yapılmadan, hak, batıl demeden, o toplumdaki insanların inandığı, onları motive eden, bakış açıları ve davranışları belirleyen bütün inançlardır.”¹⁸⁵

Yani iman kavramı dinî olan anlamını kapsamakla beraber, hayatın bütünü ve her türlü eylemin itici gücünü oluşturur. İman; inanç kaynağı, içeriği ne olursa

¹⁸³ Kösoğlu, *Millî Kültür ve Kimlik*, 77.

¹⁸⁴ *Age*, 77-78.

¹⁸⁵ Kösoğlu, *Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de-İslam'da ve Osmanlı'da Devlet*, 343.

olsun insan eylemini motive eden unsurdur, insanın bir dünya görüşü çerçevesinde motive olma halidir. Bunun içerisinde batıl inançlardan metafiziğe toplumun inanç yapısını oluşturan her türlü unsur mevcuttur. Kösoğlu, bu noktada Lenin ve Marks'tan da örnek vererek bu düşüncesini somutlaştırmıştır. “Lenin, Marks'tan okuduklarının ve kendi ilave ettiklerinin doğruluğuna, insanlığı kurtaracağına inanmıştı; önce o inanmıştı.”¹⁸⁶

Nevzat Kösoğlu verdiği bu örnekle inanılan kavramın, inancın, iman edilen ve toplumları eylemlere götüren unsurun dini anlamlarının ötesinde hayat faaliyetlerinin temeli olduğunu bir kez daha dile getirmiştir.

Düşünce dünyasının temelinde iman olan Kösoğlu, medeniyet, kültür gibi kavramları da bu esas üzerinden şekillendirir:

“Her medeniyet bir iman hamlesinin ürünüdür. Yeni bir imanla motive olan belirli bir topluluk, dünyasını yeniden tanzim eder; o imanın belirlediği bakış açıları ve ölçüler içinde hayatı yaşamakla özgün bir üslup kurmuş, bir kültür gerçekleştirmiş olur. Medeniyet yahut kültür bu anlamda, toplum hayatının belli bir iman çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Bu oluşumda iman, kurucu gücü teşkil eder; imanın muhtevası ise üslubu belirler. İnsan açısından iman, tam bir bağlanış, teslimiyet, güven ve sonuçta, ruhun iman edilen şeylerle motivasyonu olayıdır. İmanla, cemiyette bilkuvve mevcut olan güç, bir sosyal gerilim, bir hayat hamlesi olarak tezahür etmeye başlar. Cemiyet bu güçle hayat meselelerini çözmeye, dünyayı yeniden tanzim etmeye yani kendi kültürünü inşa etmeye başlar. İmanın mevzuu, şüphesiz insan, varlık hakkında genel bir anlayışı ifade etmeli ve beşeri ilişkiler konusunda ölçüler vermelidir... Cemiyet bu imanın verdiği bakış açılarından varlığı kavrar, değerlendirir, bu ölçülere uygun olarak beşeri ilişkilerini geliştirir. Böylece, aynı bakış açıları ve ölçüleri içinde yaşanan hayat müşterek bir üslup kazanmış olur. Medeniyet, kültür hadisesinin temeli, motive edilmiş bu ruh gücüdür; kuran, yapan bir güçtür. Bu güç imanın bakış açıları ve ölçüleri ile ölçülenmiş olduğundan hayata bütün açılışları yani amelleri bu ölçülere uygun olarak gerçekleşir.”¹⁸⁷

Medeniyetleri, kültürlerin oluşumunu ve gelişimini iman üzerinden okuyan Kösoğlu, iman ve amelin insan ile ilişkisi üzerinde de durmuştur. Her türlü eylemin gerçekleştiricisi olan insan, motivasyonunu inandığı değerlerden alır. Sağlıklı bir toplumun inşa edilmesi insanlara bağlıdır, insanlar da imanlarıyla hareket ederler. “İnanmadan başarıya gitmek mümkün değildir ve gerçekten inanan bir insan için de, inandığından başka türlü hareket etmek mümkün değildir.”¹⁸⁸

¹⁸⁶ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 61.

¹⁸⁷ Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 75.

¹⁸⁸ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 60.

Ayrıca Kösoğlu, toplumların yaşadığı sorunların çözümü ile ilgili çıkış yollarını iman doğrultusunda sunmaktadır. Eylemlerin motivasyon gücü olarak ifade edilen imanın dini anlamdan öte, toplumların inandıkları şey olarak ifade edilmesi aslında her ne kadar imanın muhtevasını ve bunun paralelinde ortaya çıkan medeniyetin muhtevasını etkileyecek olsa da gerçekçi yönden bakıldığında toplumları motive eden şeylerin evrensel doğrular gözetmediği hususu bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Nevzat Kösoğlu, aklen temellendirilmesi mümkün olmayan iman muhtevalarına inanan insanların varlığı doğrultusunda bir açıklama seçerek gerçekçi bir bakış açısıyla iman ve ameli değerlendirmiştir.

Toplumların talepleri, kurdukları düzen hep bir iman hareketi sonucunda gerçekleşmiştir. Nevzat Kösoğlu dünya tarihinden de yararlanarak bu bakış açısını somutlaştırır. Hitler'in uyguladığı Nazizm politikasının kısa süre içinde büyük sosyal ve iktisadî sonuçlara neden olması, Kösoğlu'na göre toplumsal gerilimin bir sonucu olmuştur.

Kösoğlu'na göre SSCB'nin ilk zamanlarında Marksizm ideolojisinin, Sovyet halkı üzerinde yarattığı heyecanın yüksekliğinin de nedeni, Sovyetlerin inancının diri olmasıdır. İman azaldıkça, toplumsal gerilim düşmeye başlamış, Marksizme olan inanç da soğumaya başlamıştı. İmanın, inancın kaybedilmesi neticesinde yeni bir iman hareketi de başlatılmadığı için Sovyetler'in yıkılması kaçınılmaz olmuştur.¹⁸⁹ Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Kösoğlu, iman-amel hususuna dini kavramların çok daha ötesinde anlamlar yüklemiş, toplumsal gerilim unsuru üzerinde şekillendirmeler yapmıştır. Ayrıca Sovyetler örneğinde de görebileceği gibi toplumsal meseleleri ideolojik kaygılarla ele almamış, toplumsal dinamiklerin analizini objektif unsurlar üzerinden değerlendirme gayretinde olmuştur. İmanı davaya, ülkeye inanmak olarak tanımlayan Kösoğlu'nun inanılan değerler doğrultusunda hareket etmeye verdiği önem, onun bir aksiyon insanı olduğunu gösterebilir.

Kösoğlu, imanı, eylemleri yönlendiren güç olarak tanımlarken Zeki Veli Togan'ın 'toplumların iş yapabilme kabiliyeti' olan asabiyet kavramına atıf yapar.¹⁹⁰ Milliyetçilik duygusunun da temelinde iman ve inancın olduğunu düşünen Kösoğlu'nun çıkış noktası toplumun kendi mukaddeslerine olan inancının

¹⁸⁹ Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 12-13.

¹⁹⁰ Kösoğlu, *Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası*, 19.

sağlamlığıdır. Bu inanç ne kadar güçlü olursa eylemleri oluşturan gerilim de o kadar yüksek olur. İbn-i Haldun'un asabiye terimini bu noktada gerilim olarak kullanan Kösoğlu, şu cümlelerle durumu ifade eder:

“... Asabiye teriminin tam karşılığı gerilimdir. Bir insan hangi toplumda yaşıyor, kimlik ve kişiliğini hangi kültür ortamında kazanıyorsa, o toplumun asabiyetini taşır; yani gerilimi o toplum için olur. Diğer bir söyleyişle, kişi hangi toplumda sosyalleşirse, o toplumun kültürel kimliğini ve asabiyetini taşır.”¹⁹¹

Kösoğlu'nun, gençlik yıllarından beri sıkı bir şekilde takip ettiği Peyami Safa'dan bu konuda etkilendiği anlaşılmaktadır. Zira Peyami Safa'nın II. Dünya Savaşı'nda Fransızların mağlup olmasıyla ilgili kullandığı cümle ile Nevzat Kösoğlu'nun cümleleri paralellik gösterir: “Fransa'yı bu felâkete sokan, tanksızlıktan evvel imansızlıktır. Fransızlar millî imanlarını kaybetmemiş olsalardı tank yapmalarına ne mâni vardı”¹⁹²

Peyami Safa bu sözleriyle inanmamanın, imanın eksikliğinin tüm başarısızlıkların temelinde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Safa, Nevzat Kösoğlu'ndaki imanın harekete geçirilmesi konusunda olduğu gibi, savaşların da toplumları harekete geçirdiğine dair söylemlerde bulunmuş, bu ifadeleriyle toplumları harekete geçirme konusunda Kösoğlu'nu etkilemiştir:

“Ahmak sanır ki harpten galip de, mağlup da perişan olarak çıkar. İki taraf da kan dökmüştür ve birbirinin ocağını yıkmıştır. Ahmak bilmez ki toprağın üstüne boşalan yağmur suları gibi insan kanı da yepyeni kıymetlerin tohumunu sular ve ziyan olmaz. Bilakis yaşamaya liyakatli milletler harpten galip de, mağlup da çıksalar yeni bir hayata varırlar. 1870 mağlubiyeti Fransa'yı dürttü ve diriltti. 1918 mağlubiyeti Türkiye'yi ve Almanya'yı milli inkılâplarına taşıdı.”¹⁹³

3.2 Kitap Şuuru

Nevzat Kösoğlu'nun aynı zamanda ilk kitabının adı olan Kitap Şuuru, onun fikir hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kösoğlu'nun, Kitap Şuuru olarak kavramsallaştırdığı husus, Türk milletinin Kur'an'a olan bağlılığı ve hayatını Kur'an'dan feyz aldığı ölçü ve değerlere göre düzenlemesidir.¹⁹⁴ Kösoğlu, evvela dinin bireysel anlamdaki önemine dikkat çekmiş, Kitap'ın temel işlevinin güzel

¹⁹¹ Age, 66.

¹⁹² Peyami Safa, **Millet ve İnsan**, (İstanbul: Akbaba Yayınları, 1943), 112.

¹⁹³ Age, 73-74.

¹⁹⁴ Süleyman Hayri Bolay, “Nevzat Kösoğlu'nun Tefekkür Dünyası”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016), 36.

ahlâka yönlendirmek olduğunun ve iyi insan olunmasını öğütlediğinin üzerinde durmuştur:

“Din siyaset değildir. Din kamu hukuku değildir. Din baş örtüsü de değildir. Din inanmak ve onun feraizine uymaktır. İyi bir insan olmaktır. Güzel ahlâklı olmaktır. Dinin amacı ahlâkı güzelleştirmektir. Yoksa sen kendi başına oruç tutsan ne olur, tutmasan ne olur? O sana, nefsini dizginleyecek şuuru ve gücü vermedikten sonra.”¹⁹⁵

Nefsini terbiye eden ve hayatın manevi üslubunu anlamlandırmaya çalışan insan, kendi varlığına yaklaştıkça ruhi tatmini de sağlamaya yaklaşır. Değişen dünyada, değişen insanın savrulmaması için mutlaka maneviyatını güçlü tutması gerekir.

“İnsan, bu değişim furyasında tutunabilmek, bu sürat içinde boşluğa savrulmamak için, dünyaya bu kadar yaslanmamak, bir başka dayanak bulmak zorunda idi. Yalnız dünyayı bilen, dünyaya sınımsız sarılıp, varlığını maddede çözümlenmeye kalkan insan, elbette maddenin değişmesi ile değişmeye mahkûm olacaktı. O, değişen dünyaya hâkim olabilmek için, kendisini değişmez ölçülere ulaştırarak aşkın yorumlara bağlanmak zorunda idi. Bunun için de, kendi mahiyetinin; dünyayı, maddeyi aştığını bilmesi, büyük sırrın cevabını yücelerde araması gerekirdi.”¹⁹⁶

Nitekim Nevzat Kösoğlu'nun Kitap Şuuru'na verdiği kıymeti, insana verdiği kıymet olarak değerlendirmek mümkündür. O, insanı, yaşadığı kültür, medeniyet için en büyük sorumlu olarak görmekte, medeniyetlerin önce kişisel eylemlerle kurulduğunu düşünmektedir.¹⁹⁷ Sadece medeniyetlerin değil, toplumsal alana nüfuz eden her hadisenin temeli insandadır. Toplumsal düzeyde gerçekleştirilmek istenen her hamlede önce bireylerden başlamak gerekir. Toplumun değişmesi de insandan başlar, varlıktaki her şey insanın değerleri ve eylemleriyle anlam kazanır:

“Varlığın en şerefli insan olduğu, bütün yaratılmışlar insan için yaratıldığı gibi, her problemin merkezi ve çözümü de insandır, oradan başlanmalıdır: Medeniyetlerin kuruluş ve çöküş hareketlerinin düğümü de insandır, yahut insandadır. Her şeyi yapıp eden insandır; öyleyse önce onun şekillenmesi, ölçülenmesi söz konusudur. Bunu da iman yapar... İlk ölçünme, ilk şekillenme insanın içinde olur; ilk düzen insanın içinde kurulur.”¹⁹⁸

Bu bağlamda insanın hayat çizgisi düşünmek, hayal etmek, planlamak, uygulamaya geçmek gibi aşamalardan geçerek eylem olarak nihayetlenir. İnsanın

¹⁹⁵ Çakır, **age**, 458.

¹⁹⁶ Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 36.

¹⁹⁷ **Age**, 13.

¹⁹⁸ Nevzat Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 152.

seçerek yaptığı tüm eylemlerin temelinde bir inanç vardır.¹⁹⁹ İnsanın ruh dünyasının şekillenmesi de Kitap Şuuruyla olabilmektedir.

Nevzat Kösoğlu'na göre insan, Kitap Şuuru çerçevesinde düşünmeli, etrafındaki ve kendi içindeki meselelerin de idrakini bu yolla sağlamalıdır. Ancak bunlarla beraber ulaşılan bilimsel seviye de asla göz ardı edilmemelidir:

“Asrımızda insanlığın ulaştığı yüksek ilmî ve felsefi bilgi bir diğer yardımcımızdır. Kur’an’ı bu bilgilerle kontrol etmek gibi bir yanı sıra düşmeden, onları problem sahalarımızı genişletmek ve düşüncemizi derinleştirmekte kullanabilmeliyiz. Yine aynı bilgiler eskilerin, zamanın ilmî bilgilerine göre yapmaya çalıştıkları tefsir ve tevillerin yanlışlarını bize gösterecek ve onların, yol gösterici olmaktan çıkıp, düşüncemizin önünde engel haline gelmelerine imkân bırakmayacaktır.”²⁰⁰

Önce bireysel boyutta kendini gösteren Kitap Şuuru, Nevzat Kösoğlu'na göre toplumsal alana adalet, hukuka bağlılık olarak sirayet eder. Osmanlıdaki fetva geleneğini bu bağlamda değerlendiren Kösoğlu, fetvanın kitaba uydurma çabası haline gelip, adaletten uzaklaşmasını Kitap Şuuru'ndan uzaklaşmak olarak değerlendirmiştir.²⁰¹

“Bu şuuru en yoğun hâliyle ve kendi düzenimiz içinde yaşadığımız zamanlar oldu. O büyük zamanları büyük millet olarak yaşadık. Bu şuurun çözülmeye başlamasıyla hem devletimiz hem insanımız sallantıya düştü, en güçlü dayanağını kaybetti. Ferdin iç çekişmeleri ile birlikte millî hayatımız da çeşitli değerler çatışmalarının savaş alanına döndü.”²⁰²

İçtimaî ve ferdi planda bir sınırlama ve denetleme mekanizması işlevi gören İslamiyet, yüzyıllardır Türk kültürünün değerlerini, üslûbunu tanzim etmiştir.

“Millî kültür hareketimiz tabii ve zaruri olarak Kur’an’dan başlayacaktır. O’nun ölçüleriyle bezemek, O’nun açısından varlığı kavramak... İnsan için Kur’an’dan nasibini arttırmak için, heyecanlı bir imanla O’nu sürekli okuyup derin derin teemmül etmektir. Kur’an’ın insanın iç dünyasını, iman fenomenini hedef ve esas ittihaz etmesi de böyle bir yaklaşmayı zaruri kılmaktadır.”²⁰³

Kültür ve medeniyet meselesini değerler açısından değerlendiren Mehmed Niyazi Özdemir’in düşüncesi de bu doğrultudadır:

“Kültürümüzü tekrar Hak’ka oturabilirsek dinamik bir hayata kavuşuruz. Dakik bir saat gibi toplumumuzun çarkları işler. Memurumuz, bürokratımız maaşımı hak etmeliyim endişesinde

¹⁹⁹ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 204.

²⁰⁰ Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 115.

²⁰¹ Kösoğlu, **Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler’de İslam’da ve Osmanlı’da Devlet**, 264.

²⁰² Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 67.

²⁰³ **Age**, 110.

olacağından işlerini savsaklamayacak, ‘Bugün git yarın gel’ demeyecektir. İşçimiz işverenimizin hakkından korkar, işverenimiz de ‘İşçinin teri kurumadan’ ücretini hakkıyla öder. Sanayicimiz piyasaya kaliteli mal çıkarmak mecburiyetini hisseder, insafsız değil, makul ölçüler çerçevesinde kâr peşinde koşar, kazancının da başında tüy bitmemiş yetimin hakkı olduğunu bilir.”²⁰⁴

İslamiyeti hayata dokunduğu her noktayı göz önüne alarak yorumlayan Kösoğlu’na göre sekülerleşen hayatla birlikte çoğunlukla insanlarda korku ve menfaatten başka bir davranış ilkesi kalmamıştır. Bu durum kendinden, varlığından uzaklaşan insanların ruhî açıdan sıkıntılar yaşamasına sebep olmakla birlikte, toplumları da sıkıntıya sürüklemektedir. Din, hayatı düzenler, Allah’a inanç, Allah’tan korkmak, insana başka bir şeyden korkmama özgürlüğü kazandırır.²⁰⁵

Görülmektedir ki, Nevzat Kösoğlu insan ve insana dair meselelere Kur’an’ın ölçüleriyle bakmış; insanı, kültürü, medeniyeti ve devleti hayatı tanzim etme amacıyla olan Kitap’ın ölçüleriyle yorumlamıştır.

3.3 Kültür ve Medeniyet

3.3.1 Kültür

Kültürün ne olduğunu dair birçok fikir vardır ve herkesin ortak bir noktada bulunduğu bir kültür tanımı da bulunmamaktadır. Türk düşünce hayatının en önemli isimlerinden biri olan Ziya Gökalp, kültür yerine “hars” sözcüğünü kullanmış, kültürü toplumların millî olan yanları olarak görmüştür. Buna göre kültür, toplumların manevi unsurları ve duygularından oluşmaktadır.²⁰⁶ Erol Güngör’e göre kültür, topluluğun kendi hayati problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar tecrübeleri doğrultusunda standart hale getirdiği, maddi ve manevi unsurlarıyla beraber bir hayat tarzıdır.²⁰⁷ Hilmi Ziya Ülken ise kültürü, “Milletin içinde bulunduğu medeniyet şartlarına göre yarattığı bütün dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve adetler toplamı” olarak tanımlamıştır.²⁰⁸ Cemil Meriç, kültürü irfan kelimesiyle tanımlamış; şu ifadeleri kullanmıştır:

“... Kültür, irfana göre, katı, fakir ve tek buudlu. İrfan, insanı insan yapan vasıfların bütünü. Yani hem ilim, hem iman, hem edeb. Kültür, Homo Ekonomikus’un kanlı fetihlerini gizlemeye

²⁰⁴ Mehmed Niyazi, **Türkiye’nin Meseleleri Kültür**, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1992), 116.

²⁰⁵ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 233-234.

²⁰⁶ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, 4. Bs. (Ankara: Elips Kitap, 2016), 29.

²⁰⁷ Erol Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, (İstanbul: İrfan Matbaası, 1975), 73.

²⁰⁸ Hilmi Ziya Ülken, **Millet ve Tarih Şuuru**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948), 7

yarayan bir şal. İrfan, dini ve dünyevi diye ikiye ayırmaz, yani her bütün gibi tecezzi kabul etmez.”²⁰⁹

Türk fikir hayatının bir diğer önemli ismi Mümtaz Turhan, kültürü bir toplumu diğerlerinden ayıran, özel bir hayat tarzı olarak tanımlamış, toplum içinde yer alan her türlü bilginin, değerinin, zihniyetin kültürün içinde yer alacağını düşünmüştür.²¹⁰

Nevzat Kösoğlu'na göre ise kültürün tanımı şöyledir:

“Kültür, bir toplumun belli bir iman çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Bu imanın muhtevasını oluşturan varlık anlayışı, mukaddesler, ölçüler ve ilkeler toplumun önceliklerini ve sınırlarını belirler. Hayat bu bakış açılarından kavranır, değerlendirilir ve bu ölçü ve ilkelerle yaşanır. Böylece bütün cemiyetlerde hayat, bağlı olunan iman manzumesine göre belli bir üslupta gerçekleşir ki maddesi ve üslubu ile kültür budur.”²¹¹

Nevzat Kösoğlu kültürü, en geniş manasıyla “insanın doğaya kattıkları” şeklinde tarif eder ve “kültür bir iman sistemi çerçevesinde gerçekleştirilen hayat biçimidir” der.²¹² Kültür, ona göre zorunlu bir surette millî ve özgündür. Çünkü kültürün kurucu unsuru olan iman ve ahlâk nizamı her millete göre farklıdır. Her kültürün şehirleri, köyleri, yapıları vardır. Bu yapılarda da benzer malzemeler kullanılır; taş, tahta gibi. Ama yapılaşma ve kentleşme farklıdır. Aynı malzemeler kullanılsa dahi ortaya çıkan mimariler birbirinden farklılık gösterir. İşte bu kültürün özgünlüğünün ve milliliğinin bir göstergesidir.

Kösoğlu kültürlerin milliliğini de şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Sosyal, doğal veya insanî herhangi bir şey, belli bir kültürün ona belirli bir anlam kazandırmasından önce nötr bir unsurdur; hiçbir topluma/kültüre aidiyatı yoktur. Bir kültür onu kendi iman sisteminin içinde kavrayıp, yorumlayıp, kendine göre bir anlam ve işlev yüklediği zaman, o şey o toplumun hayatına ait bir kültürel olgu haline gelir. Bir başka kültür de aynı şeyi alabilir. Ama o da, kendi gözü ile görüp, kendi idraki ile değerlendirdiği, kendi iman ve ihtiyaçlarına göre bir anlam ve işlev kazandırdığı için, o kültüre ait bir olgu olur. Olgunun maddesi her iki kültürde de aynıdır; ama kazandırdığı anlam, yüklendiği işlev ve değer sıralamasındaki yeri farklıdır. O şeyi kültürel olgu ve zaruri olarak millî yapan da bu farklardır.”²¹³

²⁰⁹ Cemil Meriç, **Kültürden İrfana**, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986), 11.

²¹⁰ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, (Ankara: Altınordu Yayınları, 2015), 36-37.

²¹¹ Kösoğlu, **Türk Dünyası ve Tarih Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 15.

²¹² Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 9.

²¹³ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 111.

Kültür, insanın tabiat karşısındaki başarılarının, tabiata kazandırdığı anlamların toplamıdır.²¹⁴ Diğer bir tanımlamada kültür, toplumun kendi iman yapısı çerçevesinde oluşturduğu hayatın maddesi ve üslubu ile bütünüdür, hayatın biçimlenişidir.²¹⁵ Toplumun inanç yapısı ve imandan kastedilen şey bir dini kavramın çok daha ötesinde, toplumun fertlerinin tutum ve davranışlarını motive eden, belirleyebilecek ölçüde olan her türlü güçlerdir. İmanın muhtevası, kültürün yönünü belirleyen temel unsurlardandır. Kültürlerin maddi ve manevi unsurları birbirlerine benzeyebilir, benzer süreçlerden geçebilir ama gerçekleşen hayat tarzları aynı değildir.

İmanın ve ahlâkın dinden ibaret bulunmaması, dinin de her kültür çevresinde yeniden yorumlanması dolayısıyla aynı dine inanan, yani aynı iman esasları ile dünya-varlık görüşüne sahip olan dindaş milletlerin kültürleri de tarihî tecrübe, ırkî husûsiyetler, coğrafi-maddî şartlar gibi faktörlerin etkisiyle yine zorunlu olarak farklıdır.²¹⁶

“Her orijinal kültür; dünyanın değişik bir kavranma biçimini, insanın varlık karşısındaki sorularına kendine mahsus cevapları ihtiva eder. Diğer bir söyleyişle, kültür bu orijinal bakış açıları üzerine kurulur ve gelişir.”²¹⁷

Kösoğlu kültür kavramını, mimariden mutfağa, espri anlayışından sokaktaki yürüyüşe kadar milletin maddî-manevî hayatını kuşatan bir muhteva ile doldurur.²¹⁸ Kültür en genel manâsı ile “bir milletin yaşama biçimidir.”²¹⁹ Ona göre kültür her yerde ve her şeyde kendini gösterir. Kültürün malzemesi hayatın ta kendisidir.

Aynı kültür içinde olmakla birlikte, üslup açısından yöresel, mahalli farklılıklar alt kültürleri oluşturur. Bunlar aynı kültürün farklı edalarıdır.²²⁰ Alt kültürlerin varlığı, kültürlerin zenginliği ve çeşitliliğini oluşturur. Bunlar kültürde bütünlüğü bozan unsurlar değildir. Alt kültürlerle bütünlüğü bozucu işlevler yüklenmemelidir.

Nevzat Kösoğlu’na göre günümüzde hızla artan göçler, iktisadi farklılaşmalar, eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerden yararlanma hususunda toplumun geri kalan kesimlerine, sosyal adalet-refah devleti gibi değerlerle sahip çıkılması millî bütünlük

²¹⁴ Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 67.

²¹⁵ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 32.

²¹⁶ Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 107-108.

²¹⁷ **Age**, 118.

²¹⁸ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 9.

²¹⁹ **Age**, 8.

²²⁰ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 90.

açısından da çok kıymetli ve gereklidir. Toplumun bütün kesimlerinin belli bir düzeyde olması, iktisadî anlamda imkânların yaratılması, kültürel gelişme ve bütünleşmenin de zeminini teşkil eder.

Kösoğlu'nun kültür konusunda üzerinde durduğu bir diğer önemli husus; hiçbir kültürün zaman içerisinde aynı olarak kalmayacağıdır.²²¹ Değişim hayatın bir kanunudur, hayatın her alanı için geçerlidir. Kültür de sürekli değişen bir olgudur ve bir toplumun verdiği kültür tarifi tarihin bütün dönemlerinde aynı değildir. Farklı kültürlerin ortak olabilecek değerlerinin hayata geçiriliş şekli farklı olabileceği gibi, aynı kültürün değerlerinin de hayata geçiriliş şekli farklı olabilir. İçinde yaşanan dönemin şartları gereği kimi zaman kültürün değişik unsurları ön plana çıkar. Değer sıralamaları değişebilir. Bunlar değişimin ve sosyal gerçekliğin bir kanunudur. Önemli olan bu süreçlerin farkında olup, zihinleri her zaman açık tutmaktır.

Nevzat Kösoğlu, kültüre tarihsel bir bakış açısıyla baksa da her kültürün kurucu unsuru olan imanın şiddetine göre genel olarak 3 devreye ayrılabileceğini düşünmüştür.

3.3.1.2 Kültürün Dönemleri

3.3.1.2.1 Kuruluş Dönemi

Güçlü bir iman, kültürün kuruluş ve yükseliş döneminin en belirgin özelliğidir.²²² İmanı güçlü ve heyecanlı olan toplum, eylemleri yönlendirebilecek niteliktedir. Kendine güvenen, rahat, aktif olan kültür, yabancı kültürlerle karşılaştığında alıcıdır, kendi gözüyle yenilikleri değerlendirir ve hayata katar. Kültürü zenginleştiren bu öğeler imanı da heyecanlı tutar. İman sağlam, kendine güven olduğu için yabancı kültürlerle alışverişten çekinilmez. Çünkü kültürün karşılaştığı problemleri yenecek gücü ve motivasyonu vardır.

Bu dönemde kültürü ve imanı canlı tutan en önemli unsur karşılaşılan problem sahasının genişliğidir. Nevzat Kösoğlu'nun bu bakış açısı akıllara “İşleyen demir ışıldır” atasözünü getirmektedir.

Nevzat Kösoğlu, kültürün en parlak dönemi olarak nitelendirdiği kuruluş devresinde göçlerin önemli bir yere sahip olduğunu düşünmüştür. Zira yeni bir hayat tarzının oluştuğu bu dönemde karşılaşılan sorunlar ve iman birbirlerinin doğru

²²¹ Age, 95.

²²² Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 223.

orantılı bir şekilde etkiler. Bu da kültürü canlı tutar. Kösoğlu, Hicret olayını da bu perspektifle değerlendirilmesi gerektiği kanaatindedir.²²³

Kösoğlu, Osmanlı Devleti'nden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin hikâyesinde de kültürün kuruluş dönemindeki iman ateşine referans yapar. Gerek Balkan Savaşları'nda gerek öncesinde ve sonrasında yaşanan büyük acı ve kayıplara rağmen, Millî Mücadele'yi yapan ve zaferle taçlandıran şey inançtır.²²⁴

Nevzat Kösoğlu kültürün en parlak dönemi olarak analiz ettiği bu dönemi, tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirmiş, derin tarih bilgisiyle çıkarımlarda bulunarak yaptığı değerlendirmeleri somut örneklerle pekiştirmiştir.

3.3.1.2.2 Olgunluk Dönemi

Kuruluş döneminde karşılaşılan sorunların büyük ölçüde çözüldüğü bu dönemde kurumlaşma ve gelenekselleşme başlamıştır.²²⁵ Sorunlar belirli bir üsluba göre çözüldüğü için benzer hadiselerle karşılaşıldığında uygulanacak yöntemler belirlendiğinden kültür yaratıcılığını yitirme aşamasındadır. Gelenekselleşme ve karşılaşılan problem sahasının daralması, kültürün kurucu gücü olan imanın da heyecanını azaltır. Bu dönemde hâkim olmaya başlayan üstünlük duygusu, toplumun çoğunlukla kendi kültürüne kanalize olmasına sebebiyet verir. Bu olay beraberinde kültürün rahat ve girişken tavrının azalmasına yol açar.

Nevzat Kösoğlu, kültürün bu devresinde, kültürü canlandıracak yeni uyarılar gelmemesi halinde gelenekçiliğin gittikçe sertleşmeye başlayacağını düşünür. Bu sebeple kültür dünyasını sürekli yenilemek gerekir. Eğer bu gerçekleştirilemezse gelenekselleşme hayatın her alanına hâkim olmaya başlar. Kösoğlu bu dönemi hem adaletin olduğu hem de hukuka karşı güveni sarsan ilk hareketlerin ortaya çıktığı dönem olarak görür. Yine bu dönemde yaşam bireyler için kolaydır ama biçimselleşme başladığı için amellerin imandan sapsması olabilir.²²⁶ Kösoğlu'nun adaletin hâkim olduğunu ve yaşamın rahat olduğunu düşünmeye sevk eden şey, kuruluş devresinde meselelere çözümler sunulduğu olabilir.

Nevzat Kösoğlu, Osmanlı yeniçeri ve ulema sınıfındaki bozulmaları kültürün bu devresiyle ilişkilendirir. Yeniçerilerin maddi kazanç için ticaret yolunu

²²³ Kösoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, c. 1, 19.

²²⁴ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 103-106.

²²⁵ Kösoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, c. 1, 20.

²²⁶ *Age*, 20-21.

kullanmaları, ulema sınıfının işlevselliğinin bozulmasının yanı sıra fetva geleneğinin kitaba uydurma çabası haline gelmesi, Osmanlı'nın devlet geleneğini çürüten unsurlardır.²²⁷

3.3.1.2.3 Soğuma Dönemi

Kültürün bu döneminde eylemlerin ateşleyicisi ve kültürün kurucu unsuru olan iman pasif role geçmiştir. Kültür ve değer yargılarından uzaklaşmış, toplumu bir arada tutan canlılık yok olmuştur. İçeride kapanma ise beraberinde kendine güven zafiyetini getirmiştir. Kösoğlu'na göre olgunlaşma döneminde başlayan gelenekselleşme, bu dönemde kültürün çoğunlukla içeride kapanmasıyla had safhaya ulaşır.²²⁸ Kösoğlu, toplumdaki aydın-halk zıtlaşmasını bu bağlamda değerlendirir. Kültürün kendine olan güveni azaldığından, yabancı kültürlerle mesafe konmaya başlar ve karşılaşmalar daha sert olur. Yüzleşilen sorunlar, toplumun kendi değerleri paralelinde çözülemez çünkü eylemleri yönlendiren iman zedelenmiştir. Bu da çözümleri doğrudan yabancı kültürlerde aramaya yol açar. Artık kültürün bütünlüğü ve üslubu bozulmayla karşı karşıyadır. Toplumun aydınları kendi kültürlerinden uzaklaşmaya başlar, ancak bu sırada halk daha çok gelenekselleşme eğilimindedir. Bu noktada ise aydın-halk zıtlaşması kendini göstermektedir.²²⁹

Nevzat Kösoğlu, kültürü dönemlerine ayırıp, buradaki motor gücü iman olarak benimsedikten sonra, kültürün soğuma döneminden sonra nasıl canlanacağına dair değerlendirmelerde de bulunmuştur. Burada da kilit unsur imandır. Toplum bir iman yenilemesi geçirerek kendine güveni kazanmalı, yaratıcılığına tekrar kavuşmalıdır. Yeni bir açılış için toplumun, kültürün katılaşmış kabuğunu kırması ve ateşlenen imanla özünü bulması gerekir. Rehavete kapılmadan değişim ve yenilikleri takip ederek, hatta değişimin öncüsü olarak hareketliliği sürekli tutmak bu noktada zaruridir. İnsanların ve toplumların her zaman bir döngü içerisinde olduğunun bilincinde olması ve değişimi fikri hayatının önemli bir yerine koyması, Kösoğlu'nun fikirleri arasındaki örtüşmeyi de kanıtlar niteliktedir.²³⁰

Kösoğlu, kültürü dönemlere ayırarak, düşünce hayatının temelinde yer alan imanın etkisinin anlaşılmasını hedefler. Ayrıca buhran zamanlarında sebep ile nelerin

²²⁷ Kösoğlu, *Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de İslam'da ve Osmanlı'da Devlet*, 264-265.

²²⁸ Kösoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, 23.

²²⁹ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 247-248.

²³⁰ Kösoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, c. 1, 25.

yapılması gerektiği konusunda değerlendirmelerde bulunarak sorunlara çözüm arama çabasındadır. Bununla birlikte, toplumsal olayların neden ve sonuçlarını net olarak belirlemek zor olduğu gibi, insan faktörünün hâkim olduğu bir alanda sonuçlara dair kesin çıkarımlar yapmak da oldukça zordur. Kösoğlu'nun sunduğu öneriler gerçekçi olmakla birlikte, girift toplum hayatında uygulanması zaman alan olaylardır.

3.3.1.3 Kimlik

Toplumlar arasında, maddi ve manevi çeşitli unsurlardan kaynaklanan pek çok benzerlikler vardır. Bu benzerliklerin çıkmasında ekonomik faaliyetler, coğrafya, iklim gibi faktörlerle birlikte kültürler arasındaki yakınlık etkilidir. Ancak her toplumun inanç sistemleri, tarih boyunca tecrübe ettikleri değerler birbirinden farklıdır. Bu nedenle kültürlerin farklılaşma alanlarının esas nedeni toplumların iman sistemlerinden kaynaklanır. Bundan dolayı kültürler arasında benzeşmeler olmasına rağmen hiçbir zaman aynileşme olmaz. Üsluplar farklılaşmayı oluşturur.

Kültürlerdeki farklılıklar ve özgünlükler doğal olarak kültürlerin taşıyıcısı konumunda olan kimlikleri de şekillendirir. Bir topluma dışarıdan bakıldığı vakit görülen özgün değerler, farklılıklar o toplumun kimliğini oluşturur. Nevzat Kösoğlu, insanın aynı kültürü paylaştığı insanlara yakınlık duymasının doğal bir durum olduğunu düşünmekle beraber, bu durumun farklı kültürlerle karşı bir dışlama yaratmayacağına da altını çizmiştir.²³¹ Farklılıklar istismar edilmedikçe toplumları ve kültürleri zenginleştiren unsurlardır.

Kültür konusu, kişilik ve kimlik kavramlarıyla iç içedir; birbirlerini etkilerler. Her ne kadar kimlik ve kişiliğin tanımlanmasında sosyal bilimler alanında farklılıklar olsa da esasta her ikisini şekillendiren ana unsurlardan birinin kültür olduğu muhakkaktır. Zira kültür, bir toplumun yaşam tarzıdır ve insanın bulunduğu her yerde kendini gösterir. Nevzat Kösoğlu, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi alanlardan E. Roberty, A. Espina, H. Cooley, Durkheim, G. Le Bon gibi isimlere atıf yaparak kimlik ve kişilik arasındaki farklılıkları ortaya koymuş, bunların kültürle olan bağımlı olduğunu incelemiştir.²³² Buna göre kişilik oluşumunda temel, insanın fizyolojik ve ruhî yaratılışıdır. Bununla birlikte bireyin aldığı eğitim ve sosyalleşme kültür çerçevesinde olur. Kimlik ise kişilik üzerine giydirilen toplumsal değerlerdir. Kişinin veya bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan

²³¹ Kösoğlu, *Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası*, 108-109.

²³² Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 83-96.

ve bir gözle de kavranabilen özelliklerdir.²³³ Diğer bir deyişle kimlik, bir milleti tanımayı sağlayan kültürel özelliklerdir. Her kültür tabii olarak bir kimliği temsil eder.²³⁴ Kimliği oluşturan değerler arasında birlik ve bütünlük, toplumun iman ve değerler sistemindeki bütünlüğün yansımasıdır. Bu noktada Nevzat Kösoğlu'nun kimliği açıklarken, kültürde olduğu gibi bütünlüğe ve üsluba verdiği önem dikkat çekicidir.

Kösoğlu, kimlik ve kişilik kavramları üzerinde analizler yaptıktan sonra kimliği kendi içerisinde öznel ve nesnel olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre nesnel kimlik, toplumun bütününe yansıyan bir dış gerçekliktir. Kültürün objektif yönlerinin tezahürüdür, dışarıdan bakıldığında fark edilir. Öznel kimlik ise, kültürün bireyin iç dünyasında, maneviyatında oluşturduğu kimliktir. Kişinin neleri ve kendini ne hissettiğiyle ilgilidir.²³⁵

Kösoğlu, kültür ve kimliğe yönelik bu analizlerini farklı alanlardaki okumalarına paralel olarak yapmıştır. Bunları yaparken gayesi şüphesiz kültürün insan hayatının içindeki yerini ve onu tepeden tırnağa şekillendiren yönlerini ortaya çıkarmaktır. İnsan psikolojisinden davranış bilimine kadar pek çok tutumları değerlendiren Kösoğlu, insana bir bütün olarak yaklaşmış; kültürün etki boyutlarını bu bağlamda incelemiştir. Ayrıca o, kimlik, kişilik üzerindeki tanımlamaları ile kimliği alt başlıklara bölerek kültürün etkileme boyutlarının anlaşılmasını kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Ona göre kültürü doğrultusunda kimlik ve kişiliğini oluşturan bireyler, önce kendilerine sonra toplumlarına güvenir. Güven duygusu insanı özgürleştirir ve başarıyı kolaylaştırır. Kişisel başarı ve mutluluğu sağlayan bu durum, toplumsal açıdan da motivasyonu diri tutmanın anahtarıdır.²³⁶

3.3.1.4 Etnik Grup

Etniklik kavramının tek bir unsurla açıklanması mümkün değildir. Dünyanın birçok yerinde farklı soyları bünyesinde barındıran toplumlar olabilir ve bunları doğuştan gelen özellikler olarak görmek mümkündür. Ancak dil, din, ekonomik düzen, yemek kültürü, kıyafet ve toplumsal yapı gibi yaşam tarzlarında insanların

²³³ Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 89.

²³⁴ Age, 28.

²³⁵ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 114-115.

²³⁶ Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 99.

kültürel ayrılıklar sergiledikleri durumlara antropolog ve sosyologlar 'etnik grup' adını vermektedir.²³⁷

Nevzat Kösoğlu'na göre etnik grup; farklı bir soya mensubiyet şuuruna dayanan ve içinde yaşadığı kültür çevresinden farklı bir kültür taşıyıp üretmekte olan topluluktur.²³⁸ Farklı bir soydan olduğunun bilincinde olan etnik grupların, dili, dini, musikisi, ev düzeni ve yemekleri açısından, yani kısaca kültürel değerler bakımından içinde yaşadığı büyük toplumdan ayrılması gerekir. Eğer bir topluluğun yaşantısının nesnel görüntüleri, onları büyük toplumdan farklı kılıyorsa etnisiteden bahsedilebilir.²³⁹ Birkaç kültürel olgunun farklılığı bir şey ifade etmediği gibi bu farklılıkların etnik grup sayılması için topluma egemen olması gerekmektedir. Sadece ayrı bir soydan geldiğine inanmak veya ayrı bir dili olmak da etnisite için yeterli unsurlar değildir. Çünkü soy farkı, toplumlar için belirleyici özelliklerden değildir. Özellikle Türk kültürünü bir arada tutan değerler soy unsurunun çok daha ötesindedir. Nevzat Kösoğlu'na göre her farklı kültürel unsuru bir etnik gruba dayandırmak, alt kültürlerin silinmesine yol açar.²⁴⁰

Kösoğlu, siyasal ve toplumsal alana yansımayan, kurumsallaşmayan farklılıkları etnik grup olarak değil alt kültür olarak değerlendirmenin daha doğru olduğunu düşünür. Kültürü oluşturan unsurlardan bir veya birkaçının eksikliği de sonucu değiştirmez. Aynı kültür çerçevesinde yaşayan, yaşam şekilleri, hayata kattığı üslup aynı olan toplumsal bütün oluşumlarda aynı durum geçerlidir.²⁴¹

“Eğer bir kültür, bağımsız olarak varlığını ve yaratıcılığını devam ettiremiyorsa, yani o insan gücüne sahip değilse, o duygusal inançlar bütünlüğüne sahip değilse, kendine özgü bir üslup kuramıyorsa, o farklı bir kültür değildir; o toplum grubu bir etnisite değildir. Nedir? Büyük kültür içerisindeki alt kültürlerden yahut yerel unsurlardan biridir.”²⁴²

Görüldüğü üzere Nevzat Kösoğlu, etnik grup olmanın şartını kültüre bağlamış, etnik grup adlandırılması yapılabilmesi için söz konusu toplumun her şeyden önce kültürünü yaratıcı ve taşıyıcı bir seviyede olmasını düşünmüştür. Etnik grup olmak, din, dil, edebiyat gibi kültürü oluşturan unsurlar bakımından ana toplumla kaynaşmamış, onun dışında kalmış olmayı gerektirir. Grupların kültürlerini

²³⁷ Orhan Türkoğan, **Türk Toplumunda Aydın Sınıfının Anatomisi**, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2003), 48.

²³⁸ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 13.

²³⁹ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 140.

²⁴⁰ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 93.

²⁴¹ **Age**, 94.

²⁴² Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 22.

taşımakla kalmayıp, toplumlarının heyecan ve gerilimini de yüksek tutarak kültür yaratıcısı konumunda olmaları gerekir. Bunların haricindeki farklılıklarda etnisite söz konusu değildir, millî kültürün renkleri ve zenginlikleri söz konusudur.

Kösoğlu, etnik grup ve kimlikleri açıklarken günümüzde Kürt kimliğini ayrı bir etnik unsur olarak görenlerin, Kürt'ün Türk'ten ayrı olan kültür farklarını ortaya koymaları gerektiğini söyler.²⁴³ Bu düşüncesini şöyle ifade eder:

“Eğer –aynı kasabada birlikte büyüdüğüm- o insanlar bizden ayrı bir dünyanın insanları iseler, ayrı bir kültürün yetiştirdikleri iseler; kundaklama biçimlerinin, beşiklerinin, laylaylarının, okşamalarının, sofradaşlarının, yiyip içtiklerinin, mimarilerinin, edebiyatlarının, musikîlerinin velhasıl dünyalarının bizimkinden ayrı olduğu ortaya konulursa, o zaman doğrudur, Türkiye Türk ve Kürt kültürlerinin iki parçalı mozaikini içermektedir. Bu mozaik eklemlenmek istenen her parça için, ayrıca bu çalışmanın yapılması, ilmî-ciddi ölçülerle ortaya konulması gerekir. Aksi halde, bir yandan milli kültürleri ırkçılıkla suçlayıp, kendileri ırkçılık yaparak kültürümüzü, varlığımızı parçalamaya çalışanların gerisinde çirkin, hesaplı parmaklar görmekte haklı olacağız.”²⁴⁴

Kösoğlu bu konuda bir diğer örneği de Türkiye’de ve Rusya’da yaşayan herhangi bir Çerkez üzerinden vermiştir. Buna göre Türkiye’deki bir Çerkez, Türklerle olan tarihî ve kültürel birlikteliklerinin sonucu olarak Türk kimliğini kazanabilir. Ama Rusya’da yaşayan bir Çerkez, Türk kültürünün oluşturduğu maneviyatı alamadığından Türk hissedemez ve bu doğaldır.²⁴⁵ Aksi bir durum eşyanın tabiatına aykırıdır. Zira toplumlar tecrübeleri ile bu şuuru kazanırlar.

Nevzat Kösoğlu’nun etnisite hakkındaki değerlendirmelerine bakıldığında bütünleştirici ve kültür temelli açıklamaların hâkim olduğu görülmektedir. Farklı soydan gelmenin bir millet ve kültür oluşturmada yeterli olmadığını vurgulayan Kösoğlu, kültüre ve milletlere tarihî bir şuurla bakmış, ayrıştırıcı ve propagandist söylemlerden uzak durmuştur. Dünyanın her yerinde birçok farklı soydan gelen insanların bir arada yaşadığını dile getiren Kösoğlu, bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“... Öyle sabit bir ilke bulmalıyız ki bütün dünyadaki etnisiteler ve mozaik kültürler için geçerli olsun, sadece Türkiye için değil. Böyle bir tespitin rakamla yapılamayacağı açıktır...”

²⁴³ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 42.

²⁴⁴ **Age**, 42-43.

²⁴⁵ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 23.

Ancak şu söylenebilir: O toplum biriminin, ana kültür içindeki farklı kültürün yaratıcılığını devam ettirebilecek bir sayı ve yoğunlukta olması gerekir. O zaman etnisite olur.”²⁴⁶

Kösoğlu, Türkiye'nin bütünlüğüne zarar verme amacıyla olanların, etnisite propagandası yaparken soy şuuru üzerinden söylemlerde bulunmalarını ırkçılık olarak görmüştür. Buna göre farklı bir soy şuurunu hayatın her alanında farklılığa dönüştürme çabası, insanlarımızı ortak siyasi ve toplumsal değerlerinden koparmaya ve gelecek idealini yıkmaya çalışmaktır.²⁴⁷

3.3.1.5 Mozaik Kültür

Kültürler, canlılıklarını muhafaza ettikleri sürece diğer kültürlerle alışveriş halinde olurlar. Bu olması gerektir, eğer bir kültür kendi içine kapanırsa durağanlık baş gösterir. Kültürün dinamik ve canlı olmasından kaynaklı olarak kültürel olgulara vücut veren tüm unsurların yerli olması imkânsızdır. Burada önemli olan yerli olmayan unsurlara üslup katarak vücuda getiriş şeklidir. Nevzat Kösoğlu, bu konuda örnekler vererek konunun daha net anlaşılmasını şöyle sağlar:

“Türk Bayrağı'nın bezi, boyası yabancı ülkelerden alınmış olabilir. Ay motifi de eski Anadolu medeniyetlerinden bir simge olabilir. Ancak esas mesele bayrağa üslup katmaktır. Bayrağın hiçbir malzemesi yerli olmasa bile, bayrağı astığımızda o Türktür ve millidir.”²⁴⁸

Eğer alıcı millî kültür kendi inanç sistemini, değerlerini, kaybetmemişse unsurların yerli veya yabancı olması üslubu etkilemez. Bu noktada esas olan yabancı kültürlerden alınan unsur ve olguların, toplumun kendi değerler sistemi içinde işlenmesidir.

Nevzat Kösoğlu'na göre Türk kültürünü, kendi içindeki bütünlükten, ortak bir üsluptan mahrum olgular olarak sunmaya çalışan kesimlerin hedefi, toplumsal ve siyasi parçalanmadır. Bu kesimler yorumlarını çağdaşlığın doğal bir gereği ve modern toplumların kaçınılmaz bir olgusu olarak sunarlar. Yorumlarını özgürlük adı altında temellendiren bu kesimler, ortak kültürel değerleri bireysel özgürlükleri engelleyen unsurlar olarak görürler.²⁴⁹

Nevzat Kösoğlu mozaik kültürün, ana kültür içindeki etnisitelerin kültürel varlıklarını ifade ettiğini düşünmüştür.²⁵⁰ Yani mozaik kültürde birbirinden bağımsız

²⁴⁶ Age, 25.

²⁴⁷ Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 124.

²⁴⁸ Kösoğlu, *Küreselleşme ve Millî Hayat*, 148.

²⁴⁹ Age, 146.

²⁵⁰ Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 16.

olarak var olan, kendini üretmeye devam eden, birden fazla kültür bir arada, bir toplum içinde var olmalıdır.²⁵¹ Kültürü oluşturan din, dil, musiki gibi alanlar esas kültürden farklı olarak devam etmelidir. Nevzat Kösoğlu bu duruma tarihimizden örnek verirken, en güzel misalin Sovyetler Birliği olduğunu düşünmüştür. Buna göre dağılmadan önce Sovyetler Birliği bir mozaik kültürdü, birbirinden bağımsız Rus, Türkmen ve benzeri kültürler varlıklarını devam ettiriyordu.²⁵² Aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu'na da bakıldığı vakit, birçok topluluğun yan yana kültürel varlıklarını sürdürdüklerini görürüz. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nu da bir mozaik kültür olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Çünkü kurucu olan Türk unsuru ve kültürünün yanı sıra dili, dini, edebiyatıyla canlı olan başka kültürler de mevcuttu. Bu da zaten imparatorlukların tabiatı gereği olan bir durumdur.

Kösoğlu, türküler üzerinden de mozaik kültür hususunda bir değerlendirme yapmıştır:

“... Biz Çin'den itibaren gelirken İran'dan, Turan'dan, Kafkaslardan, Arap'tan, Grek'ten, Rus'tan her milletten bir renk almışız, bir ses almışız ve bunları yoğurup Anadolu'da Rumeli'de ruhumuzun ahengini kurmuşuz. Şimdi türkülerimize bu oluşumlarından ötürü mozaiktir diyenleri tumarhaneye bile almazlar. Çünkü onlar, kültürümüzün en saf, en Türk yaratılışlarıdır. Bu türkülere bizden başkasının sahip çıkması da mümkün değildir. Ama beslendiği kaynaklar çok zengindir. Bir ağaca, suyu gübresini iyi verirsen toprağı iyi ise ve ağaç da cins ağaç ise meyvesi bol olur. Kültür de böyle; iyi beslenirse iyi kaynaklardan alırsa zenginleşir.”²⁵³

Nevzat Kösoğlu, mozaik kültürlere örnekler verdikten sonra Türk kültürünün kesinlikle mozaik olmadığını, birçok kaynaklardan beslenerek bugüne geldiğini üstüne basa basa ifade etmiştir.²⁵⁴ Türk kültürü unsurlarını Hititlerden Bizans'tan, geniş bir coğrafyada uzun yıllar içerisinde yaşadığı tecrübelerden, etkileşimlerden ve farklılıkların zenginliğinden almıştır. Kösoğlu Türk kültürü ve milletini: “Biz bir ırk değil, bir kültürün kişilik verdiği bizleriz.” cümlesiyle tanımlamıştır.²⁵⁵

Netice itibariyle elbette her toplumda, her kültürde yabancı unsurların izleri, etkileri vardır. Ancak bir şeyin tamamen farklı olduğunu iddia etmekle, zenginlik

²⁵¹ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 149.

²⁵² **Age**, 149.

²⁵³ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 19.

²⁵⁴ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 41.

²⁵⁵ **Age**, 41.

kattığını düşünmek birbirlerinden tamamen farklı şeylerdir. Farklılıklar kültürlere zenginlik katan ve sahip çıkılması gereken değerlerdir.

Nevzat Kösoğlu'nun üzerine durduğu bu konu, Türkiye'nin bütünlüğüne zarar verme amacıyla olan ve bölücülüğe hizmet eden odaklara karşı bir cevap niteliğindedir.

3.3.2 Medeniyet

Medeniyet kelimesi, tıpkı kültürde olduğu gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bu noktada ortak olarak birleşilen unsur, medeniyetin sosyal ve tarihî birikimleri ifade ettiğiidir.

Türkiye'de kültür ve medeniyet kavramlarını sosyolojik temelli ilk ele alan isim Ziya Gökalp'tir. Gökalp, kültür ve medeniyet kavramlarını birbirinden ayırmış, medeniyeti aynı mamureye dâhil birçok milletin toplumsal hayatlarının toplamı olarak belirtmiştir. Buna göre bir Batı medeniyeti vardır; ama medeniyeti oluşturan toplumların birbirlerinden bağımsız kültürleri mevcuttur.²⁵⁶

Nurettin Topçu, Ziya Gökalp gibi kültür ve medeniyet kavramları arasında keskin bir ayırım yapmamış, medeniyetin maddi unsurlarından biri olan tekniği kültürün bir değeri olarak kabul etmiş ve daha bütüncül bir bakış açısı izlemiştir:

“... Teknik kültürden sızan bir usare, kültür ağacının yetiştirdiği bir meyve idi. Halbuki bizim kendi kültürümüz, tekniğimizi yaratmadı. Onu, emanet bohçalar şeklinde Garp'tan aldık... Medeniyet satın alınır zannettik, elbiseyi aldık, insanı görmedik bile ve hazır aldığımız bu teknik, sahibi tarafından kullanılmayan, sahibine yabancı bir gizli el tarafından sahibinin hesabına ve onun varlığında kullanılan bir bıçak gibi benliğimizde derin yaralar açtı.”²⁵⁷

Nevzat Kösoğlu, kültür ve medeniyet kavramları bir arada kullanılmış, bir ayırma gerek duymamıştır. Türk düşünce ve toplum hayatında yapılmış olan kültür-medeniyet ayrımını millî kimlik konusundaki hassasiyetimiz ve medeniyet kelimesinin bir değer yargısı taşıyor olmasına bağlamıştır.²⁵⁸ Örneğin kültür-medeniyet ayrımı yapan Ziya Gökalp, medeniyetin milletlerarası, kültürü de millî olarak sınıflandırmış, medeniyetin unsurlarını ferdi iradelerin belirli bir yöntem dâhilinde meydana getirdiğini, kültürel unsurların ise toplumsal oluşumlar sonucu meydana geldiğini düşünmüştür. Bu yolla millî kimlik korunarak Batı medeniyeti

²⁵⁶ Gökalp, *age*, 29.

²⁵⁷ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 6. Bs (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 24.

²⁵⁸ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 220.

dâhiline girmek mümkün olabilir. Yani Ziya Gökalp'in kültür ve medeniyet kavramlarının farklılıklarını ortaya koymasındaki amaç kültürün milliliğini kaybetmeden Batı medeniyetine girebilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak Nevzat Kösoğlu, Ziya Gökalp'in dönemin şartları ve hassasiyeti sonucu bu ayrımı yaptığını düşünmekle birlikte kendisi böyle bir ayrımı tercih etmemiş, kültür ve medeniyet kavramlarını bir arada kullanmıştır.

Nevzat Kösoğlu, medeniyeti kültürün inanç ve ahlak cephesi olarak adlandırır. İnanç değerlendirilirken de ilkelere değil, topluma yansıyan ilkelere dikkat edilmesini vurgular:

“Değerlendirmede teorik ilke ve imkânlar değil, fiilen egemen olan değerler ve ilkeler dikkate alınmalıdır. İslam ahlakının teorik yapısını ele alıp, on yahut on birinci yüzyıldaki İslam toplumlarının medeniyeti hakkında konuşmak, gerçekte hiçbir ilişkisi olmayan zihni konstrüksiyonlar yapmaktan öteye değer taşımaz...”²⁵⁹

Her medeniyete üslubunu kazandıran çeşitli faktörler vardır. Nevzat Kösoğlu bunları üç ana başlığa ayırmıştır. Birincisi iman, ikincisi toplumların ekonomik yapısı, üçüncüsü de farklı kültürlerle olan alışverişidir.²⁶⁰ Kösoğlu düşüncesinde iman ve inançlar toplumun her alanında olduğu gibi medeniyet oluşumunda da birincil faktördür. İman doğrultusunda ortaya çıkan eylemler yani ameller medeniyeti kurar.²⁶¹ İman ve inançlardan kastedilen şey dini inançların ötesinde, hak ya da batıl diye ayırt etmeden toplumsal hayata yön veren bütün unsurlardır. Nevzat Kösoğlu, yeni bir medeniyet hamlesi başlatmış olan toplumlarda imanın etkileme gücünün yüksek olduğunu tespit etmiş, ortak bir imandan kaynaklanan zihniyet ve davranışların toplumsal alanda ortak bir üslup yaratacağını düşünmüştür. İmanla canlanan toplum, hayatını yeniden düzenler ve iman doğrultusunda yaşayarak özgün bir üslup kazanmış olur. Bütün medeniyetler için aynı durum söz konusudur. Çünkü her eylem, arkasında bir inanç barındırır. Medeniyetleri kuran güç, her bireyde, her toplumda potansiyel olarak bulunmaktadır. İman, toplumlarda potansiyel olarak bulunan gücü tetikleyerek sosyal gerilimi artırır ve imanın, eylemler olarak hayata yansımalarını sağlar. Hayatı kuran eylemler, eylemleri de yönlendiren iman ve inançlardır.²⁶² İmanla medeniyetleri oluşturan eylemler arasında sıkı bir ilişki vardır. İman güçlü olduğu zaman eylemleri kendi ölçülerine göre belirler ve gerçekleştirir.

²⁵⁹ Age, 229.

²⁶⁰ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 98-100.

²⁶¹ Kösoğlu, *Millî Kültür ve Kimlik*, 81.

²⁶² Age, 175.

Eylem iman ölçüsünde gerçekleşmesi aynı zamanda imanı da kuvvetlendirir. İmanın zayıflama durumunda eylem iman ölçülerine göre gerçekleşemez. Bu durum iman da zayıflamasına neden olur. İman, güçlü ve yüksek olduğu kadar insanı ve dolayısıyla toplumu motive edebilir. İmanın kuvvetli olduğu dönemlerde, düşünceler de iman etrafında şekilleneceğinden ortaya çıkan amellerde üslup bütünlüğü görünür. Ancak iman zayıfladıkça, motive eden güç unsuru etkisini kaybettiğçe, düşüncelerde ve amellerde sapmalar olur

“Her medeniyet bir iman hareketi üzerine kurulur... Belirli bir dünya görüşünün ölçüleri ve değerleri ile motive edilmiş olarak ortaya çıkar. İşte bu kurucu güç, dünyadaki yapıp etmeleri ile yani eylemleri ile hayata bir nizam verir ve medeniyetini kurar, eğlence hayatından, devlet hayatına, dile dayalı sanatlardan, mimarisine kadar. Hepsi arasında bir zevk, anlayış ve üslup ortaklığı ortaya çıkar.”²⁶³

Medeniyetlerin oluşumunu şekillendiren ikinci ana etken toplumların ekonomik yapısı, geçim tarzlarıdır. Coğrafi faktörler, iklim gibi doğal koşullar insanı ve hayat tarzını oldukça yakından ilgilendirir. Ayrıca toplumların geçimlerini neyle sağladığı konusu da medeniyetlerin oluşumunu etkileyen faktörler arasındadır. Aynı ülkenin çeşitli bölgelerinde bile belirgin bir şekilde değişikliklere neden olan toplumların geçim tarzı şüphesiz medeniyet oluşumunda da büyük bir paya sahiptir. Bu noktada toplumların ekonomik yapılarının temelinde olan unsurlardan birisinin coğrafi koşullar olduğunu da ifade etmek gerekir. Kıyı şehirlerinde, denizciliğin temel geçim kaynağı olduğu bir toplumun oluşturacağı medeniyetle, tarımla geçinen bir toplumun medeniyeti doğal olarak birbirinden farklıdır. Çünkü toplumların hayat üsluplarını şekillendiren unsurlar farklıdır.

Bütün medeniyetlerin oluşumunda, gelişiminde etkili olan üçüncü ana unsur ise kültür ve yabancı kültürlerle olan alışverişleridir. Kültürü bir hayat tarzı olarak tanımlayan Nevzat Kösoğlu, kültür ve medeniyet ayrımına gitmemiş, medeniyeti kültürün inanç cephesi olarak tanımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında kültürün ve kültürel alışverişlerin medeniyet oluşumunu etkilemesi kaçınılmazdır, zira ikisi de birbirinde anlam bulan unsurlardır. Kösoğlu, kültürel alışveriş ve medeniyet arasındaki ilişkiye başka bir açıdan daha bakmıştır, yabancı kültürlerle yapılan alışverişlerin medeniyet oluşumu ve gelişimindeki önemine dikkat çekmiştir. O bu önemi yabancı kültürlerle karşılaşan medeniyetlerin problem sahalarının genişlemesi

²⁶³ Age, 151.

olarak ifade etmiş, karşılaşılan yeni düşünceler ve oluşumlar karşısında kültürün zenginleştiğini belirtmiştir:

“Yabancı kültürlerle karşılaşan medeniyet, problem alanlarını genişletir ve bu yeni sorunlara kendi iman ölçüsünde cevaplar vermeye çalışır. Yahut yeni bir kurumla tanışır, onu kendi ihtiyaçlarına göre biçimlendirerek, gerektiğinde işlev yenilemesi yaparak kendine katar. Bütün bu faaliyetler, kültürün yaratıcı dönemlerinde medeniyetin üslubunu bozmadan, onun zenginleşmesine yol açar.”²⁶⁴

Medeniyetlerin başka kültürlerle karşılaşması halinde zenginleşme yolunun, kültürün yaratıcı olmasına bağlayan Kösoğlu, kültürün yaratıcılığı kaybettiği dönemlerde ise yabancı kültürlerle karşılaştığında yabancılaşma, adapte olamama çürüme ve yozlaşma gibi sorunların oluşacağını düşünmüştür.

Medeniyetin taşıyıcısı olan insan faktörünü de göz önüne alan Kösoğlu, medeniyetin gelişmesi veya gerilemesinde bireylerin sorumlu olduğu noktasına dikkat çekmiştir. Nevzat Kösoğlu düşüncesinde temel taşlardan biri olan insan, attığı her doğru adımla medeniyetin gelişmesine destek olurken, yanlış adımlarla da medeniyetin gelişmesine engel olur. Kösoğlu, bireysel anlamda da toplumların bu şura sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır.²⁶⁵

Nevzat Kösoğlu, medeniyet ve kültür arasında nitelik olarak ayırım yapmamış, ikisinin de birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu düşünmüştür. Medeniyet oluşumunda tıpkı kültürde olduğu gibi, yaratıcılık ve iman duygusunun önemine işaret etmiş, bunları medeniyetleri şekillendiren temel prensipler olarak düşünmüştür. Diğer kavramları açıklarken olduğu gibi, medeniyetlerin oluşumunda, ilerleme ve gerileme sürecinde insan faktörünün önemini dile getirmiş, bireysel anlamda toplumdaki herkesin sorumlulukları olduğunu yinelemiştir.

3.4 Millet ve Milliyetçilik Anlayışı

3.4.1 Millet ve Milliyetçilik

Millet kelimesi Arapça’da “ezberden yazmak, dikte etmek” anlamındaki imkak kökünden türemiştir. “Nation” kelimesinin Batı Avrupa’da kullanılması gibi,

²⁶⁴ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 100.

²⁶⁵ *Age*, 102.

millet kelimesinin de Türkçe ve Farsçaya geçerken bu dillerde sosyolojik ve siyasal içerik kazanması söz konusudur.²⁶⁶

Milletin ne olduğu hakkında birçok çalışma yapılsa da ortak tek bir tanıma ulaşmak mümkün değildir; çünkü milleti oluşturan unsurlar her toplumun kendi gerçekliğine göre şekillenmektedir. Örneğin Almanlar, umumiyetle ırk teorisini kabul eder. Buna göre aynı ırktan gelen insanlar bir milleti oluşturur. Fransızlara göre ise millet, aynı kültürü paylaşan insanlardan meydana gelmektedir. Aralarında aynı fikir, anlayış, duygu, hatıra olan insanlar millet duygusuna sahiptir. İsviçre’ye bakıldığında milliyeti oluşturan unsurların temelinde aynı topraklarda yaşama unsurunun hâkim olduğu görülmektedir. Avusturya örneğinde milliyetler mezhepler üzerinden şekillenir. Avusturya mezhep üzerinden millet kavramını şekillendirir, çünkü Avusturyalıları Almanlardan ayıran en önemli unsur mezheptir. Almanlar Protestanken, Avusturyalıları Katoliktir. Bu örnekten de görüldüğü gibi her toplum kendi varlığını açıklayacak, temellendirecek, bir arada tutacak, birliğini güçlendirecek bir millet tarifini benimsemektedir. Millet olmak her toplumda görülebilecek bir şeyken, millet olmanın gereğinin toplumlara göre farklılık göstermesi o toplumların geçmişleri, değerleri ve kültürleriyle ilgilidir.²⁶⁷

Millet hakkında Hilmi Ziya Ülken’in tanımı şöyledir: “Kendi birliğinden haberi olan ve kendisine ait bir toprağı egemenlikle kontrol eden siyasi organlaşmalı toplum.”²⁶⁸

Ziya Gökalp, toplumsal dayanışmanın, millet olmanın gereğini kültürel ortaklığa dayandırır ve milletin aslında aynı kandan gelmekle bir ilgisi olmadığını savunur:

“Ruhumuza vücut veren bütün dini, ahlaki, bedii duygularımızı bu lisan vasıtası ile alırız. Zaten ruhumuzun içtimai hisleri, bu dini, ahlaki, bedii duygulardan ibaret değil midir? Ancak bunları bize kazandıran toplumda mutlu olur, kendimizi oraya ait hissederiz. Millet ne ırkî, ne kavmî, ne coğrafi, ne siyâsî, ne de iradî bir zümre değildir. Millet lisanca, dince, ahlakça, bediiyatça müşterek olan, aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşmuş bulunan bir topluluktur.”²⁶⁹

Ziya Gökalp, insanın kan bağı bakımından yakın olmasından ziyade, dil, ahlak, yaşam tarzı gibi sosyal ve kültürel ortamlardaki müşterekliği esas almıştır. Gökalp’in

²⁶⁶ Recep Şentürk, “Millet”, **TDVİA**, c. 30, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 64.

²⁶⁷ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 8.

²⁶⁸ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji Sözlüğü**, (İstanbul: 1969), 205.

²⁶⁹ Gökalp, **age**, 22.

fikirlerine göre millet tanımı ırk ve kavim üzerine şekillenmez. Zira insanlar, devletler ve kavimler birbiriyle ilişki halindedir. Saf bir ırk bulmak mümkün değildir. Millet bir imparatorluk içindeki siyasi bir birlik olmadığı gibi coğrafi bir birlik de değildir. Millet, toplumsal bağ, eğitimde, kültürde, duygularda ortaklıktır: “İçtimaiyat ilmi gösteriyor ki, bu rabita, terbiyede, harsta, yani duygularda iştiraktır... Millet ne coğrafi, ne ırkî, ne de iradi bir zümre değildir.”²⁷⁰

Birçok millet tanımı olmasına, kavramı temellendirilen değerlerin toplumdan topluma farklılaşmasına rağmen genellikle coğrafya, etnik köken, dil, din ve tarih gibi unsurların belirleyici olduğu görülmektedir. Ancak farklı toplumların farklı millet tanımlarını değerlendirirken, her toplumun kendi gerçeğine, kendi değerlerine göre bu tanımları yaptığını mutlaka göz önünde bulundurmak gerekir.

Millet tanımlarının çok çeşitli olabildiği gibi milletin ne zaman ortaya çıktığına dair de farklı yorumlar vardır. Kimi düşünürler milletin, milliyet olma bilinciyle, milliyetçilik bilincinin doğmaya başladığı zamanlar ortaya çıktığını düşünürler. Bazı sosyal bilimciler ise millet fikrinin her zaman var olduğunu, insanların yaşadığı toprağa, coğrafyaya, sosyal ve kültürel unsurlara karşı sevgi ve bağlılıklarının insanlık tarihiyle başladığını düşünmektedirler.²⁷¹

Milliyetçiliğin, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda millî devletlerin varlığını güçlendiren bir anlayış olarak ne zaman ortaya çıktığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Çoğu sosyal bilimci milliyetçiliğin kökenini 1789 Fransız İhtilali ve sonrasına dayandırmasına rağmen, bazıları da milliyetçiliğin modern bir kavram olmasına karşılık kişinin üyesi bulunduğu sosyal gruplara ve kültürel unsurlara gösterdiği sevgi ve bağlılık göz önüne alındığında insanlık tarihiyle eş zamanlı çıktığı fikrindedir. Milliyetçiliğin tarih sahnesinde etkin bir siyasal akım olarak belirişini Avrupa topluluklarının ulus devlet olma aşamasına eş zamanlı gören fikrin temeliyatı şöyledir: Avrupa’da parçalanmış feodal yapılardan mutlak monarşilere geçiş aşamasıyla kimlik homojenleşmesi hızlanmış, daha önce feodal, dini ya da imparatorluk olan devlet örgütlenmesi yerini ulusun kendi devlet örgütlenmesine bırakmaya başlamıştır. Yani milliyetçilik, Fransız İhtilalinde, sanayi devriminin

²⁷⁰ Ziya Gökalp, **Makaleler VII**. Haz. Abdülhalûk Çay, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982), 227-228.

²⁷¹ Azmi Özcan, “Milliyetçilik”, **TDVİA**, c. 30, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 84.

toplumsal sonuçlarında bulan ve toplumların ulus olma bilincine eriştikleri noktada ortaya çıkan bir akımın ad olarak nitelendirilmektedir.

Milliyetçiliğin insanlık tarihiyle eşzamanlı ilerlediği fikrinde olanlar için ise milliyetçiliği milletlerle yaşıt olarak kabul eder. Mehmed Niyazi Özdemir bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Zannedildiği gibi milliyetçilik, kökünü bu olayların birinde bulan, on dokuzuncu yüzyılda endüstrileşen Avrupa’da gelişen bir cereyan değildir. Büyük sanayi hamlelerinin gerçekleştiği bu yüzyıldaki olay, var olmayan milliyetçilik şuurunun doğması değil, çeşitli sebeplerden dolayı bağımsızlıklarını yitirmiş, büyük imparatorluklarda yaşayan milletlerin, ihtilal ile Fransa’daki sistem değişikliğiyle hakimiyetin millete ait oluşunu örnek alıp, bağımsız olmak ve hakimiyetlerini milletlerine mal edebilmek amacıyla içinde yaşadıkları imparatorluklara karşı mücadeleye başlamalarıdır.”²⁷²

Zira milliyetçiliğin tezahürü olan ve Fransız İhtilali’nden önce gerçekleşen pek çok olay vardır. Mehmed Niyazi bu konuda şöyle bir örnek vermiştir:

“Eğer milliyetçiliği Fransız İhtilali’nin bir ürünü kabul edersek, M.Ö. 36 yılında Çici Yabgu’nun takındığı tavrı ve sözlerini anlamamıza imkân yoktur. Sarılmak üzere oldukları anlaşılınca, kendisini ve ordusunu imha etmek hıncıyla yaklaşan Çinlilerden kaçma teklifinde bulunan komutanlarına karşı Çici Yabgu, tacını, tahtını, canını, her şeyini yitirmekle karşı karşıya olan bir insanın, ölümün ayak sesleri arasında, gelecek nesilleri düşünmesi, ‘Biz Hunlar’ diye hitap etmesi milliyetçilik değil de nedir?”²⁷³

Bu örnekler göz önüne alındığında milliyetçiliği Fransız İhtilali’yle başlatılarak, 1789 yılından önceki sayısız eseri, tavrı, milletleri uğruna emek harcayanları arka plana atılmış olur. Bir arada olmak, bir ülkü etrafında birleşmek insanın toplu olarak bulunduğu her ortamda vardır. Bu durumun işlenip, bir dünya görüşü haline gelmesi, kimilerine göre İngiltere iç savaşıyla, Latin Amerika’nın bağımsızlık hareketiyle kimilerine göre de Fransız İhtilali’yle başlamıştır.²⁷⁴ Halbûki milliyetçiliğin bir hissiyat olarak temelleri çok daha öncelere dayanmaktadır.

Bu noktada tespit edilmesi gereken bir husus vardır ki, Avrupa’daki milliyetçilik hakkında çalışma yapanların birçoğunda, milliyetçiliğin öznel kimliğini göz ardı edilip evrensel sonuçlara ulaşma eğilimi bulunmaktadır. Türk düşünce hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan Erol Güngör, Elie Kedourie’nin “Avrupa’da Milliyetçilik” eserine yazdığı ön sözde bu evrensel sonuca ulaşma

²⁷² Mehmed Niyazi, **Millet ve Türk Milliyetçiliği**, 4. Bs. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2014), 107.

²⁷³ **Age**, 109.

²⁷⁴ **Age**, 111.

isteğine dair eleştirilerde bulunur. Kedourie, milliyetçiliği tek bir evrensel kavram olarak ele almakta ve bu kavramı diğer bütün milliyetçi hareketlere uydurmaya çalışmaktadır. Güngör tam da bu noktada, milliyetçiliğin ardındaki toplumsal dinamiklerin anlaşılmadığını ifade eder. Onun üzerinde durduğu bir diğer nokta da milliyetçiliğin her ülkede farklı şekilde yaşanmasının nedeninin siyasi değil, sosyal gerçeklere dayandığıdır. Her ülkenin sosyal dinamiği birbirinden farklı olduğu için genel bir milliyetçilik tarifinde bulunmak doğru değildir.²⁷⁵ Buna göre milliyetçilik toplumların kendine has özelliklerine, kültür, gelenek ve ihtiyaçlarına göre geliştirilen bir kavram olduğundan her toplumun milliyetçilik tanımları farklıdır.

3.4.2 Ona Göre Millet ve Milliyetçilik

Nevzat Kösoğlu, milleti millet yapan değerlerin, tarihin, yaşanmışlıkların farklı olmaları nedeniyle, her milletin millet tarifinin farklı olduğundan bahseder.²⁷⁶ Bu fikriyle Gökalp'in "millet aynı kültürü paylaşan içtimâî topluluktur" tanımını en uygun tarif olarak kabul eder.²⁷⁷ Kösoğlu, kültür temelli bir tanım yaptığından, millet ve milliyetçilik konularında bütün toplumları kapsayacak genellemelerde bulunmaz, o genelde var olan milletin 19. yüzyılda ortaya çıkan bir olgu olduğuna dair düşünceye de katılmaz. Ona göre millet, değişen ama hep kendisi olarak kalmayı başaran canlı ve tarihî bir kavramdır.²⁷⁸

"Bir buçuk asra yakındır sosyoloji, millet denen içtimâî gerçeğin tarifini aramaktadır. Bu ilim dalı, mevzuuna giren birçok meselelerde olduğu gibi, millet konusunda da genel geçerli bir tarif veya hükme ulaşabilmiş değildir... Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da; bugün millet diye isimlendirdiğimiz içtimâî-tarihî gerçeğin, tarihin her safhasında aynı görünümde olmadığıdır. Her millet için bugüne göre ayrı ayrı verilebilecek olan tariflerin, o millet üzerinde geriye doğru tatbik edilmesi, çoğu kez yanıltıcı olur. Çünkü millet dinamik bir içtimâî vakiadır; belli bir zaman kesiti içindeki görünümünden alınan ölçülerle bütün bir tarihî sürecini değerlendirmek mümkün değildir."²⁷⁹

Nevzat Kösoğlu'na göre ortak bir kültürü yaşayan, ortak bir geçmişi paylaşan ve ortak bir gelecek düşüncesi taşıyan insanlar aynı millettendir.²⁸⁰ Ortak kültürden kasıt ortak bir hayat tarzı, ortak referanslardır. Ortak kültür denildiği vakit, kültürü

²⁷⁵ Gökhan Güler, "Erol Güngör: Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri", **Türk Akademisi Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi**, Makale No: 1, 2012, 12.

²⁷⁶ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 7.

²⁷⁷ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 8.

²⁷⁸ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 7.

²⁷⁹ Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 274-275.

²⁸⁰ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 53-54.

oluşturan unsurlardan dil, din, soy ve menfaat gibi unsurlardan herhangi birinin noksanlığı bir şey değiştirmez. Zira kültürün birden fazla unsuru vardır ve kültür milliyetçiliğinin esası, milliyetçiliği tek bir unsura bağlamamaktır.

Buna göre her ne kadar farklı millet tanımları yapılsa da en az 2500 yıldır varlığını koruyan bir Türk kültürü ve milleti vardır.²⁸¹ Millet denilen toplumsal birim, varlığının her döneminde millî bir kimliğe sahiptir. Ancak milliliği oluşturan kültürel değerler zaman içerisinde değişip dönüşebilir. Bu sebeptendir ki millet denildiği zaman canlı ve dinamik bir yapıdan söz edilir.

“Türk kültürünün kaynakları kaç bin yıla dayanıyorsa, Türk milletinin oluşum süreci de o kadar eskiye dayanır. Bu tarihî ve kültürel gerçeklik projelerle oluşturulmaz. Var olan hakkındaki şuurumuz, inancımız değiştirilebilir ve gerilimimiz güdülenebilir.”²⁸²

Kösoğlu, milletin oluşumunu modernitenin önüne alan millet tarifiyle uyumlu olarak milliyetçiliği de tarihin her döneminde ve bütün toplumlarında var olan tabii bir mensubiyet duygusu, farklılık şuru, kimlik bilinci olarak tarif eder. “Birlikte yaşamaktan, ortak inanç ve menfaatleri olmaktan, aynı coğrafya ve aynı tarihî kaderi paylaşmaktan ve benzeri ortaklıklardan doğan tabii bir mensubiyet, yakınlık ve dayanışma duygusudur bu.”²⁸³

Nevzat Kösoğlu’na göre, millet olgusunun ortaya çıkışını on dokuzuncu yüzyıla dayandıranlar, milliyetçiliğin milletlerle beraber yok olabileceğini düşünürler. Hâlbuki millet olgusu, toplumsal gelişmenin bir aşamasıdır. Millet, tarihî bir olgudur, süreç içerisinde oluşur ve şuur kazanır. Kültürlerin, milletlerin bir süreç olduğunu görenler, milliyetçiliğin de insani bir duygu olarak süregeldiğinin farkında olurlar. Milliyetçilik duygusu doğal, insani ve tarihî bir gerçekliktir.²⁸⁴ Bu duygunun kaynağı, toplum halinde yaşayan insanların doğal yönelişleri, yaşadıkları toplumu sevmesi, dayanışma içinde birlikte yaşamaları gibi unsurlardır. Yani milliyetçilik insanın tabiatı gereği, toplumsallığı gereği vardır. Ömer Lütfi Mete de Kösoğlu’nun milliyetçilik tanımına benzer bir tanım yapmış, milliyetçiliği: “...bir içgüdü, bir aidiyet bilinci olarak, savaşların galibinde de, mağlubunda da temel hareket noktası milliyetçilik” şeklinde, bir motivasyon, doğal bir bilinç olarak ifade etmiştir.²⁸⁵ Bir

²⁸¹ Age, 7.

²⁸² Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 32.

²⁸³ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 13.

²⁸⁴ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 15.

²⁸⁵ Ömer Lütfi Mete, “Türk Milliyetçiliği’ne ‘Sivil’ Bir Bakış, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, c. 4, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 696.

ferdin milliyetçi olması için özel bir eğitim almasına gerek yoktur. Toplumsallaşmanın olduğu her yerde milliyetçiliği görmek mümkündür.

Nevzat Kösoğlu, milliyetçiliği yaşanan topluma duyulan mensubiyet duygusu olarak tanımladıktan ve herkesin tabiatı gereğiyle milliyetçi olduğunu belirttiikten sonra milliyetçiliğin hangi durumlarda bir siyasi faktör olarak ortaya çıkabileceğini şöyle ifade eder:

- 1- “Milliyetçiliğin patolojik bir söylemde ortaya çıkması hali. Böyle bir sapma durumunda, milliyetçilik yeni iddia ve söylemlerle milleti çağırır. Nazizmin üstün ırk ve Yahudi düşmanlığı, Faşizmin devleti kutsallaştıran Roma hayalleri gibi.
- 2- Milliyetçiliğin siyaset alanına, farklı bir çağrı olarak girmesinin ikinci şekli, toplumsal değişme ile ilgilidir... Kendiliğinden oluşan toplumsal değişmelerde genellikle sorun yaşanmaz. Ama cebrî kültürel değişmelerde, toplumuna göre çeşitli sıkıntılar yaşanır.”²⁸⁶

Her ne kadar tarih anlatımında milliyetçiliğin sonrada çıkan ve bir nevi inşa edilen bir kavram olduğuna dair ifadeler olsa da Kösoğlu'na göre milliyetçilik inşa edilen bir ilke değildir.²⁸⁷ Türk milliyetçiliği de “millî/nesnel kimliğe yeni şeyler eklemekten çok var olanlarını güçlendirmek ve değişen şartlara göre kimlik unsurlarından bazılarını ön plâna çıkarmak gayretinin” adıdır.”²⁸⁸ Kösoğlu milliyetçiliği en açık ve basit olarak “millî kültür ve kimliğe sahip çıkmak, onu geliştirmek, hayatın her alanında yüceltmek cehdi” şeklinde tarif eder.²⁸⁹ Yani milliyetçilik milletten yana olmaktır. Yana olmak menfaatlerin çarpıştığı dünyada, mensubu olunan milletin menfaatlerine, duruş olarak da fikir olarak da öncelik vermektir.²⁹⁰ Millî kimlik duyarlılığı, maddesi ve üslubuyla bu kimliği koruma ve yüceltme gayesidir.²⁹¹

Nevzat Kösoğlu'na göre milliyetçilik, toplumsal açıdan millet aşamasındaki bir topluluğun tarihî ve kültürel gerçekliğini idrak edip buna paralel olarak bir ruhani gerilimin oluşmasıdır. Milliyetçilik bir fikir hareketi ya da sistemleştirilmesi mümkün olan bir şey değil, bir duruş ve bakış açısidir: “Türk için ve Türk'e göre

²⁸⁶ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 49-50.

²⁸⁷ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, s. 25.

²⁸⁸ **Age**, 39.

²⁸⁹ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 9.

²⁹⁰ Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 20.

²⁹¹ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 136.

yani Türk gözüyle.”²⁹² Milliyetçi duruşun temel ilkesi kendi milleti için kendi milletine göre düşünmek ve tavır almaktır.

Milliyetçiliği toplumsal açıdan bir idrak, bir bakış açısı olarak değerlendiren Kösoğlu’na göre asıl olan kültür milliyetçiliğidir. Kültür milliyetçiliğinin özünü bir milletin tarihi, hukuku, sosyal yapısı, gündelik yaşamı, edebiyatı ve musikisi oluşturur. Kültür milliyetçiliği, insanların birçok tecrübeden sonra, bugün ulaştığı gerçek ve sosyoloji biliminin benimsediği bir anlayış meselesidir.²⁹³ Bugün dünyada birleştirici ve kucaklayıcı bir milliyetçilik anlayışı sunan kültür milliyetçiliğine göre Türk tarihinin hiçbir döneminde soya dayalı bir milliyetçilik yapılmamıştır. Bu bağlamda Türk kültürünü paylaşan insanların hangi soydan olduklarının belirleyici bir yanı yoktur. Çünkü soy, kültürü oluşturan unsurlardan yalnızca birisidir. Zira bir toplumun kültürün bütün alanlarında aynı olması, farklı renkler ve tavırlar taşımaması mümkün değildir.²⁹⁴ Türkiye’nin ise soy dışında paylaştığı birçok ortak değer vardır. Nevzat Kösoğlu, soy olarak farklı olmanın Türk milliyetçisi olmaya engel olmadığını belirterek: “Bir insan, soy olarak farklı olduğunu söylemek ihtiyacı duyuyorsa, söylemesinde Türk milliyetçiliği açısından hiçbir sakınca yoktur.” cümleleriyle soy unsurunun Türk milliyetçiliği açısından belirleyici bir faktör olmadığını altını çizmiştir.²⁹⁵ Ancak soy farklılığını, Türk milletinden ayrı bir etnik grup şuuru haline getirmek isteyenlerin yaşadıkları, ekmeğini yedikleri, bayrağı altında güvende oldukları topluma ihanet ettiğini vurgulayarak Türk devletinin ve bütünlüğünün herhangi bir sebeple bozmak uğruna, ırk veya başka unsurlara dayalı yürütülen propagandalara karşı tedbirli olmak gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim milliyetçilik bir sınıfı veya grubu esas olarak, ona göre toplumun meselelerine çözümler sunan bir ideoloji değildir.²⁹⁶ Bu noktada Nevzat Kösoğlu’nun milliyetçilik anlayışının ayrıştırıcı değil, kucaklayıcı bir anlayış olduğunu belirtmek mümkündür.

Nevzat Kösoğlu, milliyetçilik ve Türk milliyetçiliği kavramlarını açıklarken, özellikle Avrupa’da 20. Yüzyılın başlarında hüküm süren Nazizim ve Faşizm örneklerinin milliyetçilik kavramı üzerindeki etkileri hakkında da tespitler yapmıştır. Milliyetçiliğin millî bir duruş olduğu kanaatinde olan Nevzat Kösoğlu, özellikle

²⁹² Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal**, 34-35.

²⁹³ Mustafa Keskin, **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999), 16.

²⁹⁴ Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 64.

²⁹⁵ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 55-58.

²⁹⁶ Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 46.

Avrupa’da her ne kadar gerek devlet hayatında gerek toplum hayatının her kesiminde millî duyarlılık istenmesine rağmen, aslında milliyetçilik olan bu duruşlarını bu şekilde isimlendirmekten yana değillerdir. Zira Nazizm ve Faşizm’in Batı’ya ödettiği bedeller oldukça ağır olmuştur. Son yıllarda Avrupa’nın yaşadığı yabancılar sorunu milliyetçiliğin yeniden konuşulmasına ve siyasi hayatın bir malzemesi haline gelmesine neden olmuştur. Ancak bu Batı’nın yaşadığı tarihsel tecrübeden dolayı böyledir. Nevzat Kösoğlu Türk toplumunun milliyetçilik anlayışıyla Batı toplumlarının milliyetçilik anlayışlarını değerlendirirken bu ayrımı göz önünde bulundurmaya önem verir:

“Bizim için hâlâ bir kültür problemi olan ve sorunları bu kaynaktan doğan milliyetçilik, batı toplumları için yaşanan; ama isimlendirilmesinden pek de hoşlanılmayan bir hal olmakta devam etmektedir. Bu yüzden milliyetçilik konusunda düşünür yahut konuşurken, bu farklılıklara daima dikkat etmek zorundayız.”²⁹⁷

Kösoğlu, başka toplumlarda anlamlandırılan kavramların evrensel bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmasına karşı çıkararak örneklemelerde bulunur. Buna göre ünlü toplumbilimci Êmile Durkheim bir Fransızdır ve Fransa toplumunun içinde bulunduğu sıkıntılı yıllarda yaşamıştır. Doğal olarak ortaya koyduğu fikirlerin başlangıç noktası Fransa’dır, Fransa için Fransa’ya göre değerlendirmeler yapmıştır. Bu tabiatın gereğidir, hata olan Fransa için yapılan çıkarımı genele mâl etme hususudur. Yine Kösoğlu, Avrupa’da ve Amerika’da milliyetçilik kelimesinin, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasi ve toplumsal söylemden çıkartılmaya başladığını değerlendirmiştir.²⁹⁸ Buna göre Batı’daki bu tutum, onların kendi yaşamışlıklarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada sıkıntı yaratan unsur aynı değerlendirmelerin Batı dışındaki toplumlara da yansıtılmasıdır. Toplumların tarihi, kültürleri, milliyetçilikleri farklıdır. Bu noktada sorun Batı’nın milliyetçilik karşıtlığını, farklı toplumlar, tarihler ve kültürler üzerinde de uygulamasıdır. Bu kapsamda Türk aydınlarını da eleştiren Kösoğlu, aydınların çoğunlukla aynı kalıp ve kavramlarla bu tartışmanın içine katıldığını düşünmektedir.

3.4.2.1 Türk Milliyetçiliği ve Unsurları

Türk milliyetçiliğini anlamak için, milliyetçiliğin nasıl kurucu unsur haline geldiğini kavramak gerekir. Çünkü milliyetçilik, toplumların hiçbirinde bir anda

²⁹⁷ Kösoğlu, *Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası*, 16.

²⁹⁸ Kösoğlu, *Küreselleşme ve Millî Hayat*, s. 62.

ortaya çıkmış değildir. Yenilen yemekte, hazırlanan sofrada, dinlenen müzikte, yaşamın hemen hemen her alanında kültürün ve millet olmanın gerekleri bulunmaktadır.

Türk milletinin milletleşmesi uzun yılları alan bir tarihî süreçtir. Bu süreç içerisinde Türk millî kimliği, kültürü oluşmuştur. Milliyet şuuru Türk toplumunda en eski zamanlardan beri mevcuttur. Orhun Abidelerinde, Asya Hun İmparatorluğu'nun zayıflamaya başladığı dönemde İmparator Çi-çi'nin Çin himayesine girilme fikri karşısında halkına verdiği nutuklarda bu şuurun tezahürleri görülmektedir. Türklerin İslam'ı kabulünden sonraki zamana denk gelen, Kaşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan ve Türkçenin bilinen en eski sözlüğü olan Dîvân, Lugati't Türk de bu kapsamda değerlendirilebilir.²⁹⁹ Buradan hareketle görülmektedir ki milliyetçiliğin bir şuur olarak var olması çok eski tarihlere dayanmaktadır. Bu kapsamda Nevzat Kösoğlu, milliyetçiliğin başlangıcı olarak ulus-devletleri görenleri eleştirir, çünkü cumhuriyetin ilanına kadar Türk milletinin dini, dili, hayat tarzı, musikisi ve mimari üslûbu bulunmaktadır. Bu açıdan Kösoğlu, milliyetçiliği tanımlarken bir kavram karmaşası olduğu fikrindedir. Söylenilmesi gereken şeyin milliyetçiliğin ortaya çıkması değil, toplumlarda millî kimlik şuurunun oluşması olmalıdır.³⁰⁰ Türk milliyetçiliği açısından da sorulması gereken asıl soru Türk milliyetçiliğinin ne zaman ortaya çıktığı değil, Türk milliyetçiliğinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra yeni devlet kurulma sürecinde nasıl kurucu unsur haline geldiğidir. Buna göre Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Türk milliyetçiliği, kurucu bir unsur olarak yer almıştır denilebilmektedir. Türk milliyetçiliğinin oraya çıkışında Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak ve güçlü dönemlerine nasıl dönülebileceği fikri etkili olmuş, Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi hareketlerin bir çözüm olamayacağını anlaşılmaya üzere, milliyetçilik tek seçenek olarak kalmıştır. Yani Türk milliyetçiliği toplumsal dinamiklerdeki değişimin sonucu ya da başka bir millete karşı gösterilen bir mücadelenin sonucunda ortaya çıkmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rum, Bulgar veya Sırp milliyetçiliklerine bakıldığı vakit, onların egemenliği altında oldukları bir devlete karşı mücadele ettikleri görülmektedir. Ancak Türk milliyetçiliğinin bu bağlamda bir çabası olmamıştır, çünkü zaten Osmanlı Devleti'nde egemenlik Osmanlılara, siyasal alan Müslümanlara aittir.

²⁹⁹ Yusuf Sarıay, *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996), 21.

³⁰⁰ Kösoğlu, *Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası*, 46.

Yönetiminin de yüzyıllar boyunca Türklerin elinde olduğu söylenebilir.³⁰¹ Bu sebeple Türk milliyetçiliğinin, İmparatorluğun yıkılma ve dağılma sürecinin önüne geçmek üzere seçilen alternatif çözümlerden birisi olduğunu mutlaka vurgulamak gereklidir.

On dokuzuncu yüzyılda ekonomik, siyasi, sosyal açıdan zor anlar yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, ekonomik, teknik ve askerî yönden geri kalmıştır. Aynı dönemde hızla yayılmakta olan milliyetçilik akımı, Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu imparatorlukların parçalanma sürecini hızlandırmıştır. II. Mahmud döneminde hızlanan yenileşme çabaları Tanzimat Fermanı'yla devam etmiş, 1856 yılındaki Islahat Fermanı'yla da siyasi haklar bakımından Müslümanlarla gayrimüslimler eşit konuma gelmiştir. Osmanlının millet sistemi bozulmuş, imparatorluğun geleneksel yapısının yok olmasının yanı sıra halk içinde memnuniyetsizlikler artmaya başlamıştır.

“Bu Ferman'ın hükmünce teba'i müslime ve gayr-i müslüme kâffe-i hukuka müsavi olmak lazım geldi. Bu ise ehl-i islâma pek ziyade dokundu. Mukaddema musalahaya esas ittihaz edilmiş olan mevadd-i erba'adan birisi hristiyanların imtiyazı mes'elesi olup ancak istikl'al-i hükümete dokunulmamak şartı ile mukayyed idi. Şimdi ise imtiyaz bahsi geri kaldı. B'il cümle hukuk-ı hükumette teba'ai gayr-i müslime ehl-i islam ile müsavi add olunverdi. Ehl-i islamdan birçoğu 'Âbâ ve ecdadımızın kaniyle kazanılmış olan huuk-ı mukaddese-i milliyemizi bugün gaib ettik. Millet-i islamiyye millet-i hâkime iken böyle bir mukaddes haktan mahrum kaldı. Ehl-i islama bu bir ağlanacak ve matem edecek gündür' deyu söylenmeğe başladılar.”³⁰²

Osmanlının altı yüz senelik geleneğinin bozulmasına sadece Müslümanlardan değil gayrimüslümlerden de tepkiler gelmiştir. Rumlar, devlet bizi Yahudilerle bir etti diye yakınmıştır.³⁰³

Islahatlar ve yenileşme adımlarının istenen sonucu vermemesi, hızlanan milliyetçilik akımları imparatorluğu derinden etkilemişti. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki milliyetçilik propagandaları, milletlerin farklılıklarını vurgulamış bu yolla bir sonuca ulaşma gayesinde olmuştur. Yapılan propagandalarla

³⁰¹ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, 41.

³⁰² Günümüz Türkçesiyle Bütün siyasi haklarda gayrimüslim uyruklar Müslümanlarla eşit addolunverdi. Müslümanların birçoğu 'babalarımız ve ecdadımızın kaniyle kazanılmış olan mukaddes millî haklarımızı bugün kaybettik. İslam Milletleri egemen millet iken, böyle kutsal bir haktan mahrum kaldı. Müslümanlar için bu bir ağlanacak ve matem edilecek gündür' diye söylenmeye başladılar. Ahmet Cevdet Paşa, **Tezâkir 1-12**, (Ankara: Türk Tarih Kurumu,1953), 67-68..

³⁰³ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, 47.

yüz yıllardır var olan toplumsal gerçeklikler farklı bir şekilde algılanmaya başlamıştır. İçerisinde Türk, Kürt, Ermeni, Rum, Arnavut ve Bulgar gibi birçok unsur barındıran Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma süreci hızlanmış, imparatorluk dâhilindeki farklı unsurlar milliyetçilik duygularıyla mücadele vermeye başlamıştır.

İmparatorluğu bulunduğu durumdan kurtarmak ve tekrar güçlenmesini sağlamak için İslamcılık, Osmanlıcılık gibi fikirlerle imparatorluk bağı güçlendirmeye çalışılsa da bunlar istenen sonucu vermemiştir. Türk düşünce hayatının en önemli isimlerinden Ziya Gökalp, milliyetçilik akımının Osmanlıdaki etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

“İslam âleminin son ümidi olan Osmanlı Devleti'ni yüz seneden beri parçalayan manevi bir mikrop var. Bu mikrop şimdiye kadar Osmanlılığın bir düşmanı idi ve İslamiyete büyük zararlar verdi. Fakat bugün artık İslamlıların lehine dönerek yaptığı zararları telafi etmeye çalışıyor. Bu mikrop milliyet fikridir... Artık bu silahı istimal etmenin sırası İslam âlemine geldi.”³⁰⁴

Nevzat Kösoğlu, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki milliyetçilik akımlarının ortaya çıkışını incelemekle beraber cumhuriyetin kuruluş aşamasında bir millet projesi gerçekleştirilmeye çalışıldığına dair düşünceleri de açıklamaya çalışmıştır:

“... Cumhuriyetin bir millet inşa projesi getirdiği ve bunu gerçekleştirmeye çalıştığı şeklindeki ifadelerin, kimlik idrakini yaygınlaştırmak ve kimlik unsurlarını güçlendirmek anlamında anlaşılması gerekir. Ne Cumhuriyet döneminde ne de on dokuzuncu yüzyıl boyunca yeni bir toplumsal yapı, bir kültür, bir millet inşa edilmiyor; böyle bir proje de yoktur. Sadece tarihî olarak var olana yeni bir bakış açısı, buna dayalı yeni bir şuur, bir iman ve asabiyet oluşturulmaya çalışılmıştır.”³⁰⁵

Bu noktada Kösoğlu'na göre cumhuriyet döneminde uygulanan politikalar Türk milleti şuurunu kuvvetlendirmek amacıyla yapılmıştır, bunun başarısı elbette tartışılabilir. Ancak bir projeden bahsedilecekse eğer, cumhuriyetin projesi bir millet inşa etmek değildir. Tarih ve kültür olarak yüzyıllardan beri var olan bir millete şuur kazandırmaya çalışmaktır.

Ayrıca Nevzat Kösoğlu “ulusalcılık” gibi ilkelere de mesafeli durup, Türk kültür ve geleneğinde yeri olmadığını savunmuştur.

³⁰⁴ Ziya Gökalp, **Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak**, Haz. İbrahim Kutluk, (Ankara: Devlet Kitapları, 1976), 95-96.

³⁰⁵ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 31-32.

“Ulusalcı adı altında ortaya çıkan gerilimler, Türk milliyetçilik geleneğinde olmayan ve kültürel millî kimlik sorunlarıyla da fazla ilgili görünmeyen bir karşıtlık ve tepki gerilimleridir. Güncel özelliği ise, millî kültür meselelerinde hiçbir duyarlılık ve talebi olmadan, bu gerilimlerin iktidara karşı kullanılması görülmektedir.”³⁰⁶

Nevzat Kösoğlu, günümüzdeki Türk milliyetçiliğini değerlendirip Türkiye'nin sorunları hakkında yargıya varırken sırf Batı literatürüne bağlı kalmanın doğal olarak yanıltıcı sonuç elde etmemize neden olacağını savunur. Çünkü her millet, kendi gerçekliği içinde yaşar, büyür ve bu doğrultuda eserler verir. Batı literatürünü her alanda takip etmek, değerlendirmek şüphesiz çok kıymetlidir. Ama her toplum, her kültür kendine hastır. Sorular da cevapları da kendi dinamiklerinde gizlidir. Batılı bilim adamları doğal olarak birinci derecede kendi toplumlarının sorun ve beklentilerine göre düşünür ve çözüm yolu ararlar. Yani her millet kendi milleti için ve kendi milletin gözüyle değerlendirmelerde bulunur. Bu yüzden milliyetçilik üzerinde değerlendirmelerde bulunurken, toplumsal gerçeklikleri ve dinamikleri göz ardı ederek çeşitli varsayımlara ulaşmak şüphesiz zihinleri bulandırmanın ötesine geçemez.

3.4.2.1.1 Dil

Millî kültürün taşıyıcısı olan dil, kimliği nitelendiren, tanımlayan, betimleyen en önemli unsurlardan biridir. Millî dil, millî ruhla bütünleşmiştir. Kültür tarihçileri ve dilciler, bir topluluğun ortak bir dile sahip olabilmesi için aynı tarihi, siyasi ve kültürel çevrede birlikte yaşamaları gerektiğini düşünmektedirler.³⁰⁷ Bu bağlamda, ortak yaşanılanlar çerçevesinde şekillenen hayat tarzı dille kendini dışa vurur. Şarkılar, oyunlar, ağıtlar, sevinçler, üzüntüler hep dille kendini ifade eder. Dil, toplumların şahsiyetini yansıtır.³⁰⁸

Nevzat Kösoğlu'na göre günümüzde Türkçe konusunda aşılacak zorunda olunan bazı zorluklar vardır. Bunlardan biri, kültürel ilişkilerin yoğunlaşp, etkileşimin arttığı bugünlerde Türkçenin, yabancı kelime ve üsluplardan korunması hususudur.³⁰⁹ Olması gereken, Türk kültürüne karşı herhangi yabancı bir unsurla karşılaşıldığında, onu önce toplumun kendi değerleriyle harmanlaması gerektiğidir.

³⁰⁶ Age, 57-58.

³⁰⁷ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 66.

³⁰⁸ Niyazi, *Millet ve Türk Milliyetçiliği*, 40.

³⁰⁹ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 67.

Bu harmanlama beraberinde kültürel zenginleşmeyi getirir, buna paralel olarak da zenginleşen kültür, zenginleşen dili oluşturur.

Kösoğlu, Türkçede kullanılan yabancı kavramlara karşı gerektiğinde hukukî yaptırımlar yapılması gerektiğini düşünür.³¹⁰ Sadece Türkçeye giren yabancı kelimelerle değil, Türk milletinin kendi ürettiklerine yabancı isimler koyması sonucunda Türkçenin bozulması kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kösoğlu'na göre Türkçe konusundaki en önemli meselelerden biri de bütün Türk dünyasında ortak bir yazı dilinin oluşturulmasıdır. Sibiryâ üstlerinden Çin Denizi'ne ve Avrupa ortalarına kadar yayılmış Türk kavimleri, siyasi birlik içinde olamamışlardır. Bu da beraberinde büyük bir oluşum içerisinde çeşitli kültürler, farklılaşmalar getirmiş, Türkçenin de farklı lehçeleri doğmuştur. Buna rağmen 12. ve 13. yüzyıla bakıldığında, Hoca Ahmet Yesevi'nin Hikmetler'i, Kaşgarlı Mahmud'un Divân-ı Lügati't Türk'ü, Yusuf Has Hacıp'in Kutadgu Bilig örneklerinde de görüldüğü gibi, Türkçenin ortak bir yazı dili vardır. 13. Yüzyıldan itibaren Batı Türklüğünde Oğuz lehçesi, Doğu Türklüğünde Çağatay veya Hakani lehçesi, Kuzey Türklüğünde Kıpçak lehçesi belirginleşmiştir.³¹¹ 20. Yüzyıla kadar Osmanlı ve Hakanî yazı dilleri ilişki içerisinde devam etmiş olsa da, Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonra Türk dünyasındaki lehçe farklılıkları derinleşmiş, Özbekçe, Kırgızca, Kazakça, Türkmençe gibi Türk lehçeleri birer yazı dili haline gelmiştir.

Ortak bir Türk kimliği dâhilinde ortak bir yazı diline sahip olmak arzusu, bugün yeni olan bir arayış değildir. Kırımlı İsmail Gaspıralı bu konunun ve bu mücadelenin akla gelen ilk ismidir. Rus Çarlığı'nın Türk dil birliğini temelinden yıkacak esasları sessiz bir şekilde hazırladığı fikrinde olan Gaspıralı, bu sebepten dil birliği meselesine hayatının sonuna kadar canla başla sarılmıştır. O milleti ayağa kaldırmak ve Türk dil birliğini sağlamak adına kendisinin en tarihî eseri olan Tercüman-ı Hakikat gazetesini çıkarmaya başlamış ve Usûl-i Cedid mektebini açmaya girişmiştir.³¹² Gaspıralı'nın kullandığı "Dilde, işte, fikirde birlik!" cümlesi, Türk halklarının birlikteliğinin temel ilkesini oluşturmuştur.

³¹⁰ Age, 69.

³¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ayşe Melek Özyetgin, "Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı", **Yeni Türkiye Dergisi Türkçe Özel Sayısı**, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2013), s. 149-167.

³¹² Cafer Seydahmet Kıramer, **Gaspıralı İsmail Bey (Dilde, Fikirde, İşte Birlik)**, Haz. Cezmi Bayram, (İstanbul: Türk Ocağı Yayınları, 2015), 59.

Kösoğlu'na göre günümüzde yapılması gereken ilk hamle, Türkçe konuşan bütün toplulukların ortak bir alfabede buluşmasıdır. Böylece Türk dünyası yeni etkileşimlere, büyük ve güzel ortak oluşumlara girebilecektir. Özellikle üniversiteler bu konuda büyük rol üstlenmeli, Türk dünyası bilim adamlarıyla çalışmalar yaparak ortak terimler üzerinde çalışmalıdır. Türk dünyasıyla akademik, bilimsel, kültürel ve sanatsal anlamda ilişkiler ne kadar sıcak tutulursa, bu sürecin sağlam temellerle ilerlemesi mümkün olabilir.

3.4.2.1.2 Din

İnançlar toplumsal yapının şekillenmesinde kilit rol oynayan unsurlardır. Bununla birlikte dinin, milletleri etkileme gücü sadece inançlarla sınırlı değildir. Dine yaşamın bütünü penceresinden bakıldığı vakit, onun toplum hayatına kazandırdığı alışkanlıklar, gelenekler, örf ve adetler kültürlere şahsiyet kazandıran unsurlardandır.

Nevzat Kösoğlu'na göre Türkler ve İslamiyet, karşılaştıkları ilk andan itibaren birbirlerinin mayasında yoğrulmuş iki değerdir. İslamiyet'in Türk toplulukları arasında hızla yayılmaya başlamasıyla birlikte, dinin getirdiği ilke ve değerlerle zenginleşen bir kimlik oluşmaya başlamıştır.³¹³

Aynı dine inanmanın, insanlar arasındaki birleştirici rolü çok yüksektir. Aynı Allah'a inanmak, hayatı aynı ya da benzer doğrultuda değerlendirmek, aynı tarzda yalvarışta bulunmak insanları birbirlerine yaklaştıran şeylerdir. Mehmed Niyazi Özdemir, aynı dine inanmanın birleştirici gücünü şu cümlelerle ifade etmiştir: “Konuşmayan gökyüzü, sükût kesilmiş mezar başlarındaki selviler, aynı inancı paylaşanları, aynı şeyleri söyleyenleri birleştirirler.”³¹⁴

3.4.2.1.3 Devlet

Devlet, toplumun en hayafî ve en temel teşkilatlanmasıdır.³¹⁵ Devlet teşkilatının inancı egemenlik hakkının nasıl kullanılacağıyla birlikte devletin hukuk yapısına aittir.

Milliyetçiliği oluşturan unsurlara genel olarak bakıldığında çoğunlukla vatan, ülke gibi daha çok belirli bir sınırları olan toprak parçasından bahsedildiği

³¹³ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 74.

³¹⁴ Niyazi, *Millet ve Türk Milliyetçiliği*, 45.

³¹⁵ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 75.

görülmektedir. Nevzat Kösoğlu bu unsurlardan bahsettikten sonra çağdaşlarından farklı olarak kültürün oluşması ve korunması açısından devletin rolüne değinmiştir. Buna göre devlet, bir milletin kültürünün tarih içerisinde oluşmasını sağlayan temel kurumdur. Toplumlar birbirleriyle ilişkiye girmek için, her şeyden önce kendi devletlerinin çatıları altında toplanabilmeli, güvenli olabilmelidir. Kösoğlu bu konuya tarihten örnek vermiş, geçmişte yol güvenliğinin, ticaret güvenliğinin sağlanması hususlarından yola çıkarak devletin rolüne değinmiştir. Ticaret, ulaşım gibi hizmetlerin de kültürlerin oluşmasındaki rolü göz önüne alındığında, devletlerin güvenlik konusunda göstermesi gereken hassasiyet aşikârdır.³¹⁶ Bireylerin kişilik ve kimlik kazanma sürecinde eğitimin önemine de değinen Kösoğlu, devletin bu görevine de vurgu yapmıştır:

“... Temel eğitim dünyanın hemen bütün devletlerinde devletin elindedir; en hafifinden denetimindedir. Eğitim yöntemleri ne olursa olsun, hiçbir devlet kendi varlığına ve kimliğine varlık veren değerlerin tahribine yönelik bir eğitim karmaşasına izin vermemelidir.”³¹⁷

Millî kültür denildiği zaman akla gelmesi gereken şey aslında bütünleşen kültürdür. Çünkü millî kültür, kendi içine kapanan, dış kültürlerle, dış toplumlarla etkileşime kapalı bir kültür değildir. Aksine millî kültür, diğer toplumlarla, kültürlerle etkileşime geçtikçe oluşan, kimliğini güçlendiren kültürdür. Devlet bu noktada kilit role sahiptir. Devlet güçlü olacak, koruyacak ki kültür kendine olan güvenini sağlamlaştırsın. Bu sağlandığı takdirde kültür, diğer kültürlerle karşılaşmaktan ve etkileşime girmekten çekinmez. Gördüğü yeni değerleri, kendi süzgecinden geçirebilme gücüne sahip olur, kendi bünyesine adapte eder.

3.4.2.1.4 Musiki

Nevzat Kösoğlu'na göre millî kültürün en belirgin ve en dayanıklı unsurlarından biri musikidir. Musiki bir çeşit dildir, öğrenilebilir ancak hissedilebilmesi, duyulabilmesi gerekmektedir. Bir ezgideki ahengi hissedebilmek için öğrenmenin ötesinde bir kültürel ortamın varlığı ve o ortamda yaşanmışlığın olması lazımdır. Musiki, ruhun ahengidir, bir kültürün duygusal yönelişlerini yansıtır ve onları geleceğe taşır. Bir milletin acıları, kederleri, sevinçleri, özlemleri, gelenekleri, hayatları musikisinde gizlidir. Bu sebeptendir ki musikinin kimlik belirleme gücü çok yüksektir. Nevzat Kösoğlu, tarihsel açıdan musikiyi ele alırken

³¹⁶ Age, 76.

³¹⁷ Age, 77-78

Çin kaynaklarında Hun türkülerinden ve savaşların sıkışık zamanlarında cengâverleri coşturmak için çalınan köslerden bahsedildiğini dile getirmiş, kökleri bu kadar eskiye dayanan musikimizin, coğrafya, farklı kültürler, yaşanılan olaylar çerçevesinde harmanlanıp, bugünkü zengin ve renkli haline büründüğünü ifade etmiştir.³¹⁸

Kösoğlu, musikinin öneminden bahsederken cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanmış olan yanlış politikalara da dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında içeriği tam oturtulamamış Batılılaşma müdahaleleri musiki alanında da kendini göstermiş, Türk musikisi konservatuarlardan ve okullardan çıkartılmıştır. Belli bir dönemde Türk musikisi Türk radyolarında yasaklanmıştır. Ünlü ozanımız Âşık Veysel Ankara'ya girerken, yasak nedeniyle sazı jandarmalar tarafından kırılmıştır.³¹⁹ Nevzat Kösoğlu bu yanlış Batı'ya benzemekle çağdaşlaşacağımızı düşünmek olarak değerlendirmiştir. Bu noktada da geçmişte atılan yanlış adımlardan biri musikinin yasaklanmasıdır. Hayatın her alanının Batı'ya benzetilmeye çalışılması kültürel tezahürlerin yok sayılıp, bir milletin tarihinin yok sayılması anlamına gelir. Bir süre sonra Türk müziği önündeki engeller kaldırılmış, yeni bir oluşum ve açılışlar sürecine girilmiştir. Musiki alanında çalışmalar yapıлып, konservatuarlarda eğitimler verilmektedir. Bu noktada geçmişte yapılan hataların tekrarlanmayıp, toplumların kendi benlik ve kültürlerini anlayarak zenginleştirmesinin, değerlerini geleceğe taşımasının yollarını araması gerekir.

Kösoğlu için müziğin her eseri çok kıymetlidir ama türkülerin yeri bambaşkadır. Bu değeri şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“... Müzik doğrudan doğruya ruha hitap eden sestir. Saflığı buradan gelmektedir. Bir de bir milletin, ruhunu, maneviyatını yansıtan en doğrudan ifade şeklidir. Beş bin yıllık maceramız içerisinde Türk dilini nasıl oluşturmuşsak, Türk müziğini de öyle oluşturarak gelmişizdir. Bizim kimliğimizin en açık delili, kimliğimiz yani gösterdiğin vakit haa, bu Türk'tür dedirteceğimiz şey, türkülerimizdir. Almanya, Avrupa, Madagaskar'a git. Bir adam sokakta türkü söylüyor; Türk'ten başka kim olabilir ki bu. Türkçe konuşan bir yabancı olabilir ama sokakta türkü söyleyen bir yabancı olmaz.”³²⁰

Nevzat Kösoğlu, müziğin kültür için taşıdığı değeri ifade etmenin yanı sıra müzik eğitiminin nasıl olması gerektiğine dair de düşüncelerini kaleme almıştır. Kösoğlu, genel olarak eğitimin kimlik ve şahsiyet kazandırma konusundaki

³¹⁸ Age, 81.

³¹⁹ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 8.

³²⁰ Çakır, age, 59.

öneminden yola çıkarak, müzik eğitimindeki hassas noktaları işaret etmiştir. Öncelikle ilkokul seviyesindeki çocuklara temel duyuş ve kulak eğitiminin millî müzikle verilmesi gerektiğini düşünmüş, daha sonrasında çocuklar başka müzik tarzlarına yönelse bile temeli özgün kaynaklardan aldıkları için, yaptığı veya dinlediği türlerle Türk müziğinden bir esinti bir renk bulabilir.³²¹

Türk müziği eğitiminin meşke ve usta çırak ilişkisine dayandığını söyleyen Kösoğlu, müzik derslerinde öğretmen ve öğrencilerin birlikte şarkılar söylemesi gerekliliğine işaret eder. Müzik eğitiminde asıl amaç, çocuklara kulak ve ses eğitimi vermektir ve bu da kuramlarla, kavramlarla değil eğitime aktif bir şekilde dâhil olarak sağlanır.

Nevzat Kösoğlu mevcut müzik dersi müfredatlarına değinmiş, fiili müzik eğitimine ağırlık verilmemesini eleştirmiştir. Müzik eğitiminin esas gayesini insan ruhunu zenginleştirmek ve duyuşları terbiye etmek olarak belirten Kösoğlu, okullardaki müzik eğitiminin türkü ve şarkılarla meşk esaslı olması gerektiğini düşünmüş, müzik aletlerini öğrenme konusundaki eksikliklere de dikkat çekmiştir. Kösoğlu'nun türkülere olan hassasiyeti, onun müzik eğitimi konusundaki fikirlerine de yansımış, “Türk çocukları ses aralıklarını, müzik tarihini yahut notaları öğrenmeden önce ve kesin olarak türkü söylemesini öğrenmelidir.” ifadesiyle bunu dile getirmiştir.³²²

3.4.2.1.5 Ülkücülük

Sözlüğe bakıldığında mefkûre kelimesinin karşılığı olarak “ülkü”nün kullanıldığı görülmektedir.³²³ Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde “ülkü” kelimesinin karşılığı: “İnsanı umut içinde yaşatan, ruhu güçlü tutan, her vakit erişilemeyen ve uğrunda özveride bulunmaktan çekinilmeyen yüce dilek.”³²⁴ şeklinde belirtilmiştir. Bu noktada Gökalp'ın fikirlerine bakılması zaruridir, zira “Mefkûre” kelimesini sosyolojik anlamda temellendirerek dilimize kazandıranın o olduğu görülür. Gökalp mefkûreyi, toplumların büyük buhran zamanlarında kendi kimliklerini idrak etmesi, ferdî kimliklerin silinip, toplumsal/millî kimliğin egemen olması şeklinde kavramlaştırmıştır: “İçtimiyat ilmine göre mefkûre, istikbalde vâsıl

³²¹ Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 224.

³²² *Age*, 228.

³²³ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 2003), 600.

³²⁴ *Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996), 744.

olacağımız gaye, bir hedef demek değildir.”³²⁵ Yani mefkûre, toplumu diriltten, esasen var olan bir gerçekliğin fertler tarafından idrak edilen bir güç kaynağıdır. Bu bağlamda Nevzat Kösoğlu fikriyatında ülkü; bir iman konusudur.³²⁶ Bu nedenle toplumda gerilim yaratır, heyecanla birlikte insanları harekete geçirir. Tarihe dokunan olaylar, büyük bir ülkü hareketiyle birlikte ortaya çıkar. Tarihin bütün büyük kültürlerinde ülkücülük vardır. Nevzat Kösoğlu’na göre millî asabiyeti yaratan imanın gereği olarak millet içindeki dayanışma, fedakârlık gibi tutumlar milliyetçiliğin ahlakını oluşturur. Bu ahlak milleti üstün bir değer olarak kabul eder ve bu uğurda kendi nefsinin aşma çabasına ülkücülük denir.³²⁷ Nevzat Kösoğlu’nun ülkücülük kavramını açıklamasında çoğunlukla Galip Erdem’in izlerine rastlamak mümkün. Nitekim Erdem, ülkücülüğü kendi nefsinin aşma çabası olarak görmüş bu doğrultuda değerlendirmeler yapmıştır. Kösoğlu, insanın nefsinin bağladığı bir mefkûre için aşma çabasını ülkücülük olarak tanımlamıştır. Ülkücülüğe milliyetçilik boyutundan bakıldığında ise ülkücülük milliyetçiliğin ahlaki bir tavrıdır.³²⁸ Ülkücülük inanmak ve inanılan şeyler doğrultusunda davranmayı gerektirir. Ülkücü ve milliyetçi insan milletin değerlerine inanıp, bu değerler doğrultusunda fedakârlıklar yapabilen, milletin gereklerine göre davranan insandır:

“... Bana sorarsanız o muhteşem cümlenin anahtarı ülkücülüktür! Kendinden neler verdin; hangi yüklerin altına girdin, hangi fedakârlıklarda bulundun, ona bir zarar gelmesin diye sen neler kaybettin? Bu soruların ne kadar genişleyip daraltılabileceği tartışılabilir. Ama belli ki mesele nutuk çekmekte değil, ülkücülüğünü göstermektedir; yani nefsinden verebilmekte.”³²⁹

Kösoğlu, ülkücülüğü sadece milliyetçilik bazında değil ideolojilerden arındırılmış bir şekilde de tanımlamış, inandığı dava uğruna fedakârlıklarda bulunan herkesi ülkücü olarak görmüştür. Bu bağlamda görüşleri her ne kadar Nevzat Kösoğlu’na ters düşse de, komünizm düşüncesine sahip ve bu düşünce uğruna kendini aşma çabası içinde olanları da ülkücü olarak tanımlamıştır. Onun üzerinde durduğu husus sözde, lafta adanmışlık değil; yeri geldiğinde kendinden vazgeçecek kadar adanmışlık ruhuna sahip olmaktır.³³⁰

³²⁵ Ziya Gökalp, **Ziya Gökalp Diyor ki**, Haz. Ali Nüzhet Göksel, (İstanbul: Şaka Matbaası, 1950), 37.

³²⁶ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 91.

³²⁷ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal**, 35.

³²⁸ Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 21.

³²⁹ **Age**, 21-22.

³³⁰ Hüseyin Raşit Yılmaz, “Nevzat Kösoğlu ile Söyleşi “En Geniş Manasında Ülkücülük Kendi Nefsinin Aşma Cehdidir.”, **Türk Yurdu Dergisi**, S. 295, 2012.

3.4.3 Atatürk Milliyetçiliği ve Nevzat Kösoğlu

Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk ve Nevzat Kösoğlu'nun milliyetçilik anlayışlarını değerlendirmeden önce her ikisinin de yaşadıkları dönemin ve şartlarının fikirleri üzerinde belirleyici temel faktör olduğunu belirtmek gereklidir. Zira her iki ismin de yaşadığı dönem, şartlar bakımından karşılaştırılmayacak kadar farklıdır, ancak konjonktürü de dikkate alarak Atatürk ve Nevzat Kösoğlu'nun milliyetçilik anlayışlarının temel noktalarını değerlendirmenin Türk milliyetçiliğinin daha iyi anlaşılması adına önemli bir husus olacağı kanaatindeydi.

Mustafa Kemal Atatürk, çocukluk yıllarını Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli topraklarında geçirmiş, Selanik'ten ayrıldığı delikanlılık döneminden sonra bir daha memleketine dönememiştir. Eğitimini Osmanlı askeri okullarında almış, şüphesiz Osmanlı'nın son dönemlerinde imparatorluğu kurtarmak adına toplumda yaygınlık kazanan Türk milliyetçiliği fikrinin etkisi altında kalmıştır.

Nevzat Kösoğlu Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının temelinde millî terbiye, kültür, dil ve tarih şuuru olduğu fikrindedir. Özellikle dil çalışmaları için Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi kurumların kurulması dil ve tarih alanında araştırmalar yapılması bu şuurun bir örneğidir. Kösoğlu, bu çalışmaları değerlendirirken bu kurumların başlangıçta bazı sapmalara uğradığını da ifade etmiş ama en nihayetinde bu kurumların dil ve tarih şuuru açısından kalıcı çalışmalar yaptığına dikkat çekmiştir.³³¹ Millî dilin, millî şuuru uyandırdığını düşünen Atatürk'ün bu görüşüyle Kösoğlu'nu etkilediği aşikâr bir gerçektir. “Türk milleti geçirdiği sonu olmayan tehlikeler içinde, ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısaca bugün kendi milliyetini oluşturan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor.”³³² Atatürk'ün ifadeleri olan bu cümlelerde Türk dili, tarihsel bir şuurla değerlendirilmiş, Nevzat Kösoğlu da benzer ifadeleri kullanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, milleti soy unsuruna göre değil, kültürü temel olarak tanımlamıştır: “Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal bir topluluktur. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye

³³¹ Nevzat Kösoğlu sapma olarak, Türk dilinin, sadeleşme yerine tasfiyeye uğratılması, Türk tarihinin de Anadolu topraklarına veya Anadolu'daki eski kavimlere bağlanmaya çalışılması gayretleri olarak belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Nevzat Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 48.

³³² Mustafa Kemal Atatürk, **Medeni Bilgiler Türk Milletinin El Kitabı**, Yay. Haz. Afet İnan, 2. Bs. (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2010), 41.

halkına Türk milleti denir.”³³³ Nevzat Kösoğlu’na göre Atatürk esasta Ziya Gökalp’in millet ve milliyetçilik anlayışını benimsemiştir. Atatürk’ün:

“Biz doğrudan doğruya milletperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin mesnedi Türk camiasıdır. Bu camianın efradı, ne kadar Türk harsı ile dolu olursa, o camiaya istinat eden Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.”³³⁴

İfadesini örnek veren Kösoğlu, cumhuriyetimizin kurucu ilkesi olan milliyetçiliğin kültür temelli olduğunu belirtmiştir. Nevzat Kösoğlu da Atatürk gibi bütünlleştirici ve kültür temelli bir milliyetçilik anlayışına sahip olmuştur.

Nevzat Kösoğlu’nun iman, inanç ve gerilime verdiği önem Mustafa Kemal Atatürk’ün millî duygu hakkında kullandığı ifadelerle benzerlik taşımaktadır. Şöyle ki:

“... Milletın sosyal düzen ve huzuru, şimdi ve gelecekteki rehafi, mutluluğu, güvende olması ve korunur durumda olması, uygarlıkta ilerlemesi ve yükselmesi için insanlardan, her konuda ilgi, gayret, candan vazgeçmeyi, gerektiği zaman seve seve canın fedasını talep eden milli ahlakıdır. Mükemmel bir millette milli ahlak bilgisinin gerekleri, o millet bireyleri tarafından adeta akıl süzgecinden geçirmeksizin vicdani, duygusal bir sebeple yapılır. En büyük milli his, milli heyecan, işte budur.”³³⁵

Atatürk’ün millî heyecan, his olarak tanımladığı ve millî ahlak olarak nitelendirdiği duygu Nevzat Kösoğlu’nda milliyetçilik, ülkücülük olarak kendini göstermektedir. Nitekim Kösoğlu, milliyetçiliği insanın mensubu olduğu topluma karşı duyduğu mensubiyet duygusu olarak tanımlamakta, milliyetçiliğin ahlaki cephesi olarak da ülkücülüğü görmektedir. Bu sebeple Atatürk’ün açıklamalarındaki vicdani, duygusal hislerin Kösoğlu’nu etkilediği düşünülebilir. Atatürk millî terbiyenin amacının millî hissi uyandırmak olduğu fikrindeydi. Bu açıdan bakıldığında Kösoğlu da aynı düşüncededir. Zira milliyetçilik, bir hayat tarzı bir duruş olarak daha çok bir şuur kazanma, yaşanan topluma bağlanma duygusudur.

Mustafa Kemal Atatürk’le Nevzat Kösoğlu arasındaki farklardan biri din unsurunun millet oluşumundaki etkisidir. Atatürk, Türklerin İslamiyet’ten önce de büyük bir millet olduğunu ifade etmiş, İslamiyet’i kabul ettikten sonra ne Arapların ne Farsların ne de Türklerin birleşip bir millet olmadığını belirtmiştir.³³⁶ Aslında

³³³ Age, 40.

³³⁴ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 48.

³³⁵ Atatürk, *age*, 43.

³³⁶ Age, 44.

aralarındaki söylem farklılığı konuya bakış açılarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Nevzat Kösoğlu'nun yoğunlaştığı nokta dinlerin, hayat tarzı ve kültürlerine olan etkileri olduğundan Kösoğlu, din unsurunu milletleri oluşturan faktörlerden biri olarak görmektedir. Atatürk ise bu yorumu yaparken dinin kültürel yönünü değil, ümmet siyaseti yönünü ele almıştır. Atatürk'ün yaşadığı dönemin şartları da düşünüldüğünde dinin siyasi bir araç olarak görülmesinden kaçınılması amacıyla bu yorumu yaptığı düşünülebilir.

Nevzat Kösoğlu, Atatürk'ün ölümünden sonra, Atatürk inkılaplarının maddeci bir anlayışla yorumlandığını ve manevi kimliğimizi, benliğimizi zedeleyen politikalar uygulandığını düşünmüştür. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma çabalarında bütüncül uygulamalara gidilerek yeniliklerin kültüre adapte edilemediğini düşünen Kösoğlu, bu süreçte millî değer ve duyguların zedelendiğini düşünmüştür. Ona göre cumhuriyetimizin kurucu unsurlarından biri olan milliyetçilik, yanlış Batılılaşma uygulamalarından sonra belirli bir kesimin milliyetçi değer ve duygularını korumak adına benimsediğini bir fikir olmuştur.³³⁷

3.5 Batılılaşma/Çağdaşlaşma/Küreselleşme

Batılılaşma, çağdaşlaşma konuları Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarından günümüze kadar gelen, Türk aydınının en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Günümüzde Batılılaşma tabiri genel olarak Batı ülkeleri dışında kalan toplumların Batı'nın gelişmişlik seviyesine ulaşmak için gerçekleştirdiği siyasi, sosyal ve kültürel hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır.³³⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik, siyasi, askeri sıkıntılarla karşılaşması devleti çeşitli tedbirlere yöneltmiş, önceleri çözüm toplumun kendi dinamikleriyle aransa da başarılı olunamamıştır. Askeri, teknik alanda Batı'ya yönelme, hızlı bir şekilde toplumsal hayata da sirayet etmiş, edebiyattan sanata birçok alanda kendini göstermiştir. Batılılaşma hareketi maddi sonuçlarının yanı sıra, zihinlerde de ciddi etkilere yol açmıştır. Osmanlıdan itibaren Batılılaşmayı değerlendiren bir kısım aydınımız, Batılılaşmayı medeniyet kavramıyla beraber değerlendirmiştir. Osmanlı son dönemi aydınlarından Ziya Gökalp, Batılılaşmayı medeniyet için zaruri görmüştür. Bu noktada kültürel değerlerin muhafazası için medeniyet ve kültür

³³⁷ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*, 51.

³³⁸ Şükrü Hanioğlu, "Batılılaşma", *TDVİA*, c. 5, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 148.

kavramlarını birbirinden ayırmak ihtiyacında olmuştur. Mümtaz Turhan'ın Batılılaşma anlayışı bilimsel zihniyeti temel almış, bilim ve teknik konusundaki atılımları kapsamıştır. Erol Güngör için Türk milletinin bir başkasını model almayacak kadar özgün bir geçmişi vardır. Bu görüşüyle Güngör, Türk milletinin değerlerine öncelik verir.

Nevzat Kösoğlu ise bu konunun yüzyıllardır tartışılıp bir sonuca ulaşamamasının nedenini sorunun yanlış sorulmasında görür. Düşünce dünyasının temelinde iman bulunan Kösoğlu, Batılılaşma konusuna da bu doğrultuda bakmış, esas yapılması gerekenin dışarıdan ne alınıp ne alınmayacağını analiz etmek değil, topluma yeni bir atılımı gerçekleştirecek motivasyonu ve güveni kazandırmak olduğunu düşünmüştür. Zira toplumların başka toplumlardan hangi olgu ve unsurları alıp almayacağını önceden belirlemek teorik olarak imkânsızdır. Bir noktaya kadar tercihler öne sürülebilir; ancak toplumsal bir konu mevzu bahis olduğunda fiili gelişmeleri bütünüyle yönlendirmek mümkün değildir.

Nevzat Kösoğlu, Batılılaşmanın yerine çağdaşlaşma kavramının olması gerektiğini düşünmüş, bu düşüncesiyle konuya yeni bir bakış açısı sunmuştur. Çeşitli milletlerin çağdaşlaşma hareketlerini karşılaştıran Cyril Black'e göre çağdaşlaşma bir süreç olarak algılanması gereken, yenileşme sürecinin aldığı dinamik biçimdir.³³⁹ Buna göre çağdaşlaşma, zaman içinde gelişen sosyal kurumların, insan bilgisindeki büyük birikimini yansıtan ve hızla değişen yeni işlevlere uyarlanması sürecidir, yani yenilenmedir.³⁴⁰ Kurumlar değişmemekte, sadece zamanın yeni şartlarına göre yenilenmektedir. Buna göre çağdaşlaşmada değişmeyi kavramak, ihtiyaçları doğru bir şekilde tespit etmek, zamanlamaları yerinde yapmak ve bu doğrultuda kurumlara yeni işlevler kazandırmak söz konusudur. Batıcılıkta ise kurumlar olduğu gibi alınır. Toplum kendi kültür ve değerlerine göre bir işlev araştırması yapmaz. Çağdaşlaşma sürecinin unsurları yapılmadan doğrudan Batı'dan alış gerçekleşir. Ayrıca çağdaşlaşma kavramı Batılılaşma kavramında olduğu gibi kültürel ve sosyal değerlerden ziyade teknik, rasyonel gibi ilk bakışta manevi değer oluşturmeyen gelişmelere yöneliktir.³⁴¹ Çağdaşlaşma aynı zamanda üslubun bozulmadan, yenilenerek devam etmesini sağlar. Yeniden kuruluşlarda ise bir başka yerden alma

³³⁹ Cyril E. Black, **Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri**, çev. Fatih Gümüş, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986), 38-39.

³⁴⁰ Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 160.

³⁴¹ Hanioglu, **age**, 148.

söz konusudur. Bu yeniden kuruluş aşamasında millî kimlik kazandırabilmek zordur. Ayrıca çağdaşlaşma bütün toplumlar için yenilenme ve kendi dinamikleriyle modernleşmeyi kapsadığından, değişmez bir olgudur.

Nevzat Kösoğlu'nun kültür ve milliyetçilik konusundaki hassasiyetlerinin, onu Batılılaşma yerine çağdaşlaşmayı tercihe yönlendirdiği görülmektedir. Zira Batılılaşmada toplumların kendi mukaddeslerine dönmesi ve bu doğrultuda kendini yenilemesi pek konuşulmaz. Ancak çağdaşlaşma, bir olay veya olguyu bütün olarak almaktan ziyade, kendi değerleri doğrultusunda yenilenme hadisesidir.

Kösoğlu, on dokuzuncu yüzyılda Batılı kavramlarla karşılaştığı zaman izlenilen yolu, ilk başta doğru bulsa da sonrasında yanlış yola sapıldığı fikrindedir. Batılı bilim ve kurumlarla ilk karşılaşma dönemlerinde bu kavramların millileştirilmesi yoluna gidilmesi Kösoğlu düşüncesine göre sağlıklı bir gidişattır.³⁴² Bu gidişatla beraber kurumların ve kavramların Türk kültürüne oturması da mümkün olacak ve insanların anlayıp benimsemesi de kolaylaşacaktı. Ama ilerleyen zamanlarda bu tutumdan vazgeçilerek tercümeyle yetinilmesi kurum ve kavramların tam olarak kavranamamasına neden olmuştur. Yalnız tercümelemlerle yetinilmesi millî kültürün de önünü ve gayretini sekteye uğratarak çağdaşlaşma sürecini yavaşlatmıştır. Halbûki kavramların millileştirilmesi halinde geçişin yumuşak olması sağlanabilirdi.

Nevzat Kösoğlu'na göre cumhuriyet döneminde Batılılaşma hareketleri adına yanlış politikalar izlenmiştir. Manevi değerler sıfırlanarak devlet eliyle yabancı kültürler sokulmaya çalışılmıştır.³⁴³ Kösoğlu'na göre cumhuriyetin ilk yıllarında Türk musikisinin konservatuarlardan çıkarılması ve bir müddet radyolarda Türk musikisinin yasaklanması da yanlış Batılılaşma hareketlerinin tezahürüdür. Bu bağlamda Nevzat Kösoğlu, inkılapçıların tıpkı Osmanlı son dönemi yenileşmecileri gibi tek medeniyet tarzının Batı olduğu yanlıgısı içinde görmüştür. Hayatın her alanında Batı'ya benzemeye çalışmak büyük bir yanlıştır, zira kültürel tezahürler bir medeniyet oluşumunun sonuçlarıdır. Bu düşüncelerini ifade ederken Kösoğlu, Ziya Gökalp'ten, Mehmet Akif'ten başlayarak Peyami Safa ve Mümtaz Turhan'a kadar bütün düşünürlerin kimlik dikkati, Türk kalma hassasiyeti içinde olduklarını ancak

³⁴² Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal**, 63.

³⁴³ Çakır, **age**, 459.

cumhuriyet dönemi fiili uygulamalarına bu hassasiyetin ne yazık ki yansıtılmadığını ifade etmiştir.³⁴⁴

Nevzat Kösoğlu, Batılılaşma hadisesini tarihsel bir şuurla değerlendirmiş, Türk toplumunun 2500 yıllık tarihî ve kültürel birikimi zenginliğinin altını çizmiştir.³⁴⁵ Yaşanan sıkıntıların nedeni olarak toplumun inanç yapısındaki sapmaları görmüş, sorunlara çözüm bulmak adına girilen modernleşme sürecinde ise Batı'dan alınan değerlerin, toplumun kimyasına adapte edilemediğini düşünmüştür. Ona göre bu süreç, iman zaafının devam etmesine neden olmuştur.

Bu noktada değerlendirilmesi gereken bir diğer kavram da değişimdir. Zira esas olan değişimin farkında olup, toplumun değerleriyle değişimi yaşamak ve imanı heyecanlı tutmaktır.

Nevzat Kösoğlu için değişim hayatın ruhudur ve bunu tasavvuf anlayışıyla destekler:

“Tasavvufta, varlığın her an yaratılmasından söz edilir. Mevlana, ‘Dünya ve içindekiler her nefeste yenilenir. Fakat bizim o yenilenmeden haberimiz olmaz.’ der. Yine, ‘Bütün alemler her an yokluğa gider ve sonra tekrar varlık halinde görünürler.’ Bu anlayış, Allah’ın mutlak yaratıcı oluşuna bağlanır. Varlıktaki bu sürekli yenilenmeyi Yunus, insanda ve ulaşılmaz bir güzellikte dile getirmektedir: Her dem yeniden doğarız/Bizden kim usanası.”³⁴⁶

Toplumlar, değişimi dizginleyip yönlendirmelidir. Böylece kişilik ve kimliklerini zenginleştirebilirler. Nevzat Kösoğlu için değişimi anlamak ve yönlendirmenin önemi şu sözleriyle de net bir şekilde görülür: “... Gidenlere ağıt yakarak değil; gelenlere hâkim olarak.”³⁴⁷

Küreselleşmeyi toplumsal sonuçları üzerinden değerlendiren Kösoğlu, hızlanan hayatın ve daralan dünyanın millî yapılar ve kimlikler üzerinde bir tehdit oluşturduğunu düşünmüştür. Ancak oluşmaya başlayan bu yapı, ortak bir geçmiş ve imandan yoksun olacağı için ‘evrensel ve zamansız’ kalacaktır.³⁴⁸ Bununla beraber Nevzat Kösoğlu, küreselleşmenin artan baskısı altında millî duyguların uyanmaya başladığını düşünmüştür.³⁴⁹

³⁴⁴ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 80-84.

³⁴⁵ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 128.

³⁴⁶ Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 167.

³⁴⁷ Çakır, **age**, 42.

³⁴⁸ Kösoğlu, **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 224.

³⁴⁹ Çakır, **age**, 460.

Değişmeyi hayatın kanunu olarak benimseyip, değişmenin kaçınılmazlığını esas edinen Kösoğlu, toplumun kendi kültürü dışındaki olay ve olguları bütünüyle kabul etmenin hatalı olacağını, tıpkı Batılılaşma konusunda olduğu gibi küreselleşme konusunda da ifade etmiştir. Buna karşı her toplumun yapabileceği ve yapması gereken çözüm yollarını sıralamıştır.

Buna göre küreselleşmeye yol açan gelişmelere yön verebilmenin ilk koşulu onun yaratıcısı olmaktır. Bu yaratıcılığa ancak imanı ve motivasyonu güçlü olan toplumlar kavuşabilir. Bunun haricinde belirli bir yönde gelişen değişimleri olduğu gibi benimsememek; bunların değerlere göre kavranmasını ve harmanlanmasını yaparak hayata sunmak gerekmektedir.³⁵⁰

Kösoğlu'nun üzerinde durduğu diğer konu, küreselleşme propagandalarının yıpratmaya çalıştığı değerleri daha da güçlendirmektir. Türk dilini, mutfağını ve musikisini geliştirip dünyaya yaymak yapılması gereken en önemli hamlelerdir.³⁵¹ Özellikle Türkçe düşünüp Türkçe ilim yapmak, bilim ve teknikte yaratıcılığa giden en önemli basamaklardan biridir. Bugün toplumsal hayatta karşılaştığımız birçok sorunun bilimsel alana yansımaları ne yazık ki yeterli ölçüde değildir. Ayrıca Kösoğlu yabancı dil eğitimi ve yabancı dille eğitimin birbirine karıştırılmamasını, anadile dair güvensizlik ve aşağılık duygusundan kurtulunması gerektiğini savunur. Gerekirse yasal düzenlemelerle Türkçenin korunmasına destek verilmesi gerektiğini vurgular.³⁵²

Nevzat Kösoğlu insanı yetiştirmenin en temel yolu olan eğitimin önemini bu bağlamda değerlendirmiştir. Küreselleşmenin negatif unsurlarına karşı, aile içi, okul, yazılı, sözlü ve görsel basında toplumun ortak değerlerine yönelik, kimlik ve kişilik oluşturucu politikaların izlenmesini zaruri görmüştür.³⁵³ Tarih şuurunun verilmesi, kültürel birikimlerin nesilden nesile yayılması da bu alanda uygulanması gereken hususlar olarak değerlendirilebilir.

Küreselleşmenin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini de değerlendiren Kösoğlu, gittikçe daralan ve duygusal yoğunluğu azalan ilişkilerde yalnızlaşan insanların nevroitik davranışlara yöneldiğini ifade etmiştir.³⁵⁴ Nesneleşen, kurallaşan

³⁵⁰ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 126.

³⁵¹ Çakır, **age**, 126.

³⁵² Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 131.

³⁵³ **Age**, 129.

³⁵⁴ **Age**, 152-156

ilişkilerde insanın sığınacak yerinin kalmaması, huzursuz tavırların oluşmasına neden olur. Bu bağlamda Kösoğlu, toplumun en küçük ve en temel yapı birimi olan ailenin önemini dile getirmiş, içi boşalan ilişkilerin birey üzerindeki tahribatlarına vurgu yapmıştır.

Nevzat Kösoğlu, Batılılaşma, değişim, küreselleşme konularındaki fikirlerini beyan ederken, zihni yapısının temelinden uzaklaşmamış, her şeyin eylemleri motive eden imandan kaynaklandığını vurgulamıştır. Bireyi merkeze alan görüşleri, değişimin realitesi ile zenginleştirilmiş, mevcut sorunlara çözüm yolları sunulmuştur. Kösoğlu, meselelere çoğunlukla maneviyatçı bir bakış açısıyla yaklaşmış, çıkar ilişkilerini asgari düzeyde tutmuştur. İnsanın içindeki motivasyonun, eylemleri yönlendirebilecek güçte olduğunu düşünen Kösoğlu, bu yönüyle idealist bir çizgi çizmektedir. Ayrıca Kösoğlu konuları değerlendirirken tarihsel süreci ve tarih şuurunu kaybetmemiş, Türk milletine olan inancı doğrultusunda tespitlerde bulunmuştur.

3.6 Aydın-Halk İlişkisi

İnsanlar toplum halinde yaşarlar ve her birinin toplumda farklı görevleri vardır. Toplumdaki bazı insanlar, toplumu yönlendiren ve etkileyen işleve sahip olabilir. Bu özelliklere sahip bireyler aydın olarak ifade edilmekle birlikte, gerek siyaset biliminde, gerek sosyoloji ve tarihte birçok aydın tanımı yapılmış, tek bir aydın tanımına ulaşılamamıştır. Her toplumun kendi dinamikleri ve gelenekleri söz konusu olduğunda, böyle bir genellemeyi yapmanın zor olduğu görülmektedir.

“Aydınlardan denilen bu zümreye değişik çağlarda ve toplumlarda farklı adlar verilmiştir. Pareto'nun eliti ya da seçkinleri, Weber'in karizmatik liderleri, Osmanlı'nın havas ve uleması, bir dönemler Rusya'sının entelijensiyası, günümüz Batı dünyasının entelektüeli aynı kesimi ifade etmek için kullanılmaktadır.”³⁵⁵

Her ne kadar farklı tanımlamalar olsa da genel olarak, yaşadıkları toplumda öne çıkan kişileri aydın olarak tanımlamak mümkün olabilir. Edward Said aydın tanımını şu şekilde yapar: “Aydın, belli bir kamu için ve o kamu adına bir mesajı,

³⁵⁵ Mustafa Aydın, “Aydınlardan ve Günümüzdeki İşlevleri”, Ed. Kenan Çağan, **Entelektüel ve İktidar**, (Ankara: Hece Yayınları, 2005), 46.

görüşü, tavrı, felsefeyi ya da kanıyı temsil etme, cisimleştirme, ifade etme yetisine sahip bireydir.”³⁵⁶

Nevzat Kösoğlu düşüncesinde aydın, kendi kültürünün dünya görüşü ve imanına sahip olan kişi olarak tanımlanır:

“Aydın, içinde kimlik ve kişilik bulduğu imanın aydınlığında varlığı gören, değerlendiren ve yorumlayan kişidir... Dünyaya kendi gözüyle bakmayan, kendi imanının ışığında değerlendiremeyen insan, ne kadar bilgili olursa olsun, başka kültürlerin tasallutuna uğramıştır ve düşünce istiklalinden mahrumdur... Ölçülerini yitiren aydın olmaktan çıkar. Eğer yeni ölçülerini şahsiyet ve zihniyetine sindirebilmiş, yani imanı paylaşabilmişse, bu yeni kültürün aydını olabilir.”³⁵⁷

Kösoğlu’na göre aydın, bilgili olmasının yanı sıra kendi kültürünün değer ve zevklerine sahip olan, kıblesi milletine dönük kişidir. Toplumunun gereklerine göre düşünmeyip fikri açıdan bağımsızlığın yitirmiş, kendi kültürünün değerleri gözünden dünyayı yorumlayamayan insanlar kendilerini esarete teslim etmiştir. Bu sebeple kendi kültürüne, kendi imanına bağlılığını yitiren bir insanın bir şeyler üretmesi de zorlaşır. Nevzat Kösoğlu’nun aydın tanımı, Grigory Petrov tarafından kaleme alınan, Atatürk tarafından okullarda okunması tavsiye edilen ve içinde aydınların toplum içindeki önemine dair oldukça önemli noktalar barındıran *Beyaz Zambaklar Ülkesinde* adlı eserde geçen aydın tanımıyla oldukça benzer:

“... Aydın olmak, moda uygun elbiseler giymek ya da kolalı yakalık ve modern şapka takmak değildir Aydın kesim, halkın beyni konumundadır. Halkımız sizi iyi bir eğitim aldıktan sonra yüksek bir gelir elde edersiniz, geceleri eğlenirsiniz diye sizi o konuma getirmemiştir. Böyle olanlar gerçek aydın olamazlar. Onlar yozlaşmışlardır. Eğitim almış olanların tümü millî düşünceyi geliştirmeye, millî ruhu uyandırmaya, millî iradeyi güçlendirmeye mecburdurlar.”³⁵⁸

Nevzat Kösoğlu’na göre aydınlara toplumsal açıdan düşen görev oldukça fazladır, zira kültür değişmelerinin yönlendirmesi ve taşınmasında aydınlar ön plandadır. Kültürün yaratıcı olduğu dönemlerde aynı toplumun geneli gibi aydınlar da kendi kültürlerinin değerlerinden emindir. Toplum değerleri doğrultusunda düşünüp, değişimleri buna göre algırlar. Dünyalarından şüphe duymazlar; eğer bir aksama varsa bu aksamayı toplumsal ilkelerden uzaklaşmada ararlar.³⁵⁹ Kültürel soğuma evresinde ise aydınlar inanç ve heyecanlarını kaybetmeye başlar. Kültürel

³⁵⁶ Edward Said, *Entelektüel Sürgün, Marjinal, Yabancı*, Çev. Tuncay Birkan, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995), 27.

³⁵⁷ Kösoğlu, *Kitap Şuuru*, 141.

³⁵⁸ Grigory Petrov, *Beyaz Zambaklar Ülkesinde*, (İstanbul: Hayat Yayınları, 2005), 20.

³⁵⁹ Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 175.

yaratıcılığın da kaybolmasıyla birlikte kültürün değerlerinden uzaklaşır. Aydınlar da bu sürecin dışında değillerdir. Kültürün bu döngüye girmemesi için sürekli kendini denetlemesi, yenilemesi gerekmektedir. Dünya sürekli bir değişim içerisinde, kültür de bunların gerisinde kalmamalı, değişimleri kendi gözüyle okuyup gerekeni yapmalıdır. Aksi halde aydının kendi kültürüne karşı soğuması, yabancı kültür hayranlığına kadar varır ve aydın kendi dünyasına yabancılaşabilir. Toplumsal hayatta aydın bu misyonda devam ederken, halk da geleneklerinin içine kendini kapatmıştır, durumu koruyarak hayatını devam ettirmeye çalışmaktadır. Katılaştıran tutumlar iyice sertleşmiştir ve yaratıcılıktan mahrumdur. İşte toplumların temel öznelerinden olan aydın ve halk arasındaki ikileşmenin de temeli, kültürün imanını kaybetmesindedir.

Nevzat Kösoğlu'na göre halkın geleneksel kalıplar içinde kalıp, aydının yabancı kültürleri bir kalıp olarak benimsemesi, aydının toplumuna yabancılaşmasıyla birlikte aydın-halk zıtlaşmasına da neden olmuştur. Kültür tarihimizde de ne yazık ki bu dönemler yaşanmış, yaşanmaya da devam etmektedir. Niyazi Berkes de Türk aydınının Batı'ya yaklaştıkça kendinden şüphe duyduğunu ve bir nevi mensubu olduğu toplumu beğenmeyerek Batıcılık yapıldığını, aslında meselenin 'Batılılaşmama' olduğunu ifade etmiştir:

“... Tanzimattan bugüne dek evrimini gözden geçirdiğimiz türden olan Batıcılığın, Batılılaşmanın karşısında olduğumuzu artık söylemenin sırası gelmiş bulunuyor. Türkiye'nin baş sorununun Batılılaşmak değil, Batılılaşmamak olduğunu iddia ediyorum. Ne var ki, Batıcılık, biz aydınların çok sevdiğimiz bir özlemi yansıtır; onsuz kendimizi gerici sayarız.”³⁶⁰

Erol Güngör de bu görüşte olmuş, bu durumda olan aydınların konumunu şu cümleleriyle ifade etmiştir:

“Gittikleri yerde entelektüel seviyeyi fark ettikleri zaman bu mesafenin genişliği karşısında dehşete düşerek o eski gururlarını, cakalarını bir anda bırakıverirler. Sadece vehimleri değil, kendi şahsiyetlerine karşı duydukları itimat da sıfıra inmiştir. Bu şaşkınlık içinde iki memleketi birbirinden ayıran asli farkları idrak edecek yerde bu farkların dış yüzüne, yani medeni seviyeden değil de kültürden ileri gelen farklara takılıp kalırlar.”³⁶¹

Orhan Türkdoğan, aydın sınıfının konumunu belirtirken mutlaka tarihsel açıdan düşünmek gerektiğinin altını çizmiş, aydın sınıfının toplumsal yapının bir

³⁶⁰ Niyazi Berkes, *Türk Düşünüründe Batı Sorunu*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1975), 293.

³⁶¹ Erol Güngör, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, Haz. R. Güler, E. Kılınç (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993), 239-240.

ürünü olduğunun altını çizmiştir. Buna göre Türkiye’de yaşanan aydın-halk zıtlaşmasının kökenleri çok eskidedir:

“ Türk aydın sınıfının, gelenekli dokusu ve mimarisiyle Batılı anlamda kendine özgü değerlerin temsilcisi ve yorumcusu olduğu tezi savunulamaz. Bu nedenle tarihsel çevre-merkez gerginliği devam etmektedir... Yüzyıllarca yönetimden dışlanan, eğitim-öğretim sürecinden yoksun bırakılan, toprağı ekip biçen, cephelerde savaşan, açlığın susuzluğun çilesini çeken bu insanlarımızın oluşturduğu kast tabakasının, kendini kendinde bulması ve ‘öteki’ olmaktan kurtulması öyle kolay olamazdı.”³⁶²

Nevzat Kösoğlu, aydının kültürün dönemlerindeki konumunu belirttiikten sonra Osmanlı döneminden itibaren aydınlarımız ve yaşadıkları dönem üzerine tespitler yapmıştır.

Kösoğlu’na göre Koçi Beğ ve Katip Çelebi Osmanlı kültürünün olgunluk döneminin son aydınlarından. Bu isimler kendi değer ve kültürlerinden emin oldukları için kültürleri üzerinde değerlendirmeler yaparken bunu başka kültürlerle kıyaslayarak değil, kendi ölçütlerinden yararlanarak yapmaya çalışmışlardır.³⁶³

Osmanlının zor dönemlerinde, siyasal çözümlenmeyle birlikte kültürel soğumanın da başladığı yıllarda geleneksel eğitim kurumlarında yetişip, Batı kültürüyle doğrudan temasa geçen Yeni Osmanlılar vardı. Nevzat Kösoğlu, Yeni Osmanlıların ayakta kalabilmek, Osmanlı toplumunun kendisine olan güvenini tekrar kazanabilmesi için Batı kavramlarının özellikle Batı’nın siyasi kurumlarının alınmasını istediklerini söylemiştir. Namık Kemal ve Ali Suavi örneklerini veren Kösoğlu, bu iki ismin Batılı düşünce ve kavramlarını kendi kültürümüzle karşılaştırmalı olarak değerlendirdiğini ve bu bağlamda yüzeysel kalınmış olsa da kendimiz üzerinde yeniden düşünmek konusunda başarılı olduklarını ifade eder. Kösoğlu’na göre özellikle Namık Kemal’in Batı karşısında duyulan aşağılık kompleksine karşı, kendi kültürel ve tarihî değerlerimizi öne çıkararak bunları güçlendirme gayesi, onun en dikkat çeken yönlerinden biridir.³⁶⁴

Nevzat Kösoğlu, çöküş dönemi aydınlarından bazılarının fikri açıdan kültürel köklerine bağlı ama bir yandan da Batı’nın üstünlüğünü kabul eden olarak görür. Ona göre Ziya Gökalp ileri bir hassasiyetle, ilmî açıdan da temellendirerek kültür-medeniyet ayrımına gitmiş, medeniyetin evrensel, kültürün ise millî olduğunu öne

³⁶² Türkdöğan, *age*, 556.

³⁶³ Kösoğlu, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 175.

³⁶⁴ *Age*, 178-179.

sürerek manevi yapı bozulmadan Batı medeniyetine girmenin yollarını aramıştır.³⁶⁵ Nevzat Kösoğlu, Mehmed Akif, Yahya Kemal, Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek ve Nureddin Topçu gibi isimlerin de Türk milletinin Batı karşısında kendi kültürünü beğenmeme gibi davranışları sergilememesi uğruna Batı'dan ölçütleri kendi kültür değerlerine sahip çıkarak aldıklarını belirtmiş, ona göre onlar toplumun öz güvenini kazanması için büyük sorumluluklar yüklenmişlerdi:

“Onlar, kendine güveni yitirmiş, yaralanmış, pınarları kurumuş bir kültürün kendine dönüş ve öz güvenini kazanmasında büyük işlevler yüklenmiş ve bunu başarmışlardı. Bu kalem ve gönül sahibi büyükler, bizim nesillere, farklı bir bakış açısından ve ölçülerle kendimize yeniden bakmayı, yeniden görmeyi ve yeniden değerlendirmeyi öğrettiler. Böylece kültür ve düşünce hayatımızın kendi üstüne kapanmak ve yenileşmemekten doğan kabuklaşmasının kırılmasında öncülük ettiler.”³⁶⁶

Orhan Türkoğan bu zıtlaşmasının ve çöküşün önüne geçilmesinin yolunu şu cümlelerle özetlemiştir:

“... Ancak ülkenin bu psikolojik çöküşten kurtulabilmesi için gerçekte Batı bilimsel zihniyeti ile yetişmiş yeni kuşakların, merkez-çevre düzenine göre kurulmuş bulunan sistemi irdelemesi, yorumlaması ve çözüme getirmesi gerekmektedir. Yerlilik kimliği yüksek, bilimsel metodoloji ile donatılmış erdemli kadrolar, yüzyıllarca horlanmış, dışlanmış, inanç ve değer sistemi yüksek halkıyla bütünleşme sürecini başlattıkları anda, ruhları istila eden karşıt güçleri bir katarsis süreciyle tasfiyeyi başaracak ve yabancılaşma olgusundan kurtulacaktır.”³⁶⁷

3.7 Tarih Şuuru

Nevzat Kösoğlu, açıklamalar getirdiği kavramları tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirmiş, eserlerinde Türk tarihinin çeşitli dönemlerine referanslar yaparak tarih şuuru düşüncelelerinin temelinde tutmuş, bu doğrultuda tanımlamalar yapmıştır. Nitekim millet, milliyetçilik ve kültür gibi toplumsal alanı ilgilendiren konuların anlamlandırılmasının ancak tarih şuuruyla olabileceğini düşünmüştür.

Buna göre tarihin akışı hakkında belirli bir görüşe sahip olmak tarih şuuru olarak tanımlanır ve bu şuur, tarihin anlamlı bir bütün olarak görülmesi yoluyla kazanılır.³⁶⁸ Kösoğlu'na göre tarih şuuruна sahip olmak için bilgiden çok duygu gereklidir. Kazanılan duygu sayesinde bireyler ve tarih arasında bir bağ kurmak

³⁶⁵ Age, 181.

³⁶⁶ Age, 182.

³⁶⁷ Türkoğan, age, 557.

³⁶⁸ Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, 167.

mümkündür.³⁶⁹ Mehmed Niyazi, tarihi olup bitmiş, tekrar edilemeyen, insanları fanilikten kurtaran, ebedilik hissini uyandıran güç olarak değerlendirmiş, tarih şuurunu milletlerin en kuvvetli tarafı olarak görmüştür.³⁷⁰

Milletlerin oluşumu, kültürel varlıklarını kazanması tarih içinde meydana gelmiş, gelenekleri, dil, değerler kaynağını hep eskiden almıştır. Tarih şuuruna, birlik ve beraberliği güçlendiren bir misyon yükleyen Nevzat Kösoğlu, bu şuurun bir yandan da geleceği şekillendiren bir olgu olarak milliyet düşüncesinin temelinde yatan unsurlardan biri olduğunu düşünmüştür. Kösoğlu, tarih şuurun önemini şu cümleleriyle ifade eder:

“Türk milliyetçiliğinin temel ilkelerinden biri olan yetişen nesiller tarih şuru kazandırılması konusu, günümüz şartlarında şiddetini artıran bir ihtiyaç olarak önemini devam ettirmektedir. Ben Türk’üm diyen bir Türk insanı, mensubiyetinin dört bin yıllık birikimini arkasında hissedebilmelidir. Toplumun kendi köklerine, tarihi derinliğine bağlı olması, bunun şuurunu yaşaması, onu daha güvenli ve hayat karşısında atak kılmaktadır. Süreklilik duygusunu kaybeden bir toplumun, uzak bir geleceğe bakabilme şansı çok azdır... Bu şuur, aynı zamanda ve edebiyat, musiki, mimari, hukuk, iktisat gibi hayatın her alanındaki yaratışlarında kendi birikimlerinden yararlanmayı, böylece milli üslubu devam ettirmeyi sağlar.”³⁷¹

Nevzat Kösoğlu, toplumsal sorunların çözülebilmesinin yolunun da tarihsel bilinçten geçtiğine işaret etmiş, bunun sebebinin tarih vasıtasıyla toplumsal tecrübelerin bilinmesi olarak belirtmiştir. Kösoğlu bunlarla birlikte tarihin şahsiyet ve millî kimlik kazandırma konusundaki önemine de dikkat çekmiştir:

“... İnsanlar kendilerini köklü bir soya bağlamaktan mutluluk ve güven duydukları gibi, milletler de kendilerini insanlık tarihi içinde, yeri ve özelliği belli olan bir geçmişin derinliklerine bağlamaktan güven duyar ve bir kişilik duygusuna bu kavuşur.”³⁷²

Bu noktada tarih eğitimi üzerinde muhakkak durmak gereklidir, çünkü tarihsel şuur ve bilinci kazandıran şey eğitimidir. Nevzat Kösoğlu, tarihin sadece hikâye olmadığını, tarihten edinilen yorumun daha önemli olduğunu düşünür. Bu yorumu yapabilmeyi koşulunu sezgisel ve duygusal anlamda bir bağ kurmak olarak görür. Ona göre bu sezgi ve duyguya sahip olmayan tarihçiler tutarlı yorum yapamamalarının yanında olaylar arasında boşlukları ve süreçleri de iyi

³⁶⁹ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 182-183.

³⁷⁰ Niyazi, **Millet ve Türk Milliyetçiliği**, 166.

³⁷¹ Kösoğlu, **Küreselleşme ve Millî Hayat**, 87-88.

³⁷² **Age**, 182.

dolduramamaktadırlar. Tarihsel tecrübeler yeniden dirilişin yönünü belirlemektedir.³⁷³

Nevzat Kösoğlu tarih eğitimi hakkındaki düşüncelerini dile getirirken başlıca iki soru üzerinden şekillendirmeler yapar. Bunlardan birincisi tarihî olayları hadiselerin gerçekliğine en uygun şekilde anlatan ve yorumlayan tarih anlayışı hangisidir? İkincisi de bir milletin tarihi, o milletin çocuklarına nasıl anlatılmalıdır?³⁷⁴

Kösoğlu, birinci soru üzerinde bir uzlaşmaya varılamadığını ifade etmiş, tarih anlatımında toplumsal sınıfların, bireylerin çıkarlarının göz ardı edilerek yorumlar yapılmasını eleştirmiştir. Çünkü insan her işin temelidir ve insanın olduğu hiçbir yerde tek boyutluluk yoktur. Ona göre toplumlar, grupların ve bireylerin inançları ve çıkarları üzerinde şekillenir. İnsanların motivasyon güçlerini dikkate alınmadan yapılan tarih açıklamaları eksik kalır. Bu elbette ki kolay bir iş değildir; çünkü insanların inanç yapılarını, çıkar ilişkilerini takip etmek bir ölçüye kadar mümkündür. Bu alanda değişme kaçınılmazdır, değişmenin takibi de kolay olmamaktadır. Ancak her ne kadar tespit edilemese de bu bir gerçektir ve tarihi etkilemeye devam edecektir. Bu sebeple Nevzat Kösoğlu, tarihî gerçekliğin salt bir gerçeklik olmadığını, bunun bakılan yere göre değişeceğine işaret etmiştir.³⁷⁵

Nevzat Kösoğlu, tarihin kahramanlıkları öne çıkaran, heyecan ve manevi değerlere ağırlık veren anlatımlardan soyutlanarak anlatılmasını her ne kadar ilk bakıldığında doğru gibi görülse de bunun daha detaylı çalışılması gerektiğini düşünür. Tarih eğitimindeki amacı, öğrencinin gerçekçi temellere dayalı bir tarih bilgisi alarak yorum kazanması, olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisini kavrayarak geçmiş ve günümüz için çıkarımlarda bulunması şeklinde belirtmiştir. Kösoğlu'na göre eğitimcilerin öğrencilerden tarihten ders almak ve bu doğrultuda günümüzü inşa etmek gibi bir çıkarım yapmalarını beklemesi yanlıştır. Bu çıkarımı yapabilecek, tarihten ibret alabilecek seviyede olanlar uzman tarihçilerdir. Onlar da zaten tarihin her alanında değil, ilgilendikleri alanda belgeler ve bulgular üzerinde çalışırlar, o alanda ibret alabilirler. Yani bu yeti bir öğrencinin değil; alanda uzmanlaşan, belgeler doğrultusunda çıkarımlar yapan insanlardadır. O zaman çocuklara tarih eğitimi nasıl

³⁷³ Kösoğlu, **Kitap Şuuru**, 88-89.

³⁷⁴ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 211.

³⁷⁵ **Age**, 212-213.

ve neden verilir sorusunu bir kez daha sormak gerekir. Nevzat Kösoğlu bu konuda Ziya Gökalp'in eğitimin işlevine dair ifadelerini referans vererek tarih eğitiminin amacını çocuklara kişilik ve millî kimlik şuuru kazandırmak olarak görür.

“Tarih ibret alınacak bir ders değildir; o devlet adamları içindir. Onlar da öğrensin yahut uzman danışmanlar kullansınlar. Okullarda tarih, milli kimlik ve duyarlılıkların özdeşleşme yoluyla kazandırmanın bir aracı olarak öğretilmelidir... Özdeşleşmede çocuk, kişiliğini oluştururken örnek aldığı kahramanlara benzemeye çalışır.”³⁷⁶

Çocukların sosyalleşme aşamasında kendilerine örnek insanlar alarak onlarla özdeşleşme eğilimlerine vurgu yapar. Tarih eğitiminin de amacı öğrencilere örnek tarihî şahsiyetler sunarak onlarla yakınlık kurmalarını sağlamaktır. Tarihimizde inancı, korkusuzluğu, adaleti, sevgiyi, dostluğu ve insani değerleri temsil eden çok güzel örnekler olduğunu ifade eden Kösoğlu, tarihî kahramanların bu yönlerini ortaya çıkartarak çocuklara örnek olarak gösterilmesini savunur. Tarihî olaylar aktarılırken kötü örneklerin anlatımında abartılardan uzak durulması gerektiğini belirten Kösoğlu, kötü örneklerin de iyi örnekler kadar çocukları üzerinde güçlü etkiye sahip olabileceğinin altını çizer.

Nevzat Kösoğlu'na göre tarih eğitiminin esas gayesi çocuklara kişilik kazandırmakla beraber güven duygusu da kazandırmaktır. Eğer tarih anlatımı yoluyla öğrenci ve millet arasında duygusal bağ kurulabilirse güven duygusu da oluşmaya başlar. Atatürk'ün “Türk çocuğu atasını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendisinde kuvvet bulacaktır.” sözüne benzerlik gösteren bir ifadeyi de Nevzat Kösoğlu kullanmıştır: “Arkasında zengin bir tarihin, büyük bir geçmişin birikimini duyan insan, geleceğe de güven içinde yürür.”³⁷⁷

Kösoğlu, tarih bilinci ve eğitimini değerlendirirken insanı merkeze alan bir düşüncede olmuş, gerek tarihin oluşumunda gerek tarihin değerlendirilmesinde insan gerçeğine vurgu yapmıştır. Özelliklere çocuklara tarih eğitiminin nasıl verilmesi konusunda görüşlerini dile getirirken sosyolojik ve psikolojik yönden de konuyu ele almış, bu doğrultuda açıklamalarda bulunmuştur.³⁷⁸

³⁷⁶ Çakır, age, 41.

³⁷⁷ Kösoğlu, **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 218.

³⁷⁸ Age, 213-218.

3.8 Türk Dünyası ve Yeni Bir Medeniyet Tasarımı

Nevzat Kösoğlu'na göre medeniyetleri geliştiren birçok unsur olmasına rağmen bunların esasında iman vardır. Buna göre de zayıflamış bir medeniyeti canlandırmanın yolu, onun dayandığı imanı harekete geçirmektir.

Kösoğlu, İslam medeniyetini değerlendirirken Mümtaz Turhan'ın bu konu hakkındaki yorumlarını değerlendirerek onlardan yararlanmıştı:

“Rahmetli Mümtaz Turhan Hoca, İslam medeniyetinin taşıyıcı toplum alanının daralmasını yani Arap ve Fars kitlelerinin yaratıcılığını kaybedip Türklerin yalnız kalmasını, İslam medeniyetinin gerilemesinin sebepleri arasında sayar.”³⁷⁹

Nevzat Kösoğlu için de kültür ve medeniyetlerin yaratıcılık unsuru çok önemli olduğundan, kendisinin de Mümtaz Turhan'a yakın düşündüğünü söylemek mümkün olabilir. Ayrıca Kösoğlu'nun bu konu hakkındaki değerlendirmeleri de, onun Turhan'la benzer şekilde düşündüğüne kanaat oluşturacak şekildedir:

“Esasen Türkler, Araplar ve Farslardan sonra Müslüman olmuş, ilk İslam fetihlerinden fazla yaralanmamış; genç, diri ve onuru zedelenmemiş bir güce sahipti. Bunun yanında, yeni Müslüman olmanın doğal heyecanını yaşıyordu ve gerilimi hem bu sebeple yüksekti, hem de her türlü ferdi ve toplumsal gerilimler kolaylıkla bu heyecanla motive edilebiliyordu.”³⁸⁰

Bugün gelinen noktayı yorumlayan Kösoğlu, Batı medeniyetinin egemen bir hal aldığı düşünmüş, bunun nedeni olarak teknik gelişmeleri göstermekle birlikte, insan maneviyatı konusunda geri kaldıklarını ifade etmiştir. Nitekim hayat sadece güç mücadelesi üzerine devam etmez, bu eşyanın tabiatına aykırıdır. Kösoğlu, bu bağlamda insanlık yolunu kaybetmiş midir sorusunu değerlendirmiş, ferdiyetçi ve pragmatist bir anlayışın şüphesiz sıkıntılara neden olduğunu düşünmüştür. Batı medeniyetinin yaşadığı sıkıntıları da bu bağlamda sınıflandırmıştır:

“... Tekniğin getirdiği imkânlarla son derece genişleyen ve küçülen dünyamız içinde insanlar tam aksine yalnızlaşmakta, insanî bağ ve ilişkilerden kopmakta ve gittikçe bencilleşmektedir. Teknik, insanlığa güya kolay ve rahat yaşamının imkanlarını sunarken, onun korkularını büyütmektedir. Yaşama korkusu ve ölüm korkusu günümüz insanını kısıcında tutmaktadır. Günün insanı Afrika'da açlıktan can çekişen çocukların dramını izlemekte; ama bu aç insanları

³⁷⁹ Nevzat Kösoğlu, “İslam Medeniyeti ve Temel Unsurları: Türkiye'ye/Günümüze Yansımaları”, **Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara 2009, 47.

³⁸⁰ Kösoğlu, **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 167.

izleme imkânı veren teknik gelişme, bu çocuklara el uzatmak hamiyetini, faziletini vermemektedir.”³⁸¹

Batı medeniyetinin günümüzdeki durumunu değerlendiren Mehmed Niyazi Özdemir’in de düşünceleri bu doğrultudadır:

“... Bu gelişmeler müspet bilimlerin ürünü olan tekniği hayatın esası yaptı. Getirdiği zenginlikle hürriyet ortamı hazırlaması gereken endüstri, kâinatın odak noktası olması lazım gelen insanı, nesnelerin egemenliğine mahkûm etti. Üretim aracı gibi görülmeye başlayan insan, onu sürekli kemiren bir çarkın içine itildi. Teknik ve entelektüel ilerlemeye nazaran gerileyen kültür dinamizmi, sıcaklığını yitirdi.”³⁸²

İnsanlığın ruh yapısının bozulduğuna ve doğal olarak bir çıkış yolu aradığını düşünen Kösoğlu’na göre, insanlığın sıkıntılarını çözüm getirecek olan dirilişi Avrupa medeniyetinden beklemek doğru değildir, zira insanlığa sıkıntı veren Avrupa medeniyetinin dayandığı pragmatik ve insanı bencilileştiren anlayıştır. Nevzat Kösoğlu, dünyayı manevi yoksulluktan kurtaracak olan gücün Türk dünyasında olduğunu düşünür.³⁸³ Bunun sebebini açıklarken Türk kültür ve geleneğine referanslar yapmaktadır. Buna göre:

“Türk ülküsünün gayesi adalettir; bütün ülkelere ve bütün insanlara adaleti götürmek, insan tekinin de, toplumların da temel değeri, onu sükûna kavuşturabilecek tek ilke adalettir. Âdil olmayan ilişkiler içinde, fert de, toplumlar da isyancı gerilimler içinde olur; her çapta ve her alandaki adaletsizlikler olumsuz gerilimleri besler... İşte Türk milleti, bu üstün insanlık değerinin kültürel birikimine ve tarih tecrübesine sahiptir.”³⁸⁴

Kösoğlu, Türk milletinin tarihî mirasına uygun ve yeniden insanlık için büyük sorumluluklarının olduğuna, bundan olayı da yeni bir diriliş hamlesi yapması gerektiğine inanmış, İslam medeniyetinin taşıyıcısı olarak nitelendirdiği Türk milletinin, üretkenliğini ve canlılığını yitirmesi sonucu ortak değer ve ölçülerin kaybedildiğini düşünmüştür. Bunun akabinde Türk toplumunun kendiyi sürekli bir kavga halinde olduğunu belirterek, yeni ve büyük hedeflere yönelemediğine dikkat çekmiştir. Bütün bunlara sebep olanın da, bütün bunlardan kurtuluş yolunun da kültür ve medeniyet hamlesi olduğunu belirterek, değerler ölçüsünde yeni atılımlar yapılması ve heyecanın yeniden kazanılması gerektiğini ifade etmiştir.

³⁸¹ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 13.

³⁸² Niyazi, *Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği*, (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2001), 197.

³⁸³ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 14.

³⁸⁴ Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 180.

Medeniyetleri kuran gücün, her millette potansiyel olarak mevcut olduğunu ancak bunun kendini gösterebilmesi için güçlü bir motivasyon gerektiğini düşünen Kösoğlu, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni Türk devletlerinin, medeniyetleri kurmak için zaruri olan gerilimi tetikleyici bir yapıda olduklarını düşünmüştür.³⁸⁵ Türk dünyasını yaşadığı sorunlara rağmen yeniden doğuş halinde görmekle beraber, bu konuda aydınlara düşen görevin bu doğuşun gerilimini güçlendirmek, kendi değer ve kaynaklarından besleyerek ivme kazandırmak olduğunu ifade etmiştir. Zira yüksek gerilime sahip toplumlar bir medeniyet hamlesinde bulunabilirler ve başarılı oldukları takdirde de kendine özgü bir medeniyet inşa ederler.³⁸⁶ Kösoğlu, Türk dünyasına düşenin, kültürel birliğini kurarak manevi tüm güçlerini birleştirmek ve maddi güçle birlikte bu medeniyet hamlesini gerçekleştirmek olduğunu söylemiş, bu konuda İsmail Gaspıralı'nın 19. Yüzyılın sonlarında başlattığı dil hareketini, bugünün teknik imkânlarıyla birleştirmek metodunu sunmuştur.³⁸⁷ Bir medeniyetin güçlü, uzun süreli ve zengin olmasının en önemli faktörlerinden biri olarak insan unsurunun genişliğine vurgu yapan Kösoğlu, Türk dünyasında manevi engellerin kaldırılıp kültürel birliğin sağlanması halinde güçlü bir medeniyet hamlesinin gerçekleştirileceğine inanmıştır. Bu uzun ve sabır isteyen yolda soy üzerinden değil, ancak bir üst kimlik olarak Türklük şuurunu kazandırmanın elzem olduğunu düşünen Kösoğlu, bugün Sovyetler'den ayrılan Türk devletlerinin ayrı bir dili, edebiyatı, bayrağı olduğunu da düşünerek şartlara göre manevi bütünleşmenin yollarını aramıştır. Türk dünyasında yapılacak yatırımların sonuçlarının ancak sonraki nesillerde görülebileceğini belirten Kösoğlu, durumu ve şartları iyi değerlendirmenin önemine vurgu yaparak gerçekçi bir bakış açısıyla Türk dünyasına verilmesi gereken mesajın tek millet değil, aynı aileden olduğumuzu söylemek olduğunu düşünmüştür.³⁸⁸

³⁸⁵ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 16.

³⁸⁶ *Age*, 173-174.

³⁸⁷ *Age*, 15.

³⁸⁸ Çakır, *age*, 386.

3.9 Güncel Konularla İlgili Görüşleri

3.9.1 Milliyetçilik

Nevzat Kösoğlu, Osman Çakır'ın kaleme aldığı söyleşisinin bir kısmında MHP hakkında değerlendirmelerde bulunur. Ona göre bu hareket kendisini yenileyememiş, yeni iddialar, yorumlar, söylemler ortaya koyamamış; milliyetçiliği yeni bir yorumla 21. Yüzyıl söylemlerine taşıyamamıştır.³⁸⁹ Özellikle 1980 Darbesi'nden sonra MHP'nin kendini toparlayamayıp, yeni bir yol haritası çizemediğine vurgu yapmıştır. Nitekim Ömer Lütfi Mete benzer yorumlarda bulunmuş, 12 Eylül sonrası milliyetçiliği şu cümlelerle eleştirmiştir:

“... 12 Eylül öncesinde ‘karşı tez’i olunan şey, koca bir Marksizimdi ve ülkücüyü ister istemez donanımlı hala gelmeye yönlendirebiliyordu. Yeni durumda ise, dışarıdan destekli ve azmanlaşmış da olsa, nihayet bir ‘çete’nin ‘karşı tez’i konumunu alabilmek, hiçbir birikim gerektirmiyordu. Böyle bir ortamda ‘Kahrolsun PKK’ narasıyla özetlenebilecek ‘güncel doktrinlerin’, zaten sığ olan ideolojik içeriği büsbütün boğuverir. ‘Sığ’ diyoruz; çünkü rahmetli Erol Güngör’ü istisna tutarsak, hiçbir ‘ülkücü’ aydın, yüzyıl önce Volga Tatarları arasında yükselen parıltılı ‘Türkçü’ aydınların fikri düzeyine bile yaklaşabilmiş değildir.”³⁹⁰

MHP'nin değişen dünyanın yeni meselelerine karşı duruşundaki eksikliğine karşı benzer bir yorumu da Prof. Dr. Ümit Özdağ yapmıştır:

“... Aşağı yukarı 20 senedir Türk milliyetçiliğinin ideolojik gelişimi için ciddi bir entelektüel çaba yok. Bugünkü milliyetçiler Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'nın çok gerisindedir. Türk milliyetçiliği 20. yüzyılı doğru izah etmiştir. Ama küreselleşmenin aktif olmaya başladığı 1980'li yıllarda fikri gelişimi durmuştur.”³⁹¹

Duygusal milliyetçilik devam etmekle beraber, bilhassa 1990'lardan sonra değişen dünya dinamiklerinde milliyetçiler yeni fikirler üretip, kendini yenileyememiştir.³⁹² Nevzat Kösoğlu yaşadığı dönem hakkında değerlendirmelerde bulunurken, düşünce yapısının temelini oluşturan değişimin farkına varmayı da göz ardı etmez. Kösoğlu, özellikle 1991 yılında Sovyet Birliği'nin dağılmasından sonra Türk dünyasına yönelik etkin adım ve uygulamaların öneminin üzerinde sıklıkla durmuştur. Türkiye'nin önüne açılan bu yeni dünya karşısında gerçekçi ve bütünleştirici adımlar atması gerektiğini belirtmiştir. MHP'nin de bu bağlamda parti

³⁸⁹ Çakır, *age*, 455.

³⁹⁰ Mete, *age*, 701.

³⁹¹ Ruşen Çakır, *Nereye Gitti Bu Ülkücüler?*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), 18.

³⁹² Çakır, *Age*, 324.

programını yeniden inşa etmesi, hedeflerini de bu doğrultuda şekillendirmesi gerektiğini düşünmüştür.³⁹³

3.9.2 Doğu Meselesi

Nevzat Kösoğlu, yaşadığı dönemde Doğu sorununu değerlendirirken, Türkiye Kürtlerinin insan hakları ve toplumsal kültürel bağımsızlık gibi değerler aracılığıyla kullanıldığı fikrinde olmuştur. Kösoğlu, tarihsel süreçte yaşananlardan Türkiye’de herkesin, Kürtler de dâhil olmak üzere çok acı çektiğini ifade etmiş:

“Biz bu coğrafyayı, bu toprakları vatan yaptığımız yıllardan beri hiç bu kadar kan kaybetmedik. Savaşık ülkeler aldık, savaşık ülkeler kaybettik, ama böyle kan kaybetmedik ve böyle bölünmedik; kendi insanımızla böyle bölünmedik.”

cümleleriyle hissettiği duyguları kelimelere dökmüştür.³⁹⁴ Nevzat Kösoğlu, Kürtlerin ayrı bir soydan olmadığı düşüncesine daha soğukkanlı bakılması gerektiğini düşünmüş, Kürtlerin ayrı bir soydan geldiğini kabul etmek gerektiğini ifade etmiştir.³⁹⁵ Ancak soy hakkında kesin olan bilgiler kadar kesin olan bir diğer gerçek de Türkiye coğrafyasında Türklerle Kürtlerin son derece kaynaşmış olduklarıdır. Kösoğlu’na göre nesnel bir kimlik iddiasında bulunmak için bir millî kültürü oluşturan unsurların hepsine bakmak gereklidir. İfade edildiği gibi soy, milliyeti oluşturan unsurlardan yalnızca birisidir. Türklerle Kürtler arasında dil, musiki, mimari, mutfak ve yaşam tarzı gibi unsurlar arasında farklar bulmak çok zordur, zira tarihsel süreç içerisinde el ele, omuz omuza bu değerler yaşanmış ve birlikte inşa edilmiştir. Birbirlerine anlam katmışlar, birbirlerini zenginleştirmişlerdir. Kösoğlu, bu şartlar altında yapılmak istenilenin sadece propaganda olduğunu, tarihî ve kültürel bir zeminin olmadığı fikrindedir. Ona göre bağımsızlık isteğinde olan Kürtler, özellikle de okumuş kesimleri gözleri önünde oynanan oyunu, nasıl bir oyuna alet olduklarını görmemektedirler. Nevzat Kösoğlu, Kürtlerin bu özelliğini Türklere benzetmiş, bunu şu cümleyle ifade etmiştir: “Türklerin de önce okumuş kesimleri Batı’dan estirilen rüzgarlara tutulurlar.”³⁹⁶

³⁹³ Age, 455.

³⁹⁴ Kösoğlu, *Türk Olmak Ya Da Olmamak*, 52.

³⁹⁵ Age, 54.

³⁹⁶ Age, 56.

Nevzat Kösoğlu'na göre mesele ne Kürtçe konuşmakla ne de ben Kürdüm demekle ilgilidir. Kendisinin bir gazeteye vermiş olduğu röportajda kullandığı ifadeler durumu daha net şekilde anlatır:

"Kürtçe konuşuyorum, ben Kürdüm", tamam bunda hiçbir aykırılık yok. 15-20 sene evveline kadar da Diyarbakır'da herkes Kürtçe konuşurdu, ama Kürtçülük gütmezlerdi. "Ben Erzurumluyum, dadaşım" derdim, o da "Ben Kürdüm" derdi, öbürü "Ben de Lazım" derdi, fakat bunlar bir etnisiteyi ifade etmezdi, mahalli hüviyetleri ifade ederdi. Erzurumlu olduğunun, Laz olduğunun, Diyarbakırlı olduğunun hüviyetini ifade ederdi, daha ötede bir anlam ifade etmezdi. Fakat Kürtçülük gayretleri, PKK ortaya çıktıktan sonra durum değişti."³⁹⁷

Kösoğlu'na göre çözüm; ayrışmaları, kavgaları, bahaneleri ve psikolojik gerginlikleri bir kenara bırakmaktadır. "Sen Kürtsün, ben Türküm" cümlesini "ben Erzurumluyum sen Gümüşhanelisin" kadar normal bir hale getirmektir. Bunu yaparken Kürt vatandaşlara kültürel imkânlar verilmeli ve en önemlisi de Kürt vatandaşlar PKK terör örgütünün kısılcısından kurtarılmalıdır.³⁹⁸ Bu bağlamda Kösoğlu bir an önce PKK terör örgütünün Kürtler üzerindeki baskısının yok edilmesi gerektiği kanaatindedir. Aynı zamanda Kürt vatandaşlarını temsil etme motivasyonu ile kurulan, Nevzat Kösoğlu'nun bu fikirlerini beyan ettiği dönemdeki Barış ve Demokrasi Partisi'nin (BDP) kapatılması gerektiğini söyler. Zira Kösoğlu bu partinin samimiyetinden kuşku duymakta, PKK terör örgütü ile irtibatı olduğunu düşünmekteydi.

Nevzat Kösoğlu, Kürtçe konuşmanın serbestliği konusunda vaktiyle yanlış devlet politikaları uygulandığını, bu yanlışların da düzeltilmesi gerektiğini belirtir. Kösoğlu, Kürtlerin kültürel alanda yapılacak çalışmalarının Türk milliyetçiliği açısından bir sorun teşkil etmediğini şu cümlelerle anlatmıştır:

"Kürtçe konuşacağım", buyur. "Kürtçeyi geliştireceğim, bir edebiyat dili yapacağım", buyur kardeşim. Hatta mümkünse Yaşar Kemal'e söyle bundan sonra romanlarını Kürtçe yazsın, yahut meşhur şairimiz Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirleri Kürtçe olsun. Bir çok alanda bunu genişletebiliriz. Kültürel anlamda yapacağın Kürtçülükle, ki onun adı Kürtçülük olur mu

³⁹⁷ Seda Şimşek, "Nevzat Kösoğlu: 'Kürtçülük, geç kalmış bir milliyetçilik hareketi'", 10.01.2011, <http://haberiniz.com.tr/haber/gundem/22575/nevzat-kosoglu-kurtculuk-gec-kalmis-bir-milliyetcilik-hareketi.html>, [01.01.2017]

³⁹⁸ <http://haberiniz.com.tr/haber/gundem/22575/nevzat-kosoglu-kurtculuk-gec-kalmis-bir-milliyetcilik-hareketi.html>, [01.01.2017]

bilmiyorum, senin yapacağın Kürt milliyetçiliğiyle benim yapacağım Türk milliyetçiliğinin çelişen ve kavga eden bir tarafı yok.”³⁹⁹

Siyasi ve toplumsal alanda varlığın temeli bütünlüktür. Nevzat Kösoğlu, Kürtlerle yeniden bütünleşmek için her türlü imkânların değerlendirilmesi bir çatışma psikolojisi yaratılmamasını ifade etmiştir.

Nevzat Kösoğlu, Kürt sorunu hakkında değerlendirmelerini yaparken kültürel alanın geliştirilmesi üzerinde durmuş, ayrılıkçı söylemleri olanlara tarihten örneklerle cevaplar vermiştir. Osmanlının son dönemlerinde imparatorluk dâhilindeki başka milletler, milliyetçilik hareketleriyle ayrılıkçı tavırlar izlemiştir. Kösoğlu’na göre Kürt milliyetçiliği her ne kadar o dönemde gazetelerle, tartışmalarla dile getirilse de bu hareket, topluma intikal etmemiş ve toplumsal alanda ayrılıkçı görüşler oluşmamıştır. Hatta o günlerdeki Kürt hareketinin bir Arap ya da Arnavut hareketleri gibi gelişmesi halinde, “onları bugün kınayabilir miydik?” yorumunda bulunmuş ve böyle bir durum olsaydı eğer o günün şartlarına göre yorumlamaların yapılacağını söylemiştir.⁴⁰⁰ Nevzat Kösoğlu akabinde, Osmanlının en zor döneminde devletin yıkılmakta olduğu zamanda Kürtlerin hayat ve istikballerini Türklerle birlikte gördüğünü ve bu doğrultuda davrandıklarını belirtmiştir. Tarihsel açıdan bu örnekleri verdikten sonra, günümüzde ayrılık isteğinde olan Kürtlere bir nevi seslenişte bulunur:

“... Yabancı desteklerle fitne çıkartılır, kan akıtılır, eza cefa çekilir ama devlet kurulmaz; bu da unutulmamalıdır. Ayrıca sizin kaderinizi bize bağlayan dedelerinizden daha akıllı ve daha yaman Kürt olduğunuz zehabına da lütfen kapılmayın; sizin daha çok kitap-gazete okuduğunuz kesin; ama kıblenizin onlar kadar doğru olduğundan emin olmayın... Başta İslamiyet olmak üzere bizi birbirimize bağlayacak kırk türlü sebebimiz vardır; bunları görmezlikten gelmeyin; çünkü onlara her zaman ihtiyacımız olacaktır.”⁴⁰¹

Nevzat Kösoğlu, Ak Parti hükümetinin 2009 yılında başlattığı ve 22 Temmuz 2015 tarihinde terör örgütü PKK’nın Şanlıurfa’da iki polisi şehit etmesiyle sona eren açılım politikasını desteklemekle birlikte açılımın yeterince iyi yönetilemediği kanaatindedir.⁴⁰² O, PKK’ya yönelik daha keskin adımlar atılması gerektiğini vurgulamıştır. Kösoğlu, Kürt sorunu hakkında değerlendirmelerde bulunurken

³⁹⁹ <http://haberiniz.com.tr/haber/gundem/22575/nevzat-kosoglu-kurtculuk-gec-kalmis-bir-milliyetcilik-hareketi.html>, [01.01.2017]

⁴⁰⁰ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 95.

⁴⁰¹ **Age**, 96.

⁴⁰² Yılmaz, **age**.

insanlarımız arasında sevgi bağının kuvvetlendirilmesi gerektiğini söyleyerek daima Kürtlerin de hassasiyetlerinin gözetilmesini belirtmiştir. Ancak PKK terör örgütünün bitirilmesi halinde durumun kendi tabii seyrine dönebileceğini vurgulayarak, bölücü ve ayrılıkçı hareketlere karşı net tavrını da muhafaza etmiştir.

4. DÜŞÜNCE DÜNYASININ ŞEKİLLENMESİNDE ETKİLİ OLAN İSİMLER

Nevzat Kösoğlu'nun düşünce dünyasının oluşmasında Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Dündar Taşer ve Galip Erdem gibi isimler milliyetçilik, kültür, Batılılaşma gibi konularda metot ve sistematik olarak oldukça etkili olmuştur. Elbette bu isimlerin yaşadığı dönem ve yetiştikleri çevre gibi etmenler göz önüne alındığında aralarında bazı anlayış farklılıkları da mevcuttur. Ancak temel ekseninde hepsi milliyetçilik ve kültür konusunda birleştirici bir üslûba sahiptirler. Yanı sıra Nevzat Kösoğlu'nun düşünce hayatında son derece kıymetli olan ve isimleri mutlaka anılması gereken kişiler de mevcuttur. Bunlardan bazıları Peyami Safa, Yahya Kemal ve Aziz Nesin'dir. Dünya görüşü açısından bakıldığında Peyami Safa ile Yahya Kemal, Nevzat Kösoğlu'nun düşüncesine yakın isimlerdir. Ancak Aziz Nesin'in dünya görüşünün farklı olması ve Kösoğlu'nda derin etkiler uyandırması, onun ideolojilerden uzak bir şekilde insanları değerlendirdiğinin bir göstergesidir. Nevzat Kösoğlu, Aziz Nesin'in ilk okuduğu yazarlardan biri olduğunu, onu çok yakından takip ettiğini ve aşağı yukarı her yazısını mutlaka gördüğünü dile getirmiştir. Kendi deyimiyle; “hep Peyami Safa'dan yana olmuş” ancak yine kendi deyimiyle “Aziz Nesin'i de çok sevmiştir.”⁴⁰³ Kösoğlu, esasta Aziz Nesin'in yeteri kadar anlaşılmadığını ve Nesin'in temelde oldukça milliyetçi bir insan olduğunu düşünmüştür. Nesin'in topluma bir düşmanlığının olmadığını ve çatışma yıllarındaki hadiselerin bir insan hakkında yorumlamalarda bulunmak için yeterli olmadığını dile getirmiştir. Aziz Nesin'in bir televizyon programındaki konuşmasını dinleyen Kösoğlu, Nesin'in “Beni sokaktaki bir çocuk olarak alıp da Aziz Nesin haline getiren

⁴⁰³ Age, 448.

bu millete hiç borcum yok mu benim?” cümlesinden oldukça etkilenmiş, bunu söyleyebilme cesaretinde bulunan kişi sayısının fazla olmadığını söylemiştir.⁴⁰⁴ Nesin’in geri kalan söylemlerini değerlendirirken de her zaman soğukkanlı ve nesnel olmak gerektiğini vurgulamıştır.

Nevzat Kösoğlu’nun kişiler hakkında görüşlerini dile getirirken ne kadar ideolojilerden uzak, soğukkanlı ve objektif değerlendirmeler yapmaya çalıştığının bir diğer örneği ise Orhan Pamuk hakkındaki düşünceleridir. Çeşitli söylemlerinden dolayı eleştiriler alan Orhan Pamuk hakkında fikri sorulduğunda Kösoğlu şu şekilde cevap vermiştir: “Orhan Pamuk, Türk milletine bir Nobel hediye etmiş adamdır, o kadar, gerisine ne dersene de. Yaşar Kemal şiir gibi roman yazmış adamdır, Türkçenin en güzel örneklerini vermiş adamdır, bitti.”⁴⁰⁵

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Kösoğlu, gerek insanlar gerek olaylar hakkında değerlendirmelerde bulunurken hadiseleri çok yönlü ele almaya çalışmış, ideolojilere göre yorumlamalardan kaçınmıştır.

4.1 Ziya Gökalp

Asıl adı Mehmed Ziya olan Gökalp, 23 Mart 1876’da Diyarbakır’da doğmuştur. Eğitim hayatına Diyarbakır’da başlayan Gökalp, İstanbul’da Baytar Mektebi’ne kaydını yaptırsa da buradaki eğitimini tamamlayamamıştır. Öğrenciliği zamanında gizli toplantılara katılmak, izinsiz cemiyet kurmak ve zararlı yayınlar okumakla suçlanarak Diyarbakır’a sürülmüştür. İttihat ve Terakki’nin Diyarbakır şubelerini kurmuş, Selânik’e yerleştikten sonra burada yeni açılan Selânik İttihat ve Terakki Mekteb-i Sultanisi’nde Osmanlıda ilk defa olmak üzere sosyoloji dersleri vermeye başlamıştır.⁴⁰⁶ Balkan Savaşları başlayınca İstanbul’a dönmüş, Meclis-i Mebûsan seçimlerinde mebus olmuştur. Türk Yurdu dergisinde kaleme aldığı yazılarında Türkçülük ve Batıcılık akımlarını vurgulamıştır. I. Dünya Savaşı mağlubiyeti ve İstanbul’un İngilizler tarafından işgali üzerine, savaş ve katliam

⁴⁰⁴ Age, 449.

⁴⁰⁵ Yılmaz, age.

⁴⁰⁶ M. Orhan Akay, “Ziya Gökalp”, TDVİA, c. 14, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 124.

suçlarından yargılanarak önce Limni sonra Malta'ya sürgün edilmiştir. 1921 yılında yurda dönen Gökalp, bir süre Diyarbakır'da kaldıktan sonra Telif ve Tercüme Heyeti'nin direktörü olmuştur. 1923'te Diyarbakır milletvekili olarak meclise giren Gökalp, 25 Ekim 1924 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.⁴⁰⁷

Ziya Gökalp, sosyolog ve eğitimci kimliğinin ötesinde Türk milliyetçiliği bakımından Türk fikir hayatının önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Yaşadığı dönemde kültür değişmesi ve modernleşme kavramları sık sık tartışılmış, modernleşmenin modelinin Avrupa olması halinde, Avrupa'dan hangi unsurların alınıp alınmaması hususu üzerinde durulmuştur. Ziya Gökalp'in fikri hayatını etkileyen en önemli unsurlardan biri, yaşadığı dönemin şartları ve bu şartlar doğrultusunda Türkiye için pratik çıkarımlar ve sonuçlar elde etmek olmuştur. Zira yoğun olarak bahsedilen kültür ve medeniyet konuları karşısında, kültür ve medeniyeti birbirlerinden farklı olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Buna göre kültür, bir milletin yaşamının bütünüdür. Estetik, din, ekonomi, musiki ve edebiyat gibi değerlerle ilgilidir, hayatın toplamıdır. Bu sebeple kültür millîdir. Medeniyet ise milletlerarasıdır, birçok milletin toplumsal yaşamlarının ortak bütünüdür.⁴⁰⁸ Ziya Gökalp, "Medeniyet" isimli şiirinde medeniyetin milletlerarası ve kültürlerin millî olduğunu şu dizelerle ifade eder:

"Avrupa bir akademi âzaları milletler;
Her biri bir nurlu deha, çünkü ayrı harsı var.
Avrupa bir darülfünun, hocaları milletler;
Her birinin ihtisası, bir örneksiz dersi var.

Bu nurlardan biri sönse medeniyet loş kalır;
Derslerinden biri durur, bir kürsüsü boş kalır.
Medeniyet, beynelmilel yazılacak bir kitap;
Her faslını bir milletin harsı teşkil edecek.

Medeniyet bir konser ki birçok çalgı, saz rübab
Birleşmekle bir ahengi ancak tek mil edecek.

⁴⁰⁷ Age, 124.

⁴⁰⁸ Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, 26.

Bu kitabın bir mebhasi eksik olsa okunmaz;
Bir âleti yoksa, ahenk gönüllere dokunmaz.”⁴⁰⁹

Bu dizelerle Gökâl, medeniyetin beynelmilel kimliğini belirtip, medeniyeti oluşturan unsurun milletlerin kültürleri olduğunu ifade eder. Medeniyet, birbirinden farklı millet ve kültürlerin ortak hayatıdır. Millî olan toplumların kültürleridir. Ziya Gökâl'e göre medeniyet dışarıdan gelebilecek olan katkılarla zenginleşirken, kültür daha içsel gelişir. Kültür daha çok duygulardan, medeniyet ise bilgilerden oluşur.⁴¹⁰ Nitekim ayrı ayrı Fransız, İngiliz ve Alman kültürleri olmasına rağmen bunların hepsi Batı medeniyetinin birer parçalarıdır.⁴¹¹ Ona göre kültür kendiliğinden oluşan, manevi unsurları barındıran bir kavramken, medeniyet maddi unsurları barındırır. Buradan hareketle Gökâl, öznel duyguları millî, nesnel duyguları milletlerarası olarak sınıflandırır.⁴¹² O, millî kültürü yalnızca orijinal, yerli kaynaklarla, medeniyeti de yabancı kültürlerle ortak noktalar olarak belirterek değişmesi istenmeyen değerleri kültür, değişebilen değerleri medeniyet olarak isimlendirerek Batı medeniyetine dâhil olmanın yollarını ortaya koymuştur. Ziya Gökâl düşüncesinde kültür ve medeniyet tanımlarının farklı olması millî kültürün kaybedilmeden Batı medeniyetiyle bütünleşme çabalarının sonucudur. Zira yaşanan dönem düşünüldüğü vakit modernleşme çabaları dâhilinde Gökâl, Batı medeniyetine girmenin gerekli olduğuna inanmakla beraber bunu sağlamanın yollarını mantıksal ayırım yapmakta bulmuştur. Osmanlı toplumu ve Batı'nın toplumsal açıdan farklılıkları hasebiyle, medeniyet olarak adlandırılan akıl, yöntem ve bilgi ağına girmenin toplumsal açıdan problem yaratmayacağını ifade etmiştir. Çünkü millî olan kültür, başka toplumlar tarafından taklit edilemez ancak medeniyet maddi unsurlar olan bilgi, akıl gibi yöntemlerle şekillenmiş olduğundan bu kavramlar başka milletlerden alınabilir.

Nevzat Kösoğlu, Gökâl'in yaşadığı dönemin etkisinde kalarak dönemin okumuşları arasında yaygın olan bizim medeniyetimiz çökmüştür, kurtuluş Batı

⁴⁰⁹ Ziya Gökâl, **Yeni Hayat Doğru Yol**, Haz. Müjgan Cunbur, (Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökâl Yayınları, 1976), 22.

⁴¹⁰ Gökâl, **Türkçülüğün Esasları**, 36.

⁴¹¹ **Age**, 29.

⁴¹² Ziya Gökâl, **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri**, Haz. Rıza Kardaş, (Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1000 Temel Eser Yayınları, 1973), 270.

medeniyetindedir fikrine hasıl olduğunu düşünmüştür. Zira Osmanlı aydınlarının büyük bir kısmı Batı medeniyetinin en önde ve etkili tezahürünün ilim olduğunu, o halde ilimde ilerlemek ve sorunları çözenin yolunun ilmi yöntemlerden geçtiğine inanmışlardı. Gökalp de toplumsal meseleleri toplumbilimi yoluyla çözmeye çalışmıştır. Ancak Kösoğlu'na göre Gökalp'in düşüncesinin en zayıf noktası toplumbiliminin o günkü tespitlerine olan bağlılığıdır.⁴¹³ Ziya Gökalp'e göre o dönemde millet haline gelmiş tüm toplumlarda bulunan bütün özellik ve kurumlar Türk toplumunda da olmalıydı. Bu sebeple işlevini yitirmiş bütün kurum ve değerler yeni değerlerle göre yeniden inşa edilmeliydi. Kösoğlu'na göre Ziya Gökalp, bu tavrıyla inşaî bir tavır sergilemiş, tarihî gerçekliliği göz ardı etmiştir.⁴¹⁴ Gökalp, kısa süre sonra bu anlayıştan vazgeçerek aranan değerlerin toplumun içinde olduğu düşüncesini savunmaya başlamış, Avrupa düşünce hayatının benimsenmesi konusunda milletin değerlerine uygun olarak yaratıcı düşünceye geçmiştir:

“Gökalp, Avrupa düşünce hayatını çok yakından izliyor ve onların tekrarcısı durumuna düşmüyordu. Eğitim konusunda söylendiği gibi, yaratıcı düşünce düzeyine geçmiştir. Bu bakımdan Avrupalı düşünürlerden aldığı toplumbilimi yöntemlerini kendi durumumuza uyguluyor yahut kavramları yeniden üreterek, yeni karşılıklarla Türkçeye kazandırıyor.”⁴¹⁵

Ziya Gökalp ve Nevzat Kösoğlu arasındaki temel ayrım yaşadıkları dönemlerin sorunları ile konjonktüründen kaynaklanmaktadır. Gökalp, Osmanlı'nın kurtarılması adına fikirlerini şekillendirmiştir. Gökalp'in ilgisi çöküşe giden imparatorluğun yıkılışını mümkün olduğunca engellemektir. Nevzat Kösoğlu ise kurulmuş bir Türkiye'nin fikir adamıdır. Soğuk Savaş yıllarının etkisi ve komünizm unsuru nedeniyle millî kültürün bütünleştirici yapısını baz alarak ülkenin meselelerine odaklanmıştır. Kösoğlu'nun yaşadığı period, dünyanın hızlı değişim ve dönüşümler geçirdiği bir dönemdir. Ülke içinde ve dışında yaşanan sorunlar dâhilinde çözümler arama çabası içinde olunmuştur.

İki düşünürü birbirinden ayıran temel nokta kültür-medeniyet ayrımıdır. Nevzat Kösoğlu medeniyeti kültürün inanç ve ahlak cephesi olarak adlandırarak

⁴¹³ Kösoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp*, 133-134.

⁴¹⁴ Age, 134.

⁴¹⁵ Age, 136.

kültür ve medeniyet kavramlarını birbirinden ayırmaz. Medeniyet Kösoğlu düşüncesinden kültürel bir içerik taşır. Ziya Gökalp'in fikri hayatı ise kültür ve medeniyet ayrımı üzerine şekillenmiştir.

Aralarındaki farklılıklarla birlikte elbette ortak noktaları da vardır. Her iki düşünür, eğitimlerinin sosyoloji olmamasına rağmen ülke sorunlarını sosyolojik anlamda ele almışlardır. Kösoğlu, Ziya Gökalp gibi sadece Türkiye coğrafyasını değil, Türk kimliğinin yaşadığı coğrafyaları da kapsayan çalışmalarda bulunmuştur. Bu noktada Kösoğlu'nun yaşadığı dönemin bir kez daha altını çizmek zaruridir. Zira Sovyetler'in dağılmasından sonra Kösoğlu, Türk dünyasına yönelik kültürel alanlarda da çalışmalar yapmış, Türk kimliğini canlandırmak arzusuyla bu alanda da eserler vermiştir.

Nevzat Kösoğlu'nun Ziya Gökalp düşüncesi hakkında yaptığı değerlendirmelerden biri de ferdiyetçilik ve toplumsalcılık konusundadır. Kösoğlu'na göre Ziya Gökalp'in, toplumu ve millî yararları öne çıkardığı doğrudur. Ziya Gökalp'in yaşadığı, toplumsal bağların çözülmeye yüz tuttuğu dönem göz önüne alındığında herkesin aynı tutumu sergileyeceğini ifade eder. Gökalp de, imparatorluğun dağılma ve cumhuriyetin kurulma döneminde aynı şeyi yapmıştır.⁴¹⁶

4.2 Peyami Safa

Nevzat Kösoğlu, gençliğinden beri Peyami Safa'yı yakından takip etmiş, ona olan hayranlığını sık sık dile getirmiştir. 1899'da dünyaya gelen Peyami Safa, Batılılaşma meselelerinin en güncel olduğu dönemlerde yaşamış, gerek gazetecilik kariyerinde gerek yazar kimliğinde bu konuyu işleyen eserler vermiştir. Doğu-Batı sentezini savunan Safa'nın "Hangi Batı" sorusunu sorması, Nevzat Kösoğlu'nu en çok etkileyen hususlardan birisidir. Avrupa'nın da 19. Yüzyıldan çok farklı bir düzeyde olduğunu vurgulayan Safa, asıl bu açıdan hiç düşünülmediği için taklitten öteye gidilemediğini savunur. Kaleme aldığı romanlarda da çoğunlukla Batılılaşma ve bunun sorunları çerçevesinde eserler veren Peyami Safa'nın, Nevzat Kösoğlu'nu

⁴¹⁶ Kösoğlu, *Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı*, 178.

en çok etkileyen yönlerinden biri onun maneviyatı ve milliyetçi yanıdır. Millî varlığı kültüre dayandıran, millî enerji ve ruhun önemine işaret eden, soy farklılıklarının milliyetçiliğin bütünlüğünü bozmadığını düşünen Safa, bu ve bunun gibi birçok bakış açısıyla Nevzat Kösoğlu'nda izler bırakmıştır. Kösoğlu'na göre Peyami Safa, inanmış ve inandığı değerler doğrultusunda yaşamıştır.⁴¹⁷

4.3 Mümtaz Turhan

Mümtaz Turhan 1908'de doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girdikten sonra 1928 yılında psikoloji eğitimi almak için Almanya'ya gitmiştir. Berlin ve Frankfurt Üniversitesi'nde eğitim aldıktan sonra Türkiye'ye döndüğünde akademik çalışmalarına devam etmiş, deneysel psikoloji ve kültür antropolojisi gibi alanlarına yoğunlaşmıştır. 1944-1948 yılları arasında Cambridge Üniversitesi'nde kültür değişimleri ile ilgili araştırmalarda bulunmuş, 1949-1951 yılları arasında da Birleşmiş Milletler Sosyal Komisyonu'nda Türkiye temsilcisi olarak görev yapmıştır. Üniversitelerde Sosyal Antropoloji Kürsüsü'nün kurulmasına öncelik eden Turhan, Türk Psikoloji Cemiyeti, Pedagoji Cemiyeti, Muallimler Birliği, Türk Ocağı gibi cemiyetlerin de üyesi olmuş, 1 Ocak 1969 tarihinde vefat etmiştir.⁴¹⁸

Mümtaz Turhan toplumsal yapı, kültür değişimleri, Batılılaşma gibi konuları sosyal psikoloji açısından inceleyip değerlendirmelerde bulunmuştur. Berlin ve Frankfurt Üniversitesi'nde eğitim görmesi, Cambridge Üniversitesi'nden ikinci bir doktora alması, deneysel psikoloji alanının kazandırdığı bilimsel bakış açısı Türkiye'nin sosyal yapısı hakkında yaptığı değerlendirmelere de yansımıştır. Bu arka plan doğrultusunda Turhan, Türkiye'nin bilime dayanan bir sosyal yapıya kavuşması arzusundaydı. Onun fikirlerinin gelişiminde yurt dışında aldığı eğitimlerin önemi asla göz ardı edilmemelidir çünkü bu süre zarfında Turhan, bilimin sosyal işleyişini kavramış, bilim zihniyetinin Avrupa toplumlarının sosyal yapısını rasyonel, verimli

⁴¹⁷ Age, 137-147.

⁴¹⁸ Yılmaz Özakpınar, "Mümtaz Turhan", TDVİA, c. 41, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 422.

işleyişine kavuşturduğu kanısına sahip olmuştur.⁴¹⁹ Alman ve İngiliz ekollerini öğrenerek yeni bir perspektif kazanmış, düşüncelerini bu tecrübeleriyle şekillendirmiştir.

Erol Güngör, hocası olan Mümtaz Turhan'ın fikri yapısını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Kendisini tanıyan herkese derin ilhamlar verecek kadar kuvvetli olan ahlaki şahsiyeti bile onun ilmi şahsiyetinden ayrılmazdı. Ben hayatımda onun kadar şahsiyetinin bütün boyutlarını bu derece ahenkli hale getirmiş ve hepsini ilimci düşünce etrafında birleştirmiş ve bütünleştirmiş başka insan görmedim.”⁴²⁰

Mümtaz Turhan, milliyetçiliği mensup olunan millete duyulan sevgi, saygı ve bağlılık olarak tanımlamıştır. Bu noktada milliyetçiliğin vatana bağlılık etrafında birleştirici bir duygu olduğunu düşünmüş, Türk milliyetçiliğinin hedefinin Türk milletini en ileri medeniyet seviyesine taşımak olduğunu ifade etmiştir.⁴²¹

Turhan kültürü bir yaşam bütünü olarak görmüş tanımını şu şekilde yapmıştır:

“Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alakalara, itiyatları, kıymet ökçülerini, umumi atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır.”⁴²²

Ancak Mümtaz Turhan, Ziya Gökalp gibi kültür ve medeniyet ayrımı yapmamıştır. Zira Turhan'a göre kültür ve medeniyete dair öğeler iç içe geçmiştir.⁴²³ Kültür ve medeniyeti birbirinden ayırmak zorlama bir uğraş olur. Çünkü bir milletin kültürüne ve medeniyetine ait değerler kenetlenmiş, kaynaşmış ve birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Bununla birlikte milletleri, toplumsal grupları, ortak bir medeniyete sahip olmalarına rağmen birbirlerinden ayıran, özgünlük sağlayan kültür ve kültür farkları mevcuttur. Ancak dil, din, adet, gelenek, tarih gibi hususlarda yaşanan kültür farklarına rağmen aynı medeniyet üzerinde saygı ve hoşgörü dâhilinde birleşmek mümkündür.

⁴¹⁹ Age, 422

⁴²⁰ Güngör, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, 209.

⁴²¹ Özakpınar, “*Mümtaz Turhan*”, 422.

⁴²² Turhan, *age*, 36-37.

⁴²³ Yılmaz Özakpınar, *Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999), 186.

Mümtaz Turhan'ın ağırlıklı olarak işlediği konular modernleşme, Batılılaşma tartışmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda Türk aydınına büyük görevler düştüğünü ve aydınların Batı'ya yöneliş sırasında ve sonrasında kendi toplumlarına yabancı düştükleri hususunda birçok değerlendirmelerde bulunmuştur. Doğru Batılılaşmanın nasıl olması gerektiğini anlattığı gibi bunu gerçekleştirebilmek için aydınların hangi düşünce yapısına sahip olması gerektiğini de ifade etmiştir. Nevzat Kösoğlu'nun her ne kadar eserleri Türk kültürü ve milliyetçilik ağırlıklı olsa da Batılılaşma ve aydın-halk ilişkisi konusunda da mesai harcamıştır. Kösoğlu da Mümtaz Turhan ve Erol Güngör gibi, kültür hayatımızda aydın-halk zıtlaşmasının temellerine inmiş, Türk aydınının kendi kültürüne yabancılaşma hususuna dikkat çekmiştir.

Mümtaz Turhan'ın Batılılaşma anlayışı bilim ve tekniği temel alan ve Batı'dan bilimsel zihniyetin alınması gerektiği doğrultusundadır. Kösoğlu ise Batılılaşma ve modernleşme için önce bireysel sonra toplumsal açıdan atılımlar yapılması gerektiğine inanır. Toplumsal alanda gerilimi arttırarak değişime yön veren taraf olma arzusundadır. Nevzat Kösoğlu modernleşmenin ne olduğu değil, nasıl olması gerektiği üzerinde durarak, Batı'dan alınan değerlerin toplumun değerleriyle harmanlanması gerektiğinin üzerinde durmuştur.

4.4 Dündar Taşer

Dündar Taşer 15 Mayıs 1925 tarihinde Gaziantep'te doğmuştur. 1944'te Kara Harp Okulu'ndan mezun olan Taşer, 27 Mayıs 1960 Darbesi'ne katılmış, Millî Birlik Komitesi üyesi olmuştur. 13 Kasım 1960 tarihinde 14'lerden biri olarak Fas'a gönderilmiştir. 1965'te Alparslan Türkeş'le birlikte Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne girmiştir. 13 Haziran 1972 tarihinde Ankara'da geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir.⁴²⁴

Türk medeniyetinin kendi başına bir kıymeti olduğu fikrinin üzerinde duran Taşer, Nevzat Kösoğlu'nun fikri hayatını oldukça etkilemiştir. Kösoğlu, Dündar

⁴²⁴ Kösoğlu, **Dündar Taşer**, 114.

Taşer'in yazılarını okuyanlar yahut sohbetlerinde bulunanların ilk izlenim olarak "tarihin dehlizlerinden çıkmış" gibi olduklarını düşünmüştür. Kösoğlu'na göre Taşer'in birikiminde, duruşunda, üslubunda bir dava adamı daha gelmemiştir.⁴²⁵

Kösoğlu, Dünder Taşer ile ilgili düşünce ve duygularını ifade ederken, Taşer'in üslubunun sihirli olduğunu ve onu dinleyenleri heyecanlandırıp, inandırdığını dile getirmiştir. Dünder Taşer'in her zaman ümitli ve heyecanlı tavrı Nevzat Kösoğlu'nu derinden etkileyen özelliklerinden biri olmuştur:

"... Dünder ağabey en sıkıntılı, en bulanık zamanlarda bile çevresine ümit veren, gelecek için ışık saçan bir iman ve üslup adamı idi. Kendisini bir eğitimci gibi gördüğüne ve bütün konuşmaların arka planında böyle bir sorumluluk duygusunun olduğuna inanırım. Onun yanından, geleceğe dönük rüyaları olmadan ayrılmak mümkün değildi."⁴²⁶

Nevzat Kösoğlu'na göre Dünder Taşer, tarih ve millete olan bakıştaki daralmaları, cumhuriyetin ilk dönemi için normal karşılanabilecek sapmaları parçalayan ufuk açıcı bir insandır. Gerek Osmanlıya bakış açısında gerek yaşadığı dönem için değerlendirmelerinde daima oluşturulmuş yargıları kırmış, millî düşünme ve millî görmenin yolunu açmıştır. Taşer, büyük millet olmanın gereğinin büyük rüyalar görmek, büyük düşünmek olduğuna inanmıştır.

Dünder Taşer, tarihî bir güç kaynağı ve gelecek tasavvuru olarak konumlandırılmış, düşünceleri, doğal ve yalın anlatımıyla Nevzat Kösoğlu'nu derinden etkilemiştir: "Elimizin altında duran, ama fark etmediğimiz bu mirası bize anlatıyordu; ona sahip çıkma şuurunu veriyordu."⁴²⁷

Taşer'in etkisinde kalan bir diğer isim Erol Güngör'ün, Taşer hakkındaki yorumları şu şekildedir: "... Böyle bir adam tıpkı kuyruklu yıldızlar gibi dünyada çok nadir zamanlarda görülür ve onun karanlık göğümüzü bir an aydınlatıp geçtiği şeyleri görme saadeti de ancak pek az kimseye nasip olurdu."⁴²⁸

⁴²⁵ Age, 127.

⁴²⁶ Kösoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, 191.

⁴²⁷ Kösoğlu, **Dünder Taşer**, 9.

⁴²⁸ Erol Güngör, **Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik**, (Ankara: Mataş Yayınları, 1982), 138.

4.5 Galip Erdem

Galip Erdem 10 Mart 1930 tarihinde doğmuştur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Erdem, PTT, İETT, Maliye Bakanlığı gibi kurumlarda da memuriyetlik yapmıştır. Çeşitli gazetelerde çeşitli yazılar yazan Galip Erdem, ülkücü hareket için oldukça önemli bir fikir adamıydı.

Galip Erdem, fikirlerini güncel problemlere uyarlamakla kalmayıp, sadece görünen problemleri değil, henüz görünmeyen problemleri de tespit etmesiyle milliyetçi düşünce camiasında bir “fikir merkezi” olarak konumlandırılmıştır.⁴²⁹ Nitekim Erdem, “Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri” başlıklı konferansa konuşmacı olarak katıldığında, ettiği tek cümleyle hem o günün şartlarını, hem de bugünün durumunu tahlil ve ifade etmiştir. “Türk Milliyetçiliğinin tek meselesi Türk milliyetçileridir.” Galip Erdem'in bu sözü hafızalara öyle bir kazınmıştır ki Erol Güngör, Nevzat Kösoğlu gibi fikir adamları bu sözü her fırsatta hatırlatmış ve bu sözün Türk milliyetçiliği tarihinde görkemli, ürkütücü ve bir o kadar da gerçek olduğunu dile getirmişlerdir.⁴³⁰

Galip Erdem sadece bir milliyetçi değil, ülkücü kimliğiyle de oldukça önemli bir isimdir. Nevzat Kösoğlu, Erdem'in milliyetçiliğini ifade ederken, “milletinin kültürü, milletinin birlik ve selameti için, Türk'ün geleceği için kendinden bir şeyler aşmak cehdi, daima vardı.” cümlelerini kullanmıştır.⁴³¹

Galip Erdem neden daha çok ülkücü diye anılmıştır sorusunun cevabı Erdem'in ülkücülük tanımında gizlidir. Galip Erdem'in ülkücülüğü nasıl tanımladığını kızı Bilge Erdem şu ifadelerle anlatmıştır:

“... Basında ülkücülerle ilgili olumsuz haberlerin çok yoğun çıktığı bir dönemde bir gün babama, baba sen ülkücülerin hepsini çok seviyorsun, ama iyi bir solcuyu mu tercih edersin, kötü bir ülkücüyü mü diye sordum. Babam, bana ancak onun tanıyanların bilebileceği soğuk bakışlarıyla baktı ve kızım, kavramları yanlış karşılaştırıyorsun ve yanlış kullanıyorsun dedi. O

⁴²⁹ İskender Öksüz, “Ülkücülük”, **Galip Erdem'in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, (Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007), 27.

⁴³⁰ Kösoğlu, **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 19.

⁴³¹ **Age**, 19.

zaman biraz hata yaptığımı anlamıştım, biraz şaşırđım, ama işin doğrusu da cevabı tam olarak anlayamamıştım. Biraz mahcup biraz boş boş babama bakmaya başladım, babam da bunun üzerine o müşfik tavırlarıyla biraz da gülümseyerek kızım dedi, ülkücülük bir düşünceye mahsus değildir, ama ülkücü olmak hayatındaki maddi bütün değerlerden vazgeçmek, en önemlisi kendi nefsinı yenmektir. Bu yüzden de çok zordur dedi. Bütün bunları yapmayı başarabilmiş ve kendisine ülkücü denilmiş birisi kötü olabilir mi? O yüzden bu iki kelimeyi yan yana kullanamazsın.”⁴³²

Galip Erdem, ülkücülüğü kendi nefsinı aşma çabası olarak görmüş ve bu doğrultuda bir dava adamı olarak yaşamıştır. Milletine, ülküdaşlarına güven ve desteğı esirgemeyen Erdem özellikle 1980 Darbesi’nden sonra ülkücü arkadaşlarının sıkıntılarını gidermek, onlara bir nebze olsun yardımcı olabilmek için her türlü fedakârlığı yapmıştır. Nevzat Kösoğlu, Galip Erdem için “Bildiğimiz bilmediğimiz çok büyük hizmetler yapmıştır. Biz onun bize açılan tarafından açıldığı kadarını biliyoruz” diyerek Galip Erdem’in çok büyük fedakârlıklarda bulunduğunu söylemiş ve onun bu özellikleri nedeniyle Erdem’de “kendini unutmuş insan” hali görüldüğünü ifade etmiştir.⁴³³

Galip Erdem, inandığı doğrultuda yaşamış, düşündüklerini de yaşamayı bilmiş bir fikir adamıydı. Bu özelliğini Orhan Arslan şöyle ifade eder:

“... Galip Ağabey hem sohbetlerinde, hem kitaplarında, O’nu dinlerken ve de O’nu okurken bir fikri o kadar iyi anlatıyordu ki... Amacını o kadar sarıh anlatıyordu ki... Kitaplarını bir kere daha okuyun göreceksiniz. Galip Ağabeyi karşınızda olarak düşünün ve en çetrefilli bir konuyu size çok basit bir şekilde ortaya koyacaktır. Galip Ağabeyin yanında kafanızda soru işareti olan mesele kalmaz. Ben pek çok kavramı Galip Ağabeyimin bir tek cümlesiyle özümsemim, kendime mal ettim. Çünkü o anlattığı zaman artık anlaşılmaz bir problem kalmıyor. Hep düşündüm niye? Niye Galip Ağabey en zor bir konuyu bu kadar çok net anlatabilmektedir? Çünkü Galip Ağabey anlattığı şeyi yaşıyor, sadece bilmiyor, yaşıyor. Çünkü Galip Ağabey gerçek anlamda ülkücüdür”⁴³⁴

⁴³² Bilge Erdem, , “Kendi Nefsinı Yenmek”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, (Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007), 10.

⁴³³ Nevzat Kösoğlu , “Kendini Unutan İnsan”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, (Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007), 23-24.

⁴³⁴ Orhan Arslan, “Bir Yiğit Adam”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, (Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007), 42.

4.6 Erol Güngör

Erol Güngör, 25 Kasım 1938 tarihinde Kırşehir’de doğmuştur. 1956 senesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydolan Güngör, Fethi Gemuhluoğlu vasıtasıyla Mümtaz Turhan’la tanışmıştır. Güngör, Turhan’ın teşvikiyle Hukuk Fakültesi’nden ayrılıp Edebiyat Fakültesi’nin Felsefe bölümüne geçmiştir. Öğrencilik yıllarında İngilizce ve Fransızca öğrenen Güngör, mezun olduktan sonra sosyal psikoloji alanına yönelmiştir. 1966’da aldığı davet üzerine Amerika’ya Colorado Üniversitesi’ne gitmiş, sosyal psikoloji alanında uzmanlaşmaya devam etmiştir. Başbakanlık Planlama Teşkilatı, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı gibi birçok kurumda görev alan Erol Güngör, 1982 yılında Selçuk Üniversitesi’ne rektör tayin edilmiş, 24 Nisan 1983 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir.⁴³⁵

Erol Güngör, Türk sosyolojisi için Ziya Gökalp’le başlayıp, Mümtaz Turhan’la devam eden zincirin en önemli halkalarından biridir. O din, kültür, milliyetçilik ve medeniyet gibi toplumsal konularda çalışmalar yapmış, ele aldığı konuları sistematik, kategorik olarak incelemiş ve yön vermiştir.

Güngör, kültürü bir topluluğun kendi yaşamsal sorunlarını çözme amacıyla denediği ve standartlaştırdığı araçlar olarak tanımlamıştır:

“Sosyal bilimlerde kültür denince bir topluluğun kendi hayati problemlerini çözme üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır. şu halde bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş bulunduğu hayat tarzı bütün maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir.”⁴³⁶

Erol Güngör, sosyal bilimlerde medeniyet hakkında kesin bir yargıya varılmadığını belirtmekle beraber Gökalp’inki gibi keskin ve belirgin bir kültür-medeniyet ayrımı da yapmamış, bu bağlamda Ziya Gökalp’in bu ayrımını kimi zaman eleştirerek getirdiği zorluklara işaret etmiştir.⁴³⁷

⁴³⁵ şeyma Güngör, “Erol Güngör”, **TDVİA**, c. 14, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 305.

⁴³⁶ Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 73.

⁴³⁷ Mualla Trkne, “Ziya Gökalp ve Erol Güngör’de Medeniyet Kavramı”, **Erol Güngör İçin**, (Ankara: 1988), 179-189.

“Medeniyetin dışında milli kültürlerin gerçekliğini görmesi ve böylece hem milli bir kültüre hem de ortak bir medeniyete sahip olmanın imkanını telkin etmesi bakımından Gökalp’in ayrımı oldukça ileri bir adımdır. Fakat bu farklılaşmanın o zamanın bilgilerine göre sağlam bir izahını yapamadığı için bazı tezatlarla düşmüştü. Gökalp, kültürle medeniyetin kesintisiz devamlılığını gözden kaçırmış, hatta zaman zaman bu ikisini diyalektik tezat halinde görmüştü. Bugünkü ilmi anlayışa göre kültür ve medeniyet birbirinden ayrı hadiseler değildir. Milli kültürler, bir medeniyetin çeşitli manzaralarından ibarettir.”⁴³⁸

Erol Güngör, kültür ve medeniyet konusunda bir ayrıma gitmemiş, iki unsurun da birbirinden beslendiği fikrindedir:

“Kültürle medeniyet arasında, başka bir ifade ile hayatın manevi ve maddi nizamı arasında kesin bir ayrım yapamayız. Maddi olaylarla manevi-yani psikolojik ve sosyal- olaylar karşılıklı etki halindedir... Bir ülke, bir başka ülkenin sadece teknolojisini veya sadece manevi kültürünü benimsemek istese bile bunu istediği şekilde gerçekleştiremez. Birtakım teknolojik gelişmeler manevi kültürde de değişmelere yol açacak uygun bir zemin yaratır.”⁴³⁹

Nevzat Kösoğlu da Erol Güngör gibi olayları tarihsel süreç içerisinde değerlendirme gayesinde olmuştur. Tarih ve tarih bilinci Güngör’ün üzerinde durduğu konular olmakla beraber Osmanlı tarihine ciddi bir yöneliş söz konusudur. Bir nevi Güngör, Osmanlıyı öne çıkaran bir tavra sahiptir ve sahip olunan değerlerin Osmanlı döneminde geliştirildiğini düşünür.⁴⁴⁰ Kösoğlu da Osmanlı tarihi ve değerleri üzerinde durmakla beraber eski Türk devletleri ve gelenekleri hakkında da değerlendirmelerde bulunarak Türk kültürü ve milliyetçiliğini Osmanlı öncesi dönemden başlayarak tarihsel bir süreçte değerlendirmiştir. Belki de Hukuk Fakültesi’nde eğitim almasının da bir etkisiyle eski Türk devletlerindeki hukuk ve devlet sistemleri üzerine de araştırmalar yapmış, Türk töresi ve devamlılığı hakkında çalışmalarda bulunmuştur. Nevzat Kösoğlu, Erol Güngör’ün Türk kimliğini idrak ve duyumsamasını son derece önemli bulmuş, Güngör’ün tarih şuuru konusundaki vurgusuna dikkat çekmiştir:

“Ziya Gökalp’in gerçeği feda etmek olarak değerlendirebileceğimiz Osmanlı yanlısını Erol Güngör düzeltmiş ve tarihimizin bu en görkemli açılışını fikir olarak da, duygusal olarak da

⁴³⁸ Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 97.

⁴³⁹ Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, (Ankara: Töre Devlet Yayınları, 1980), 13-14.

⁴⁴⁰ Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 75-78.

yerine oturtmuştur. Milli şuur, tarihin kesiksiz olarak algılanmasıyla oluşmalıdır ve bu birikim milliyetçiliğimizin arka planını oluşturmaktadır.”⁴⁴¹

Erol Güngör, medeniyet hakkındaki düşüncelerinde Osmanlı-Türk medeniyetinin örnek alınması gerektiği fikrinde olup, Batı medeniyetinin değer yargılarını sorgular. Bu bağlamda Nevzat Kösoğlu’yla örtüşen fikirleri vardır, zira Kösoğlu gelişimin ve değişimin aslında Türk milletinin içinde olduğunu, bir gerilim hamlesiyle atılımlar yapabileceğini düşünür. Elbette Batı’dan yararlanılacak konular vardır, ancak esas g  milletin içerisinde gizlidir. Nevzat Kösoğlu da Erol Güngör gibi Türk tipi gelişmeyi savunur. Bu gelişmenin de temelinde Türk kültürü, geleneği, töresi vardır.

⁴⁴¹ Kösoğlu, **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, 99-100.

5. SONUÇ

Genç Cumhuriyet yıllarında, orta halli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Nevzat Kösoğlu, henüz ilkokuldayken, ağabeyinin baktığı haritada Türklerin dünyadaki dağılımından etkilenmiş, milliyetçilik duyguları daha o zamanlarda tezahür etmiştir. Lise eğitimine kadar Erzurum İspir’de olan Kösoğlu, liseyi Karabük’te bitirmiş, akabinde İstanbul Hukuk Fakültesi’ni kazanmıştır. Üniversite eğitiminden sonra gazetecilik, avukatlık, siyaset, yazarlık mesleklerini ömrüne sığdırmış, Türk milliyetçiliği ile kültür hayatına önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Nevzat Kösoğlu, dünyada ve Türkiye’de zorlu bir süreç olan 1960’lı yıllarda yetişmiş, kendi nesli ve kendinden sonra gelen nesle öncülük eden hizmetlerde bulunmuştur. Henüz bir üniversite öğrencisiyken eğitimin, insana yatırımın önemini kavramış, bu bağlamda Ötüken Yayınevi’nin kuruluşuna öncülük etmiştir. Üzerimize düşeni yaptık düşüncesiyle asla yetinmeyip, hep daha iyisini hedeflemiştir.

Üniversite yıllarında Hukuk Fakültesi’yle beraber Gazetecilik Enstitüsü’ne de devam eden Kösoğlu, gazetecilik eğitimini tamamlayamamıştır. Hukuk Fakültesi’nden mezun olunca milliyetçi camia için önemli bir yeri olan Bâb-i Ali’de Sabah gazetesinde muhabirlik yapmış; ardından mesleği olan avukatlığa dönmüştür. Kösoğlu ve arkadaşları avukatlık yaptıkları yıllarda herhangi bir ekonomik kazanç kaygısı gütmenden dönemin milliyetçilerinin davalarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Söz konusu yıllarda milliyetçi camianın uğrak yeri haline gelen avukatlık bürosu, Nevzat Kösoğlu ile MHP’nin lider kadrosunu iyice yakınlaştırmıştır. Nitekim MHP Genel Sekreter Yardımcılığı yaptıktan sonra 1977 yılında MHP Erzurum milletvekili olarak meclise girmiştir.

1980 Darbesi'yle tutuklanan ve idamla yargılanan Kösoğlu, o yıllardaki Türk milliyetçilerinin karamsarlığı ve yalnızlığına rağmen dik duruşu ve kendinden emin tavrından asla ödün vermemiş, teselli bekleyen gönüllere ümit olmuştur.

Nevzat Kösoğlu hayatı boyunca inandığı değerler doğrultusunda çalışmış, bir “dava adamı” olarak ömrünü sürdürmüştür. 1980'den sonra aktif siyasetten uzaklaşsa da güçlü bir sorumluluk duygusuyla Türk milletine hizmet etmekten vazgeçmemiş, yazdığı eserler, fiiliyata geçirdiği fikirleriyle misyonunu devam ettirmiştir. Kaleme aldığı kitaplarında sadece milliyetçilik ve kültür konusunu işlememiş; Batılılaşma, küreselleşme, tarih şuuru, aydın-halk ilişkisi gibi konulara da değinmiştir. İdeolojik olarak birbirinden çok farklı isimlerin biyografilerini yazmış, objektifliği her zaman zihninde diri tutarak ayrıştırıcı yorumlardan uzak durmuştur. Edebiyat alanında da çalışmalara imza atmış, tarihten bugüne Türk dünyasında yazılan edebi metinleri bir araya getirerek bu eserlerin Türkiye ve Türk devletlerinde tanınmasını sağlamış, ayrıca bu devletler arasındaki kültürel bağları da güçlendirme arzusunda olmuştur. Onun yazılarında sık sık vurguladığı eğitim hususu, kurucusu olduğu Türk Yurdu Okullarında vücut bulmuş, bu da onun eylem adamı yani aksiyoner yönünü bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Kösoğlu hayatı Kur'an'ı Kerim'le yorumlamış, dinin insanları güzelleştirici yönünü dikkate alarak insanı düşünce dünyasının merkezine koymuştur. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın düşüncesini benimsemiş, her zaman insana yatırım yapmanın önemini vurgulamıştır. İman-amel kavramı üzerinden düşünce dünyasını şekillendiren Kösoğlu, eylemlerin ancak samimi bir inanç doğrultusunda yapıldıkları takdirde güçlü olduğunu düşünmüştür. Kültür ve medeniyetlerin de kuruluşunu bu bağlamda değerlendirmiş; bu bakış açısıyla Türk düşünce hayatına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Medeniyetlerin temelinde imanı gördüğünden; yeni bir iman hareketi ve gerilimle medeniyetlerin kurulabileceğine veya yeniden güçlenebileceğine inanmıştır. Düşünce dünyasını analiz edip kavramlaştırabilen Kösoğlu, kültürü dönemlerine ayırarak yeni bir pencere açmıştır.

Milliyetçiliğin kültürlerle şekillendiğini ifade etmiş, ayrılıkçı değil bütünleştirici ve kucaklayıcı söylemlerde bulunmuştur. Irkçı ifadelerden uzak durarak, milliyetçiliği millettten yana olmak ve doğal bir hissiyat olarak tanımlamıştır.

Tarihi kalıplaşmış öğretilerin dışında değerlendirmiş, kimlikli ve şahsiyetli olmanın yolunu tarih şuurunda görmüştür. Toplumdaki bireyler arasındaki bağın tarih şuurunun verdiği hissiyatla oluşabileceğine inanan Kösoğlu, inanmanın özgürleştirici etkisini vurgulamıştır. Osmanlı devlet geleneği ve tarihini değerlendirmiş, fetvaları hukuka bağlılık şuru olarak nitelendirerek özgün bir bakış açısında bulunmuştur.

Türk milletine ve kültürüne olan bağlılığını her zaman muhafaza eden Kösoğlu, bazı Türk aydınlarını bu konuda eleştirmiş; kısılcında olunan yabancı hayranlığından kurtulunarak çözümü toplumun kendi dinamiklerinde aramayı öğütlemiştir. Bunları yaparken dünyadaki gelişme ve değişimleri asla göz ardı etmemiş, aksine değişimi toplumun millî değerleri ile harmanlanamayışının altını çizmiştir. Ona göre asıl olan değişimi anlamak, değişime ayak uydurmak hatta ona yön verebilmektir. Türkiye'nin geri kalmışlığına isyan eden Kösoğlu, bu durumdan kurtulmak adına çözüm yolları sunmuş, millî çerçevede refah içinde adil bir Türkiye tasavvuru kurmuştur.

Hayatı çok boyutlu değerlendiren Nevzat Kösoğlu, eğitimi kişilik oluşumunun çok önemli bir safhası olarak görmüş, bu konuda sosyalleşmenin önemine dikkat çekmiştir. Sanata da oldukça meraklı olan Kösoğlu, musikinin ve özellikle türkülerin kültür hayatındaki yerine sık sık değinmiş, iç dünyasını kalemine yansıtmıştır.

Sonuç olarak Mustafa Çalık'ın Nevzat Kösoğlu hakkındaki sözleri, Kösoğlu'nu özetleyen niteliktedir:

“Beyni bu kadar parlak, zihni bu kadar berrak, analitik zekası bu kadar işlek, nüfuz-ı nazarı bu kadar keskin bu sükûtî ve ağırbaşlı adamın aynı zamanda az bulunur derecede ‘gözü dumanlı’ bir delikanlı olduğunu, emsalsiz derecede cesaret sahibi olduğunu, öylesine yürekli bir yiğitlikle yaşadığını kim tahmin edebilir?”⁴⁴²

⁴⁴² Çalık, age, 146.

KAYNAKÇA

1. Ansiklopediler

Büyük Louresse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul: Gelişim Yayınları

Büyük Türk Klasikleri Ansiklopedisi, Sunuş, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1985

Cumhuriyet Ansiklopedisi, İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2002.

Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985.

Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (TDVİA), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

2. Yazılı Kaynaklar

AHMAD, Feroz. Bir Kimlik Peşinde Türkiye, 4. Bs, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

_____. **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 10. Bs. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2012.

Ahmet Cevdet Paşa. **Tezâkir 1-12**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1953.

AKAY, M. Orhan Akay. "Ziya Gökalp", **TDVİA**, c. 14, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 124-128.

ARCAYÜREK, Cüneyt. **Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978**, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1985.

ARSLAN, Esat. **Türk Parlamento Tarihi**, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 2012.

- ARSLAN, Orhan. “Bir Yiğit Adam”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007: 38-42.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. **Medeni Bilgiler Türk Milletinin El Kitabı**, Haz. Afet İnan, 2. Bs. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2010.
- AVCI, Servet. “Âlimin Ölümü”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 68-70.
- AYDIN, Mustafa. “Aydınlar ve Günümüzdeki İşlevleri”, Ed. Kenan Çağan, **Entelektüel ve İktidar**, Ankara: Hece Yayınları, 2005.
- AYDOĞDU, Cengiz. “İstikbâl-i Kible; Nevzat Kösoğlu”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 86-93.
- BAŞGİL, Ali Fuad. **27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri**, İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1996.
- BERKES, Niyazi. **Türk Düşünüründe Batı Sorunu**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1975.
- BLACK, Cyril E., **Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri**, çev. Fatih Gümüş, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.
- BOLAY, Süleyman Hayri. “Nevzat Kösoğlu’nun Tefekkür Dünyası”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 17-57.
- BORA, Tanıl. **Cereyanlar Türkiye’de Siyasî İdeolojiler**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- CAN, Kemal. “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, c. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- ÇAKIR, Osman. **Nevzat Kösoğlu ile Söyleşiler, Hatıralar Yahut Bir Vatan Kurtarma Hikayesi**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.
- ÇAKIR, Ruşen. **Nereye Gitti Bu Ülkücüler?**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- ÇALIK, Mustafa. **Siyasî Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980**, Ankara: Cedit Neşriyat, 1995.
- _____. “Mürşidin Ardından”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016: 145-147.
- ÇETİN, Mahmut. “Bir Vatan Kurtarma Hikâyesi ya da Nevzat Kösoğlu”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 151-157.

- ÇETİN, Mahmut. **Biyografi Kitabı**, İstanbul: Biyografi Net İletişim ve Yayıncılık 2012.
- ÇİFTÇİGÜZELİ, Mehmet Cemal. “Nevzat Kösoğlu veya Dünyaya Söyleyecek Sözü Olanlar”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 158-168.
- DEMİREL, Taner. **Adalet Partisi İdeoloji ve Politika**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- DEVELİOĞLU, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi, 2003.
- ERDEM, Bilge. “Kendi Nefsini Yenmek”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007: 10-11.
- ERDEM, Hüseyin. “Eğitimci Nevzat Kösoğlu”, **Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni**, 22 Mart 2014, Ankara.
- ESENDİR, Halit. “MHP Davasından Milliyet’e Giden Gazeteci Taha Akyol”, **Kendi Anlatımlarıyla Babıali’nin Meşhurları**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2008.
- GÖKALP, Ziya. **Makaleler VII**. Haz. Abdülhalûk Çay, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982.
- _____. **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri**, Haz. Rıza Kardaş, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1000 Temel Eser Yayınları, 1973.
- _____. **Türkçülüğün Esasları**, 4. Bs. Ankara: Elips Kitap, 2016.
- _____. **Yeni Hayat Doğru Yol**, Haz. Müjgan Cunbur, Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, 1976.
- _____. **Ziya Gökalp Diyor ki**, Haz. Ali Nüzhet Göksel, İstanbul: Şaka Matbaası, 1950.
- GÜLER, Gökhan. “Erol Güngör: Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri”, **Türk Akademisi Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi**, Makale No: 1, 2012.
- GÜNGÖR, Erol. **Dünden Bugünden Tarih Kültür ve Milliyetçilik**, Ankara: Mataş Yayınları, 1982.
- _____. **Sosyal Meseleler ve Aydınlar**, Haz. R. Güler, E. Kılınç, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1993.
- _____. **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, İstanbul: İrfan Matbaası, 1975.

- _____. **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ankara: Töre Devlet Yayınları, 1980.
- _____. **Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak**, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara: Devlet Kitapları, 1976.
- GÜNGÖR, Şeyma. “Erol Güngör”, **TDVİA**, c. 14, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, 305-307.
- GÜRGÜR, Nuri, “Nevzat Kösoğlu-Kıblesi Dosdoğru Bir Türk Aydını”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 178-188.
- _____. “Ülkücü Bir Aydının Siyasi Portresi”, **Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni**, 22 Mart 2014, Ankara.
- GÜZEL, Hasan Celal. “Nevzat Kösoğlu'nun Ardından”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 212-214.
- HANİOĞLU, Şükrü. “Batılılaşma”, **TDVİA**, c. 5, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, 148-152.
- İYİOLDU, Ahmet. “Nevzat Kösoğlu'nun Ötüken ve ANDA Günleri”, **Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni**, 22 Mart 2014, Ankara.
- KARAKOÇ, Ercan. “Ahmet Kenan Evren”, **TDVİA**, Ek c. 1, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016, 428-431.
- _____. “Süleyman Demirel”, **TDVİA**, Ek c. 1, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016, 315-318.
- KARPAT, Kemal. **Kısa Türkiye Tarihi**, 4. Bs. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- KAVUNCU, Orhan. “Söğüt Ağabey”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 234-238.
- KESKİN, Mustafa. **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- KIRAMAR, Cafer Seydahmet. **Gaspıralı İsmail Bey (Dilde, Fikirde, İşte Birlik)**, Haz. Cezmi Bayram, İstanbul: Türk Ocağı Yayınları, 2015.
- KORKMAZ, Alâaddin. “Bir Düşünce ve Ülkü Adamı: Nevzat Kösoğlu veya ‘Söğüt Ağabey’”, **Nevzat Kösoğlu'nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016, 239-247.

KÖSOĞLU, Nevzat. “İslam Medeniyeti ve Temel Unsurları: Türkiye’ye/Günümüze Yansımaları”, **Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara 2009: 33-40.

_____. “Kendini Unutan İnsan”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007: 22-25.

_____. **Bediüzzaman Said Nursi**, 4. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013.

_____. **Dündar Taşer**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

_____. **Galip Erdem**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010.

_____. **Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013.

_____. **Kitap Şuuru**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1994.

_____. **Küreselleşme ve Millî Hayat**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2006.

_____. **Millet Meclisinde ve Askeri Mahkemede Tarihe Konuşmalar**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2010.

_____. **Millî Kültür ve Kimlik**, 5. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

_____. **Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2009.

_____. **Peyami Bey**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.

_____. **Şehit Enver Paşa**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2013.

_____. **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 1, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

_____. **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 2, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016.

_____. **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 3, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016.

_____. **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, 2. Bs. c. 4, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016.

_____. **Türk Dünyasında Yeni Bir Medeniyet Tasarımı**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

_____. **Türk Kimliği ve Türk Dünyası**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2015.

_____. **Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013.

_____. **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013.

_____. **Türk Olmak Ya Da Olmamak**, 3. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2013.

KURNAZ, Cemal. “Nevzat Kösoğlu ve Türkü Kardeşliği”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 252-259.

MERİÇ, Cemil. **Kültürden İrfana**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.

METE, Ömer Lütfi. “Türk Milliyetçiliği’ne ‘Sivil’ Bir Bakış, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, c. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

NİYZAZI, Mehmed. **Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği**, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2001.

_____. **Millet ve Türk Milliyetçiliği**, 4. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2014.

_____. **Türkiye’nin Meseleleri Kültür**, İstanbul: Marifet Yayınları, 1992.

_____. “Nevzat Kösoğlu”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 278-281.

ÖZCAN, Azmi. “Milliyetçilik”, **TDVİA**, c. 30, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, 84-87.

ÖKSÜZ, İskender. “Ülkücülük”, **Galip Erdem’in Ölümünün 10. Yılı Dolayısıyla, Ülkücülük Nedir Ülkücü Kimdir?**, Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2007: 26-32.

ÖZ, Mehmet. “İman ve Ahlak Abidesi Bir Mütefekkir: Nevzat Kösoğlu”, **Türk Yurdu Dergisi**, c. 33, S. 315, Ankara: Türk Ocakları Yayınları, 2013.

- ÖZAKPINAR, Yılmaz. **Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- _____. “Mümtaz Turhan”, **TDVİA**, c. 41, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, 421-423.
- ÖZBALCI, Mustafa. “Nevzat Kösoğlu: Seçkin Bir Kültür ve Fikir Adamı”, **Nevzat Kösoğlu’nun Ardından**, 2. Bs. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2016: 264-277.
- ÖZYETGİN, Melek. “Nevzat Kösoğlu”, **TDVİA**, Ek c. 2, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016, 82-83.
- _____. “Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı”, **Yeni Türkiye Dergisi Türkçe Özel Sayısı**, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2013: 149-167.
- PETROV, Grigory. **Beyaz Zambaklar Ülkesinde**, İstanbul: Hayat Yayınları, 2005.
- SAFA, Peyami. **Millet ve İnsan**, İstanbul: Akbaba Yayınları, 1943
- SAID, Edward. **Entelektüel Sürgün, Marjinal, Yabancı**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- SARINAY, Yusuf. **Atatürk’ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
- ŞENTÜRK, Recep. “Millet”, **TDVİA**, c. 30, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, 64-66.
- TANSEL, Fevziye Abdullah. **İyi ve Doğru Yazma Usuller III**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 1978.
- TBMM Albümü 1920-2010**, C. 2, (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları), 1048.
- TOPÇU, Nurettin. **Kültür ve Medeniyet**, 6. Bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- TURHAN, Mümtaz. **Kültür Değişmeleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, Ankara: Altınordu Yayınları, 2015.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. **Türk Toplumunda Aydın Sınıfının Anatomisi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003.
- TÜRKÖNE, Mualla, “Ziya Gökalp ve Erol Güngör’de Medeniyet Kavramı”, **Erol Güngör İçin**, Ankara, 1988.
- UZMAN, Nasrullah, “Milletvekili Olarak Nevzat Kösoğlu”, **Kültür Hayatımızda Nevzat Kösoğlu Bilgi Şöleni**, 22 Mart 2014, Ankara.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1948.

_____. **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, 1969.

YILMAZ, Hüseyin Raşit. “Nevzat Kösoğlu ile Söyleşi “En Geniş Manasında Ülkücülük Kendi Nefsini Aşma Cehdidir.””, **Türk Yurdu Dergisi**, S. 295, 2012.

3. Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Millet Meclisi Tutanak Dergisi.

Resmi Gazete

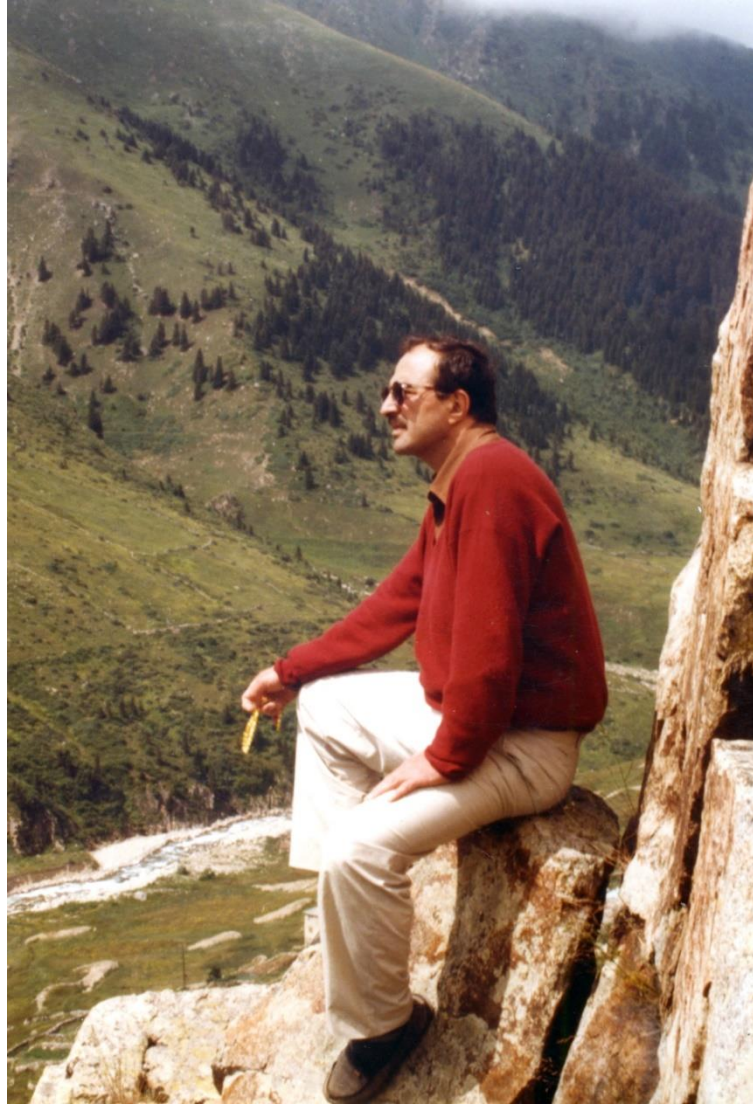
EKLER

Ek 1: Nevzat Kösoğlu ve Ailesi



Oturanlar soldan: Reyhane Kösoğlu (Nevzat Kösoğlu'nun annesi), Nurşen Kösoğlu (Nevzat Kösoğlu'nun eşi), Nevzat Kösoğlu, Halil Kösoğlu (Nevzat Kösoğlu'nun amcası); sağ baştan ayaktakiler: Mehmet Kösoğlu (Nevzat Kösoğlu'nun amcasının oğlu), Şadiye Kösoğlu (Mehmet Kösoğlu'nun eşi)

Ek 2: Nevzat Kösöğlü'nun doğduğu Cimil Yaylası (Rize)



Ek 3: Karabük Lisesi'nde. Oturanlar, soldan: Nevzat Kösoğlu, Metin Özikinci, Enver Özkazanç, Ziya Yılmaz, Mustafa, Ahmet; ayaktakiler soldan: Mehmet Öziskender, Erol Karabacak, Selami, Rahmi, ...



(Çakır, age, 54.)

Ek 4: Hukuk Fakültesi Birinci Sınıf, oturanlar soldan: Sadi Öziskender, Nevzat Kösoğlu, İsmail Kahraman, Altan Oral, Erol Karabacak; ayakta: Rıza Fırtına Gürkan



(Çakır, age, 70)

Ek 5: MTTB'nin İzmir Kongresi'nden. Sağ başta: Arslan Yıldırım, İzmir Teknikerli arkadaş, Rasim Cinisli,, Erzurum Teknikerden Ulaş, Nevzat Kösoğlu



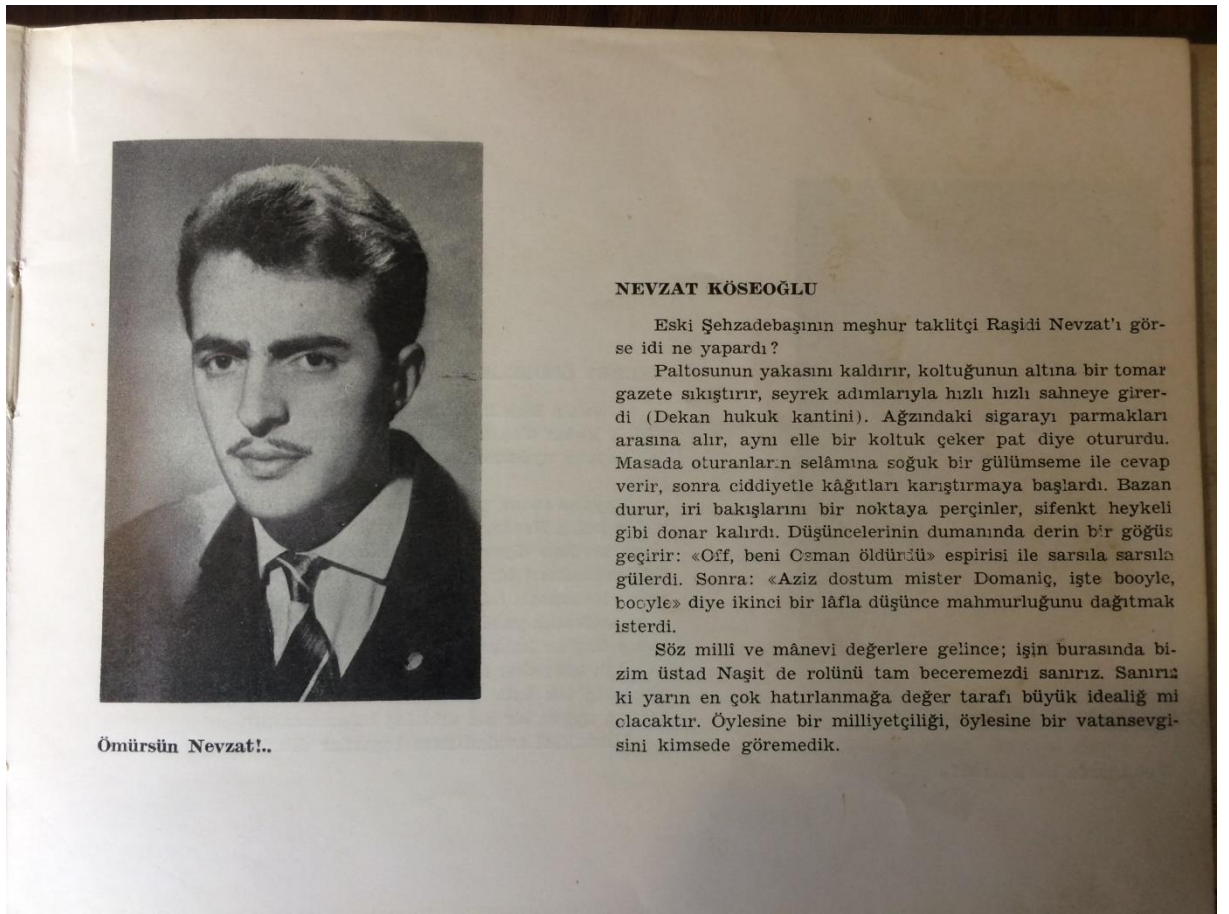
(Çakır, age, 107)

Ek 6: MTTB Bursa Kongresi'nden



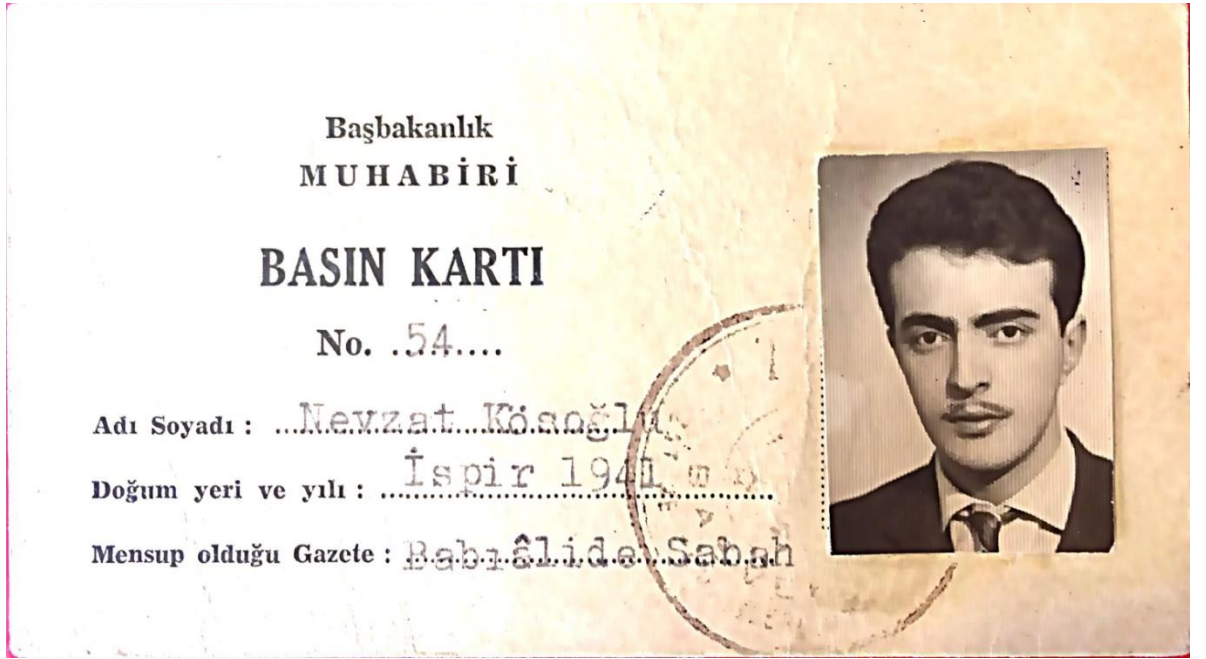
(Çakır, age, 108)

Ek 7: Nevzat Kösoğlu'nun Üniversite Yıllığı



(İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 1964 Yıllığı)

Ek 8: Nevzat Kösoğlu'nun Basın Kartı



Ek 9: Bâbı Ali’de Sabah gazetesinin Ankara bürosu. Arkada soldan itibaren: Nurhan Alpay, Nuri Gürgür, Faruk Yücel. Önde: Şerafettin Yılmaz, Nevzat Kösoğlu, Mustafa Yıldırım



(Çakır, age, 157)

Ek 10: Kösöglü'nun Askerlik Günleri. Sağdan ilk kişi: Nevzat Kösöglü



Ek 11: Alparslan Türkeş ile Nevzat Kösoğlu



Ek 12: Kirazlıdere’de tutukluluk günleri. Sol baştan: Cengiz Gökçek, Nevzat Kösoğlu, Sadi Somuncuoğlu, Necati Gültekin, mer akıroğlu



(akır, **age**, 301)

Ek 13: İdam cezası hakkında

HAKLARINDA ÖLÜM CEZASI İSTENEN MHP'Lİ VE YAN ÖRGÜT MENSUPLARI BELLİ OLDU

ANKARA, ÖZEL

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'na MHP ve yan kuruluşları hakkında açılan ve Türkiye ile 219 sanığın idamı istenen davanın iddianamesinde, "Partinin kapatılması için 643 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 114. maddesi uyarınca ilgili mercilere gerekli duyurunun yapıldığı" belirtilmiştir.

Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi Askeri Savcılığı iddianamesinde, Dernekler Yasası'nın ilgili maddeleri ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca MHP dışında sayısı 15'i bulan ülkücü derneklerin kapatılması da istenmiştir.

Açılan davada Askeri Savcı, örgütsel faaliyetlerde elde edilmiş paralar ve taşınmaz mallar, kişilerin üzerinde gözükse bile müsadere sine karar verilmesini istemiştir. Askeri Savcı, suç işlemek amacıyla bulundurulmuş,

kullanılan silah, mermi, patlayıcı madde, tütün, kapsül, giyim eşyası, ilaç, peruk, tıbbi aletler, telsizler, daktilo makineleri, televizyon, araçlar ile sanıklar üzerine kayıtlı bulunan taşınmazların da müsadere sine karar verilmesini istemiştir.

TCK'nin 146/1 maddesine göre, idamı istenen sanıklar şunlardır:

"Alparslan Türkeş, Ağah Oktay Güner, Sadi Somuncuoğlu, Ahmet Er, Necati Gültelcin, Yaşar Okuyan, Nevzat Kösoğlu, Ali Gürbüz, Ömer Çakıroğlu, Mehmet İrmak, Tahsin Ünal, Avni Çarsancaklı, Taha Akyol, Mehmet Doğan, Ahmet Hamdi Ayan, Yasin Cengiz Gökçek, Namık Kemal Zeybek, Yılmaz Durak, Muhsin Yazıcıoğlu, Sami Bal, Nurettin Taşar, Abdullah Kılıç, Mehmet Göktoğra, Meh-

met Ali Özgüven, Abdullah Aleş, Ömer Haluk Pirimoğlu, Mustafa Öztürk, Hasan Sabri Erdem, Seyfi Apaydın, Himmet Kayhan, Rıza Müftüoğlu, Hakkı Duran, Mustafa Mit, Abdullah Pehlivan, Ünal Altıparmak, Aslan Atlı, Aydın Ergüden, İsmail Şimşek, Mehmet Biçer, Yaşar Yıldırım, Saffet Beştepe, Zeki Okunakol, Ahmet Bilgin, Yeyiş Başkan, Ahmet Lütfü Koçker, Erdem Şenocak, Hasan Çağlayan, Erol Pok, Ali Aydoğan, Mehirdamatlar, Tamer Afacan, Ayhan Ünal, Ertuğrul Alpaslan, Çakar Kanat, Muhammet Doğan, İsmail Tekel, Müftü Kur, Mehmet Ali Metin, Sıtkı Sermetli, Mehmet Arsan, Celal Adan, İsmail Aydın Esi, Orhan Çakıroğlu, Mustafa Varkaya, TCK'nin 149/2. maddesine göre idamı istenen sanıklar ise şunlardır:

"Orhan Gündoğdu, İsmet Mumcu, Davut Yüce, Mahmut Yurtsev, Resul Çakar, İbrahim Bayasan, Şevket Çal, Aydın Gümüş, Ahmet Gündoğdu, Ergün Gür, Emin Zafer Karaboş, Hüseyin Şahin Garay, Abdülaziz Karakuş, Aydın Eryılmaz, Adnan Madak, Mehmet Kaya, Mustafa Kaplan, Salih Sağlamkan, Ahmet Ulu, Kemal Türker, Ahmet Kamili Gönenli, Halit Koyuncu, Recep Kaplan, İsmail İhtiyar, Hüsnü Uçar, Demirtaş Topaç, Ramazan Çimen, Turgut Karadağ, Kemal Yalçın, Eyüp Aşın, Hüseyin Güngör, Muzaffer Dağdeviren, Mustafa Güneş, Erol Yıldız, Oktay Aközhal, Refik Cevdet Yayla, İrfan Teptiş, Rıza Borakaya, Atilla Alpar, Muhtittin Kılıçaslan, Hasan Eranlı, Ali Asker Torun, Baha Sertkaya, Hüseyin Kurumahmutoğlu, Şevki Kök-

sal, İrfan Arısan, Rasim Ölmez, Mustafa Kuş, Mehmet Ali Tektaş, Nuri Demiryürek, Halil Külekçi, Şevki Aşar, Recep İşıkgül, Yavuz Uşekçi, Faruk Yeri, Metin Kuştemur, Turgut Özdemir, Necdet Çakır, Yahya Günasan, Recep Genç, Canser Erdinç, Güven Sayım, Sinan Yeri, Selim Kavaklı, Davut Işık, Atilla Kabakçı, Saban Korkmazgöz, Abidin Akyürek, Kadir Bayık, Refik Tercan, Muhsin Çakar, Kadir Çakar, Cengiz Yavuz, Remzi Coşkun, Tayfun İner, Emrullah Parlatan, Mustafa Köse, Osman Çeker, İsmail Demirkıran, Ertan Kadı, Zafer Gemişen, Hasan Çiçek, Erhan İşler, Mehmet Sorgunlu, Erdoğan Yağcı, Yusuf Dede, Hasan Yıldız, Süleyman Türk, Mustafa Cabbar Polat, Ramazan Akça, Selami Ulusoy, İhsan Aydın, Cemal Öztürk, Ömer Boz, Mustafa Öztepe, Yavuz Kurt, Erol Güntatmaz, Murat Yigit, İsmail Yılmaz, Tahsin Yaşar

(Milliyet Gazetesi, 1 Mayıs 1981)

Ek 14:Mamak Mahkemesi. Oturanlar ön sıra, sağdan ikinci Nevzat Kösoğlu



Üst Kurul adayları belli oldu

ANKARA - MİLLİYET

RADYO Televizyon Üst Kurulu için partiler adaylarını dün TBMM Başkanlığı'na bildirdi.

DYP'den Ali Baransel, Prof. Dr. Esin Konaç, Prof. Dr. Ağah Çubukçu, M. Emin Güvenç, Nedim Tekin, Turgay Üçöz, Prof. Dr. Orhan Oğuz ve Nevzat Kösoğlu aday gösterildi.

ANAP'ın Genel Başkan Mesut Yılmaz başkanlığında toplanan Grup Yönetim Kurulu'nda belirlenen adayları da şöyle:

Emin Başer (PTT eski Genel Müdürü), **Cumhur Ersümer** (ANAP Genel Başkan Yardımcısı), **Cemil Çiçek** (eski milletvekili, Haklıs Konfederasyonu danışmanı), **Ercan San** (Gazeteci, Parlamento Muhabirleri Derneği eski Başkanı), **Biltekin Özdemir** (Maliye Bakanlığı eski

Müsteşarı), Prof. Dr. Kamil Turan (Gazi Üniversitesi öğretim üyesi).

ANAP'ın adaylık teklif ettiği Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Başkanlığı'ndan; Diyanet İşleri Eski Baş-

kkanı **Sait Yazıcıoğlu**'nun da YOK üyeliğinden ayrılmak istemeleri nedeniyle adaylık önerilerini geri çevirdiği öğrenildi. **Ersümer**, üyeliğe aday gösterilmesi nedeniyle ANAP'tan istifa etti.

SHP ise gazeteci **Aycan Girit-**

lioğlu ile avukat **Metin Şeker-**
cioğlu'nu aday gösterdi.

CINDORUK'A BAŞVURU
RP de Üst Kurul için eski milletvekilleri **Hasan Aksay** ile **Şener Battal**'ın aday gösterildiğini bildirdi.

Bu arada RP Grup Başkanvekili **Şevket Kazan**'ın TBMM Başkanı **Hüsamettin Cindoruk**'a başvurarak, Genel Kurul'daki oylama sırasında diğer partilerin ittifak yapması halinde kendi adaylarının Üst Kurul'a giremeyeceğini belirterek, girişimde bulunmasını istediği öğrenildi.

YAYINCILAR KOŞK'TE
Radyo Televizyon Sahipleri ve Yayıncıları Derneği yöneticileri ise dün akşam Cumhurbaşkanı **Demirel**'i Çankaya Koşk'ünde ziyaret etti. Heyet, geçtiğimiz günlerde yürürlüğe giren Özel Radyo - Tv Yasası'na ilişkin görüşlerini **Demirel**'e aktardı.

(Milliyet Gazetesi)

Ek 16: 2009 yılı TBMM Üstün Hizmet Ödülü, Köksal Toptan ile Nevzat Kösoğlu



Ek 17: Sağ baştan: Sadi Somuncuoğlu, Galip Erdem, Nevzat Kösoğlu, ...



Ek 18: Nevzat Kösoğlu ve eği Nurşen Kösoğlu



Ek 19: Nevzat Kösoğlu'nun Cenazesi



(11 Ekim 2013, Ankara Kocatepe Camii)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad, Soyad : Elif Tuğçe ÖZYALÇIN
Doğum Yeri : Merkez/Erzincan
Doğum Tarihi : 03.11.1992

Öğrenim Durumu

2006-20010 : Kadıköy İstanbul Anadolu Lisesi
2010-2014 : İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü/
2012-2014 : İstanbul Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Çift Anadal Programı
2015-2017 : Yıldız Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yüksek Lisans Programı